

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA BALTA VERDE ȘI GOGOȘU (1949 și 1950)

DE

D. BERCIU

ȘI

FUG. COMȘA

INTRODUCERE

Lucrarea de față este un raport general de săpături. Ea nu a fost concepută ca o monografie arheologică, în înțelesul strict al cuvîntului. Din această cauză, interpretările noastre nu s-au ridicat, decît cu mici excepții, pînă la acea generalizare istorică cerută de un adevărat studiu monografic. Pentru aceasta este încă necesar ca documentarea arheologică și informațiile noastre asupra cercetărilor din regiunile învecinate să se îmbogățească.

Lucrarea este scrisă cu cîțiva ani în urmă. De atunci și pînă azi s-au făcut în țara noastră noi descoperiri arheologice și au fost publicate sau sînt sub tipar noi lucrări. O situație similară întîlnim de asemenea în R. P. Bulgaria, R. P. F. Iugoslavia, R. P. Ungară și R. P. Albania, unde, cum se știe, ne găsim în fața unor probleme comune celor ridicate de descoperirile din Oltenia. Studiile recente referitoare la marele complex al cîmpurilor de urne din epoca bronzului de la Dunărea mijlocie, la care se alătură grupa răsăriteană Gîrla Mare din Oltenia, precum și problema raportului acestor grupe cu sudul, nu mai pot fi folosite în lucrarea de față.

Valoarea documentară a prezentei lucrări rămîne însă intactă, ca și teza formulată de noi încă din cursul primei campanii de săpături (1949) și anume că, atît așezările cît și necropolele de la Balta Verde și Gogoșu, aparțin unei populații autohtone, tracice, și nu ilirice.

Săpăturile din 1949 și 1950 de la Balta Verde și Gogoșu au fost efectuate de colectivul Șantierului Verbicioara, a cărui responsabilitate a fost încredințată subsemnatului.

În campania din 1949 au fost săpate 96 movile funerare și grinduri mici din necropola de la Gogoșu și 16 tumuli la Balta Verde. În afară de noi, au făcut parte din colectiv: Const. Nicolăescu-Plopșor¹ (de la 12—26 iulie), Eug. Comșa (o zi: 26 iulie), Marin Nicolau-Golfin și studenții Ionescu Dumitru, Gheorghe Marin și Morintz Sebastian.

Colectivul din 1950 s-a restrîns doar la trei persoane: subsemnatul, Eug. Comșa și S. Popescu-Ialomița. În această campanie au mai fost săpați numai 8 (opt) tumuli la Gogoșu și 6 (șase) la Balta Verde. Eug. Comșa a avut sarcina de a ridica planul general al necropolei de la Gogoșu și de a face descrierea tuturor tumulilor, conexată cu notele noastre din 1949, precum și săparea tumulilor L—LI de la Gogoșu și a tumulului XXI de la Balta Verde. Ca și în anul precedent, subsemnatul am fost preocupat, în continuare, de problema cîmpului de urne din epoca bronzului (cultura Gîrla Mare) și din prima epocă a fierului. În 1949 și în 1950 au fost descoperite pe lîngă cele cunoscute anterior, fie din săpăturile făcute de I. Nestor cu subsemnatul (1932), fie din cele efectuate de noi (în 1932, 1934 și 1935) încă 6 (șase) morminte (nr. 13—18) aparținînd culturii Gîrla Mare și un mormînt din cîmpul de urne hallstattian (mormîntul nr. 22). Grija dezvelirii mormintelor nr. 17—18 de tip Gîrla Mare a avut-o în principal S. Popescu-Ialomița.

¹ Căruia i se datorește și descoperirea unor obiecte de inventar dintr-un mormînt celtic de la Balta Verde.

Pentru a avea o documentare cât mai completă asupra regiunii cercetate, am crezut că este util să adăugăm la descoperirile din 1949 și 1950 pe cele dintre anii 1932 și 1935, recurgînd la vechile note de săpături, cât și la publicațiile personale, de după 1932 în care consemnasem parțial rezultatele cercetărilor amintite.

Am socotit că o colaborare, atît pe teren cît și la elaborarea raportului de față, cu unul dintre recenții absolvenți ai Facultății de Istorie ai anului 1948, cum este Eug. Comșa, va grăbi terminarea lucrării prezente. Descrierea în cea mai mare parte a materialelor arheologice, în primă formă, cît și descrierea mormintelor și a poziției obiectelor de inventar pe baza notelor noastre de săpături — cu excepția tumulilor nr. L și LI (Gogoșu) și nr. XXI (Balta Verde), a căror săpare a fost făcută de Eug. Comșa — a fost încredințată acestuia, subsemnatul confruntînd și completînd descrierile, observațiile de teren și o parte din informația bibliografică. Tot Eug. Comșa a scris într-o primă formă capitolul referitor la descoperirile prefendale. Lui i se datorește și republicarea tezaurului monetar și de obiecte de argint aurit de la Gogoșu (sec. XIV). Textul privind cele două morminte de incineratie de la «Grindul cu tunul» de la Balta Verde, considerate mai de mult de noi drept «slavo-bizantine» din secolul al VII-lea, iar în prezent atribuite de I. Nestor grupului slav de la Sărata Monteornu, a fost întocmit după studiile și însemnările noastre mai vechi.

Capitolele referitoare la cultura Gîrla Mare, cît și la cîmpul de urne hallstattian, care au fost o veche preocupare a noastră, ca de altfel și problemele puse de primii tumuli de la Balta Verde, ne aparțin. Unele probleme însă au fost elaborate împreună cu Eug. Comșa, cum este și acela a continuității, problema periodizării culturii Gîrla Mare, pe baza tipologiei.

Colaborarea lui Eug. Comșa a fost îndeosebi strînsă în ceea ce privește prezentarea materialului din cele două necropole tumulare. Problemele din capitolul respectiv al concluziilor au făcut obiectul unei comunicări a amîndurora, ținută la Muzeul Național de Antichități. Am completat acele concluzii.

Planul raportului a fost discutat împreună. Redactarea ultimă a întregii lucrări, așa cum se prezintă la tipar — cu foarte mici excepții (tezaurul din sec. XIV de la Gogoșu) — este a noastră, ca și grija pentru desene, fotografii și prelucrarea materialelor descoperite.

19.V.1956

D. BERCIU

I. ISTORICUL CERCETĂRILOR ȘI DESCOPERIRILOR DE LA BALTA VERDE ȘI GOGOȘU

I^N prezentul raport se publică rezultatele săpăturilor arheologice efectuate în 1949 și 1950 pe teritoriul satului Balta Verde și pe acela al comunei Gogoșu, de care depinde Balta Verde din punct de vedere administrativ. Ambele teritorii aparțin de raionul Vinjul Mare, reg. Craiova.

Aceste săpături au fost făcute de către colectivul șantierului arheologic de la Verbicioara, care, în cadrul muncii științifice planificate de Academia Republicii Populare Române, a avut sarcina de a studia problema așezărilor și cimitirelor societății primitive din Oltenia. Pentru rezolvarea problemei propuse, cât și a celor ce s-au ivit în timpul cercetărilor, colectivul a întreprins săpături atât în așezările din epoca orînduirii comunei primitive și din perioada feudală timpurie, din împrejurimile satului Verbicioara, (com. Verbița, r. Plenița, reg. Craiova) și în alte câteva stațiuni învecinate, cât și în așezările și necropolele din valea Dunării, de la Balta Verde și Gogoșu. Cu ocazia acestor săpături s-au dobîndit date importante pentru înțelegerea felului de viață și a dezvoltării progresive a populației din valea Dunării oltene și din zona de întîlnire a cîmpiei cu regiunea de dealuri, începînd din epoca paleolitică pînă în plină epocă feudală¹. Deosebit de interesante au fost rezultatele cercetărilor de la Cleanov, unde s-a descoperit o cultură din perioada timpurie a neoliticului, în care mai predomină încă economia legată de vînătoare și în care uneltele de caracter microlitic apar în asociere cu o ceramică lucrată dintr-o pastă amestecată cu pleavă și paie. Atît cultura gentilico-tribală, documentată pe dealul Fiera de la Cleanov, cât și cea descoperită la Verbicioara, la Verbița și Sălcuța, au pus problema începutului cultivării plantelor, a creșterii vitelor și aceea a corelației dintre această « cultură » și celelalte comunități. În afară de aceasta, complexul Fiera-Verbicioara I a oferit posibilitatea de a se descoperi una dintre cele mai vechi etape cunoscute pînă azi ale dezvoltării triburilor neolitice din Oltenia ce stă la baza dezvoltării ulterioare a comunităților tribale locale, creatoare ale culturii neo-eneolitice, numită cultura Sălcuța, după așezarea de pe Piscul Cornișorului din comuna Sălcuța, unde s-au efectuat săpături și de către colectivul șantierului Verbicioara². S-a determinat aici succesiunea diferitelor etape ale acestei culturi și transformarea ei într-o cultură ce face legătura cu epoca bronzului. Procesul dezvoltării progresive a triburilor neolitice și a celor din epoca bronzului, așa cum se reflectă el în izvoarele arheologice din ultimii ani, ne apare azi mult mai clar decît în trecut. Cultura Verbicioara III, din epoca bronzului, care are o atît de bogată manifestare, prezintă multiple legături cu cea a comunităților

¹ A se vedea rezultatele în rapoartele preliminare de săpături. D. Berciu în: Studii și Cercetări de Istorie Veche, 1950, nr. 1, p. 109—113; ibidem, 1951, nr. 1, p. 245—248; ibidem, 1952, p. 141—189.

² Cultura Verbicioara I (Vinča A) este precedată în Oltenia de cultura Criș (D. B.).

din aceeași epocă de la Balta Verde. Datele obținute prin sondaje și cercetările făcute în așezările grupărilor omenești din această ultimă localitate și de la Gogoșu au clarificat și ele o serie de probleme legate de istoria triburilor și a uniunilor de triburi din prima și a doua epocă a fierului. Aceste date au fost completate cu cele dobândite din necropolele și mormintele izolate, descoperite în vecinătatea acestor două localități. S-a dovedit și de data aceasta că în conținutul mormintelor se oglindește adesea, în chip multilateral, însuși caracterul formațiunii social-economice din epoca respectivă, în pofida conservatismului religios, care păstrează în practicile cultului reprezentări sociale și economice depășite de mersul înainte al societății.

Programarea săpăturilor de la Balta Verde s-a făcut pe baza unor descoperiri și cercetări mai vechi. În anul 1924 s-a publicat pentru prima dată un interesant vas de lut¹ pe care arheologul englez V. Gordon Childe îl atribuia, în 1929 culturii epocii bronzului, însumându-l grupului Bijelo-Brdo din Jugoslavia². Vasul de la Balta Verde este o mare urnă funerară din categoria urnelor așa zise « cu etaj », avînd o puternică sugrumătură între cele două « etaje » și un brîu despărțitor în relief, pe care se află două toarte în bandă, așezate una în fața celeilalte. Încadrarea stilistică și cronologică a acestei urne lăsa să se bănuiască prezența unui cîmp de urne în felul celui de la Vattina de lângă Vîrșeș și a altor necropole cu urne funerare din Jugoslavia și din întregul complex al culturii « panonice », în care au fost încadrate în 1932 și descoperirile de la Ostrovul Corbului și de la Gîrla Mare — o insulă a Dunării, mai jos de Balta Verde³. Ținînd seama de vasul de la Balta Verde și de bogăția urmelor arheologice pe ostroavele Dunării și de pe malul drept al acestui fluviu, I. Nestor și D. Berciu au întreprins, în August 1932, o cercetare pe teren, între Turnu-Severin și Balta Verde⁴. Cu această ocazie s-au făcut cercetări amănunțite în jurul satului Balta Verde și s-au efectuat primele sondaje științifice pe locul numit « la morminți », unde s-a descoperit un cimitir cu urne funerare din epoca bronzului, din care provine și urna publicată în 1924⁵.

Tot atunci s-au găsit pe malul Dunării și urmele unor așezări din epoca orînduirii comunei primitive. În apropiere de cîmpul de urne amintit, s-a descoperit și un grup de morminte în movile datînd din prima epocă a fierului. În august 1932 s-au săpat trei morminte din cîmpul de urne și s-a început săparea movilei II din grupa mormintelor tumulare. În toamna aceluiași an, săpăturile de la Balta Verde au fost reluate de către Muzeul național de antichități. Cu acest prilej, D. Berciu a descoperit încă opt morminte din epoca bronzului, a terminat săparea movilei II și a descoperit 21 de morminte din cîmpul de urne din prima epocă a fierului. Acesta se afla pe același teren care a fost folosit pentru cîmpul de urne din epoca bronzului. Cu trei ani mai tîrziu, în 1935, în cadrul unor cercetări făcute în continuarea celor din 1932, de-alungul Dunării, între Balta Verde și Salcia, D. Berciu a săpat alți tumuli funerari (a se vedea cap. resp.) și două morminte de incinerare din perioada feudală timpurie⁶.

¹ Al. Bărcăilă, *Antiquités pré et protohistoriques des environs de Turnu-Severin*, in « Dacia », Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, I, București, 1924, p. 294, fig. 260.

² V. G. Childe, *The Danube in Prehistory*, Oxford, 1929, p. 284, nota 8.

³ Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*; extras din: 22. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 1933, Frankfurt-a-M., 1934, p. 92 și nota 366. Pentru Gîrla Mare; L. Franz, *Vorgeschichtliche Funde aus Rumänien*, in « Wiener Prähistorische Zeitschrift » IX, Wien, 1922, p. 84—98; S. Wilke, s.v. Ghîrla, in « Reallexikon der Vorgeschichte », IV, 2, Berlin, 1926, p. 331—332, pl. 133 și 134.

⁴ O scurtă prezentare a rezultatelor a fost consemnată în 1933: D. Berciu, *Cercetări și descoperiri noi în Mehedintzi*, in « Arhivele Olteniei », anul XII, nr. 65—66, Craiova, 1933; și extras.

⁵ În Muzeul Raional din Turnu-Severin se mai găseau încă două vase, provenind foarte probabil din același loc și care au fost publicate abia în 1939: D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, 1939, fig. 139, 2 și fig. 239, 3. (nu din a doua epocă a fierului, cum a fost datat la început de autor); in cele de mai jos se va prescurta A p O.

⁶ D. și I. Berciu, *Antichități medievale*, in « Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice », anul XXX, fasc. 92, aprilie-iunie 1937, Vălenii de Munte, 1937, p. 72 — 83, col. II și fig. 4.

Cu ocazia cercetărilor făcute în anii 1932 și 1935, s-au putut recupera și unele obiecte descoperite de localnici, printre care două topoare și un amulet, toate trei din rocă dură¹, precum și un vas de lut din epoca bronzului.

Descoperiri întâmplătoare s-au semnalat la locul numit «cîmpul Deciuului», dintre Balta Verde și Izvoarele, de unde provin monede, fragmente ceramice și de unde ar fi posibil să provină și o cărămidă cu inscripția *(Co)h(ors) VIII* (probabil Raetorum) la Muzeul național de antichități².

Acestea au fost descoperirile arheologice de la Balta Verde pînă în 1949. Cît privește cunoștințele noastre despre mediul arheologic de la Gogoșu, acestea se rezumau la un tezaur cu obiecte de argint aurit și cu monede din secolul al XIV-lea, la cîteva fragmente ceramice din epoca bronzului (cultura cîmpurilor de urne; a se vedea mai jos) și la informațiile referitoare la cîteva morminte dintr-un cimitir din epoca orînduirii feudale³.

Pe teritoriul satului Izvoarele, de la sud de Balta Verde, Gr. Tocilescu semnala un castru roman avînd forma pătrată, cu laturile de 100 m, construit din zid, cu val și șanț de apărare. În legătură cu acesta stă așezarea civilă, de unde provin monede romane, ceramică și țigle⁴. De la locul numit «Grindul lui Tălingă», dinspre hotarul satului Balta Verde, provine o secure-ciocan naviformă, lucrată din granit, care datează de la începutul epocii bronzului. Lungimea uneltei este de 0,14 m⁵.

Spre nord-vest de Gogoșu, pe teritoriul satului Țigănași, s-a descoperit un fragment de gresie de ascuțit despre care nu avem mai multe informații⁶.

Cele mai însemnate și bogate materiale arheologice, care completează pe cele de la Balta Verde și Gogoșu, provin de pe Ostrovul Mare, despărțit doar printr-un îngust braț al Dunării de locul «la mormiți» și terenul imediat învecinat de necropola de la Gogoșu. Acolo s-au descoperit materiale datînd din epoca neolitică (cultura Turdaș) pînă în perioada prefeudală. Unelte, armele, ceramica și podoabele din epoca bronzului și din epoca fierului aduc o deosebit de importantă completare la reconstituirea istoriei comunităților din această regiune, în cele două epoci amintite. Intinsul cîmp de urne de la locul numit «la bivolării», din epoca bronzului, cuprinde un mare număr de morminte, dintre care unele au și fost săpate de către Muzeul din Turnu-Severin. Inventarul descoperit este alcătuit din ceramică de o rară bogăție și varietate de forme și decor, care aparține aceleiași culturi, ca și aceea din mormintele cîmpului de urne din epoca bronzului, «de la mormiți»⁷. De asemenea, la Ostrovul Mare se cunosc descoperiri importante referitoare la prima epocă a fierului și la perioada de trecere de la aceasta la a doua epocă a fierului. Descoperirile dovedesc că atît comunitățile tribale de la Balta Verde — Gogoșu, cît și cele de pe Ostrovul Mare, dezvoltau o cultură unitară, avînd aceleași ramuri de producție, legate de cultivarea plantelor și creșterea vitelor, cu același rit de înmormîntare, iar, după răspîndirea fierului și accentuarea diferențierii societății primitive, practicînd pe scară relativ întinsă războiul ca mijloc de jaf și îmbogățire.

Descoperirile de la Balta Verde au trezit un interes deosebit în rîndurile cercetătorilor de la noi și din străinătate. În august 1933, la al VII-lea Congres al Științelor

¹ D. Berciu, Repertoriu Arheologic de stațiuni și descoperiri preistorice în România. Material pentru un dicționar de geografie istorică. II. Neoliticul, în «Revista Arhivelor», V, I, București, 1942, p. 27, nr. 115.

² D. Tudor, Oltenia romană, București, 1942, p. 100, 278, nota 1 și p. 358.

³ Al. Bărcăcilă, Tezaurul medieval de la Gogoșu-Mehedinți, în «Cronica Numismatică și Arheologică», anul XIV, nr. 113—114 (ianuarie-iunie 1939), București, 1939, p. 125—134, 3 pl.

⁴ D. Tudor, op. cit., p. 239.

⁵ D. Berciu, A p O, p. 92; în fosta colecție «Istrati-Capșa» din Turnu-Severin.

⁶ D. Tudor, op. cit., p. 347. De la Țigănași provine cunoscutul tezaur de aur zis de la «Ostrovul Mare». Dr. S. Severeanu în «București» Revista Muzeului și Pinacotecii municipiului București, 1—2, 1937, p. 5—19.—Recent: Dorin și Valeria Popescu, în «Studii și Cercetări de Istorie veche»; VI, 3—4, 1955, p. 865—881. Tezaurul se află în aria culturii Gîrla Mare și datează din perioada Reinecke B a epocii bronzului.

⁷ Pentru descoperirile de la Ostrovul Mare a se vedea: D. Berciu, A p O, p. 103 și urm.; același, Catalogul Muzeului arheologic din T. Severin, în «Materiale și cercetări arheologice privind istoria veche a R.P.R.», I, 1953, p. 591 și urm.

Istorice ținut la Varșovia, D. Berciu a făcut o scurtă comunicare asupra istoriei societății primitive din Oltenia, în lumina noilor descoperiri ¹, și a fixat locul ocupat de mormintele de la Balta Verde în dezvoltarea generală a comunităților tribale din valea Dunării, arătând că prin descoperirile din așezările și necropolele de la Ostrovul Corbului, Ostrovul Mare, Balta Verde, Salcia și Plosca se sesizează « pentru prima dată la noi punctul de sudură între ultimele trepte ale epocii de bronz și primele faze ale celei dintâi epoci a fierului » ², întru cât « diferitele stadii despre aceste civilizații ajung pînă la ultimele faze ale epocii bronzului » cînd « se trece pe nesimțite — printr-o evoluție locală — la formele culturii fierului » ³. Evident, autorul nu putea descoperi acum 20 de ani procesul intern al transformării culturii bronzului într-o cultură nouă, dar problema se punea atunci pentru prima dată, iar azi pe baza unei documentări mai bogate, ea poate fi mai bine studiată. Cunoscîndu-se încă din 1922 la Gîrla Mare materiale arheologice asemănătoare cu cele descoperite la Balta Verde, autorul propunea în 1934 înglobarea culturii cîmpurilor de urne din Oltenia sub denumirea de *cultura Gîrla Mare* ⁴. Întrucît această denumire nu a fost folosită în mod consecvent, ea a căzut oarecum în desuetudine. Azi, cînd s-au acumulat numeroase date referitoare la această cultură, revenim la denumirea din 1934, așa cum a fost ea formulată de noi.

Importanța științifică a descoperirilor din epoca bronzului de la Balta Verde a fost din nou subliniată în 1939 de D. Berciu ⁵.

Inventarul movilei II de la Balta Verde a trezit un interes mai mare decît cultura Gîrla Mare. O dată cu publicarea rezultatelor săpăturilor din tumulul II ⁶ și ulterior, au apărut dese reveniri la descoperirile de la Balta Verde ⁷. Problemele pe care le ridicau pînă în 1949 descoperirile din tumulul II de la Balta Verde, se puneau numai în legătură cu cronologia, tipologia și atribuirea etnică a lor, fără a se face nici o apropiere concretă a unor atare monumente arheologice de orînduirea social-economică în sînul căreia au apărut. În general, s-a spus că descoperirile din tumulul II se însumează așa-numitului cerc de cultură traco-cimmeriană, date fiind analogiile de pe teritoriul de sud al U. R. S. S., unde au trăit cimmerienii. Oricum, analogiile, subliniate încă din 1934 ⁸, dintre elementele culturale principale ale primei epoci a fierului din Oltenia și descoperirile din așa numitele « zolniki » din sudul U. R. S. S., dovedesc că au existat anumite raporturi reciproce între populația de pe teritoriul R. P. R. și cea din stepele nord-pontice din ultimele două secole ale primei jumătăți a mileniului I î. e. n., în perioada premergătoare venirii sciților.

Noile descoperiri de la Balta Verde și Gogoșu din domeniul culturii materiale, care îmbrățișează un răstimp foarte lung din epoca neolitică pînă în epoca feudală, permit revizuirea critică a unor concluzii dinainte de 1949 și înlătură multe dificultăți în rezolvarea problemelor cronologiei absolute și relative. Ele aduc date prețioase în ceea ce privește legătura genetică, de continuitate, dintre vechea cultură și noua cultură ce se

¹ D. Berciu, Scurtă privire asupra preistoriei Olteniei în lumina noilor descoperiri, în « Revista istorică », XX, 1934, p. 42—44; același, Generalități asupra preistoriei Olteniei și angrenării ei în problemele Europei centrale și sud-estice, în « B.C.M.I. », XXVII, 1934; și extras.

² D. Berciu, Generalități . . . , p. 6 (extras).

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ D. Berciu, A p O, p. 102 și urm.

⁶ D. Berciu, Ein hallstädtisches Brandgrab aus Balta Verde (Rumänien), în « Eurasia Septentrionalis Antiqua » (Minns Volume), IX, Helsinki, 1934, p. 165—174 cu 8 fig.; același, Morminte tumulare în Oltenia, Craiova, 1935; Ion Nestor, Ein thrako-kimmerischer Goldfund in Rumänien, în « E.S.A. », IX, 1934, p. 183 și 185, nota 19.

⁷ I. Nestor, Zu den Pferdegeschirrbronzen aus Stillfried a. March, N—Ö, în « W.P.Z. », XXI, fasc. 2, 1934, p. 108—130, fig. 1 p. 115, Fr. Holste, Zur Bedeutung und Zeitstellung der sogenannten « thrako-kimmerischen » Pferdegeschirrbronzen, în « W.P.Z. », XXVII, 1940, p. 23—24. Gallus Sándor-Horváth Tibor, Un peuple cavalier préscythique en Hongrie. Trouvailles archéologiques du premier âge du fer et leur relations avec l'Eurasie. Budapest 1939, « Dissertations Pannonicae », seria II, 9.

⁸ D. Berciu, Generalități . . . , p. 7.

dezvolta pe baza celei dintii. Pe calea acestor cercetări s-a reușit — precum se va vedea în capitolul respectiv — să se stabilească o periodizare, cel puțin în interiorul culturii primei epoci a fierului.

În prezentul raport general de săpături, care folosește în primul rînd rezultatele cercetărilor din 1949 și 1950 și, în măsură mai mică, pe cele din anii 1932—1935, autorii și-au luat sarcina de a stabili procesul dezvoltării istorice a triburilor din regiunea Balta Verde — Gogoșu, așa cum se oglindește el în monumentele arheologice. O generalizare, care să folosească și rezultatele din celelalte localități din valea Dunării și din restul teritoriului Republicii Populare Romîne precum și din ținuturile învecinate, se va putea face ulterior.

Studiul materialului osteologic descoperit la Balta Verde și Gogoșu va fi făcut de colectivul Institutului de antropologie al Academiei R. P. R. Cercetarea paleoantropologică a populației din cele două localități va fi o prețioasă contribuție la istoria acestei populații de la jumătatea mileniului I î. e. n.

II. CONDIȚIILE NATURALE ALE REGIUNII DE LA BALTA VERDE ȘI GOGOȘU

CERCETĂRILE din regiunea de care ne ocupăm ne-au îngăduit să vedem că mediul geografic, care este una din condițiile permanente și necesare ale dezvoltării societății, a grăbit dezvoltarea grupărilor omenești de acolo. Marea bogăție a diferitelor manifestări ale culturii materiale stă mărturie acestui lucru.

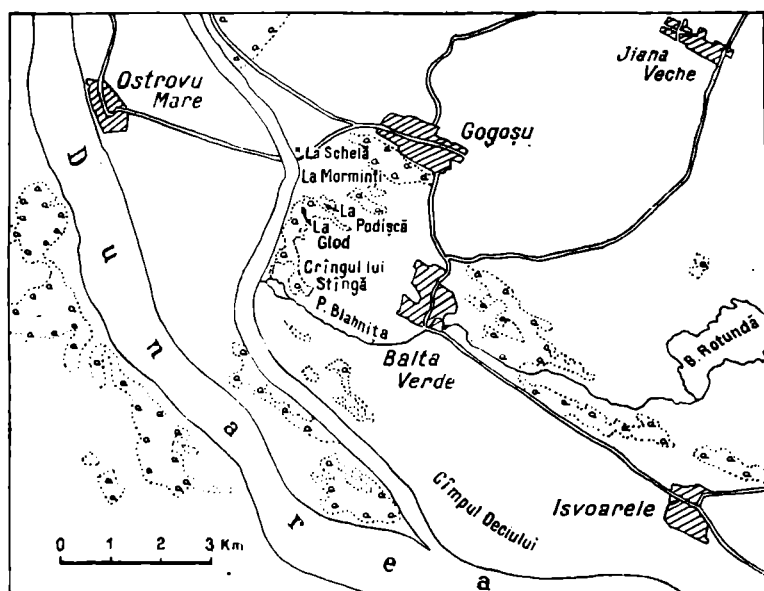

Fig. 1. — Harta regiunii satelor Balta Verde și Gogoșu.

Mediul geografic de la Balta Verde și Gogoșu prezenta o mare bogăție și varietate a mijloacelor de existență: fertilitatea solului, abundența de pește în apele Dunării, în bălțile ei și în pîraiele mai mari sau mai mici, ca Blahnița, precum și o abundență de vînat în zăvoaiele și în pădurile din vecinătate și de lemn necesar gospodăriei. Aceste bogății naturale au avut o mare însemnătate în producția societății primitive din valea Dunării. Condițiile naturale locale au favorizat dezvoltarea producției și dezvoltarea socială, cît și legăturile intertribale și de schimb, așa precum dovedesc unele monumente arheologice descoperite, care nu pot fi explicate decît pe această cale. Condițiile naturale de la Balta Verde și Gogoșu au influențat în mod favorabil ritmul dezvoltării forțelor de producție în această regiune, ca de altfel de-a lungul întregii văi a Dunării. Se știe că,

mai cu seamă pe primele trepte de dezvoltare a societății, mediul geografic, care constituie baza naturală a procesului de producție, își imprimă pecetea sa asupra ramurilor de producție. Cultura Gîrla Mare din epoca bronzului arată că existența unor pămînturi fertile în lunca Dunării și în imediata vecinătate a ei a favorizat dezvoltarea cultivării plantelor ca ramură principală a producției din acea vreme.

Așezările omenești au coborît pînă în imediata vecinătate a malului Dunării. În decursul celor aproape trei milenii de istorie a populației din regiunea aceasta, mediul geografic s-a schimbat. Apele Dunării s-au ridicat și au distrus aproape în întregime vechile așezări omenești. Dunele au invadat și au distrus și ele cimitirele și așezările.

În lupta cu natura, oamenii care au trăit odinioară pe malurile Dunării de la Balta Verde și Gogoșu au fost înfrinți. În condițiile de atunci ale dezvoltării forțelor de producție, omul era prea neputincios în fața naturii. Azi, în epoca socialismului, omul învinge natura, transformînd-o și folosind-o potrivit intereselor sale. Unele terenuri, azi neproductive, din regiunea de care vorbim, vor fi redată și ele agriculturii, așa cum se întîmplă și în alte regiuni ale țării noastre.

III. CERCETĂRILE DE LA BALTA VERDE

A. AȘEZĂRI, MORMINTE ȘI DESCOPERIRI IZOLATE

ÎN cercetările făcute pe teritoriul satului Balta Verde în cursul săpăturilor din 1949 și 1950, s-au determinat, pe lângă cele cunoscute din 1932, noi puncte cu urme arheologice, fie că e vorba de așezări omenești, fie de necropole sau morminte izolate. Vechimea acestora ocupă un răstimp mare. Cele mai vechi descoperiri de la Balta Verde datează din epoca neolitică, iar cele mai noi intră în plină epocă feudală.

1. Pe «Dealul Despanului» — denumire sub care localnicii înțeleg o regiune întreagă de grinduri și dune de nisip, așezate în șiruri paralele, care încep de la sud de sat, la ieșirea șoselei spre Izvoarele (fig. 1), pe stînga pîrăului Blahnița și ajung pînă către «Cîmpul Deciuului» — s-au descoperit cîteva unelte mici de silex, de tradiție mesolítico-microlitică. Atare unelte au fost descoperite în cursul recentelor săpături din țara noastră în inventarul unor culturi vechi neolitice, în care încă dăinuiau tradițiile microlitismului. Astfel de unelte mărunte au fost descoperite în cultura Verbicioara I din Oltenia, în Valea Jijiei și la Baia-Hamangia (cultura Hamangia) din Dobrogea. Unelte microlitice erau risipite la suprafața nisipului. În apropierea lor nu s-au găsit fragmente ceramice și nici alte obiecte arheologice. Această cantitate, cît și caracterul microlitic al uneltelor, ne fac să ne gîndim la așezările de pe dune din perioada de trecere spre neolitic și din primele vremuri ale neoliticului, cum sînt, de pildă, cele din R. P. Polonă. Faptul că aceste silexuri nu s-au găsit în asociere cu alte lucruri și mai ales lipsa ceramicii, pledează pentru vechimea lor mare. Pare deci foarte probabil ca aceste descoperiri să stea în legătură cu unele așezări mesolitice sau vechi neolitice, care au fost distruse de dune.

În partea de nord-vest a locului zis «Dealul Despanului», și anume în apropiere de sat, la locul numit «Podul Despanului», de la care s-a extins denumirea de mai sus, au fost descoperite în 1932, la suprafața solului, fragmente ceramice, împreună cu care se găseau și oase calcinate. Fragmentele redau profile de străchini cu buza arcuită spre interior și cu umărul acoperit cu caneluri-fațete, orizontale, paralele. Alte fragmente sînt ornamentate cu briuri în relief crestă. Unele cioburi au făcut parte din marginea unor urne mari, cu buza răsfrîntă în afară, în felul unei pîlnii. Lutul are culoarea neagră compactă în spărtură, iar straturile de la suprafață de culoare castanie. Toate aceste fragmente sînt caracteristice culturii primei epoci a fierului și sînt asemănătoare celor descoperite în așezarea de pe malul Dunării, de la locul numit «la morminți» și în movilele funerare de la Balta Verde. S-ar putea ca aceste descoperiri să stea în legătură cu morminte tumulare, întrucît în raza locului zis «Podul lui Despan» se află «movile», dar acestea sînt mai degrabă formate în mod natural, datorită caracterului de dune al locului.

Pe una din movilele de mai sus s-au descoperit câteva fragmente ceramice de culoare cenușie, lucrate la roată, care aparțin celei de a doua epoci a fierului.

2. La vărsarea pîrăului Blahnița în Dunăre, de o parte și de alta a acestui pîrău, la locul numit de localnici «Gura Blahniței» s-au cules numeroase fragmente ceramice și s-au făcut unele observații în legătură cu așezările oamenilor de acolo. Din malul Blahniței s-au adunat câteva fragmente ceramice neolitice. Unul dintre ele, lucrat din lut de culoare neagră, poros și cu straturile de la suprafață de culoare cărămizie, este caracteristic culturii Turdaș. Pasta conține nisip și nu a fost bine frământată. Din alt punct, tot din malul Blahniței, s-au scos fragmente de străchini cu buza arcuită spre interior, care aparțin culturii Sălcuța din epoca neo-eneolitică.

În general, materialul neolitic este aici foarte sărac, iar, după observațiile stratigrafice făcute în anul 1934 de D. Berciu în malul surpat de apele Blahniței, rezultă că la «Gura Blahniței» a existat o așezare neo-eneolitică, pe care apele au distrus-o cu timpul. În prezent este vorba doar de materiale risipite.

Pe stînga Blahniței, lîngă vărsarea sa în Dunăre, s-au făcut în 1932 (D. Berciu) câteva mici sondaje. La suprafața solului se aflau multe cioburi caracteristice culturii cîmpurilor de urne, precum și fragmente de oase de animal și mici bucăți de chirpici ars. În sondaje au apărut aceleași materiale. În plus, s-a descoperit o fusaiolă de lut ars, cu diametrul de 0,03 m, sferică și cu dungă în jurul perforației. S-a găsit de asemenea și o jumătate de fusaiolă sferică. Atare fusaiole sînt caracteristice culturilor epocii bronzului. În sondaje nu s-a dat peste nici un indiciu care să stea în legătură cu vreun cimitir. Nu s-au descoperit oase arse și nici oase omenești de la morminte de înhumatie. Toate observațiile arată că aici a fost o așezare din epoca bronzului, contemporană mormintelor cu urne, așezare care a fost distrusă din cauza dunelor și vînturilor. Fragmentele ceramice și celelalte obiecte se găseau numai pînă la adîncimea de 0,15 — 0,20 m și la suprafața solului. Prin urmare, nici aici nu este vorba de un strat de cultură propriu-zis. De la suprafața solului s-a cules de asemenea un fragment de vas «cu învelitoare», ornamentat cu o dungă în relief, avînd o formă similară unui mare vas descoperit la Verbicioara în stratul III, corespunzător epocii bronzului¹.

În malul Dunării, la dreapta gurii Blahniței, s-a putut observa în schimb un strat de cultură din prima epocă a fierului, indicat prin resturi de locuire statornică: în două puncte s-au determinat urmele a două colibe arse și urme de vatră. Din jurul chirpiciului ars și al vetrei s-au cules fragmente ceramice din lut de culoare neagră pe o parte și castanie pe cealaltă. Asemenea produse ceramice se cunosc în așezările din prima epocă a fierului din Oltenia. Descoperirea acestei așezări este importantă nu numai prin faptul că la Balta Verde așezările omenești se cunosc mai puțin decît cimitirele, dar și prin aceea că ceramica adunată din acest punct ilustrează o perioadă premergătoare aceleia documentate de materialele necropolei tumulare.

3. Atît în cercetările din anul 1932, cît mai ales în cele din 1949 și 1950, cînd s-au întreprins și sondaje de informare, s-au putut obține unele date în legătură cu așezările omenești de pe malul Dunării, în dreptul locului numit «la morminți», spre nord-vest de satul Balta Verde (fig. 1). Datorită caracterului de dună al locului, cît și apelor Dunării, nu au mai rămas nici în acest punct decît resturi din vechile așezări, cu excepția unei așezări neolitice, aparținînd culturii Sălcuța, care a fost identificată în malul dărîmat și spălat de apele Dunării. Aici s-a dat peste trei vetre, în parte distruse, dar în preajma cărora s-a găsit un material ceramic caracteristic. Resturile vetrelor făceau parte din dărîmăturile unor locuințe construite la suprafața solului. Bucățile de chirpici

¹ «S.C.I.V.», 1952, p. 151, fig. 10 (vas-cuptor). Deocamdată menținem denumirea de cultură Verbicioara III, în loc de Verbicioara VI, cum va trebui denumită, întrucît, ulterior, s-a stabilit că în stratul VI s-a descoperit cultura respectivă. (D. B.).

ars purtau imprimări de pari și crengi de copac. Pe suprafața pe care s-a bănuir că se mai întindea încă așezarea cu cultură Sălcuța, la o distanță de 8 m de mal, nu s-a mai dat peste stratul de cultură Sălcuța.

De la suprafața solului și din sonde, s-au adunat alte materiale caracteristice acestei culturi, dar ele erau amestecate în nisip cu alte elemente de cultură. Astfel, din același punct s-au cules fragmente ceramice tipice culturii Coțofeni de la începutul epocii bronzului: un fragment de topor de piatră șlefuită și perforat, probabil din perioada de trecere spre epoca bronzului; mai multe fragmente de vase, caracteristice culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului și frumos ornamentate, care încă mai păstrau incrustația

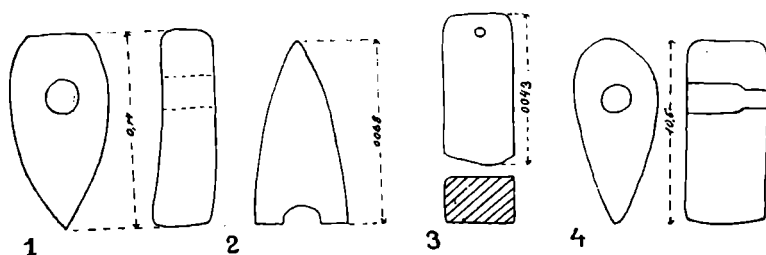

Fig. 2. — Balta Verde. Descoperiri izolate.

cu materie de culoare albă, precum și cioburi din prima și a doua epocă a fierului și din perioada prefeudală.

Din epoca bronzului datează și câteva mici obiecte de bronz găsite la suprafața solului. Este vorba de un năsturel conic făcut dintr-o placă subțire de bronz și de o podoabă semicirculară, cu un braț perpendicular pe corpul semilunii, datînd din perioada mijlocie a bronzului.

4. De pe locul numit « Grindul lui Talîngă », spre hotarul dintre satul Balta Verde și Izvoarele, provine o descoperire izolată. E vorba de un topor-ciocan din piatră dură de culoare verzuie cu pete negre, cu gaură de înmănușare (fig. 2). Brațul-ciocan este mai scurt decît brațul-topor. În secțiunea verticală, toporul este aproape dreptunghiular, pe cînd în secțiune orizontală, el are o formă triunghiulară. Toporul aparține în general grupei de topoare naviforme, care datează din epoca bronzului.

Lungimea toporului este de 0,14 m, lățimea maximă de 0,07 m, iar diametrul găurii de înmănușare de 0,025 m.

5. De pe « Cîmpul Deciului », care se întinde deopotrivă pe teritoriul satului Balta Verde, cît și pe acela al satului Izvoarele (fig. 1) s-a recuperat în 1932 și depus la fosta colecție « Istrati-Capșa » din Turnu-Severin — unde se află și toporul precedent — un obiect lucrat din piatră dură de culoare neagră și șlefuit (fig. 2,3). În secțiune, obiectul are o formă dreptunghiulară. La una din extremități, acest obiect a fost perforat, pentru a putea fi atîrnat. Lungimea sa este de 0,043 m. S-ar putea să aparțină epocii fierului.

6. De pe teritoriul satului Balta Verde, fără alte precizuni topografice, provine un topor-ciocan din rocă dură, probabil diabaz (fig. 2, 4). Ceafa ciocanului este rotunjită. Tăișul brațului-topor este ușor arcuit și ieșit spre colțuri. Gaura de înmănușare a acestei unelte a fost efectuată din două laturi, dar cu tuburi de diferite dimensiuni. Pe o treime din lungimea sa, gaura de înmănușare are un diametru mai mic. Toporul-ciocan datează din perioada eneolitică. El se găsește în fosta colecție « Istrati-Capșa » din Turnu-Severin. Lungimea toporului este de 0,105 m.

7. Spre sud de satul Balta Verde, se află o măgură mare, numită de localnici « Vadul Carului ». Pe această măgură s-au descoperit, în timpul lucrărilor agricole, oase

omenești, provenind probabil de la morminte de inhumație. Alte precizii lipsesc. Nu s-au făcut cercetări la fața locului.

8. La locul numit «Grindul cu tunul», care se află la est de sat, a fost descoperit întâmplător un fragment de topor-ciocan din rocă dură, zgrunțuroasă și șlefuită (fig. 2, 2). Piatra are culoarea neagră. Unealta s-a rupt în dreptul găurii de înmănușare. Lungimea fragmentului este de 0,068 m și lățimea maximă de 0,035 m. Fragmentul nostru datează din perioada eneolitică.

Tot la «Grindul cu tunul» există un cimitir din perioada prefeudală, din care s-au săpat în 1932 (D. Berciu), două morminte, despre care va fi vorba în capitolul respectiv.

B. CIMITIRE

a) Cîmpul de urne din epoca bronzului (cultura Gîrla Mare)

Cu prilejul cercetărilor făcute în vara anului 1932, s-a putut descoperi și un întins cimitir cu urne funerare la locul numit de localnici «la morminți», numire semnificativă, care se leagă de dăinuirea unei vechi tradiții. Locul «la morminți» se găsește în lunca

Fig. 3. — Balta Verde. Vedere asupra cîmpului de urne de la locul numit «la morminți» și două sondaje din anul 1949, care pornesc din marginea de sud-est a mării «movile».

inundabilă a Dunării, la nord-vest de satul Balta Verde și la sud-est de satul Gogoșu (fig. 1 și fig. 3). În august 1932, acest loc era în parte cultivat cu porumb, în parte era izlaz, iar restul devenise miriște. Spre marginea dinspre Balta Verde, el se întindea și în pădurea de stejari ce se găsea atunci în acea regiune și care ulterior a fost defrișată.

La suprafața solului, mai ales în porumbiște, se aflau oase calcinate scoase de plug și de sapă, precum și fragmente ceramice aparținînd culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului. S-au descoperit de asemenea cîteva fragmente de vase din prima epocă a fierului și cîteva bucățele de sîrmă de bronz. S-a bănuir că este vorba aici de un cîmp de urne, care fusese distrus parțial cu ocazia lucrărilor agricole, cît și de către dunele de nisip care, în decursul timpului, au invadat locul «la morminți» iar în 1932 amenințau să acopere și terenul arabil.

Aspectul terenului se schimbasesc mult pînă în 1949, cînd au fost reluate, pe scară amplă, cercetările de la Balta Verde. Dunele de nisip distruseseră vegetația tere-

nului arabil și vînturile spulberaseră în bună parte și marea « movilă », cum a fost numită convențional o dună fixă, sub care s-au descoperit mai multe morminte din epoca bronzului și două morminte din prima epocă a fierului. În fotografia din figura 3 (1949), luată de pe această movilă, din care a rămas doar partea sa de sud-vest, se poate vedea aspectul actual al terenului și două din numeroasele sondaje făcute aici în 1949 și 1950 pentru delimitarea necropolei și descoperirea altor morminte. La suprafața terenului s-au găsit multe fragmente ceramice aparținînd culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului, alături de care apăreau cioburi caracteristice culturii locale din prima epocă a fierului. Împreună cu fragmentele de vase se aflau multe oase calcinate, care fuseseră împrăștiate de vînt. După descoperirile din 1932 și din 1949—1950, se poate spune că cîmitirul cu urne din epoca bronzului avea o întindere mai mică decît acela din prima epocă a fierului, care a suprapus și a depășit suprafața cîmpului de urne din epoca precedentă (a se vedea mai jos). Încă din toamna anului 1932 s-a constatat că cîmitirul epocii bronzului fusese parțial distrus și că unele morminte ale primei epoci a fierului deranjaseră altele mai vechi. Din observațiile făcute pe teren, reiese însă că cea mai mare parte a necropolei cu urne fusese distrusă de dunele de nisip în diferite perioade. Una dintre aceste perioade a precedat cîmpul de urne din prima epocă a fierului, cînd locul a putut fi folosit din nou ca cîmitir de către grupările omenești de acolo. Ultima perioadă de înaintare a dunelor a avut loc între 1932 și 1949, cînd nisipurile au acoperit în întregime necropola (fig. 3). Doar mormintele ce fuseseră acoperite de așa-numita marea « movilă », într-o vreme ulterioară primei epoci a fierului, au putut fi salvate în întregime. Cîmpul de urne din epoca bronzului se întindea în partea de nord-est a locului zis « la morminți », atîngînd în această parte hotarul satului Gogoșu, la limita izlazului comunal, unde se găsește și duna numită de noi marea « movilă », care s-a fixat peste mormintele necropolei plane din epoca bronzului. Spre sud-vest și sud-est, cîmpul de urne trecea peste drumul de țară dintre Balta Verde și Gogoșu, întinzîndu-se, probabil, pînă la limita nord-estică a grupeii de tumuli din epoca fierului de la « morminți ».

În august 1932, s-au stabilit mai întîi condițiile de găsire a unui mormînt (mormîntul 1) și s-au săpat primele trei morminte din acest cîmp de urne (mormîntul 2—4) (a se vedea mai jos). Cu această ocazie s-a început săparea movilei II din grupul movilelor din prima epocă a fierului. În toamna anului 1932, D. Berciu a descoperit încă 8 morminte (mormîntul 5—12).

În campania de săpături din 1949 și din 1950, colectivul Șantierului arheologic Verbicioara a mai descoperit încă 6 morminte (mormintele 12—18) sub nisipul dunei amintite. În restul vechiului cîmitir nu s-a mai dat peste nici un mormînt, cu toate că acolo s-au făcut numeroase sondaje.

Pentru a avea o privire de ansamblu asupra descoperirilor din acest cîmp de urne, se publică acum și rezultatele din 1932, mai ales că acestea n-au putut fi folosite pînă acum decît parțial.

Mormîntul 1. În cursul anului 1932, cu ocazia muncilor agricole, locuitorii din Balta Verde au dat peste un grup de șapte vase de lut, dintre care nu a putut fi recuperat decît unul singur¹. Toate celelalte șase vase s-au spart. Într-unul dintre aceste vase, după spusele localnicilor se găseau oase incinerate. E vorba, fără îndoială, de unul dintre mormintele bogate ale cîmpului de urne din epoca bronzului.

Vasul nr. 7 e o ceașcă bine păstrată, avînd o singură toartă cu o prelungire lată deasupra ei. Ceașca este lucrată din lut negru, cu nuanțe castanii, cu straturi superficiale cărămizii și slip castaniu lustruit în aceeași culoare. Întreaga suprafață a vasului este ornamentată. Pe gît se află două caneluri înguste și paralele, care înconjură gîtul

¹ Ion Nestor, « Stand », pl. 12, 5.

de jur împrejur. Între ele se găsește o bandă formată din imprimări cu un ustensil drept-unghiular îngust. Pe corp coboară dinspre gât o grupă de trei linii paralele, care are de o parte și de cealaltă a sa câte un șir de adâncituri rotunde. Puțin mai sus de zona de maximă rotunjime a vasului se află două linii frînte. Toarta este și ea ornamentată. Decorul s-a realizat prin împunsături, imprimări și adâncituri urmate de incrustație cu o materie făinoasă de culoare albă, care s-a menținut pe alocuri.

Vasul are buza răsfrîntă în afară și prevăzută cu trei colțuri.

Înălțimea vasului era de 0,07 m.

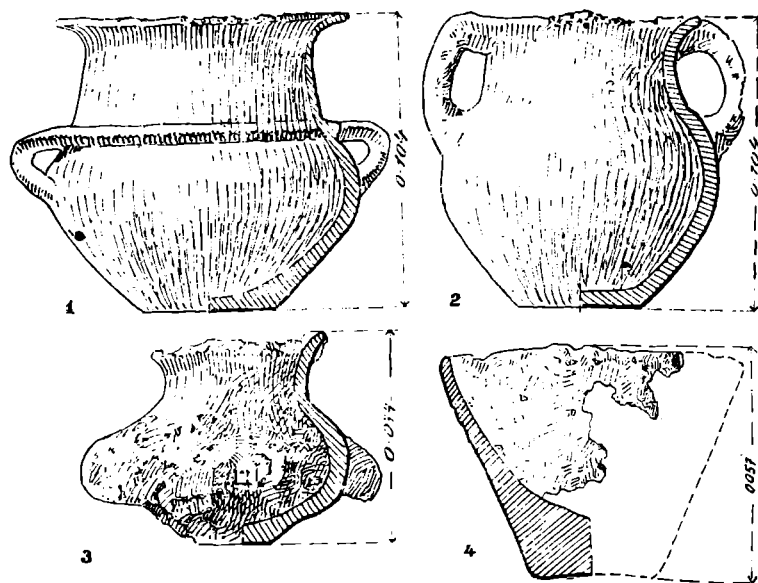

Fig. 4. — Balta Verde. 1. Mormîntul 4 (fost III). nr. 4 = fig. 16-4; 2. Mormîntul 9—10. nr. 5; 3. Mormîntul 2, nr. 3; 4. Mormîntul 7, nr. 3.

Mormîntul 2. În șanțul-sondaj ce a fost trasat la 13 august 1932, în apropierea locului de unde fusese descoperit mormîntul 1 și unde se mai vedeau la suprafața solului, cioburi din vasele sfărîmate, s-a dat la adîncimea de 0,4 m peste un nou mormînt care a confirmat presupunerea făcută încă din prima zi, asupra prezenței aici a unui cimitir.

Mormîntul conținea trei vase de lut, așezate aproape în semicerc, în fața cărora se găseau oasele calcinate așezate direct pe nisip. Oasele erau mărunte, desigur de copil sau adolescent.

Cele trei vase reprezintă trei forme diferite: o strachină (nr. 1) cu toartă, bogat ornamentat, o ceașcă adîncă, fără ornamente (nr. 2) și un vâscior fără toartă și fără ornamente (nr. 3). Ceașca nr. 2 este lucrată dintr-o pastă amestecată cu pietricele. După ardere, lutul a dobîndit în spărtură o culoare neagră-cenușie, cu straturi superficiale cărămizii. Vasul nu era lucrat cu o grijă deosebită. El nu a fost netezit nici în exterior și nici în interior, iar arderea lasă mult de dorit. Corpul vasului era globular, avînd patru proeminente opuse una alteia. Partea superioară a acestui vas lipsește.

Vasul nr. 3 (fig. 4, 3) este lucrat de asemenea foarte neglijent, ca de altfel aproape toate vasele neornamentate care erau folosite numai în morminte. Astfel de vase de cult, de factură primitivă, erau incomplet arse. Vasul nr. 3 este făcut din pastă amestecată cu pietricele. În spărtură lutul are o culoare neagră-cenușie, cu straturi superficiale cără-

mizii. Pereții sînt groși și cu profilul greoi și nesigur. Corpul este bombat, iar gîtul scund și răsfrînt în afară. Din pasta vasului s-au modelat pe zona de maximă rotunjime patru proeminente neregulate și masive.

Înălțimea vasului este de 0,074 m, iar diametrul gurii de 0,061 m.

Mormîntul 3 (fost II). În al doilea șanț-sondaj, care s-a trasat în apropiere de primul, s-a descoperit la 5 m spre vest de mormîntul precedent, un alt mormînt de incinerare (fig. 5, 1). El se găsea de asemenea spre panta sud-vestică a movilei, de care a fost vorba mai sus, la adîncimea de 0,15 m.

Inventarul acestui mormînt cuprindea o urnă funerară (nr.1), care era acoperită cu o strachină de lut frumos ornamentată (nr. 2), descoperită în stare fragmentară, însă între-

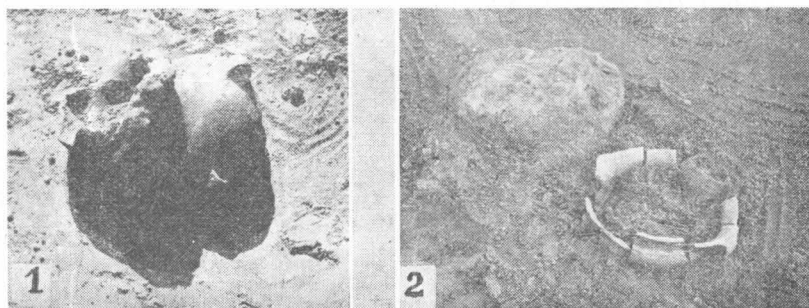

Fig. 5. — Balta Verde. 1. Mormîntul nr. 3 (fost II); 2. Mormîntul nr. 11.

gibilă. În interiorul urnei se găseau oase calcinate. Urna zăcea pe o parte, în direcția NNV—SSE (fig. 5, 1).

Nr. 1. Urna funerară este lucrată cu mîna, din pastă în care se găsesc pietricele. După ardere, lutul a dobîndit o culoare neagră, cu slabe nuanțe cenușii. La suprafață se găsesc straturi relativ subțiri de culoare cărămizie-castanie. Pereții vasului sînt groși. Corpul este bombat, gîtul răsfrînt, trompetiform. Pe zona de maximă rotunjime se aflau patru torți orizontale în bandă lată, dintre care una era ruptă din vechime. Urna nu are nici un fel de ornament.

Nr. 2. Capac în formă de castron înalt cu două torți laterale, care leagă buza cu umărul vasului (fig. 6). Pasta din care este lucrat a fost aleasă de impurități cu o deosebită grijă și frămîntată foarte bine. Atît din punct de vedere tehnic, cît și în ceea ce privește decorația, vasul face parte din grupa produselor ceramice superioare ale culturii cîmpurilor de urne. După ardere, lutul vasului a dobîndit în spărtură culoare neagră, cu slabe nuanțe cenușii. Straturile superficiale au o culoare cărămizie-castanie. În exterior, vasul este acoperit cu un strat de lut foarte fin (slip), lustruit, de culoare castanie.

Corpul vasului era scund și bombat, cu partea superioară arcuită elegant spre interior. Gîtul este de asemenea scurt, cu pereții răsfrînți în afară. Buza este teșită și prezintă două ieșituri sau prelungiri triunghiulare în spațiul liber dintre cele două torți. Acestea sînt făcute din bandă cu secțiunea ovală. Torțile sînt arcuite elegant.

Vasul este bogat ornamentat. Întreaga suprafață a strachinii-capac este acoperită cu ornamente realizate prin împunsături, imprimări și incrustație cu culoare albă. Această decorație accentuează și mai mult formele vasului, ea avînd deci un caracter tehonic.

Fundul vasului a fost delimitat prin două cercuri concentrice punctate din liniițe succesive. Un al treilea cerc, care se află în exteriorul celor două, este format din semi-

cercuri foarte mici, cu deschiderea în afară, avînd vîrfurile unite. În centrul celor trei cercuri este imprimat un grup de trei cercuri mici concentrice, din care pornesc, în direcția razelor fundului vasului, patru linii formate din liniuțe așezate paralel. Acest motiv decorativ, cu cele patru brațe radiare și cu centrul din trei cercuri concentrice, are formă de cruce.

Buza vasului era crestată pe toată lungimea sa. În dreptul torților se formează cîte o șa. Paralel cu marginea au fost trasate trei linii paralele; cea superioară este compusă din semicercuri cu deschiderea în sus, de o formă similară celor întîlnite pe fundul vasului. Cele două linii de sub aceasta s-au realizat prin înțepături mărunte.

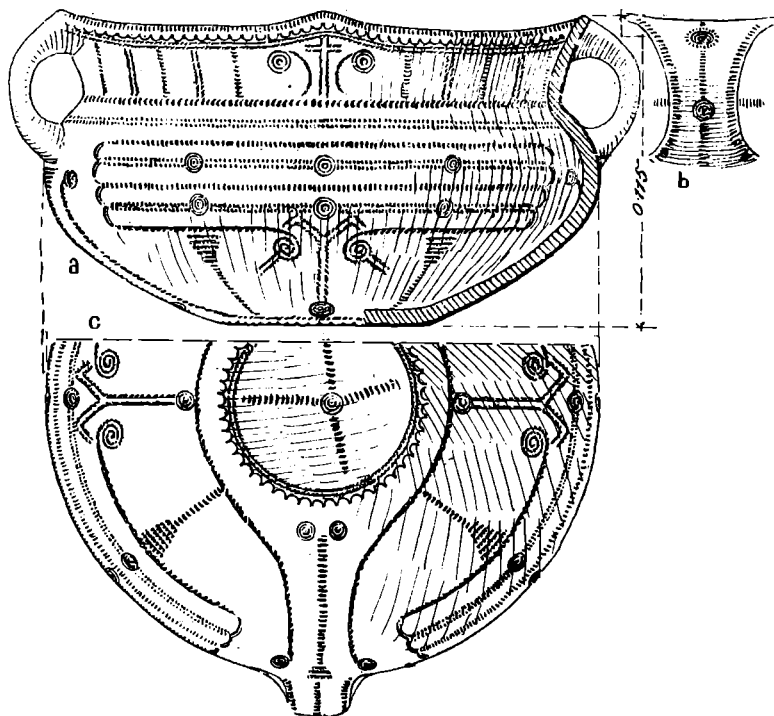

Fig. 6. — Balta Verde, Mormîntul 3, vasul nr. 2.

Pe gîtul vasului coboară dinspre buză grupe din cîte două linii și benzi din liniuțe paralele, care alternează între ele. Acestea accentuează și mai mult forma gîtului vasului. Acest decor înconjură gîtul, fiind întrerupt însă în două locuri, și anume în dreptul celor două ieșituri triunghiulare de pe buză, unde întîlnim o nouă unitate decorativă formată dintr-un element central, cruciform, care are de o parte și de alta a sa, cîte un grup de trei cercuri concentrice și cîte un arc de cerc cu deschiderea în afară.

Pe linia de despărțire a gîtului de corpul vasului se află o bandă relativ lată, făcută din imprimări paralele, aproape dreptunghiulare. Sub această bandă se află o alta, formată din două linii paralele, din puncte incizate. Această bandă înconjoară de jur împrejur umărul vasului, trecînd pe deasupra capătului de jos al torților.

Pe suprafața dintre cele două torți se află o mare unitate decorativă compusă din linii paralele, întregi sau întrerupte din distanță în distanță de către cercuri concentrice, sub care se găsește un decor în forma literei M, cu brațele larg deschise și sprijinit pe un stîlp înalt. La baza stîlpului este un grup de cercuri concentrice. De o parte și de alta se găsește cîte o spirală, prelungită în dreapta și stînga prin cîte o linie de împunsături, care se unește cu grupa liniilor paralele ce se închid cu semicercuri.

Torțile sînt și ele ornamentate. Pe mijlocul lor, în exterior coboară vertical cîte o linie de împunsături succesive, întreruptă la mijloc de un grup de cercuri concentrice și avînd la capătul de sus cîte un grup de cercuri similare, care sînt însă înconjurate de liniuțe dispuse radier. Pe marginea torților se găsește cîte o bandă relativ lată, din liniuțe paralele.

Ornamentul torților se leagă de unitatea decorativă ce duce în jos, spre decorul din jurul fundului vasului.

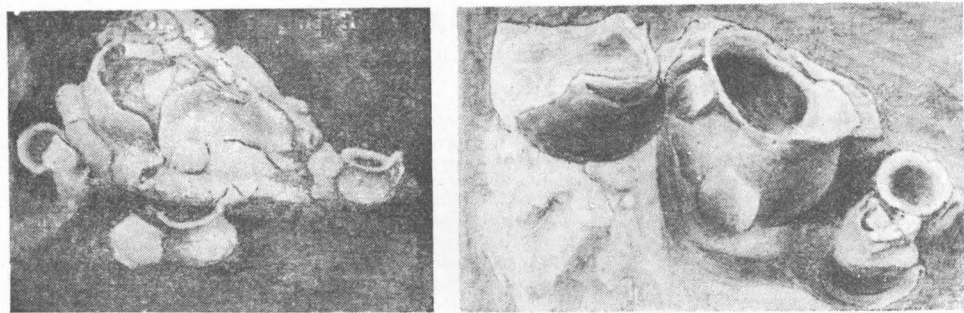

Fig. 7. — Balta Verde. 1. Mormîntul 12 (fost VIII). 2. Mormîntul 4 (fost III).

Înălțimea vasului era de 0,115 m, diametrul gurii de 0,20 m și diametrul fundului de 0,07 m.

Mormîntul 4. Mormîntul 4 a fost descoperit aproximativ la 8 m spre NNE de mormîntul precedent. Inventarul acestui mormînt, săpat în august 1932, este

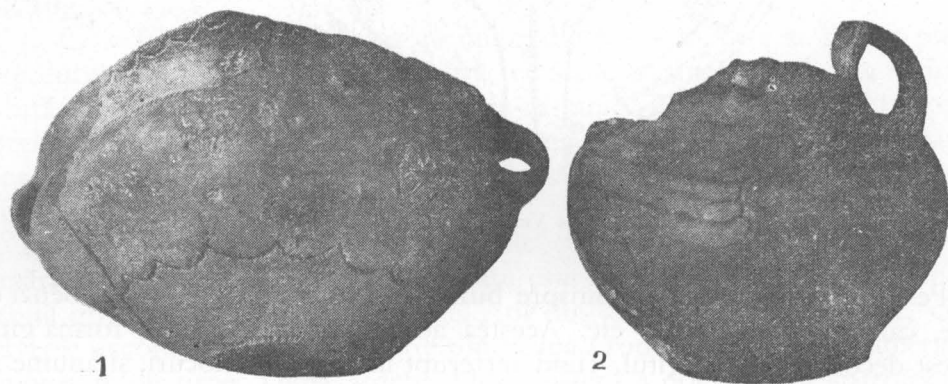

Fig. 8. — Balta Verde. 1. Mormîntul 8, nr. 2 = fig. 13; 2. Mormîntul 4 (fost III), nr. 2 = fig. 12.

mai bogat decît cel al mormintelor 2—3. El cuprindea cinci vase (nr. 1 — nr. 5). Vasul nr. 5 era mai sus față de celelalte vase mici (fig. 7, 2). Vasele cele mai de jos se găsesc la adîncimea de 0,60 m față de nivelul solului actual.

Nr. 1. Urnă funerară din categoria așa-numitelor urne funerare « cu etaj » (fig. 8, 2). E o mare urnă în care s-au găsit multe oase calcinate. Printre acestea nu s-a descoperit însă nici un obiect arheologic. Vasul este constituit din două jumătăți bine distincte, care sînt suprapuse și care dau vasului un aspect de vas « cu etaj ». În zona de întîlnire a celor două jumătăți, urna are o sugrumătură foarte pronunțată, care este accentuată și mai mult datorită *arcuirii* largi a jumătății inferioare, cît și brîului în relief, care delimitează marginea de sus a acestei jumătăți. Linia care formează ceea ce putem numi

mijlocul vasului este acoperită cu un decor din liniuțe scurte și paralele. Urna are două torți din bandă lată cu secțiunea ovală, așezate față în față. În spațiul rămas liber între ele se găsește câte un gurgui, care are o funcțiune ornamentală. Umărul vasului este lat și arcuit. Deasupra se află gîtul cilindric, avînd buza trompetiformă.

Aproape întreaga suprafață a urnei este foarte bogat ornamentată. Motivele decorative de umăr, în special, accentuează foarte mult formele vasului. Spațiile goale de pe umăr sînt acoperite cu câte o spirală. Zona bombată a părții inferioare poartă pe toată întinderea sa un ornament în linie frîntă, care formează triunghiuri, în vîrfurile cărora se găsește câte o grupă de trei cercuri concentrice. Între acest ornament și cele în formă de arcadă există o legătură organică.

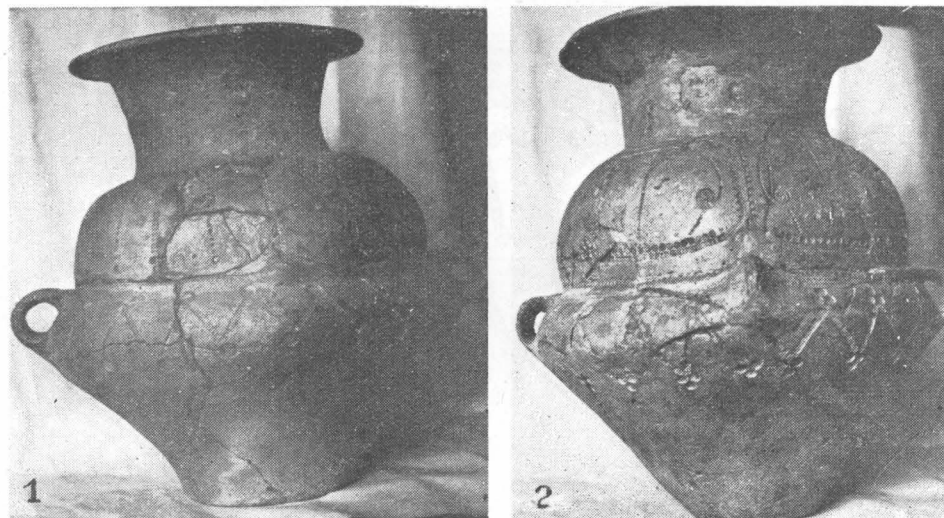

Fig. 9. — Balta Verde. 1. Mormîntul 12, nr. 1 = fig. 10; 2. Mormîntul 4 (fost III), nr. 1.

Nr. 2. Vas oală cu două torți laterale, dintre care una e ruptă din vechime (fig. 8,2 = fig. 12). Vasul este lucrat dintr-o pastă fină, bine aleasă de impurități și foarte bine frămîntată. În spărtură, lutul are culoarea neagră-cenușie, cu două straturi superficiale de culoare castanie, cu nuanțe cărămizii. La suprafață, vasul era acoperit cu un strat de lut foarte fin (slip) lustruit, în culoare castanie.

Gîtul vasului este aproape cilindric. Corpul este bombat. Proporțiile păstrează un raport, care creează vasului un aspect plăcut, în ceea ce privește construcția sa.

Vasul era bogat ornamentat. Pe gît se află un ornament format dintr-o serie de spirale culcate și îmbucate una în alta, care sînt asemănătoare literei S. Fiecare dintre aceste spirale este făcută din câte trei linii de împunsături succesive, realizate cu un vîrf ascuțit. Partea de jos a gîtului este delimitată de corpul vasului printr-o bandă din adîncituri imprimate și paralele, care au o formă dreptunghiulară și care sînt făcute cu un ustensil cu vîrf lățit.

Sub dunga amintită s-a făcut o nouă bandă din trei linii de împunsături succesive și înguste. Puțin mai jos este o altă bandă de împunsături prelungi, verticale și paralele. Această bandă este legată de cea precedentă, printr-un soi de împunsături lunguiețe și orizontale.

Restul corpului vasului este acoperit și el în întregime de ornamente, potrivit aceluiași principiu, pe care îl întîlnim în decorația ceramicii culturii cîmpurilor cu urne și pe obiecte de bronz contemporane, adică acela de a nu lăsa nici un spațiu gol,

neacoperit de ornamente. Este interesant de subliniat că pe suprafața acestui vas se repetă simetric, de patru ori, aceeași unitate decorativă, în a cărei compoziție intră mai multe elemente. Aceste unități se află astfel: două sub torți, iar celelalte două în spațiul dintre torți. Motivul principal este și el constituit din mai multe elemente decorative. Suprafața vasului a fost împărțită exact în patru părți. La capătul celor două diametre perpendiculare s-a făcut o adâncitură rotundă, prin tehnica imprimării unui ustensil rotund, pe care au fost săpate trei cercuri concentrice. În jurul acestei adâncituri s-a făcut un cerc din raze scurte. De la adâncitură pornesc în jos două linii paralele, care se unesc la capătul de jos cu un șir de arcade. De o parte și de alta a celor două linii paralele și a adâncitunii, se află o volută dublă. În dreptul volutelor

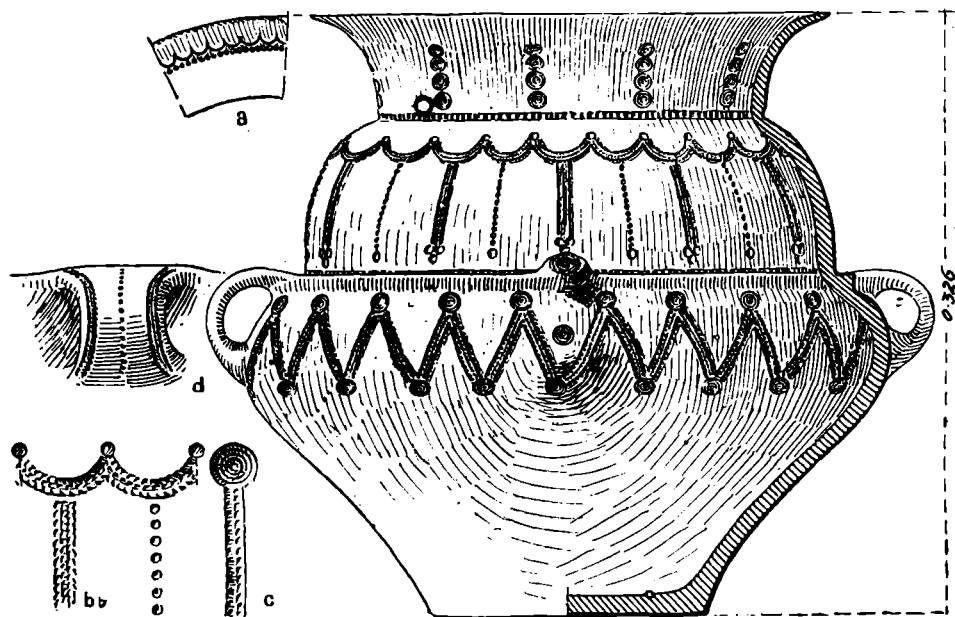

Fig. 10. — Balta Verde. Mormintul 12, nr. 1 = fig. 9, 1.

de sus s-au așezat pe zona de maximă rotunjime a vasului câte trei elemente decorative de formă dreptunghiulară foarte alungită, avînd capetele rotunjite. Sub aceasta se află alte adâncituri rotunde, care se leagă de sistemul arcadelor de pe partea de jos a vasului. În spațiul rămas liber, decoratorul primitiv a făcut alte volute, de data aceasta simple, sau linii drepte ori arcuite. S-a folosit de asemenea și decorul format din semicercuri imprimate, fie cu un ustensil de metal, fie din trestie.

Întreaga decorație a vasului a fost incrustată cu o materie albă făinoasă, care s-a menținut pe alocuri.

Înălțimea vasului este de 0,203 m, iar diametrul gurii de 0,13 m; diametrul fundului este de 0,097 m.

Nr. 3. Strachină folosită drept capac pentru urna nr. 1. Strachina are două torți laterale, care legau buza cu umărul vasului. Profilul acestei străchini este similar străchinii din mormintul 3 (fig. 6). Ea nu conține însă nici un fel de ornamentare.

Nr. 4. Văscior de lut ars, lucrat dintr-o pastă bine aleasă de impurități. Prin ardere, vasul a dobîndit în spărtură o culoare neagră. Straturile superficiale sînt cărămizii, cu nuanțe castanii. Suprafața exterioară este bine netezită.

Corpul vasului este piriform, cu gîtul cilindric și buza trompetiformă, răsfrîntă în afară. În zona de întîlnire a gîtului cu corpul vasului se află un brîu în relief, de

pe care pornesc cele două torți în bandă, cu secțiunea ovală. Pe fundul vasului se găsește o adâncitură rotundă.

Înălțimea vasului este de 0,104 m.

Nr. 5. Văscior funerar de lut, lucrat neglijent, avînd o formă care reproduce pe aceea a urnelor cu « etaj », despre care am vorbit mai sus.

Mormîntul 5 (fost C) a fost descoperit în cursul săpăturilor din octombrie 1932, în cîmpul de urne din prima epocă a fierului și reprezintă, ca și mormîntul 6, resturile cîmpului de urne din epoca bronzului, distrus de cimitirul epocii următoare și de înaintarea dunelor. Mormîntul cuprindea o singură urnă funerară care, în cea mai mare parte, fusese distrusă de plug. Din ea rămăseseră doar fragmentele ceramice din

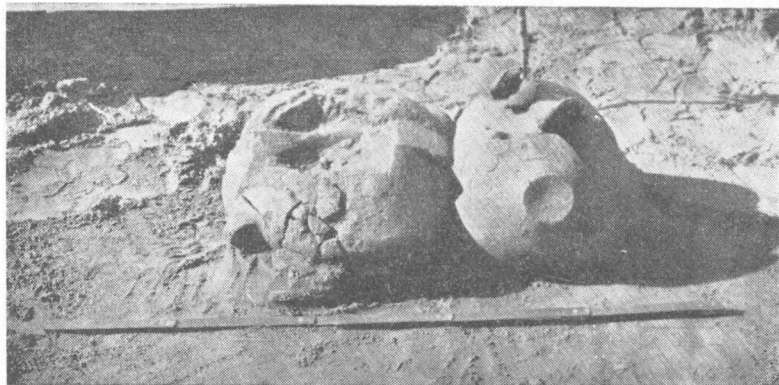

Fig. 11. — Balta Verde. Mormîntul 7 (stînga) și 8 (dreapta).

partea inferioară, în care s-au găsit oase calcinate. Urna avea o formă obișnuită cîmpurilor de urne: corp piriform, gît cilindric, buza trompetiformă și patru torți pe zona de maximă rotunjime. Urna nu era ornamentată.

Mormîntul 6 (fost I). Nu departe de mormîntul precedent s-a dat peste urna funerară a unui nou mormînt. Ea era răsturnată pe o parte. În urnă s-au găsit oase calcinate. Partea de sus a urnei era sfărîmată din cauza plugului, care a atins buza și gîtul urnei (fig. 15,1). Vasul a fost lucrat dintr-o pastă bine aleasă de impurități, dar conținînd un oarecare procent de nisip fin. Lutul este de culoare neagră-cenușie. Vasul a fost acoperit cu un strat de lut fin (slip) de culoare neagră-castanie. Stratele superficiale au o culoare cafenie-cenușie.

Urna are formă de pară, cu patru torți pe zona de maximă rotunjime. Partea de jos a torților se sprijină pe un brîu în relief, care înconjoară de jur împrejur vasul. Urna are de asemenea și umăr destul de pronunțat, care este și el, în afară de brîul amintit, un element ce deosebește urna de urnele piriforme propriu-zise.

Înălțimea vasului, atît cît s-a putut păstra, este de 0,273 m.

Mormîntul 7. În octombrie 1932 s-au descoperit, la adîncimea de 0,30 m, două mormînte alăturate (fig. 11). E vorba de mormîntul 7 și mormîntul 8. S-a constatat o deranjare a unui mormînt de către celălalt. Cînd s-a săpat în vechime groapa mormîntului 8, s-a spart urna mormîntului 7. Inventarul acestor mormînte a fost așezat cu o deosebită grijă. Urnele funerare se sprijineau una de alta. Capacele lor s-au sfărîmat din cauza greutății pămîntului și fragmentele lor au alunecat alături. Urna mormîntului 8 era culcată pe o latură. Lungimea suprafeței ocupată de inventarul mormintelor este de 0,75 m și lățimea de 0,40 m.

Inventarul mormîntului 7 cuprindea trei vase. O urnă funerară (nr. 1) conținea oasele calcinate și era acoperită cu o strachină capac (nr. 2). Lîngă urnă s-a găsit un vâscior fără ornamente (nr. 3). Toate aceste vase erau îngropate în nisip, ca și vasele mormîntului 8.

Nr. 1. Urna acestui mormînt se găsea cu 0,05 m mai adînc decît urna mormîntului 8. Ea are o formă de pară, avînd pe zona de maximă rotunjime un șir de arcade, cu deschiderea în sus. Gîtul și buza urnei s-au sfărîmat. Pe corp urna are patru torți în bandă, de o formă obișnuită și ornamentate. Înălțimea actuală a urnei este de 0,25 m.

Nr. 2. Strachină-capac, fără torți și fără decor. Buza strachinii este răsfrîntă în afară.

Nr. 3. Vâscior tronconic, lucrat primitiv, din pastă amestecată cu pietricele (fig. 4,4). Arderea nu este completă. Culoarea lutului în spărtură este neagră-cenușie, iar straturile superficiale sînt cărămizii.

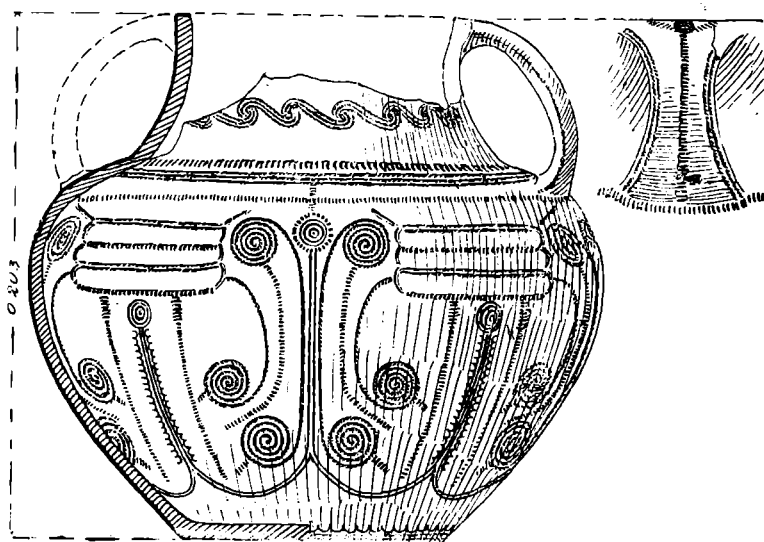

Fig. 12. — Balta Verde. Mormîntul 4, nr. 2.

Înălțimea vasului este de 0,57 m, diametrul gurii de 0,068 m, iar al fundului de 0,029 m.

Mormîntul 8. Inventarul mormîntului 8 cuprindea un număr egal de vase, a căror așezare în mormînt era similară aceleia din mormîntul precedent.

Nr. 1. Urnă funerară piriformă, dar avînd numai două torți. Ele leagă buza vasului de umărul acestuia. Cînd s-a depus urna, a fost spartă urna mormîntului precedent, care în afară de aceasta, era la o adîncime mai mare (diferența de nivel de 0,05 m) față de urna mormîntului 8. Vasul nr. 1 nu are nici un fel de ornamentare. Forma se întîlnește în cultura cîmpurilor de urne din epoca bronzului, dar ea este mai rară. Atare formă se cunoaște și în necropola contemporană de « la bivolării » de pe Ostrovul Mare.

Nr. 2. Strachină-capac ornamentată (fig. 8, 1 = fig. 13).

Vasul este lucrat din pastă bine aleasă de impurități și bine frămîntată. În spărtură, culoarea lutului este neagră, iar straturile superficiale sînt cafenii. Capacul are o formă elegantă. Corpul propriu-zis are umărul arcuit spre interior, pe care se sprijină un gît scurt, cu pereții oblici în afară. Așezate față în față se află două torți din bandă lată, cu secțiunea ovală.

Pe zona de întîlnire a gîtului cu corpul vasului, se află un șir de împunsături prelungi, arcuite. Sub această bandă urmează trei linii paralele din împunsături succe-

sive, dedesubtul cărora este o nouă bandă similară cu prima, dar mai îngustă. Pe partea inferioară a corpului vasului, nu departe de fund, se găsește un șir de arcade cu deschiderea în sus, care înconjoară de jur împrejur vasul.

Între aceste arcade și decorul amintit mai sus, olarul primitiv a așezat simetric trei motive decorative pe zona arcuită a vasului, și anume, la mijloc a plasat un motiv decorativ în formă de inimă, compus din nouă linii paralele de împunsături, urmate pe ambele părți de liniuțe în formă de raze.

În dreapta și în stînga motivului ornamental se găsesc, la distanțe egale, cîte două romburi legate între ele printr-o bară orizontală. Interiorul romburilor este umplut cu linii paralele.

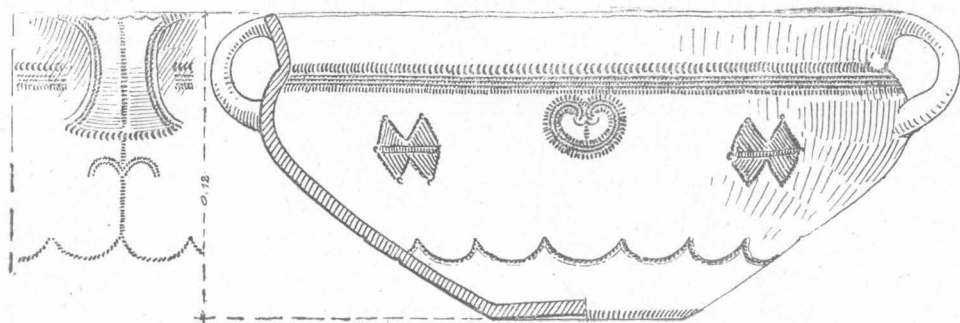

Fig. 13. — Balta Verde. Mormîntul 8, nr. 2 = fig. 8,1.

Fig. 14. — Balta Verde. Mormîntul 9 și mormîntul 10.

La baza vasului se găsește un șir de împunsături liniare verticale.

Suprafața exterioară a torților este ornamentată printr-un sistem decorativ adecvat spațiului și legat apoi de restul decorației.

Buza vasului are două ieșituri triunghiulare în dreptul ornamentului în formă de inimă.

Toată ornamentarea vasului este incrustată cu materie făinoasă albă.

Înălțimea vasului este de 0,12 m, iar diametrul gurii de 0,26 m, diametrul fundului de 0,70 m.

Nr. 3. Văscior în formă de pahar tronconic, similar celui descoperit în mormîntul 7 (fig. 4, 4). Văsciorul este lucrat în aceeași tehnică primitivă și incomplet ars.

Mormintele 9 și 10. În toamna anului 1932 s-a săpat în jumătatea de nord a « movilei » celei mari o suprafață cu o lungime de 9,50 m și lățimea de 2,70 m. În această săpătură s-au descoperit patru morminte de incinerare.

Mormîntul 9 și mormîntul 10 se găseau alăturate (fig. 14). Ele se aflau la aceeași adîncime. Nu s-a constatat nici o deranjare a vreunui vas din cauza unei

înmormântări ulterioare. De aceea trebuie să considerăm aceste două morminte contemporane chiar în sensul unei îngropări în același timp. Vasele celor două morminte formează împreună un inventar funerar unitar. Acesta cuprindea două urne, care conțineau oasele morților incinerati (nr. 1 și nr. 2). Ele au fost îngropate una lângă alta. Urna nr. 1 nu are niciun fel de ornamentare și este mai mică decât urna nr. 2, care este acoperită cu o foarte bogată decorație. Nu se poate preciza dacă este vorba de urna funerară a soțului și a soției sau de urna unei persoane cu un oarecare rol social în comunitatea gentilico-patriarhală de atunci, ori în sînul unei familii patriarhale, dar este sigur că în epoca din care se datează necropola cu urne funerare de care este vorba aici, organizarea patriarhatului era deplin formată și procesul de diferențiere socială se adîncea. Ținînd seama de aceste condiții istorice, ne vom putea explica

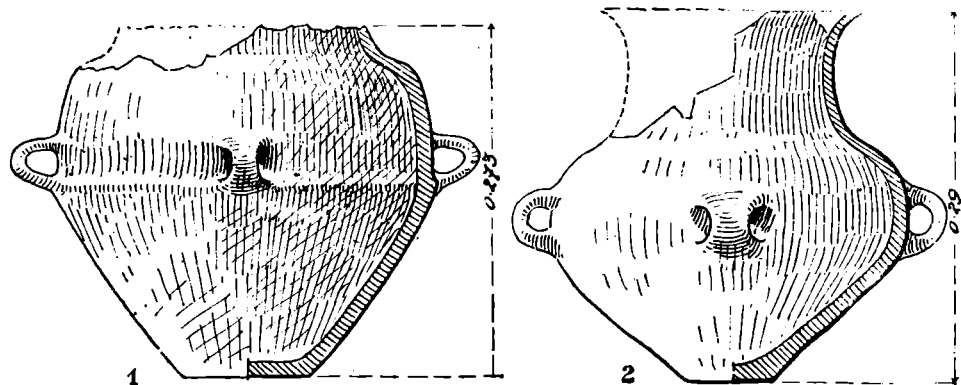

Fig. 15. — Balta Verde. 1. Mormîntul 6 (fost F): 2. Mormîntul 9—10, nr. 1.

prezența urnelor de o atît de mare valoare, cum este urna nr. 2, alături de urnele modeste și sărace ca urna nr. 1.

Urnele aveau capace în formă de strachină (nr. 3 și nr. 4), care erau așezate pe gura urnelor, cu fundul în jos. Capacul nr. 3 de la urna neornamentată a fost sfărîmat în mai multe fragmente, dintre care unele s-au și pierdut. Capacul nr. 3 nu este ornamentat nici el, pe cînd capacul nr. 4 este încărcat de ornamente, ca și urna pe care o acoperea.

Între cele două urne se găsea un vâscior cu două torți (nr. 5) care era comun celor două morminte (fig. 14).

Vasele nr. 1 și nr. 3 aparțin mormîntului 9, vasele nr. 2 și 4 mormîntul 10, iar vâsciorul nr. 5 este comun.

Nr. 1. Urnă funerară în formă de pară (piriformă), lucrată dintr-o pastă bine aleasă de impurități (fig. 15,2).

După ardere, lutul a dobîndit la mijlocul peretelui o culoare neagră cu slabe nuanțe cenușii și castanii. Peretele vasului are două straturi superficiale (de la suprafață) de culoare cărămizie-castanie.

Corpul vasului este puternic bombat, avînd pe zona de maximă rotunjime patru torți în bandă lată, cu secțiunea ovală. Mijlocul vasului se detașează foarte clar pe partea sa inferioară și de umărul care face tranziția spre gît. Acesta este cilindric avînd buza răsfrîntă în afară trompetiform.

În general, urna are o siluetă greoaie și lipsită de un raport just între diferitele sale părți constitutive.

Înălțimea vasului este de 0,29 m.

Nr. 2. Mare urnă funerară, bogat ornamentată, în care au fost depuse oasele incinerate ale mormîntului 10 (fig. 14 și fig. 17).

Vasul este lucrat dintr-o pastă bine aleasă de impurități. Lutul are culoarea neagră-cenușie. Straturile superficiale sînt subțiri și de culoare castanie închis. Arderea este bună. În exterior, vasul este acoperit cu slip lustruit castaniu.

Forma urnei este armonios construită. Corpul său este larg bombat, avînd pe zona de maximă rotunjime patru torți în bandă lată, cu secțiunea ovală, opusă una alteia și așezate la distanță egală între ele. Gîtul este cilindric, larg și scurt. El se termină în partea superioară cu buza răsfrîntă în felul unei trompete. Fundul este plat și relativ mic față de dimensiunile mari ale urnei, așa că vasul putea să aibă o stabilitate reală numai prin fixarea lui pe nisip.

Urna are o ornamentare foarte bogată (fig. 17 și fig. 18).

Pe suprafața de sus a buzei răsfrînte în afară s-a trasat de jur împrejur o bandă lată, în interiorul căreia se află o linie frîntă. Atît aceasta, cît și liniile care limitează banda amintită sînt, de fapt formate din două linii paralele adîncite prin împunsături succesive. Întrucît aceste împunsături sînt regulate și paralele putem fi siguri că ele au fost făcute cu roțița sau cu un ustensil cu două vîrfuri ascuțite.

Forma gîtului și a răsfrîngerii sale este accentuată prin opt șiruri verticale de împunsături adînci și rotunde, făcute cu un obiect care avea săpate la capătul său o serie de cercuri concentrice. Aceste adîncituri erau făcute în pasta încă moale a vasului în așa fel încît în interior lutul a dobîndit umflături, corespunzătoare adînciturii din față, care au formă de butoni. În dreptul torților se află cîte un șir de adîncituri mai mari, care au la capătul de sus, de o parte și de alta, cîte o nouă adîncitură, de aceeași mărime. Între aceste șiruri se găsesc celelalte patru șiruri, din adîncituri mai mici, făcute cu un vîrf rotund și bont. Aceste șiruri au însă la o distanță egală de la capetele lor, cîte patru adîncituri cu cercuri concentrice, simitare celor din șirurile mai mari.

Pe linia de despărțire a gîtului de corp se găsește o bandă îngustă, din imprimări orizontale și paralele, făcute cu un ustensil dreptunghiular și îngust. Sub această bandă este o linie dublă, adîncită, care limitează la partea superioară o mare zonă decorativă ce acoperă două treimi din suprafața bombată a vasului. În partea de jos a acestei zone se află o altă linie dublă adîncă, al cărei rol este nu numai de a delimita în partea de jos zona decorativă amintită, ci și de a face legătura între capătul de sus al torților.

Zona de pe umăr cuprinde două serii de arcade, una la partea de sus, care are deschiderea arcadelor în jos, și o alta în partea de jos, care are arcadele deschise în sus.

La capetele arcadelor au fost imprimate adînc, fie cîte o adîncire rotundă cu cercuri concentrice, fie cîte trei adîncituri rotunde mici, care alternează cu cele mari. Capetele arcadelor care au aceste trei adîncituri mici sînt legate între ele printr-un șanțuleț din împunsături succesive, paralele și orizontale, pe cînd capetele celorlalte arcade se unesc printr-o linie dublă, din împunsături făcute cu vîrfurile ascuțite. Aceste șanțulețe și linii duble, așezate vertical și în directă legătură cu arcadele, dau impresia unor coloane.

Sub linia care limitează în partea de jos arcadele, se găsește un alt șir de arcade, cu deschiderea în jos, la capetele cărora s-au imprimat cîte trei adîncituri. Acestea au pe suprafața lor cercuri concentrice. Arcadele sînt din linii duble, ele se leagă de linia de deasupra lor prin capetele acesteia, care se întorc pe marginea torților și formează arcadele, în așa fel încît decorul dintre torți formează o unitate decorativă independentă, care se repetă de patru ori.

Pe mijlocul suprafeței exterioare a torților se găsește un grup de patru adîncituri rotunde, cu cercuri concentrice, de la care pornește, de o parte și de cealaltă, cîte o linie adîncită.

Întreaga decorație a acestei urne a fost incrustată cu materie colorantă albă care în unele părți s-a păstrat. Înălțimea urnei este de 0,36 m; diametrul gurii de 0,23 m; diametrul fundului de 0,09 m.

Nr. 3. Strachină-capac de la urna nr. 1, lucrată dintr-o pastă asemănătoare și fără ornamente.

Nr. 4. Strachină-capac a urnei nr. 2, bogat ornamentată. Ea are un profil similar străchinilor funerare cunoscute în celelalte morminte. Corpul său are umărul bombat, cu arcuirea spre interior. Gîtul este răsfrînt, în afară. Lutul este bine ales de impurități și pasta bine frămîntată. Pereții sînt subțiri și sonori, ceea ce arată că arderea a fost completă.

Vasul aparține grupei ceramicii fine, de caracter funerar.

Nr. 5. Văscior cu două torți și profil zvelt, în forma literei S (fig. 4, 2). El este lucrat din pastă curățită cu grijă de impurități și bine frămîntată. Pereții sînt însă groși în raport cu dimensiunile vasului. Modelarea torților nu este nici ea prea sigură. Culoarea lutului, după ardere, este neagră-cenușiu. Straturile superficiale sînt cărămizii-cafenii.

Corpul vasului este bombat și gîtul cilindric, cu buze răsfrînte prelung în afară. Linia de legătură între corp și gît este accentuată printr-o sugrumătură bine distinctă.

Torțile sînt elegant arcuite, legînd buza de umărul vasului. Ele au secțiunea ovală.

Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea sa este de 0,104 m, iar diametrul gurii are 0,08 m. Diametrul fundului este de 0,06 m.

Mormîntul 11. Spre est de mormintele 9 și 10, la o distanță de 6,40 m, s-a descoperit, la adîncimea de 0,40 m, un alt mormînt de incineratie, care nu cuprindea în inventarul său decît trei vase (fig. 5, 2). Oasele calcinate au fost depuse direct pe nisip. În jurul oaselor s-au așezat trei vase mici, în semicerc. Mormîntul nu avea urnă funerară. Cazuri de acest fel sînt mai rare, dar ele nu lipsesc în complexul culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului. Asemenea morminte fără urne s-au descoperit și la Ostrovul Corbului.

Nr. 1 este o strachină sfărîmată, dar ușor de reconstituit (fig. 5, 2; vasul în primul plan). Gîtul vasului este răsfrînt în afară. Două torți în bandă leagă buza de umărul străchinii. În spațiile dintre torți, buza prezintă cîte o ieșitură triunghiulară.

Toată suprafața exterioară a străchinii este ornamentată. Pe alocuri s-au păstrat resturi de incrustație albă.

Nr. 2 se găsea alături de strachină (fig. 5, 2). El are o formă bitronconică, prezentînd pe corp patru gurguie — proeminente. Vasul este lucrat într-o tehnică mai primitivă și nu are nici un ornament. Pereții vaselor sînt groși.

Nr. 3 se află la cîteva centimetri depărtare de primele două vase. El se găsea așezat pe fund, ca și celelalte două. Vasul este lucrat grosolan, iar arderea nu a fost completă. Forma vasului este similară aceleia a vasului descoperit în mormîntul 3 (fig. 4, 3).

Mormîntul 12. se afla la același nivel cu mormîntul 10. El a fost descoperit în cuprinsul suprafeței A, la 2, 20 m spre est de mormîntul 10 și la 0,70 m spre sud de talusul suprafeței săpate (fig. 7, 1).

Mormîntul cuprindea o mare urnă funerară (nr. 1), care era așezată în picioare, direct pe nisip, dar care se sfărîmase în decursul timpului. Ea era acoperită cu un capac pus cu gura în jos (nr. 2). În jurul urnei fuseseră apoi depuse încă patru vase secundare (nr. 3, nr. 4, nr. 5 și nr. 6), precum și doi idoli de lut (nr. 7 și nr. 8). Vasul nr. 3 se găsea la 0,04 m depărtare de urnă și era puțin aplecat într-o parte. Tot pe latura de vest a complexului se afla și văsciorul nr. 4, care se înclinase spre est. Pe latura de nord se afla vasul nr. 5, pe care se sprijinea idolul de lut nr. 7, care fusese așezat în picioare și care se păstrase aproape întreg. Pe partea opusă, adică spre

sud, se găsea al doilea idol de lut (nr. 8) în stare fragmentară, iar alături de el era vasul nr. 6.

Nr. 1. Mare urnă funerară «cu etaj», lucrată dintr-o pastă nu tocmai bine curățită de impurități (fig. 9,1 = fig. 10). În pastă au mai rămas pietricele și sfărîmături de cioburi. Arderea nu a reușit să pătrundă complet pereții vasului, care sînt destul de groși. În spărtură, vasul are la mijlocul peretelui un strat negru, cu foarte slabe nuanțe cenușii și două straturi superficiale cărămizii-roșcate. Pe ambele părți, vasul a avut un strat foarte subțire de lut fin (slip), de culoare castanie, care a fost lustruit pe suprafața exterioară în aceeași culoare și care s-a păstrat relativ bine.

Vasul se compune din trei părți bine distincte. Partea inferioară este solid construită și înaltă, sprijinindu-se pe un fund plat. Ea este puternic bombată, fiind mărginită la partea superioară de un brîu în relief, care înconjoară de jur împrejur

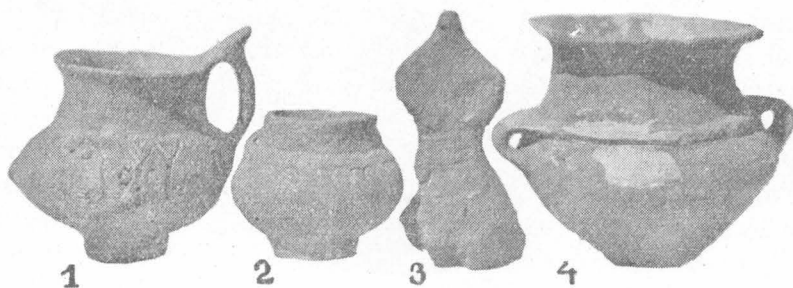

Fig. 16. — Balta Verde. 1. Mormîntul 12, nr. 6; 2. Mormîntul 12, nr. 4; 3. Mormîntul 12, nr. 7. = fig. 20, 1; 4. Mormîntul 4 (fost III), nr. 4 = fig. 4, 1.

vasul. De pe acest brîu pornesc două torți în bandă lată, cu secțiunea ovală, care se lipesc cu capătul de jos pe zona de maximă rotunjime a vasului. La mijlocul distanței dintre aceste torți, de o parte și de alta a urnei, se găsește cîte un buton cilindric, vertical, care pornește de pe brîul amintit și are pe suprafața capătului său o adîncitură de cercuri concentrice, întovărășită în exterior de cîte două linii de împunsături. Sub acești butoni urna prezintă cîte o proeminență împinsă din interior în afară (proeminență organică). Butonii și aceste două proeminențe suplinesc aici cele două torți, pe care le întîlnim la urnele cu patru torți. Olarul primitiv a fost preocupat ca spațiul să rămîină gol. Proeminențele de aici au deci și un rol decorativ.

Peste prima jumătate a urnei se ridică partea superioară a sa, care este mai mică și care pare a se suprapune, ca un adevărat «etaj» peste jumătatea inferioară a urnei. De aici decurge și denumirea ce se dă acestor urne, așa-zise «cu etaj». Această parte de sus este elegant bombată, cu aspect de cupolă, cu umerii lați, pe care se sprijină apoi gîtul trompetiform, răsfrînt în afară ca o pîlnie.

Urna are o bogată ornamentație care acopere vasul, începînd cu zona de maximă rotunjime, pînă la buza sa. Doar partea de jos a jumătății inferioare — adică aceea care de obicei se îngropa în pămînt — rămîne neornamentată. Trebuie subliniat și aici că vasele secundare sau adiacente, cît și celelalte elemente de inventar, cum sînt idoli, se așezau, nu la același nivel cu fundul urnei, ci mai sus. Adică, aceste obiecte se depuneau după ce fusese depusă și îngropată parțial urna funerară — elementul principal al unui mormînt de incinerare — ea purtînd rămășițele incinerate ale defunctului.

Pe gît se află opt șiruri verticale de adîncituri, cu cercuri concentrice imprimate pe pasta încă moale a vasului, înainte deci de arderea sa. Unele șiruri sînt verticale, altele sînt foarte puțin înclinate. Aceste șiruri accentuează și mai mult forma gîtului. Fiecare șir este format din 5 sau 6 grupuri de atare imprimări rotunde, dar la unele

Fig. 17. — Balta Verde. Mormintul 10, 2 = fig. 18.

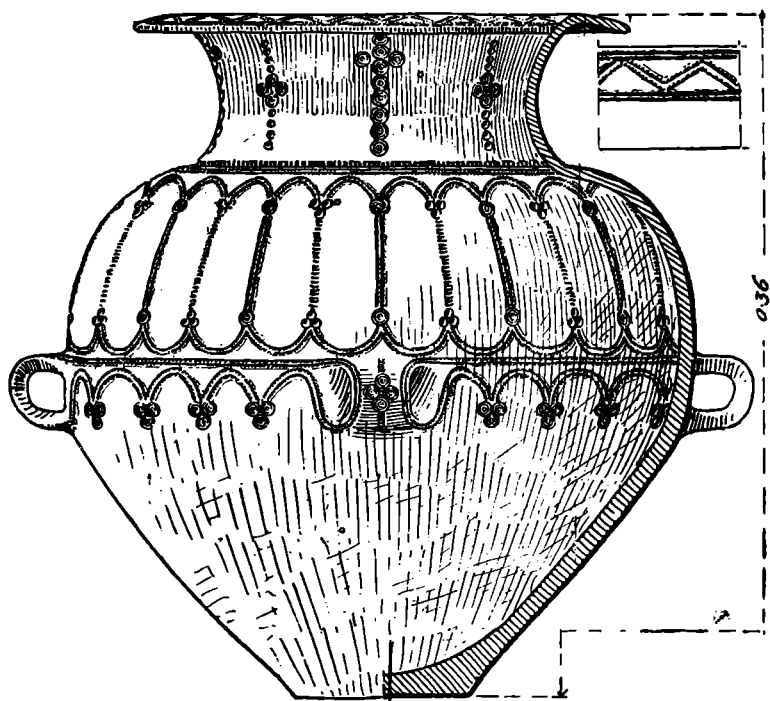

Fig. 18. — Balta Verde. Mormintul 10, nr. 2 = fig. 17.

șiruri s-au imprimat, în partea superioară a lor, câte un grup de adîncituri similare. Din cauză că această parte a urnei este în stare fragmentară și în parte distrusă, nu se poate preciza dacă șirurile au fost așezate simetric.

Linia de despărțire a gîtului de corpul vasului este ornamentată cu o bandă îngustă din imprimări transversale, regulate.

Pe umărul urnei se află un șir de arcade cu deschiderea în sus, avînd la capetele lor câte o adîncitură circulară mică. Arcadele sînt formate din trei linii — șanțulețe din înțepături succesive regulate, făcute cu un ustensil cu trei vîrfuri ascuțite sau cu roțița. De la mijlocul arcadelor coboară în jos, spre brîul în relief, șiruri de împunsături circulare, adînci și mici, care alternează cu șiruri din trei linii de împunsături (fig. 10,b). Acestea au la capătul lor de jos câte trei adîncituri circulare, care sînt dispuse în felul frunzei de trifoi, pe cînd șirurile dintr-o singură linie de la capăt au împunsătura ceva mai mare decît celea din care sînt făcute asemenea șiruri verticale.

Exact peste linia de sudură, între partea superioară și cea inferioară a urnei, este o bandă de imprimări transversale, care accentuează legătura dintre cele două părți componente ale vasului.

Porțiunea de maximă rotunjime a vasului este ornamentată printr-un zig-zag, care este întrerupt de cele două torți, și care este format din benzi de câte două șiruri de împunsături regulate și apropiate (fig. 10,c). Pe fiecare vîrf al zig-zagului s-a imprimat puternic câte o adîncitură rotundă, cu cercuri concentrice în interior. Deasupra celor două proeminențe organice, de care a fost vorba mai sus, se găsește câte o adîncitură similară. Atare adîncituri a trebuit să fi fost făcute cu același ustensil rotund și bont, deoarece toate adînciturile de acest fel de pe vas au aceeași dimensiune (diametrul de 0,012 m). Adînciturile rotunde mijlocii au un diametru de 0,006 m, iar cele mici de tot au diametrul 0,004 m.

Torțile au suprafața exterioară ornamentată printr-o linie verticală de adîncituri, ce trece prin mijlocul suprafeței, și din câte două linii paralele de înțepături succise, care merg de-a lungul marginilor (fig. 10, d).

Pe partea inferioară a buzei se găsea un decor format din arcade incizate, urmate de adîncituri mici (fig. 10, d).

Întreaga decorație descrisă mai sus era incrustată cu o materie făinoasă de culoare albă, care pe alocuri s-a mai păstrat, așa încît decorația părea a fi pictată.

Împunsăturile și imprimările aveau funcțiunea de a păstra mai ușor materia colorantă.

Este interesant de subliniat că, atît vasul acesta, cît și multe altele din același cimitir, au fost lucrate din fișii de argilă puse capăt la capăt, iar nu dintr-un « colac » continuu. Din această cauză, spărtura vasului este de obicei verticală sau în zig-zag.

Înălțimea urnei este de 0,326 m, iar diametrul fundului de 0,145 m.

Nr. 2. Capacul urnei precedente, în formă de strachină-castron, cu patru torți așezate pe gîtul vasului. Torțile porneau de pe marginile buzei și se sprijineau pe umărul vasului. Capacul era sfărîmat. Unele fragmente nu au mai fost descoperite. Ele fuseseră luate de fierul plugului. Pasta vasului conținea impurități. Vasul nu a fost ornamentat.

Nr. 3. Văscior de lut fără ornamente, lucrat dintr-o pastă care mai conținea pietricele și alte impurități. Pereții sînt groși și arderea incompletă. Stratul de la mijloc al peretelui este gros și are culoarea neagră-cenușie. Cele două straturi superficiale sînt subțiri și au o culoare cărămidie-roșcată. Vasul a fost acoperit cu un slip castaniu, lustruit cu aceeași culoare.

Corpul vasului este bombat și gîtul cilindric, cu baza răsfrîntă în afară. Pe corp avea patru torți în bandă. Partea de jos a vasului lipsește. Din cauza arderii incomplete

și a umezelii solului, vasul a fost distrus cu timpul, ca și alte obiecte (a se vedea idolii). Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea porțiunii rămase este de 0,07 m iar diametrul gurii de 0,09 m.

Nr. 4. Văscior lucrat din lut cenușiu fin, bine ales de impurități și bine frământat (fig. 16, 2). Suprafața exterioară și interioară a fost acoperită cu un strat de lut foarte fin (slip), de culoare castanie, care în exterior a fost lustruit. Gîtul e scurt și cilindric, legat de corp prin două tortițe cu perforație orizontală. Corpul este bombat. Vasul se sprijină pe un fund cilindric. Întreaga suprafață a vasului a fost ornamentată prin împunsături și incrustație albă.

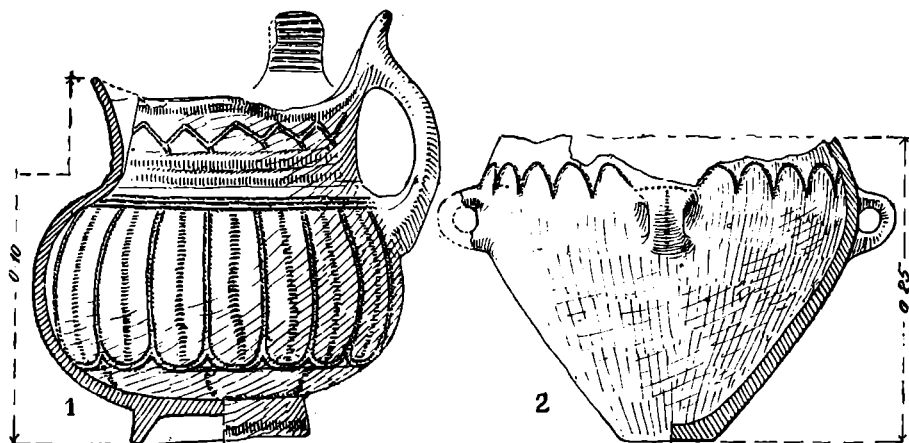

Fig. 19. — Balta Verde. 1. Mormintul 12, nr. 5; 2. Mormintul 7, nr. 1.

Înălțimea vasului este de 0,05 m.

Nr. 5. Văscior din categoria vaselor fine, lucrat din pastă bine aleasă de impurități și bine frământată (fig. 19, 1). Pereții sînt subțiri și rezonanți, dovadă a unei arderi complete. Lutul are culoarea neagră-cenușie, cu straturi superficiale subțiri, cărămizii, cu nuanțe castanii. În exterior are slip castaniu, lustruit puternic în aceeași culoare. Pe alocuri are pete cenușii-negricioase.

Vasul are corpul bombat elegant și un gît cilindric răsfrînt în afară. Buza este în trei colțuri. Două dintre acestea sînt așezate față în față, iar al treilea este opus torții. Toarta leagă buza vasului cu umărul său. Ea este făcută din bandă ovală și este prevăzută cu o supraînălțare lătită. Fundul vasului se sprijină pe un pedestal cilindric, destul de înalt.

Întreaga suprafață a vasului este ornamentată. De-a lungul buzei, imediat sub aceasta, se află o bandă din imprimări transversale scurte.

Sub această bandă e o linie dublă în zig-zag, formată prin împunsături mărunte și regulate, făcute cu roțița. La colțurile de jos s-au adăugat prelungiri verticale.

Pe partea de jos a gîtului se află trei caneluri înguste, care cuprind între ele două benzi înguste, similare aceleia de pe buza vasului și executate în aceeași tehnică.

Pe corpul arcuit al vasului se găsesc, în partea superioară a sa, trei linii paralele din împunsături mărunte. De la acestea pornesc vertical cîte două linii paralele, care se unesc cu capetele arcadelor de pe partea inferioară a corpului vasului, ce au deschiderea în sus. Către mijlocul acestora coboară de pe umărul vasului cîte o linie lată de împunsături, care alternează cu liniile duble amintite. Din două în două arcade s-au trasat spre fundul vasului linii de adîncituri. Arcadele nu sînt regulate. Pe marginea pedestalului se află o bandă din imprimări transversale, similare celor de pe gîtul vasului și de pe buza sa.

Toarta era ornamentată prin trei linii, dintre care două merg de-a lungul marginii sale, iar a treia, pe mijloc. Prelungirea supraînălțată a torții este ornamentată, pe latura dinspre gura vasului, cu liniuțe paralele și orizontale.

Ornamentarea s-a făcut după ce vasul a fost acoperit cu slip și când pasta nu se întărise încă.

Înălțimea vasului este de 0,10 m (cu toartă, este de 0,118 m), diametrul gurii de 0,076 m, iar diametrul fundului este de 0,047 m.

Nr. 6. Văscior cu o toartă cu o prelungire supraînălțată, similară vasului precedent (fig. 16, 1). Vasul este lucrat din pastă fină, fără impurități. Arderea este completă și pereții rezonanți și subțiri. În spărtură, lutul e de culoare neagră cu straturi superficiale subțiri de culoare cărămizie. Vasul e acoperit cu slip castaniu, lustruit în aceeași culoare.

Imediat sub buză se află un șir de arcade mici din linii duble, iar la mijlocul gâtului este o bandă îngustă, din liniuțe transversale. Pe linia de despărțire a gâtului de corp este o canelură îngustă și fină. Pe umărul vasului, imediat sub gât, s-a trasat un șir de triunghiuri mici, de la care pornesc spirale — cîrlionți. Sub zona de maximă rotunjime se găsește un șir de arcade, cu deschiderea în sus, care închide decorația suprafeței bombate a vasului. Vasul are trei proeminențe organice (împinse din interior în afară), în jurul cărora s-a trasat un cerc, care subliniază și mai mult caracterul proeminenței.

Înălțimea vasului este de 0,081 m.

Nr. 7. Figurină feminină din lut ars, lucrată din pastă amestecată cu nisip și pietricele (fig. 16, 3 = fig. 20, 1). Pasta nu a fost bine amestecată, iar suprafața figurinei nu a fost netezită decît parțial. Din cauza suprafeței zgrunțuroase nu s-a putut aplica nici decorația, care, în general, nu lipsește la asemenea figurine. Pe fața bustului se și observă unele încercări nereușite de decorație. Arderea nu a fost nici ea completă. De aceea s-a și topit partea de jos a figurinei. Lutul are culoare neagră, cu nuanțe cenușii. Straturile superficiale sînt cărămizii-castanii. În exterior, figurina are un slip castaniu, parțial lustruit.

Figurina a fost așezată cu fața spre vest, ca și al doilea exemplar (nr. 8).

Partea superioară a corpului figurinei este plată și ușor aplecată spre spate. Brațele sînt aduse spre abdomen și sînt redată în relief. Capul este unit direct cu corpul și este redat printr-o simplă prelungire verticală și cu secțiunea aproape rotundă.

La mijloc, figurina este mai subțire față de bust și mai ales față de partea de jos a corpului, care reproduce o rochie largă în formă de « clopot », corespunzătoare, fără îndoială, îmbrăcăminteii reale din acea epocă. Partea inferioară este goală în interior, pînă la mijlocul corpului.

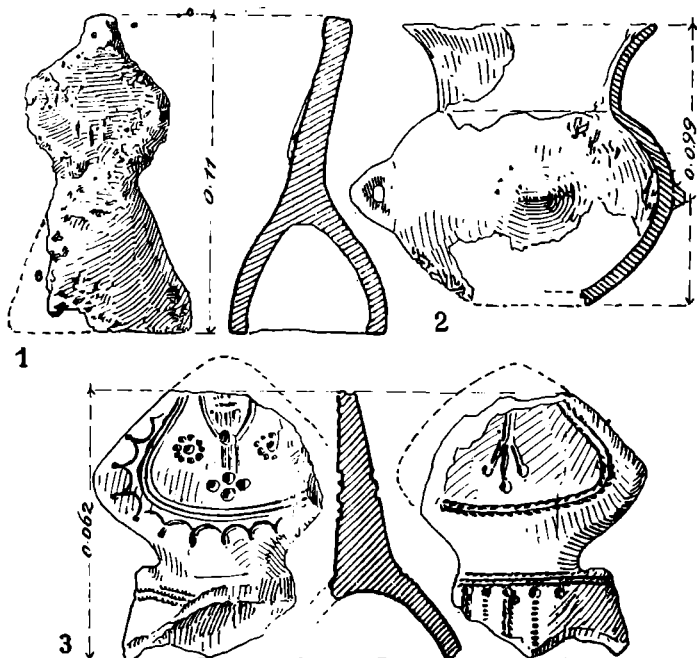

Fig. 20. — Balta Verde. 1. Mormintul 12, nr. 7 = fig. 16, 3; 2. Mormintul 13, nr. 3; 3. Mormintul 14, nr. 3 = fig. 23, 4.

Înălțimea figurinei este de 0,11 m, iar diametrul părții inferioare (al rochiei) este de 0,057 m.

Nr. 8. O figurină similară, dar păstrată în stare fragmentară, și anume numai de la mijloc în sus, s-a găsit în partea opusă primei figurine. Ea este lucrată dintr-un lut asemănător și într-o tehnică de asemenea primitivă. Nici ea nu este ornamentată. Brațele sînt redată în relief, ca și la primul exemplar. Mijlocul e strîns și bustul plat și lătit în cele două părți.

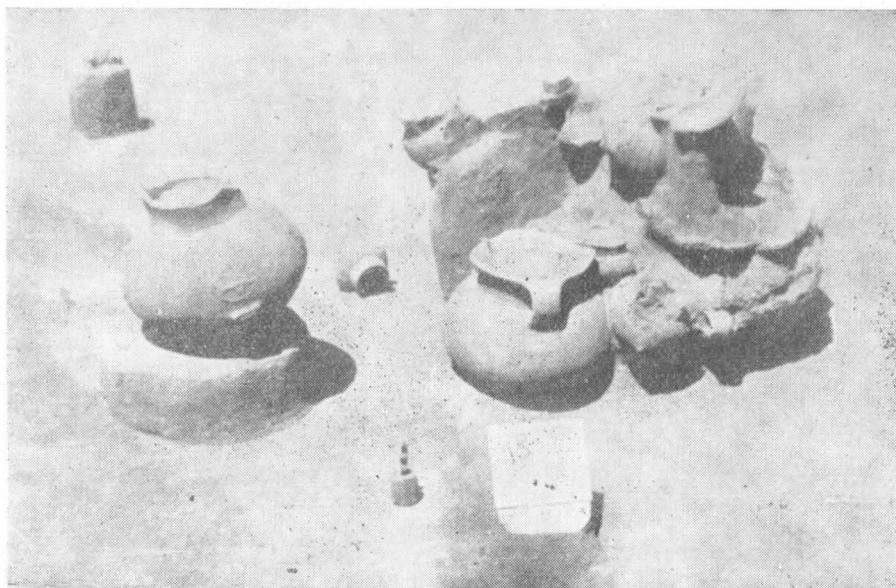

Fig. 21. — Balta Verde Complexul mormintelor 14—18 (văzut de la est).

Mormîntul 13. În 1949 s-a descoperit un nou mormînt de incinerare, aparținînd aceluiași cîmp de urne și care se găsea pe latura de sud a «movilei», săpat și în 1932. Mormîntul cuprindea patru vase: o urnă funerară (nr. 1), o strachină-capac (nr. 2), un vâscior cu două toarte (nr. 3) și un altul în stare fragmentară (nr. 4). În urnă se găseau oase calcinate.

Nr. 1. Urnă funerară piriformă avînd, pe zona de maximă rotunjime, patru torți în bandă. Ea este lucrată din lut de culoare neagră, cu două straturi superficiale cărămizii. Gîtul și buza lipsesc.

Nr. 2. Strachină-capac, lucrată dintr-o pastă mai fină decît aceea a urnei, avînd o formă similară tuturor străchinilor-capac întîlnite pînă acum în această necropolă. Ea are două torți laterale și gîtul răsfrînt în afară (Pentru profil a se vedea fig. 6). Strachina-capac era sfărîmată și din ea nu rămăseseră decît cîteva fragmente. Ea a fost ornamentată.

Nr. 3. Vâscior cu două torți laterale și gît în formă de pîlnie (fig. 20,2), lucrat din pastă curățită de impurități. Suprafața exterioară a fost acoperită cu un slip fin și lustruit, în culoare castanie-gălbuie. Corpul vasului este globular. Pe linia de maximă rotunjime au fost fixate două tortițe opuse una alteia și două gurguie prelungi. Vasul nu a fost ornamentat. În ceea ce privește forma, el imită pe aceea a urnelor.

Înălțimea vasului este de 0,099 m, iar diametrul gurii de 0,098 m.

Nr. 4. Vâscior în stare fragmentară, cu două tortițe laterale așezate pe marginea buzei (fig. 39,6). El este lucrat din pastă fină, bine aleasă de impurități. În spărtură, lutul are o culoare neagră, cu nuanțe castanii și cu două straturi superficiale subțiri de culoare

cărămizie-castanie. În exterior a avut slip castaniu-gălbui, care a fost lustruit. Vasul nu este ornamentat.

Înălțimea vasului este de 0,038 m și diametrul gurii de 0,07 m.

Mormîntul 14. În iunie 1950 au fost reluate săpăturile din cîmpul de urne din epoca bronzului. Cu acest prilej s-a săpat și ultima suprafață de teren din jurul «movilei celei mari», despre care a fost mereu vorba în expunerea noastră. Fiindcă numai în acest punct, datorită îngrămădirii nisipului deasupra mormintelor, acestea mai puteau fi păstrate, s-a procedat la săparea sistematică a terenului. S-au descoperit alte noi morminte și resturi din morminte distruse cu timpul, precum și un complex de morminte, care se afla în apropierea mormîntului 13, săpat în 1949. Acțiunea de distrugere a vîntului și a dunelor călătoare a continuat și în ultimul an. Acolo unde, în 1949, era o înălțime destul de mare — pe latura de sud-est a «movilei» — pînă în vara anului 1950, înălțimea fusese spulberată aproape în întregime de vînt. La suprafața solului se găseau o mulțime de oase calcinate și fragmente ceramice care proveneau de la mormintele distruse.

Într-un punct ne-a atras atenția fragmentul unui mare vas, înfipt în nisip și care era dezvelit de vînt pe o distanță de cîțiva centimetri deasupra solului. În jurul lui se aflau mai multe fragmente, de mărimi diferite precum și oase arse, care aici erau adunate în mai mare cantitate, decît în împrejurimi. Procedîndu-se la dezgroparea fragmentului amintit, s-a constatat că el făcea parte dintr-o urnă mare funerară, din care nu mai rămăsese decît aproape jumătate, partea superioară fiind distrusă. Urna fusese așezată vertical, dar cu timpul ea se înclinase puțin spre vest. Pe fundul urnei mai rămăseseră încă oase calcinate. Printre ele s-au găsit și 16 mici fragmente de obiecte de bronz, atît de deformate din cauza focului, încît nu se poate determina forma obiectelor din care făceau parte. Unele dintre ele sînt din sîrmă subțire, cu secțiunea rotundă, altele cu secțiunea rombică.

Din fragmentele găsite în jurul urnei și din partea sa inferioară rămasă aproape întreagă, s-a reconstituit mai mult de jumătate din urna nr. 1 a mormîntului 14 (fig. 23,1). Lutul din care este lucrată a fost curățit de impurități. Prin ardere, el a dobîndit o culoare neagră-cenușie în spărtură, avînd un strat superficial la exterior, de culoare cenușie-gălbui și relativ subțire, iar în interior un altul mai gros și de culoare cărămizie-roșcată. Arderea nu a fost egală.

Corpul vasului este piriform, avînd partea inferioară înaltă, tronconică și fără ornamente. Porțiunea rămasă din jumătatea superioară indică o formă înaltă și solid construită. Pe zona de maximă rotunjime, urna avea patru torți din bandă lată, cu deschiderea orizontală. Pe linia de despărțitură a părții inferioare de cea superioară se află un brîu în relief, care unește capătul de jos al torților și care este întovărășit, deasupra sa, de o linie din înțepături alăturate. Părțile superioare ale torților sînt unite între ele printr-o linie, care este paralelă cu prima. Între ele s-a creat astfel o fișie lată, care înconjură de jur împrejur vasul și care este împărțită în spații ce amintesc metopele, prin linii paralele și verticale. Această fișie este întreruptă de patru ori, în dreptul celor patru torți. Pe partea superioară a fișiei se sprijină un șir de triunghiuri cu vîrfurile în sus. Din două în două vîrfuri se indică linii verticale, paralele, care mergeau probabil pînă spre gîtul

Fig 22. — Balta Verde. Complexul de vase din mormintele 14—18 (văzut dela vest).

urnei și care, prin aspectul lor de coloane, accentuează și mai mult forma urnei și masivitatea ei.

Înălțimea porțiunii păstrate este de 0,25 m, iar diametrul fundului de 0,118 m.

La suprafața oaselor din urnă s-au găsit și câteva fragmente dintr-un vas, care era probabil capacul urnei (nr. 2). Cioburile erau însă așa de mici, încît nu s-a putut reconstitui profilul capacului.

Fig. 23. — Balta Verde 1. Mormîntul 14, nr. 1; 2. Mormîntul 15, nr. 1=fig. 24; 3. Mormintele 17—18, nr. 4=fig. 34, 1; 4. Mormîntul 14, nr. 3 =fig. 20, 3; 5. Mormintele 17—18, nr. 3 =fig. 29.

Deasupra urnei nr. 1, printre nisip și oase, s-a dat peste o figurină feminină, în stare fragmentară (nr. 3). Atribuirea ei inventarului mormîntului 14 nu este tocmai sigură, întrucît ea ar putea proveni și de la un alt mormînt distrus (fig. 20, 3=fig. 23, 4). Această figurină antropomorfă este lucrată cu îngrijire, dintr-o pastă bine curățită de impurități și bine frământată. Ea conține un procent de nisip fin. Arderea este și ea completă. Lutul are în spărtură culoarea neagră-cenușie. Straturile exterioare sînt foarte subțiri și au culoarea castanie. Figurina a fost acoperită cu un slip castaniu, lustruit cu aceeași culoare.

S-au păstrat bustul, mijlocul și o parte din șolduri și din partea inferioară a corpului omenesc. Bustul este plat, lătit mult în dreptul coatelor. Capul și umărul stîng lipsesc. Mijlocul este subțire. Șoldul drept, care s-a păstrat, este proeminent. Partea inferioară era în formă de «clopot», ca și la figurina din mormîntul 16 (fig. 20, 1), reprezentînd rochia personajului feminin. Fragmentul nostru este bogat ornamentat. Pe față se constată o serie de arcade mici și alăturate care înconjură bustul, avînd deschiderea către exterior. Ele sînt însoțite spre interior de trei linii paralele, care redau probabil linia despărțitoare a brațelor. În jurul gîtului s-a trasat o dungă reprezentînd un colier, de care atîrnă un pandantiv care coboară pe piept. La capătul de jos, pandantivul se termină cu patru adîncituri rotunde care ar putea reproduce podoaba în formă de medalion. De o parte și de cealaltă a pandantivului se găsește cîte o adîncitură rotundă, înconjurată de cîte nouă puncte și care redau sinii. Pe spate atîrnă o linie dublă, care se împarte apoi în trei părți, avînd la capete cîte o adîncitură rotundă. Acest ornament reprezintă cozile. Tot pe spate se află o dungă din două linii paralele de împunsături succesive, larg arcuită, care reprezintă probabil un element de îmbrăcăminte reală.

Centura este redată printr-o linie incizată în jurul mijlocului. Sub aceasta se găsesc trei linii paralele și orizontale, de la care pornesc ornamente verticale în care trebuie să vedem decorul rochiilor în formă de «clopot» ale epocii respective. Întreaga decorație a fost încrustată cu culoare albă.

Înălțimea fragmentului de figurină este de 0,062 m, iar lățimea în dreptul coatelor, de 0,055 m.

Nr. 4. Alături de urna nr. 1 se aflau fragmentele unui vâscior, cu două toarte și gît trompetiform; nu are ornamente. Pasta conține nisip și pietricele. Ea nu este frămîntată suficient. Pereții sînt groși și arderea incompletă. Culoarea lutului nu este uniformă. În spărtura fragmentelor ea este neagră-castanie, iar în straturile de la suprafață este castanie-cărămizie. Pereții nu au fost neteziți decît parțial.

Din fragmentele rămase nu s-a mai putut reconstitui forma vâsciorului. Profilele indică totuși o formă similară vasului de la figura 36, 5.

Nr. 5. Nu departe de vasul precedent se găsea o strachină de lut, larg deschisă și cu pedestal (fig. 25 — fig. 26). Strachina face parte din categoria vaselor fine și bogat ornamentate, cu caractere de cult. Strachina este lucrată cu o deosebită grijă, dintr-o pastă fină, dar amestecată cu nisip. Ea conținea și pietricele mărunte. În spărtură, lutul prezintă o culoarea neagră-castanie la mijlocul peretelui și castanie deschis în straturile dinafară. Vasul a fost acoperit cu un slip de culoare castanie. Acesta a fost lustruit puternic.

Corpul vasului este tronconic, cu o ușoară rotunjire, care îl apropie de emisferă. Buza este lătită și prelungită puțin spre interior. Corpul vasului se sprijină pe un picior cilindric destul de înalt și gol în interior.

În privința decorului, s-a aplicat și aici aceeași regulă a acoperirii întregii suprafețe a vasului. În plus, întîlnim elemente decorative și în interiorul vasului, ceea ce arată și mai mult caracterul său de vas de cult, iar nu de uz comun. Imediat sub buză se găsește o fișie — bandă din trei liniuțe de înțepături paralele (a se vedea desenul din fig. 26, stînga). Aceste linii sînt făcute cu un ustensil care avea trei vîrfuri ascuțite alăturate și pe aceeași linie, în felul unei furculițe. Înțepăturile sînt paralele. Uneori se întrerup toate trei liniile. Pe suprafața lătită a buzei s-au trasat trei linii paralele de înțepături mărunte, care acoperă în întregime suprafața îngustă (fig. 26, a). Acestea sînt făcute cu același ustensil cu trei vîrfuri ascuțite.

În exterior, de-a lungul marginii, se găsește o bandă formată din patru linii paralele și foarte apropiate din înțepături foarte mărunte, făcute cu un vîrf ascuțit fin. Sub această bandă se află un șir de semicercuri imprimate, cu deschiderea în jos, sub care vine un șir de arcade mari, formate din trei linii paralele. Capetele arcadelor sînt prelungite

pînă ating un grup de două ornamente cilindrice orizontale. Arcadele sînt puțin oblice, datorită înclinării vasului. De șirul de arcade se leagă, în trei puncte ale vasului, un ornament foarte complicat, care coboară pînă la pedestalul vasului. În acest punct, capetele a două arcade se răsucesc în cîte o spirală, iar dintre ele pornește în jos un șir de spirale în forma literei S, îmbucate la capete. Șirul se leagă de capetele unor arcade mai mari, care acoperă mai mult decît o treime din corpul vasului. Spre șirul de spirale S se îndreaptă cîte o spirală — cîrlionț, ce pornește dinspre ornamentul de cilindre paralele și care este întovărășită de cîte o linie oblică. În jurul celor două spirale se găsesc linii în raze. Din deschiderea arcadelor mari de pe partea inferioară a vasului se ridică linii verticale, din împunșături mărișoare, așezate la distanțe egale.

Pe linia de contact dintre piciorul cilindric și corpul vasului, se află o dungă din imprimări late, iar pe marginea piciorului s-a imprimat un șir de semicercuri mici și alăturate

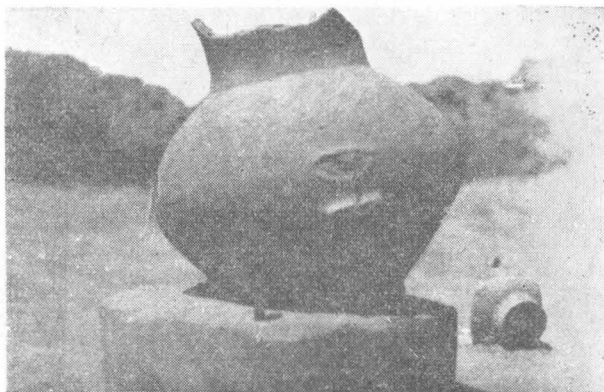

Fig. 24— Balta Verde. Mormîntul 15, urna nr. 1 — fig. 23.2
Vedere *in situ*

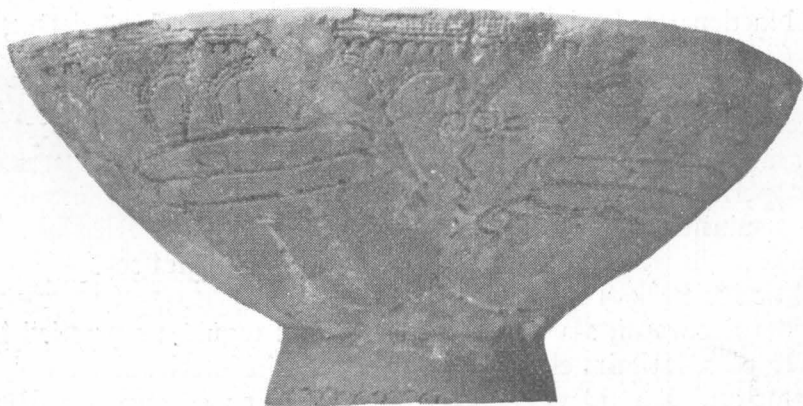

Fig. 25.—Balta Verde. Mormîntul 14, nr. 5 — fig. 26.

Întreg decorul vasului a fost încrustat cu materie de culoare albă, care încă se mai păstrează.

Înălțimea vasului este de 0,09 m, diametrul gurii de 0,207 m, iar diametrul fundului de 0,078 m.

Mormîntul 15. La distanța de 0,45 m spre sud-vest de urna nr. 1 a mormîntului precedent s-a dat peste un alt mormînt, care nu cuprindea decît urna funerară (nr. 1) și resturi din capac (nr. 2). Urna se afla la adîncimea de 0,20 m și era înclinată puțin spre vest fig. 21, urna din stînga; și fig. 22, urna din dreapta, izolată). Gîtul era sfărîmat,

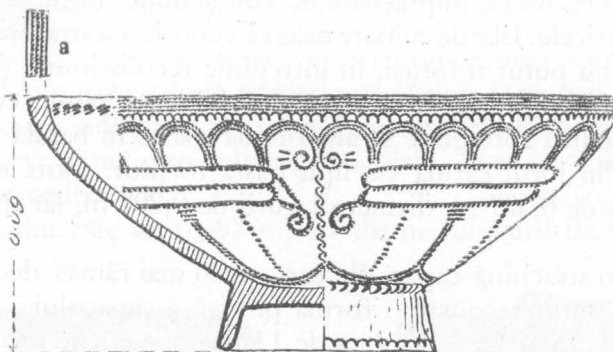

Fig. 26. — Balta Verde. Mormintul 14, nr. 5 = fig. 25.

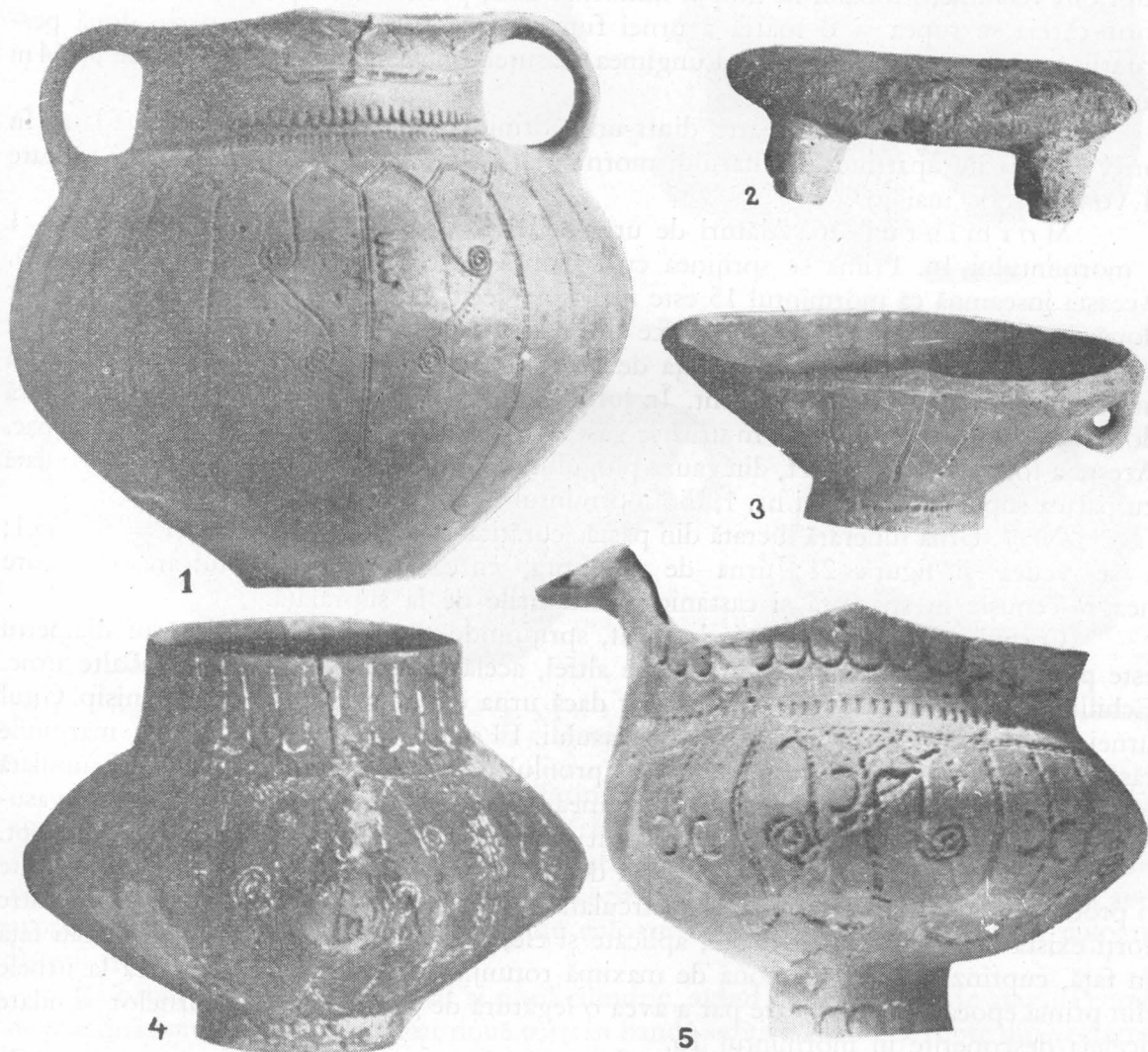

Fig. 27. — Balta Verde. 1. Mormintele 17-18, nr. 2 = fig. 32; 2. Mormintul 15 a, nr. 1 = fig. 36,1; 3. Mormintele 17-18, nr. 11 = fig. 31; 4. Mormintele 17-18, nr. 6 = fig. 34, 2; 5. Mormintele 17-18, nr. 14 = fig. 33.

iar câteva cioburi din el căzuseră, împrăștiate de vînt și dune. Lutul din care a fost lucrată urna, conține unele pietricele. El e de culoare neagră-cenușie, cu straturi superficiale castanii-cărămizii. Forma urnei a putut fi totuși, în întregime reconstituită (fig. 23,2). Ea are un corp bine construit, piriform, cu gîtul înalt, în felul unei pilnii, cu marginile răsfrînte în afară. Pe linia de maximă rotunjime se aflau două toarte în bandă ovală, fixată de corp cu ajutorul unui cep, în jurul căruia s-a lipit pasta torților. Urna nu este ornamentată.

Înălțimea ei era de 0,327 m, diametrul gurii de 0,206 m, iar diametrul fundului de 0,088 m.

Vasul nr. 2 era o strachină-capac, din care nu au mai rămas decît câteva fragmente, după care nu s-a mai putut reconstitui forma precisă a capacului.

M o r m î n t u l 15 a. La o distanță de 1 m spre vest de urna nr. 1 a mormîntului 15, s-a dat peste o măsuță de cult, din lut ars (fig. 21 sus, stînga). Ea era înfiptă în nisip în dungă, nefiind deci așezată pe piciorușe. Măsuța este lucrată dintr-o pastă bine aleasă de impurități și bine frămîntată (fig. 27,2 = fig. 36,1). Ea reproduce o formă aproape ovală. Suprafața exterioară este netedă și plană, pe cînd cea opusă este bombată și nu a fost netezită cu grijă. Măsuța are patru piciorușe, rotunde, dintre care unul a fost rupt din vechime, probabil în timpul înmormîntării, potrivit unei practici religioase conform căreia se rupea și o toartă a urnei funerare. Măsuța are într-o parte două perforații, pentru a putea fi atîrnată. Lungimea măsuței era de 0,089 m, lățimea ei de 0,064 m și înălțimea de 0,03 m.

Măsuța de cult făcea parte dintr-un mormînt, fie distrus, fie săpat altădată. În orice caz, ea nu aparține inventarului mormintelor 14 și 15 și nici complexului pe care îl vom descrie mai jos.

M o r m î n t u l 16. Alături de urna nr. 1 a mormîntului 15 se afla urna nr. 1 a mormîntului 16. Prima se sprijinea cu o latură a sa (cea sudică) de cea din urmă. Aceasta înseamnă că mormîntul 15 este mai nou decît mormîntul 16, dar nivelul celor două urne era aproape același, ceea ce duce la concluzia că cele două morminte sînt contemporane sau, cel mult, diferența de timp dintre ele este foarte mică, în sensul că mormîntul 15 ar fi puțin mai recent. În jurul urnei mormîntului 16 (nr. 1) se aflau încă două vascioare (nr. 2 și nr. 3). În urnă se găseau multe oase calcinate. Urna nu avea capac. Acesta a fost distrus complet, din cauza plugului sau din cauza dunelor călătoare, o dată cu partea superioară a urnei nr. 1, din mormîntul 15.

Nr. 1. Urnă funerară lucrată din pastă curățită de impurități (fig. 28,1 = fig. 35,1; a se vedea și figura 21; urna de deasupra, cu caneluri late). Lutul are o culoare neagră-cenușie în spărtură și castanie în straturile de la suprafață.

Corpul urnei este puternic bombat, sprijinindu-se pe un fund al cărui diametru este prea mic față de mărimea urnei. De altfel, același lucru se constată și la alte urne. Echilibrul urnei nu se putea obține decît dacă urna era fixată în pămînt sau nisip. Gîtul urnei este destul de înalt față de corpul vasului. El are o formă de pilnie, cu marginile răsfrînte în afară și buza îngroșată. Întreg profilul urnei se aseamănă cu litera S umflată la mijloc. Două torți în bandă, cu secțiunea plan-convexă, leagă umărul de gîtul vasului. Ele sînt așezate față în față și nu mai sînt arcuite, ci au un profil aproape în unghi drept.

Sub torți, pe partea de jos a zonei de maximă rotunjime a vasului, se găsește cîte o proeminență aplicată, rotundă (semicirculară în secțiune). La jumătatea distanței dintre torți există cîte două proeminențe, aplicate și ele, avînd o formă țuguiată. Ele stau față în față, cuprinzînd între ele zona de maximă rotunjime a vasului, întocmai ca la urnele din prima epocă a fierului, care par a avea o legătură de geneză cu seria urnelor similare aceleia descoperite în mormîntul 16.

Pe suprafața dintre proeminențe și dintre torți, s-au trasat patru grupe de cîte patru caneluri late (fațete), care sînt paralele și așezate pe zona bombată a vasului.

Înălțimea urnei este de 0,221 m, diametrul gurii de 0,203 m, iar diametrul fundului numai de 0,081 m.

Nr. 2. Văscior cu corpul bombat și gîtul trompetiform (fig. 35,2). El este lucrat din lut de culoare neagră-cenușie cu două straturi superficiale cărămizii-castanii. Pasta conține nisip și pietricele. Pereții sînt groși și arderea incompletă. Pe linia de maximă rotunjime a vasului, s-au aplicat două proeminente țuguiate, care au fost așezate față în față. Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea vasului este de 0,087 m, iar diametrul gurii de 0,05 m.

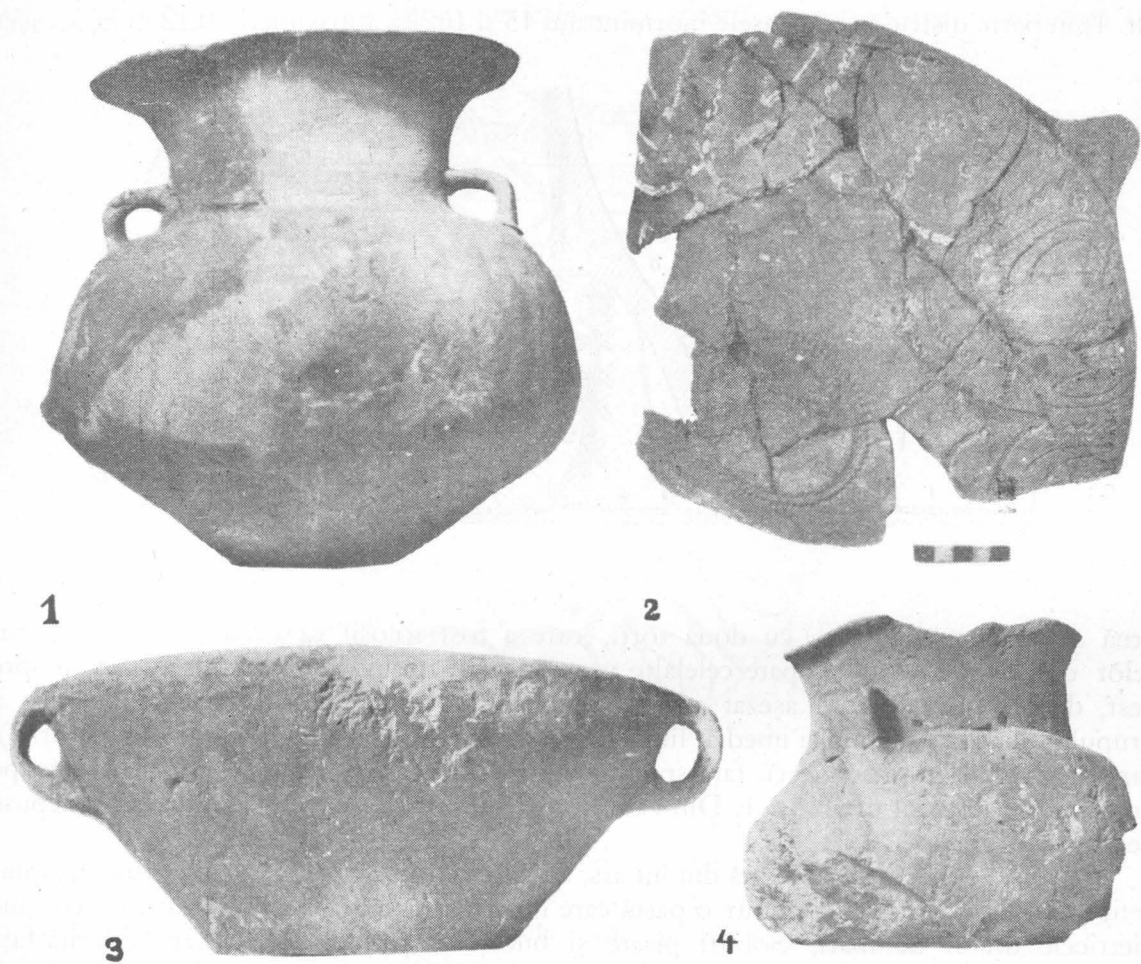

Fig. 28. — Balta Verde. 1. Mormîntul 16, nr. 1 = fig. 35, 1; 2. Mormintele 17-18, nr. 13 = fig. 30; 3. Mormintele 17-18, nr. 7 = fig. 36, 2; 4. Mormintele 17-18, nr. 8 = fig. 36, 5.

Nr. 3. Vas de lut ars, în parte sfărîmat (fig. 36, 4). El este lucrat dintr-o pastă amestecată cu un procent de nisip și piatră sfărîmată. Pasta mai conține și pietricele mărunte. Ea nu a fost destul de bine frămîntată. În spărtură, culoarea lutului a devenit după ardere neagră-castanie, avînd straturi superficiale subțiri, de culoare cărămizie. Vasul a fost apoi acoperit cu un strat de lut foarte fin, de culoare castanie, lustruit în aceeași culoare. Pereții nu au o grosime uniformă.

Corpul vasului este bombat și gîtul cilindric, avînd buza răsfrîntă în afară. Pe linia de maximă rotunjime, s-au aplicat două torți în bandă subțire, care sînt rupte din vechime. Dintr-o toartă s-a păstrat totuși un fragment. În spațiul dintre torți, așezate față în față, s-au aplicat două proeminente puternic ascuțite. Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea vasului este de 0,126 m.

Mormintele 17—18. Obiectele celor două morminte nu pot fi separate și atribuite în mod cert unui anumit mormint. De aceea, cele două morminte trebuie studiate împreună. În realitate este vorba de un mormint dubiu, cu un bogat inventar, în care predomină vasele frumos ornamentate. Majoritatea vaselor se găseau la același nivel, depuse direct pe nisip și îngropate aproape în întregime tot în nisip. Unele vase erau însă așezate deasupra celorlalte (fig. 21 și fig. 22).

După ce s-a ridicat inventarul mormintului 16, s-a procedat la degajarea definitivă a vaselor celor două morminte. Din inventarul lor face parte o mare urnă funerară (nr. 1) în parte distrusă și de vasele mormintului 15 și 16. La aproximativ 0,12 m de această

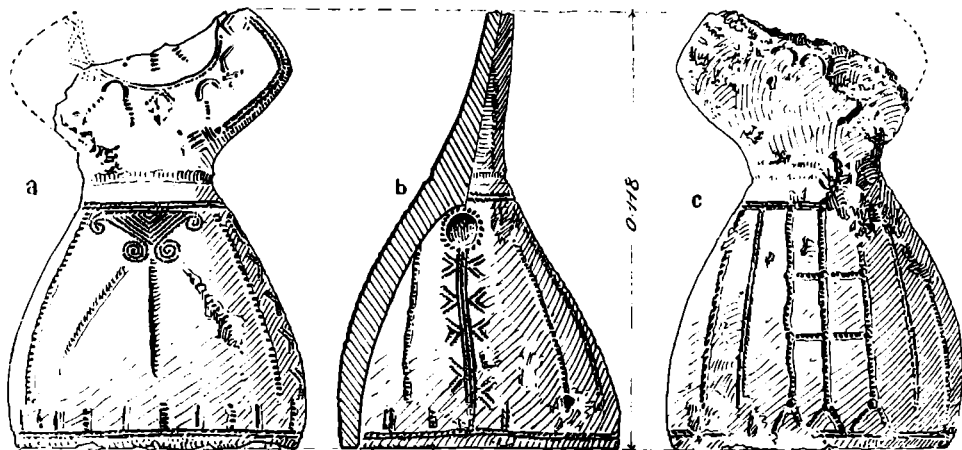

Fig. 29. -- Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 3.

urnă se afla un vas mare, cu două torți, care a fost folosit ca urnă (nr. 2). În jurul celor două urne erau grupate celelalte vase, în afara unuia ce se găsea la 0,28 m spre vest, de urna nr. 2, fiind așezat pe o parte (fig. 21 și fig. 22). În partea de vest a grupului de vase funerare și imediat lângă urnă se afla o figurină feminină de lut ars (nr. 3), care era așezată în picioare, cu fața spre apus (fig. 22). Vasele secundare formau aproape un semicerc în jurul urnei nr. 1. Din cauza numărului mare, unele vase fuseseră depuse deasupra altora.

Nr. 1. Mare urnă funerară din lut ars, cu patru torți (fig. 21; vedere *in situ*, dreapta; și fig. 37). Urna este lucrată dintr-o pastă care nu a fost curățită de impurități. Ea conține pietricele destul de mari, cioburi pisate și bucăți de pământ de o culoare diferită față de pasta propriu-zisă. Pasta nu a fost frământată suficient, din care cauză printre pietricelele au rămas goluri. Pereții au o grosime destul de mare, în raport cu mărimea vasului, și neuniformă. Spre torți și către fund, pereții ating pe alocuri o grosime de 0,015 m, pe când în alte părți ajung abia la 0,007 m. Arderea urnei nu a fost completă. Pereții nu au fost pătrunși în mod egal de ardere. Din această cauză, în mare parte urna s-a sfărâmat și nu a mai putut fi decât parțial reconstituită. Unele cioburi s-au topit complet și s-au prefăcut în pulbere, mai ales cele din partea inferioară a urnei, unde s-a menținut și umezeala mai mult timp.

După ardere, lutul a dobândit o culoare cenușie-negricioasă în spărtură. Straturile exterioare sînt foarte subțiri și neuniforme. Ele au o culoare cărămizie-castanie, cu nuanțe cenușii. Vasul a fost acoperit cu slip. Urna are corpul pîntecos și bombat și gîtul relativ scurt și trompetiform, cu marginile răsfrînte în afară și terminate cu o suprafață plană. Pe zona de maximă rotunjime s-au fixat patru torți în bandă lată, cu secțiunea ovală.

Capetele de jos ale torților sînt legate între ele de un briu în relief, făcut direct din lutul peretelui vasului. Briul se găsește imediat la limita inferioară a zonei de maximă rotunjime a urnei și lasă impresia că strînge ca un adevărat cerc corpul voluminos al vasului.

Deși lucrată dintr-o pastă de proastă calitate și arsă incomplet, urna a fost totuși ornamentată.

Pe dunga orizontală a buzei se găsește și o linie incizată în zig-zag, limitată spre interior de o dungă adîncită, sub care vine un șir de semicercuri mici imprimate și lipite unul de altul (fig. 37, a).

Pe gît coboară șiruri de adîncituri rotunde și cu cercuri concentrice în interior. La capătul superior al șirurilor verticale — în sensul unor coloane — se găsea, de

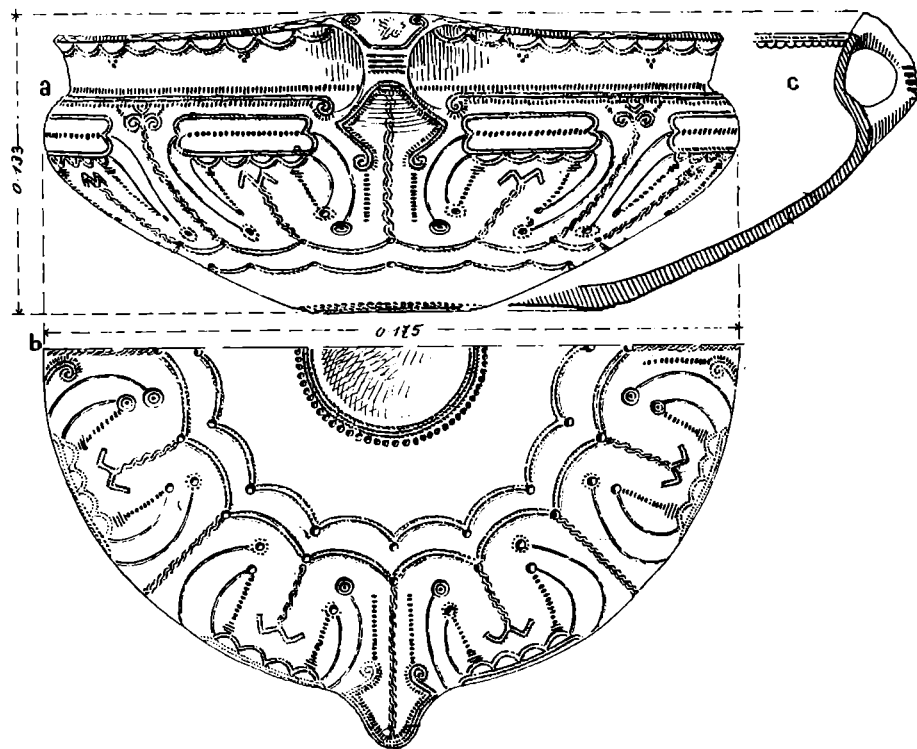

Fig. 30. Balta Verde. Mormintele 17-18, nr. 13 = fig. 23, 2.

o parte și de alta, încă o adîncitură, iar pe la mijlocul lor, care coincide cu mijlocul gîtului, mergeau de jur împrejur două șiruri de semicercuri imprimate. Gîtul era despărțit de corp printr-o linie din împunsături succesive, așa cum reiese din urmele rămase pe fragmentele urnei.

Zona bombată este cea mai bogat ornamentată. În partea superioară s-a trasat o bandă din trei linii de împunsături neregulate, făcute cu mîna liberă, prin folosirea unui virf ascuțit. În dreptul torților s-a fixat pe această bandă cîte un triunghi plin în interior, cu linii de împunsături, avînd la toate trei unghiurile cîte o adîncitură rotundă. De la triunghi pornesc în jos, pînă la torți, două linii paralele, făcute și ele cu mîna liberă, din împunsături succesive și neregulate. De o parte și de cealaltă a acestor linii verticale se află cîte un șir de semicercuri imprimate.

Între această unitate decorativă ce se repetă de patru ori, se găsește cuprinsă o alta mai mare, care și ea, la rîndul ei, se repetă tot de patru ori pe corpul vasului și cuprinde spirale—cîrlionți, linii orizontale duble sau simple, din împunsături mai mici

sau imprimări late, linii verticale și obișnuitele adâncituri rotunde. E interesant de subliniat prezența coloanelor verticale, făcute din imprimări mai late, cu două ustensile, unul care avea vârful plat și lat, iar altul avînd vârful în unghi ascuțit. Prin așezarea unei adâncituri rotunde la mijlocul lungimii acestor șiruri verticale, s-a întărit și mai mult impresia unor colonete, pe care o creează atare dungă verticale. Combinarea capetelor de spirale cu asemenea colonete accentuează și mai mult caracterul tehtonice al întregii decorații.

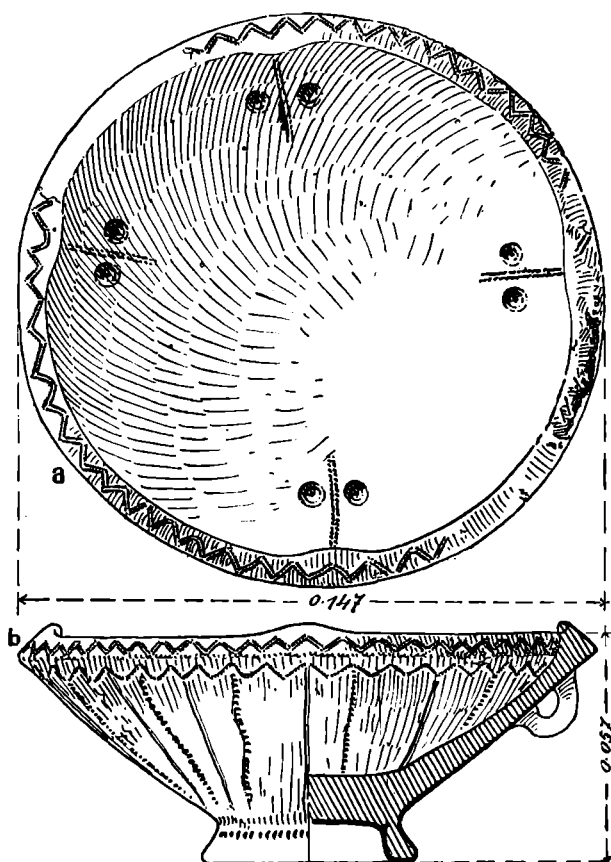

Fig. 31. — Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 11 = fig. 27,3.

La capetele de sus ale torților se găsește aceeași bandă din trei linii paralele, care este întovărășită, pe marginea superioară, de un șir de semicercuri cu deschiderea în jos. Această bandă și semicercurile joacă un rol dublu: pe de o parte închid zona decorativă de pe porțiunea bombată a vasului de care am vorbit mai sus iar pe de alta, limitează la partea superioară zona decorativă dintre torți, care este împărțită în adevărate metope, prin benzi verticale de trei linii paralele. De-a lungul marginii superioare a briului în relief, s-a trasat o dungă din imprimări în formă de paranteze. Torțile sînt de asemenea ornamentate, dar într-un fel deosebit de acela întîlnit în mod curent la celelalte urne. Aici lipsește decorul marginal. S-au făcut doar două benzi înguste, din două linii de împunsături, așezate transversal pe toată.

Toate desenele decorației descrise mai sus erau incrustate cu materie făinoasă, de culoare albă.

Înălțimea urnei este de 0,206 m. În interiorul vasului s-au găsit multe oase calcinate. Ele umpleau aproape întreg conținutul urnei. Printre oase s-au descoperit: o buclă

de păr din bronz, o verigă de bronz și fragmente de sîrmă de bronz (a se vedea mai jos).

Nr. 2. Urnă funerară în formă de mare oală cu două torți, avînd o decorație foarte bogată (fig. 27,1 = fig. 32). Ea s-a păstrat în bună stare de conservare. În interiorul urnei se aflau oase calcinate, mai mărunte decît cele din urna precedentă. Ar putea fi vorba de oasele unei femei sau, în general, ale unei persoane tinere. Printre oase nu s-a descoperit nici un obiect de bronz. În schimb, în interiorul urnei, s-a descoperit un vâscior de lut, foarte frumos decorat (nr. 4), care fusese depus în urnă împreună cu oasele incinerate.

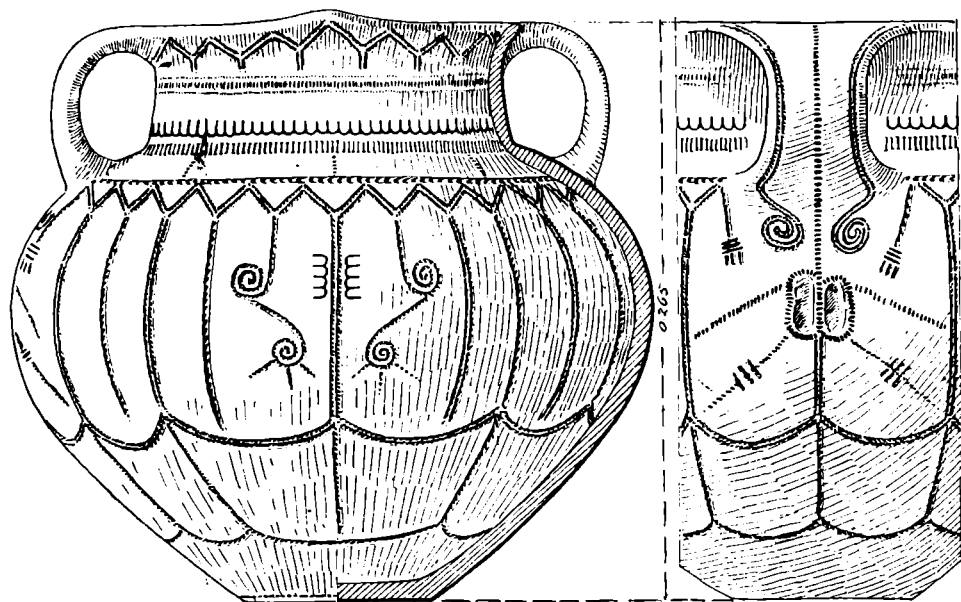

Fig. 32. — Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 2 = fig. 27,1.

Vasul este lucrat cu o deosebită grijă. Pasta este foarte bine aleasă de impurități și e de bună calitate. Ea a fost bine frământată. Suprafața vasului a fost netezită și lustruită, după ce s-a acoperit vasul cu obișnuitul strat de lut fin (slip). Culoarea acestuia este cărămizie-castanie. În spărtură, lutul este negru-cenușiu. Straturile superficiale sînt cărămizii închise și subțiri. Pereții sînt subțiri și au o grosime uniformă. Ei sînt rezonanți, fiind pătrunși de o ardere completă. Datorită acestui fapt, vasul este ușor, față de dimensiunile lui destul de mari.

Urnă are forma de oală, cu corpul puternic bombat, gura largă, gîtul scurt și torți laterale. Ele leagă buza cu umărul vasului, care e ușor lătit. Buza prezintă două prelungiri unghiulare în spațiile dintre torți, așa încît forma deschiderii gurii devine ovală. Gîtul este cilindric, cu marginea răsfîrîntă scurt în afară.

Gîtul este în întregime ornamentat. Imediat sub buza este o bandă frîntă, formată din două linii paralele, făcute cu un ustensil cu două vîrfuri alăturate și ascuțite puternic. Cele două linii sînt perfect paralele, ceea ce dovedește neîndoelnic folosirea unui astfel de ustensil. Împunsăturile sînt succesive, făcute numai dintr-o singură parte. Incrustația cu culoare albă s-a păstrat mai bine în această bandă, decît în restul decorației. De la colțurile de jos ale benzii frînte s-au trasat ulterior — cu același ustensil — două linii paralele.

Pe la mijlocul gîtului vasului se află două caneluri foarte înguste (șanțulețe ușoare), care cuprind între ele o dungă mai lată, din imprimări cu un obiect plat și subțire. Spre

baza gîtului se află un șir de semicercuri imprimate, avînd deschiderea spre gura vasului și marginile prelungite prin linii verticale.

Linia de contact dintre gît și corp este subliniată de o bandă lată de 0,007 m, din imprimări făcute cu un ustensil plat și subțire. De la aceasta pornesc în jos șase linii verticale din împunsături mici și rotunde, care leagă decorul gîtului cu acela al corpului vasului. Zona de maximă rotunjime a vasului a fost împărțită în două jumătăți, cuprinse între cele două torți. Fiecare jumătate are un element decorativ complicat, care se repetă și pe cealaltă jumătate. El se mărginește la partea superioară printr-o linie din împunsături succesive făcute cu un vîrf mai gros, iar la partea inferioară cu un șir de arcade larg deschise, făcute din două linii paralele. De aceste arcade se leagă al doilea sistem de arcade, care acoperă o parte din pereții oblici ce duc spre fundul vasului.

În interiorul liniei superioare și al primelor arcade, s-a trasat pe umărul vasului o bandă în zig-zag, din două linii făcute cu un ustensil cu dublu vîrf, de la care pornesc vertical linii simple sau duble. Exact la mijlocul suprafeței dintre torți și sub prelungirea unghiulară a buzei, se găsește punctul principal al unității decorative: de o parte și de cealaltă a celor două linii verticale și paralele, s-a imprimat cîte un grup de patru semicercuri, iar din două colțuri ale benzii unghiulare pornește cîte o spirală, cu răsucire elegantă. De această spirală se leagă o altă spirală, care are în jurul ei cîte trei linii de puncte, dispuse în formă de raze.

Cele două unități decorative sînt despărțite între ele de o altă unitate decorativă, ce se repetă și ea de două ori și care cuprinde și întreaga suprafață a torților, de la buza vasului și pe acela de sub torți, inclusiv al doilea șir de arcade. De pe marginea torților coboară două linii paralele care, după ce se frîng la baza torților, se răsucesc elegant, în formă de spirală. Spre ele pornește, din stînga și din dreapta, cîte un capăt de șnur. Sub spirale, de o parte și de alta a liniei ce vine dinspre mijlocul torților, s-au făcut două ornamente verticale în felul canelurilor late, înconjurate apoi cu împunsături. De la acest decor pornesc cîte două linii oblice și paralele, cele de jos avînd încă trei linii scurte, paralele și transversale.

Dinspre cele două colțuri ale benzii s-au trasat spre interiorul vasului două linii paralele.

În jurul fundului vasului s-a trasat un cerc, format dintr-o simplă linie de împunsături mărunte.

Decorul a fost desenat pe peretele încă moale al vasului și numai după aceea s-a procedat la executarea lui. Pe alocuri se observă liniile acestui desen, iar în unele părți, decoratorul primitiv a greșit desenul, fără să mai poată șterge liniile greșite.

Întreaga decorație era încrustată cu alb.

Urna are înălțimea de 0,205 m, diametrul gurii de 0,20 m și 0,165 m, iar diametrul fundului de 0,08 m. Fundul este mult prea îngust pentru mărimea urnei. Din nou se dovedește că astfel de vase-urne erau fixate în nisip, pentru a avea stabilitate.

Nr. 3. Figurină feminină de lut ars (fig. 23, 5 = fig. 29). Ea este lucrată dintr-o argilă fină, bine aleasă de impurități și foarte bine frămîntată. După ardere, lutul a dobîndit culoarea neagră-cenușie în spărtură. Straturile de la suprafață sînt foarte subțiri și neuniforme. Pe alocuri ele lipsesc complet. Aceasta se datorește unei arderi bune a figurinei. Straturile superficiale au culoarea cărămizie-castanie. Figurina a fost acoperită cu un strat de lut foarte fin, care s-a lustruit în culoare castanie. Modelarea figurinei s-a făcut cu o deosebită grijă.

Figurina redă un personaj feminin. Partea superioară a corpului este plată, subțindu-se treptat de la mijloc spre cap. Capul, gîtul și umărul drept lipsesc din vechime. Figurina a fost ruptă în partea superioară după un anumit rit practicat în epoca aceea.

Brațele au fost redată împreună cu bustul, care este mult lărgit în dreptul coateilor. Mîinele au fost aduse pe abdomen și sînt reprezentate prin două linii paralele din puncte mărunte, care se termină printr-un grup de linii, care redau degetele. Acest fel de a reprezenta mîna se vede foarte clar la mîna stîngă a figurinei (fig. 29, a). Pe piept se găsesc trei linii resfirate în raze, resturi dintr-un ornament care reproducea o podoabă ce se purta la gît, probabil un colier. Un mare semicerc, din două linii paralele de înțepături mărunte, mărginește decolteul figurinei. Pe el se sprijină alte ornamente, formate din semicercuri mici și unghiuri cu laturile din două linii paralele. De la capetele semicercurilor pornesc linii din puncte. Semicercurile sînt imprimate. Semicercul mare și celelalte elemente decorative ce stau în strînsă legătură cu el reproduc fără îndoială ornamentele bluzei personajului feminin. Astfel de ornamente în semicercuri mici se regăsesc și pe spatele figurinei (fig. 29, c). Centura care strîngea puternic mijlocul, este redată printr-o canelură. Partea inferioară a corpului are o formă de clopot foarte dezvoltat, gol în interior, (vezi profilul la fig. 29, b). Toată această parte este acoperită de ornamente, care nu sînt decît o transpunere în plastică a ornamentelor de pe rochiile purtate în realitate în epoca bronzului, de femeile vremii. Forma de « clopot » a rochiei oglindește și o tradiție a lumii cretano-miceniene, unde întîlnim astfel de forme și chiar moda de a purta pieptul gol.

În partea de sus, rochia are o bandă îngustă, din două linii paralele, din care pornesc celelalte ornamente. Cel mai interesant decor îl găsim în față. Aici există un triunghi plin în interior cu linii paralele. La cele două vîrfuri de sus ale triunghiului se află cîte o spirală, pe cînd la cel de jos s-au făcut două spirale mai mari și mai elegante, de la care pornesc, în formă de raze, trei linii ce coboară spre poale. Acest decor, care formează o unitate decorativă, este despărțit, la dreapta și la stînga, de cîte o linie verticală de înțepături orizontale, făcute cu mîna liberă, folosindu-se un ustensil subțire și lat de 0,002 m. În părți se găsește un alt decor, care se repetă de două ori (pe șoldul drept și pe cel stîng). Sus, s-a făcut o adîncitură rotundă, împrejurul căreia se găsesc puncte mici și care redă de asemenea și șoldul, de data aceasta printr-un procedeu deosebit de cel întîlnit la figurina din mormîntul 14, la care șoldurile erau în relief (fig. 20, 3). De la adîncitura rotundă pornește în jos o bandă din trei linii, din împunsături foarte mărunte, făcute cu roțița cu dinți mărunți. De o parte și de cealaltă a acestei benzi se află cîte un șir de motive decorative similare literei V, cu brațe duble (fig. 29, b); motivul îl găsim destul de frecvent pe vasele de lut din aceeași epocă. Ornamentul din părți este și el despărțit de cel din spate printr-o bandă verticală, iar de cel din față prin banda amintită mai sus. Pe spate întîlnim a treia unitate decorativă, care cuprinde pe margini cîte o bandă îngustă din două linii adîncite, iar la mijloc — ca element esențial — trei benzi verticale, legate între ele prin două linii transversale, care formează două dreptunghiuri egale. La capătul de jos al celor trei benzi verticale se află cîte un unghi, cu vîrfurile sprijinite pe bandă și legat de acesta printr-o adîncitură mică, circulară. La marginea de jos a rochiei se află o bandă din două linii de înțepături mărunte, pe care coboară, atît în față cît și în părți, linii scurte (fig. 29, a, b). Figurina a fost găsită lîngă urna nr. 1, așezată cu fața spre vest (fig. 22). Înălțimea figurinei este de 0,118 m, iar diametrul bazei de 0,076.

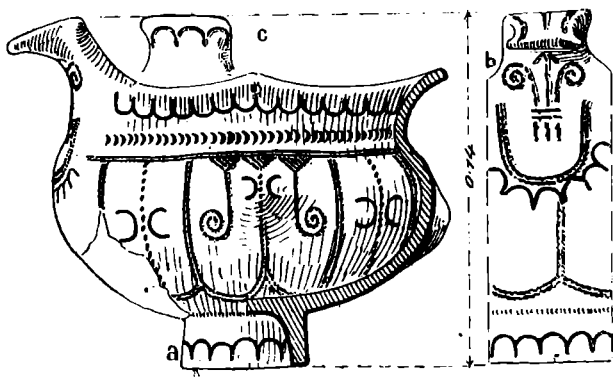

Fig. 33. — Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 14.

Nr. 4. Văscior de lut ars, descoperit în urna nr. 2 (fig. 23,3 = fig. 34,1). Vasul este lucrat dintr-o argilă foarte fină, bine aleasă de impurități și frământată cu grijă. Pereții sînt subțiri și rezonanți. Vasul este ușor. În spărtură, lutul are o culoare cenușie-cărămizie. În exterior, el are culoarea cărămizie-cenușie, cu porțiuni de culoare castanie deschis. Vasul a fost ars parțial într-o ardere secundară, poate în timpul incinerării cadavrului, mai ales că văsciorul a și fost depus în aceeași urnă funerară împreună cu oasele incinerate. Pe alocuri, pereții vasului au plesnit din cauza focului.

Vasul se sprijină pe un pedestal cilindric, gol în interior și disproporționat de mic față de corpul vasului. Corpul este scund și bombat, avînd trei proeminențe organice împinse din interior în afară: una în fața torții, iar celelalte două, de o parte și de cealaltă,

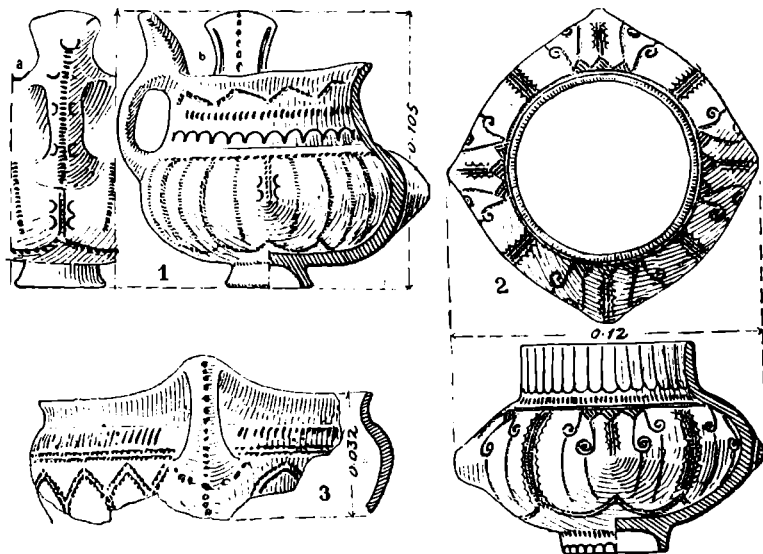

Fig. 34. -- Balta Verde. 1. Mormintele 17-18, nr. 4 = fig. 23,3; 2. Mormintele 17-18, nr. 6 = fig. 27,4; 3. Mormintele 17-18, nr. 15.

asezate în cruce. Gîtul este cilindric, cu buza răsfrîntă în afară. Gîtul s-a adăugat la corpul vasului și s-a lipit după ce a fost modelat separat. În interiorul vasului se vede foarte clar această « sudare ». Toarta este făcută din bandă îngustă, cu secțiunea ovală. Ea unește buza cu umărul vasului. Deasupra, toarta prezintă o prelungire supraînălțată, lătită în lături.

Decorația văsciorului este foarte bogată, iar obișnuita incrustațiune practică pe toate vasele și figurinele care au avut desene, s-a păstrat mai bine decît la alte vase (fig. 23,3). Imediat sub buza vasului se găsește o linie frîntă, din împunsături succesive, făcute cu mîna liberă, prin folosirea unui vîrf bine ascuțit. Întepăturile s-au realizat de la stînga la dreapta. La mijlocul gîtului se găsește o bandă lată de 0,004 m, care a fost desenată înainte de a fi fost făcută din impresii cu un ustensil subțire și lat, cu secțiunea aproape dreptunghiulară. La baza gîtului s-a trasat un șir de semicercuri mărișoare, apropiate între ele și avînd capetele prelungite. Deschiderea lor este în jos. Pe linia de legătură dintre gît și corp s-a trasat o dungă îngustă, în felul unui șanțuleț. Toate elementele decorative descrise pînă aici se întrerup în dreptul torții, sub care gîtul vasului nu a putut fi ornamentat.

Decorul de pe corpul vasului acoperă de jur împrejur vasul, ca o zonă lată care învelește toată porțiunea bombată. Acest decor are pe umărul vasului o linie orizontală din împunsături succesive, de la stînga la dreapta, de la care pornesc în jos, în sens

vertical, dungi înguste din două linii paralele făcute cu un ustensil cu două vîrfuri ascuțite. Dungile se leagă de capetele arcadelor de pe partea de jos a corpului vasului și alternează cu linii verticale, din împunsături succesive, ce coboară spre mijlocul arcadelor. Pe partea superioară a celor trei proeminențe se află cite o dungă din două liniuțe, făcute cu roțița. Dunga are de o parte și de altă a ei, un grup de cite două semicercuri imprimate. Același ornament îl găsim și sub toartă (fig. 34,1 a). De-a lungul torții coboară o dungă din împărituri orizontale, avînd de o parte și de cealaltă cite două semicercuri imprimate, iar la capătul de sus, un alt semicerc imprimat, peste dunga verticală. Într-un colț al prelungirii lățite s-a făcut un ornament în forma literei V, iar pe partea interioară a acestei prelungiri se află o linie la mijlocul suprafeței și alte două pe margini (fig. 34,1 b).

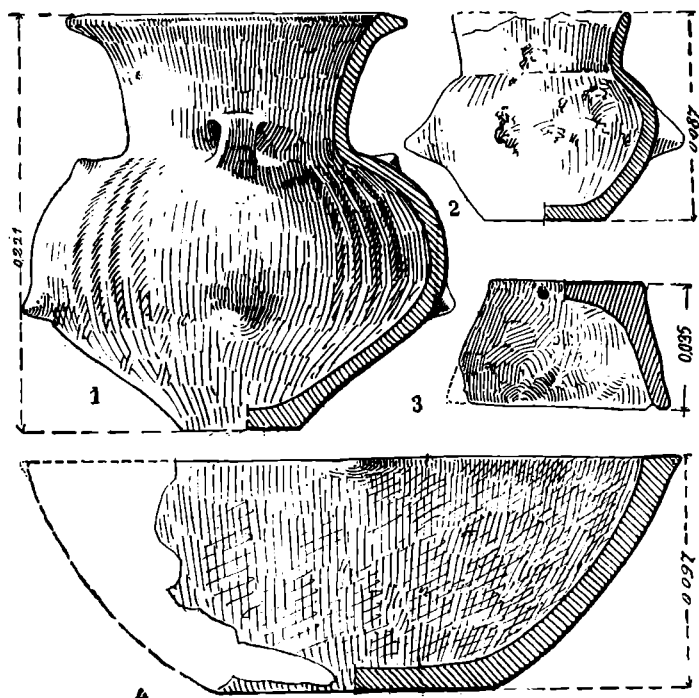

Fig. 35. — Balta Verde. 1. Mormîntul 16, nr. 1 = fig. 28, 1; 2. Mormîntul 16, nr. 2; 3. Mormintele 17—18, nr. 10; 4. Mormintele 17—18, nr. 5.

Înălțimea vasului este de 0,105 m (inclusiv toarta), diametrul gurii de 0,08 m, iar cel al fundului de 0,034 m.

Nr. 5. Strachină-capac în stare fragmentară, descoperită pe gura urnei nr. 2 (fig. 35,4; a se vedea și fig. 21 și fig. 22, vedere *in situ*). Din capac nu s-au păstrat toate fragmentele, dar el a putut fi reconstituit.

Vasul este lucrat dintr-o pastă aleasă de impurități și moale la pipăit. Ea nu conține nici un procent de nisip. Lutul este de culoare neagră, avînd două straturi exterioare subțiri și uniforme, de culoare castanie-cărămizie. Vasul a fost acoperit cu un slip castaniu, lustruit în aceeași culoare. Pe alocuri sînt pete variate.

Vasul are o formă emisferică, larg deschis și cu buza îngroșată și prelungită puțin în exterior. În patru puncte așezate față în față, buza a fost scoasă în afară, creîndu-se prin aceasta o deschidere a vasului «în patru colțuri». Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea vasului este de 0,097 m, diametrul gurii de 0,242 m, iar diametrul fundului de 0,115 m.

Nr. 6. Vas de lut ars, de culoare roșie-cărmizie (fig. 27,4=fig. 34,2). Vasul este foarte puternic ars. El este lucrat din pastă fină, bine aleasă de impurități. Pereții sînt subțiri și sonori, datorită arderii puternice. Incrustația albă s-a păstrat mai bine, ca și la vasul nr. 4, datorită tocmai arderii. Nu este exclus ca și acest vas să fi suferit o ardere secundară. În exterior, vasul a fost acoperit cu un strat de lut fin (slip) de culoare castanie, care s-a mai menținut alocuri.

Corpul vasului este scund și bombat, avînd proeminente opuse una alteia, care au fost împinse din interior în afară. Privit de sus, vasul apare pătrat (fig. 34,2, sus). Gîtul este scurt și cilindric, lipit de corp după ce a fost modelat separat. Vasul se sprijină pe un pedestal cilindric și mic. La capetele proeminențelor s-au adăugat tortițe perforate vertical, dintre care trei au și căzut din vechime. Aceste tortițe serveau pentru suspendarea vasului. În unele cazuri, astfel de torți erau folosite și pentru fixarea capacului vasului. Vasul nr. 6 a fost găsit mai departe de complexul celor două morminte, răsturnat pe o parte (fig. 21 și fig. 22), dar el făcea parte din inventarul mormintelor.

Toată suprafața exterioară a vasului este încărcată de ornamente. Gîtul este acoperit cu linii verticate și paralele, care se opresc pe capetele unor semicercuri mici, care formează un șir de jur împrejurul vasului. Sub semicercuri se găsește o dungă din imprimări transversale, care desparte gîtul de corpul vasului. Sub aceasta sînt două linii paralele, de la care pornește întreg decorul de pe corpul vasului și care marchează începutul umărului vasului. Printre spațiile dintre cele patru torți se află trei linii paralele din împunsături succesive, mărunte, care sînt însoțite de o parte și de cealaltă de cite un șir de semicercuri mici, imprimate. Cele trei linii formează o bandă lată de 0,004 m și se leagă de capătul arcadelor de la baza corpului vasului. Deasupra proeminențelor și în jurul lor se află un ornament ce se repetă de patru ori, așa cum se repetă și ornamentul de mai sus. Pe banda îngustă și orizontală se sprijină trei triunghiuri cu laturile egale și hașurate în interior, care erau în întregime incrustate cu culoare albă. De la triunghiul central pornește în jos o bandă din două linii, întovărășită, de o parte și de cealaltă, de cite un șir de mici semicercuri imprimate. Această bandă se oprește aproape de capul proeminenței. Din celelalte două triunghiuri pornesc cite două spirale—cîrlionți, de care se leagă apoi cite o linie ce ajunge pînă în deschiderea arcadelor de la baza vasului.

Pe pedestalul vâsciorului s-a trasat o bandă îngustă, din liniute transversale. Pe marginea de jos a pedestatului se află un șir de semicercuri mici, imprimate. Pe pedestal a rămas multă materie făinoasă, care formează pe alocuri o singură dungă, acoperind cele două ornamente descrise aici, cit și spațiul dintre ele.

Înălțimea este de 0,083 m, diametrul gurii de 0,065 m și diametrul pedestaului de 0,042 m.

Nr. 7. Strachină de lut, lucrată dintr-o pastă cu pietricele (fig. 28,3=fig. 36,2). Lutul are în spărtură un strat subțire de culoare neagră și două straturi spre exterior de culoare castanie. Strachina a fost bine netezită și acoperită cu un slip castaniu-închis, care a fost lustruit în aceeași culoare. Arderea nu a fost completă, din care cauză vasul a fost parțial ros de umiditatea solului. Strachina are o formă tronconică, cu umărul arcuit și buza adusă spre interior. Ea are două torți laterale, așezate în față, legînd buza strachinii cu zona de maximă rotunjime.

Strachina nu a fost ornamentată. Slipul lustruit ține loc de decor. Înălțimea vasului este de 0,08 m, diametrul gurii de 0,171 m și diametrul fundului de 0,08 m.

Nr. 8. Vas de lut, în stare fragmentară (fig. 28,4=fig. 36,5). Din vas lipsește mai mult de jumătate. Profilul lui a putut fi totuși reconstituit. Vasul este lucrat dintr-o pastă amestecată cu pietricele, dintre care unele destul de mărișoare. Pasta nu a fost bine frămîntată. Culoarea lutului este neagră-castanie, cu nuanțe cenușii. În spărtură,

pereții au un singur strat. În exterior, vasul a fost dat cu obișnuitul slip, de data aceasta de culoare neagră-castanie. El a fost lustruit în aceeași culoare. Arderea a fost incompletă și inegală. Din această cauză, o mare parte din vas s-a prefăcut în praf, neputînd rezista la umezeala solului. Pereții corpului vasului sînt mai groși decît gîtul. Acesta a fost modelat separat și adăugat ulterior. În spărtură se observă de asemenea diferența de structură a lutului dintre corp și gît.

Corpul vasului are o formă globulară, pe care se sprijină gîtul cilindric, cu buza lătită și răsfrîntă scurt în afară. Gîtul era legat de umărul vasului prin două torți

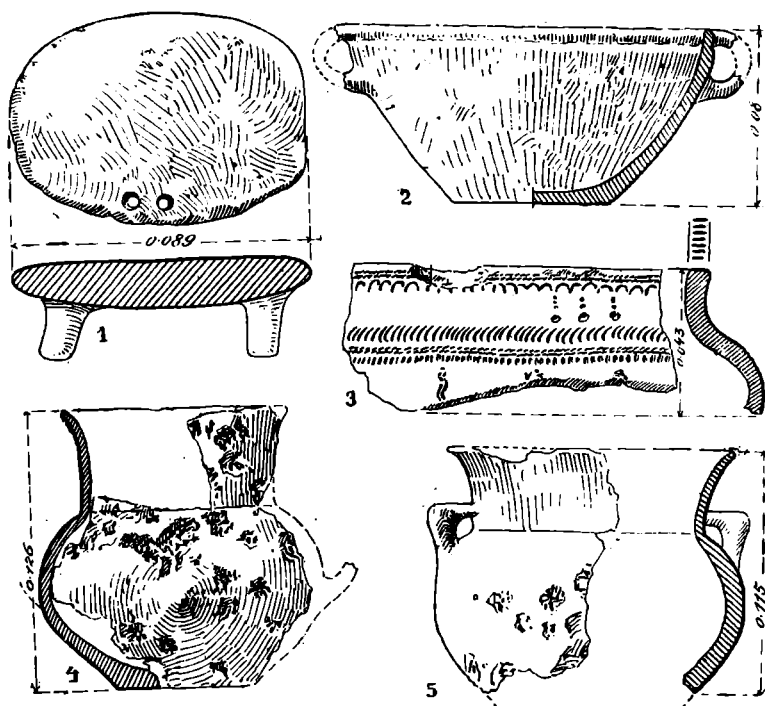

Fig. 35. Balta Verde. 1. Mormintul 15 a, nr. 1 (fig. 27, 2); 2. Mormintele 17-18, nr. 7-8 (fig. 28, 3); 3. Mormintele 17-18, nr. 16; 4. Mormintul 16, nr. 3; 5. Mormintele 17-18, nr. 8 (fig. 28, 4).

în bandă, cu secțiunea plan-convexă. Torțile sînt în unghi drept. Vasul nu a fost ornamentat.

Înălțimea actuală a vasului, fără fund, este de 0,115 m.

Nr. 9. Văscior în stare fragmentară, din care nu s-au găsit decît cîteva fragmente, care reproduc forma unui vas cu corpul bombat și gîtul cilindric, similar vasului nr. 2 din mormintul 16 (fig. 35,2). Pasta din care a fost lucrat conține pietricele și alte impurități. Lutul are culoarea neagră-castanie, cu două straturi superficiale castanii. Atît în exterior, cît și în interior, vasul a fost acoperit cu un înveliș de lut foarte fin (slip), care în exterior a fost lustruit. Pereții vasului au o grosime inegală. Gîtul era mai subțire față de corp. El a fost modelat separat și ulterior atașat corpului vasului ca și la exemplarul precedent.

Nr. 10. Pedestal din lut ars (fig. 35,3). Pasta conține pietricele și nu a fost suficientă frămîntată. Arderea a fost incompletă, din care cauză o mare parte din vas s-a distrus. Pedestalul are o formă de trunchi de con, gol în interior. În partea superioară se află o perforație oblică.

Înălțimea pedestalului este de 0,035 m.

Nr. 11. Strachină de lut ars, făcând parte din categoria vaselor fine (fig. 27,3=fig. 31). Pasta este bine curățită de impurități și bine frământată. Suprafața exterioară a străchinii a fost netezită cu grijă. Vasul a fost pătruns de o ardere egală. În spărtură, lutul are culoarea neagră-cenușie, cu straturi exterioare de culoare castanie-cărămizie. Partea exterioară a străchinii a fost acoperită cu slip, care s-a lustruit în culoare castanie, pe alocuri cu pete negricioase, datorită arderii.

Forma străchinii este tronconică, larg deschisă și sprijinită pe un picior cilindric, gol în interior, care a fost modelat separat și atașat ulterior la corpul străchinii. Se pare că la început strachina a fost concepută fără acest piedestal cilindric. De aceea ea are pereții groși în partea de jos (a se vedea profilul din fig. 31). Buza străchinii a fost

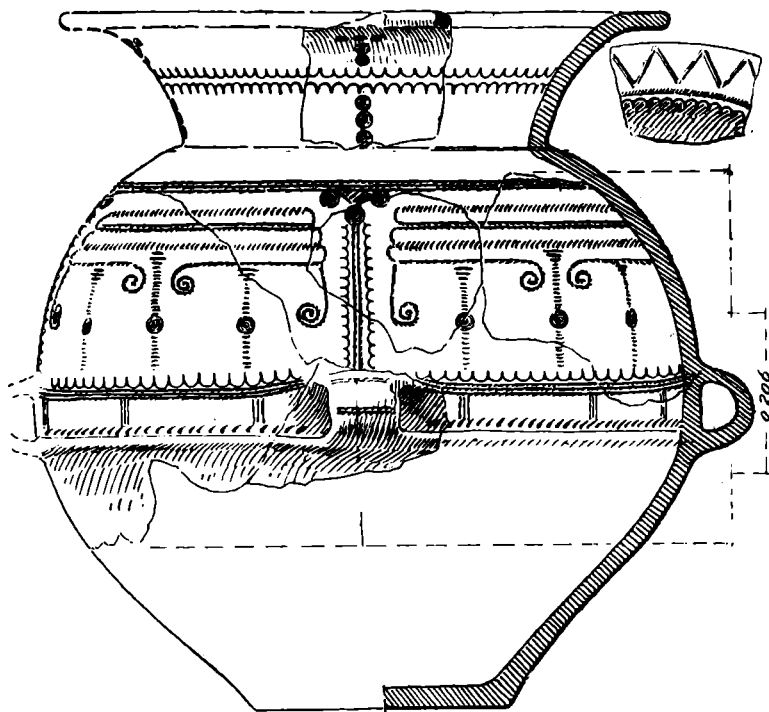

Fig. 37. — Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 1.

netezită oblic, creîndu-se în felul acesta și o suprafață pentru o decorație ce putea fi văzută mai ușor. Buza are, în patru părți opuse și la egală distanță între ele, câte o prelungire unghiulară (fig. 31). Strachina are o singură tortiță din bandă aproape rotundă, care servea la atîrnarea vasului, el fiind, foarte probabil, și obiect decorativ, nu numai de cult.

Vasul are o decorație relativ bogată, dar de un caracter mai simplu decît la alte vase de aceeași categorie, și executată mai neglijent.

După ce suprafața interioară a fost netezită, s-au trasat din dreptul celor patru prelungiri triunghiulare spre fundul vasului, câte două linii paralele, foarte apropiate una de alta, făcute cu roțița cu dinți mărunți. La jumătatea lungimii lor, de o parte și de cealaltă, s-a făcut câte o adîncitură rotundă cu un vîrf bont.

Pe marginea lățită a buzei străchinii s-au executat, cu aceeași roțiță dublă, două linii apropiate paralele, care formează un zig-zag continuu. Pe alocuri buza a fost roasă și ornamentul acesta a dispărut. Executarea decorației de pe buză este nésigură. Unghiurile zig-zagului s-au transformat uneori în arcade neregulate.

Aceeași nesiguranță a mîinii se observă și la decorația de pe suprafața exteroară a vasului. Imediat sub buză s-a trasat un zig-zag continuu, cu unghiurile neregulate, avînd uneori aspect de arcade. Zig-zagul este format din două linii paralele, făcute cu un ustensil cu vîrf dublu. De-a lungul acestui zig-zag se văd și greșelile făcute de decoratorul primitiv, care nu avea destulă experiență în arta ceramicii. Aceasta se vede nu numai în neregularitatea zig-zagului, dar și în faptul că obiectul cu care s-a făcut ornamentul a alunecat adeseori alături de zig-zag.

De la zig-zag coboară pe pereții vasului 19 linii duble sau simple, paralele, din împunsături succesive, făcute fie cu un vîrf foarte ascuțit, fie cu unul mai bont. Liniile sînt trasate neglijent și la intervale neegale.

De jur împrejurul piedestalului inelar se află o linie din înțepături succesive și neregulate.

Întreaga decorație era încrustată cu culoare albă.

Înălțimea vasului era de 0,057 m, diametrul gurii de 0,147 m în exterior și de 0,133 m în interior, iar diametrul piciorului inelar era de 0,05 m.

Nr. 12. Văscior de cult, în miniatură (fig. 38). Pasta cuprinde impurități, printre care pietricele, cioburi sfărîmate și pleavă. Ea nu a fost suficient frămîntată, din care cauză pereții vasului s-au rupt uneori în plăci. Arderea a fost cu totul superficială. Ea nu a pătruns decît la suprafața vasului. Culoarea lutului în spărtura peretului este neagră în stratul de la mijloc și cărămizie-roșcată în straturile de la suprafață. Acestea sînt subțiri.

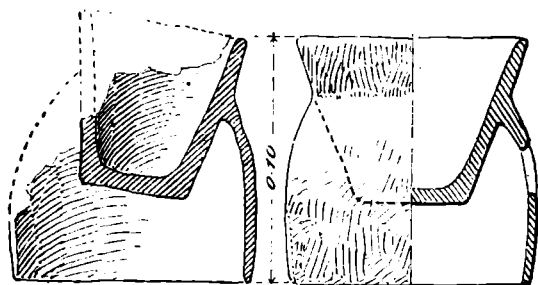

Fig. 38. — Balta Verde. Mormintele 17—18, nr. 12.

Corpul vasului este în formă de trunchi de con răsturnat. El are pereții mult mai groși spre fund și mai subțiri spre buză. Fundul este drept, dar vasul nu se sprijinea pe el. Vasul are un înveliș, pe care se sprijinea. Din fragmentele păstrate nu se poate deduce dacă acest înveliș avea o deschidere dreptunghiulară în felul celei de la vasul similar și de mari dimensiuni, descoperit în mediul culturii Verbicioara III. Doar într-un fragment mai mare s-a păstrat o deschidere circulară, care este practică în mod obișnuit la asemenea vase. Un vas asemănător s-a descoperit tot la Balta Verde, la gura Blahniței; forme similare se mai cunosc în Oltenia.

Vasul nostru era un vas funerar, care imită vasele mai mari folosite în nevoile gospodărești.

Înălțimea vasului este de 0,10 m și diametrul gurii de 0,81 m.

Nr. 13. Strachină din lut ars, în stare fragmentară (fig. 28,2 = fig. 30). Pasta din care s-a lucrat conține nisip fin și o cantitate mică de pietricele. Ea nu a fost destul de bine frămîntată. Pereții vasului nu au grosime uniformă. Spre partea inferioară, ei se îngroașă, dobîndind o grosime de 0,012 m în apropiere de fund. După ardere, lutul vasului are o culoare neagră-cenușie uniformă. Straturile de la suprafață sînt foarte subțiri și de culoare castanie închis. Vasul a fost acoperit cu un strat foarte subțire de lut fin (slip), de culoare castanie închis, cu nuanțe cenușii, care a fost lustruit. Arderea este puternică și uniformă.

Corpul străchinii este larg deschis, cu umerii arcuiți spre interior și gîtul scund și răsfrînt în afară, în formă de pilnie. Dunga buzei este netezită oblic. Vasul a avut două torți opuse, care legau marginea buzei de umărul lui. Capetele torților erau lățite.

Decorația este foarte bogată. Ea acoperă întreaga suprafață exterioară a vasului, precum și marginea interioară a buzei. Aici se găsește o bandă din două linii paralele,

făcute din împunsături succesive și regulate, executate cu un ustensil care avea două vîrfuri. Sub bandă se află un șir de mici semicercuri imprimate și legate între ele (fig. 30, c). Pe dunga oblică a buzei s-a făcut un ornament în zig-zag, întrerupt de porțiuni din liniuțe transversale.

În exterior, imediat sub buză, se află o dungă de imprimări, sub care s-a trasat un șir de arcade duble, cu deschiderea în sus. Aceste arcade sînt foarte regulate. Ele au fost făcute cu un ustensil cu vîrf dublu. Din patru în patru arcade s-a adăugat, pe partea de jos a arcadelor, cîte o grupă de trei adîncituri rotunde. Pe zona de întîlnire a gîtului cu umărul vasului se găsește o bandă lată de 0,005 m, din imprimări cu un vîrf lat. Această bandă¹⁷ înconjură de jur împrejur gîtul vasului, fiind apoi urmată de o alta, din două linii de împunsături cam neglijent executate. Sub aceasta este o altă linie paralelă, din împunsături puțin mai mari decît cele precedente.

Ornamentul de pe partea rotundă a vasului era împărțit în patru zone, fiecare avînd cîte două unități decorative, ce se repetă de patru ori. Această unitate decorativă cuprinde arcade duble, adîncituri rotunde, simple sau cu cercuri concentrice în interior, șiruri de linii din puncte imprimate, spirale în forma literei S, cu capetele îmbucate între ele și un motiv în forma literei M (văzut în sens invers are forma de W). Unitățile decorative se despart printr-un șir de spirale S, care se leagă în partea de sus de o spirală dublă, frîntă la mijloc.

În partea de jos a corpului vasului se află două serii de arcade duble, care au la capetele lor cîte o adîncitură rotundă, simplă. În jurul fundului s-a făcut o bandă cu două linii de împunsături succesive și o alta din adîncituri rotunde (fig. 30, b).

Decorul torților face parte și el din complexul decorativ al corpului vasului, de care se leagă în mod organic. Partea lor de la mijloc, care are secțiunea ovală, era ornamentată printr-un grup de cinci

linii paralele și orizontale. La cele două extremități se găsește un ornament asemănător, care se termină la capete cu cîte o spirală. De pe torți pornește, spre primul șir de arcade duble, o serie de spirale S duble. Decorația acestui vas este variată și în ceea ce privește tehnica sa. S-au folosit ustensile cu un singur vîrf ascuțit puternic, altul în felul unei furculițe cu două vîrfuri ascuțite, un altul cu două vîrfuri mai boante, un ustensil rotund simplu sau rotund cu cercuri concentrice în vîrf, roțița cu dinți mărunți și un ustensil semitubular pentru semicercuri.

Întregul desen a fost incrustat cu o culoare albă, care s-a păstrat pe alocuri. Înălțimea vasului era de 0,133 m.

Strachina se găsea lingă urna funerară nr. 1. Ea nu a servit drept capac. În interiorul străchinii s-au descoperit cîteva oase de pasăre și un os de vită. Vasul a servit prin urmare la depunerea în mormînt a alimentelor.

Nr. 14. Vas de lut ars făcînd parte din grupa vaselor fine (fig. 27,5 = fig. 33). Vasul a fost lucrat dintr-o pastă fină, bine aleasă de impurități. În spărtură, lutul a dobîndit culoarea neagră, avînd două straturi în exterior, de culoare castanie-cărămizie. Ele sînt subțiri și acoperite cu un slip castaniu, care a fost lustruit puternic în aceeași culoare. Arderea a fost bună și egală. Pereții sînt subțiri și sonori. Piciorul vasului a fost modelat separat și adăugat ulterior.

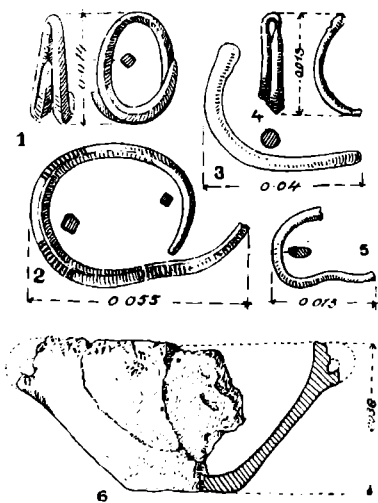

Fig. 39. — Balta Verde. Mormintele 17-18, 1. nr. 18; 2. nr. 17; 3. nr. 19; 4. nr. 21; 5. nr. 23; 6. Mormintul 13, nr. 4.

Vasul are corpul bombat, cu patru proeminențe organice, împinse din interior în afară. Trei proeminențe sînt ascuțite destul de puternic, pe cînd una este aproape ovală, ea fiind rotunjită în felul pieptului și gîtului unei păsări înotătoare. Deasupra acesteia s-a și modelat de altfel, într-o formă foarte stilizată, ciocul unei astfel de păsări. Astfel de vase se mai cunosc și din alte descoperiri din cultura cîmpurilor de urne din epoca bronzului. Protome de pasăre apar pe buza vaselor, ca la vasul din Ostrovul Mare reprodus aici (fig. 40, 1). Baza vasului are trei prelungiri unghiulare și perforate. Vasul se sprijină pe un pedestal cilindric, gol în interior. Deasupra unei proeminențe se vede locul unei protome cu secțiunea plan-convexă, care va fi reprezentat probabil capul unei rațe. Atari protome s-au descoperit, de pildă, și în necropola de la Ostrovul Mare¹.

În exterior, pe gîtul vasului se zărește un șir de arcade mici imprimate cu un ustensil tubular, care a fost tăiat pe o treime din corpul său. Diametrul tubului a fost de 0,01 m. Pe linia de despărțire a gîtului de corpul vasului s-a imprimat o dungă de paranteze, cu deschiderea spre stînga. Mai jos de aceasta, pe partea superioară a umărului, s-au trasat două linii de împunsături succesive, făcute cu furculița cu două brațe alăturate și subțiri. De pe această dungă îngustă pornesc celelalte elemente decorative de pe corpul vasului, care sînt cuprinse între dungă și o serie de arcade mari, care se găsesc pe partea de jos a corpului.

Pe cele trei proeminențe ascuțite se află cîte un grup de trei triunghiuri, pline cu împunsături. Din triunghiul de la mijloc pornește spre vîrful proeminenței o linie de puncte, care se leagă de o altă linie dublă, ce vine de la capătul a două arcade. Din vîrfurile celor două triunghiuri de la margine pornesc două spirale, elegant înfășurate. De o parte și de cealaltă a proeminenței, s-a imprimat cîte o arcadă mică. Întreagă această unitate decorativă este închisă de cîte o linie dublă, verticală. La dreapta și la stînga acesteia se află cîte o linie simplă din împunsături, avînd la jumătatea lungimii sale de o parte și de cealaltă, cîte o arcadă mică, imprimată.

Pe pedestalul cilindric întîlnim un șir de arcade mici, imprimate cu același ustensil cu care au fost făcute și cele de pe gîtul vasului și de pe corpul său. Trei arcade asemănătoare se găsesc pe suprafața dinspre interiorul vasului, a protomei de pasăre (fig. 33, c). Pe partea superioară, plată, a protomei, s-au trasat două linii marginale și una longitudinală, la mijloc.

Un ornament deosebit de interesant se află sub protoma amintită, care se continuă, în parte, și pe a patra proeminență.

Aici găsim, stilizarea figurii omenești printr-o serie de ornamente. Gura este redată prin două linii orizontale și paralele. Sub ea se află trei linii paralele verticale, care indică dinții. Cele două spirale cu răsucirile la capătul de sus reprezintă ochii, iar linia de la mijloc, terminată într-un vîrf de săgeată, redă nasul. Arcul larg, format din două linii paralele de împunsături succesive, reprezintă decolteul sau marginea bluzei, ca la figurina feminină din mormîntul 14 (fig. 20, 3), sub care se găsește obișnuitul șir de semicercuri care stau în legătură cu ornamentele de pe îmbrăcăminte. Puțin mai la dreapta, de la mijlocul arcului amintit, pornește în jos o linie dublă, care face legătura cu arcadele de pe partea inferioară a vasului. Stilizarea figurinei omenești de pe acest vas amintește stilizările de pe figurinele feminine de lut din cultura cîmpurilor de urne.

Înălțimea vasului era de 0,102 m (și 0,132 m cu protomă); diametrul gurii era de 0,124 m, iar acela al fundului de 0,053 m.

¹ D. Berciu, A p O, p. 119, fig. 159, 1, 5.

Nr. 15. În jurul vaselor din cele două morminte s-au descoperit și fragmente din alte vase, sfărâmate probabil în timpul îngropării inventarului acestor morminte. Din două fragmente s-a putut reconstitui forma unei ceșcuțe, probabil cu două torți supraînălțate (fig. 34,3). Văsciorul este lucrat dintr-o pastă fină, bine aleasă de impurități și moale la pipăit. După ardere, lutul a dobândit o culoare cenușie. Pereții sînt subțiri și sonori, datorită unei arderi bune. Corpul ceșcuței era bombat, avînd gîtul scurt și răsfrînt în afară. Decorația s-a realizat fie prin imprimarea unor liniuțe verticale paralele, care înconjură ca o bandă vasul, fie din linii paralele formînd două dungi paralele sau în zig-zag dublu. Pe mijlocul torții se află o linie de mici adîncituri. Toarta are secțiunea ovală. Decorul torții se continuă de o parte și de alta a bazei acesteia.

Fig. 40. — Ostrovul Mare. Urne funerare.

Nr. 16. Un fragment de strachină cu corpul bombat și buza răsfrîntă în afară (fig. 36,3), Strachina a fost lucrată dintr-o pastă nu tocmai bine aleasă de impurități. Culoarea lutului este neagră în spărtură și cărămizie în cele două straturi de la suprafață. Buza strachinii este groasă și decorată cu liniuțe transversale, paralele. În exterior, sub buză, se află două linii paralele, din împunsături succesive, întovărășite pe partea de jos de un șir de semicercuri imprimate. Pe linia de legătură dintre corp și gît, se găsește o dungă relativ lată, din paranteze imprimate, avînd deschiderea spre dreapta. Sub această dungă urmează două linii paralele, însoțite de o bandă îngustă de liniuțe drepte și verticale. Pe partea inferioară a fragmentului se constată resturi de decorație.

Toate vasele descoperite în cîmpul de urne al epocii bronzului de la Balta Verde au fost incrustate cu materie albă, făinoasă. Din cauza umidității solului aceasta nu s-a păstrat decît parțial; pe vasele de la Ostrovul Mare ea s-a conservat mult mai bine (fig. 40).

Nr. 17. Brățară de bronz descoperită în urna funerară nr. 1 (fig. 32), la un loc cu oasele incinerate ale mortului. Ea a fost puternic arsă în foc, din care cauză s-a deformat și s-a rupt în trei bucăți. Al treilea fragment, mai mic, nu s-a mai găsit. Probabil că el nici nu a mai fost pus în urnă. Brățara a suferit această puternică acțiune a focului o dată cu incinerarea mortului. Ea se afla poate la brațul acestuia.

Brățara este lucrată dintr-o bară de bronz, cu secțiunea rombică (fig. 39,2). La mijloc este mai groasă, pe cînd spre capete se subțiază treptat. Secțiunea rombică se menține pînă aproape de capăt. Decorația brățării constă din patru grupe de liniuțe paralele făcute cu dălțița.

Grosimea maximă a barei de bronz este de 0,005 m, diametrul brățării nu se poate calcula; ea a fost deformată datorită focului.

Nr. 18. Bucă de păr descoperită în aceeași urnă funerară ca și brățara de la nr. 17. Bucă a fost lucrată din sîrmă de bronz cu secțiunea rombică (fig. 39,1). Partea din interior este ușor rotunjită, iar celelalte laturi formează o dungă ce merge longitudinal în exterior, pe mijlocul sîrmei buclei. Sîrma din care a fost lucrată bucla de păr nu are aceeași grosime. Ea este mult mai subțire la mijloc și îngroșată spre capete. Acestea sînt suprapuse pe o distanță de aproape jumătate din lungimea sîrmei buclei. Deschiderea buclei este ovală, avînd diametrul mare de 0,014 m. Bucă a fost arsă puternic în foc.

Nr. 19. Fragment de brățară, lucrată din sîrmă, cu secțiunea rotundă, descoperit în urna nr. 1 (fig. 39,3). La o extremitate, fragmentul se subțiază, iar vîrfurile sînt puțin arcuite, în formă de paranteză. Capătul opus este mai gros și se vede clar că aici s-a rupt din restul brățării în timpul arderii sale în foc, asemeni celorlalte obiecte de bronz. Pe fragment se observă resturi dintr-o decorație din linii incizate, paralele.

Nr. 20. Un alt fragment de brățară cu secțiunea rotundă, avînd un capăt mai gros și celălalt mai subțire. El a fost descoperit tot în urna nr. 1. Nu se observă nici un rest de decor. E puternic ars de foc.

Nr. 21—22. Două fragmente, din două bucle de același tip (fig. 39,4), făcute din sîrmă subțire de bronz, cu bucla propriu-zisă îndoită, reprezentînd deci un tip deosebit de bucla nr. 18. Cele două bucle sînt mici. Secțiunea sîrmei în porțiunea indicată este triunghiulară, cu tendința de a deveni plan-convexă. Cele două fragmente sînt arse puternic în foc. Ele au fost găsite în aceeași urnă nr. 1.

Nr. 23. Mai multe fragmente din alte bucle din sîrmă de bronz, cu secțiunea triunghiulară sau plan-convexă, ca la fragmentul reprodus la figura 39,5. După aceste fragmente nu se poate preciza despre ce fel de buclă este vorba, de tipul celei de la nr. 18 (fig. 39,1) sau al celor de la nr. 21—22.

Nr. 24. Fragmente din mai multe obiecte din sîrmă subțire de bronz, atît de puternic deformate de foc, încît nu li se poate determina forma. Unele au aspect de spirale mici de bronz, pe cînd alte fragmente au fost topite și au devenit bulgări mici, în care nu se mai poate distinge nimic. Într-un fragment pare a fi vorba de spirale din sîrmă de bronz, în felul buclelor, alăturate între ele.

Printre fragmente se aflau și două bucațele de placă subțire de bronz (vas?)

★

Descoperirile din cîmpul de urne, de care s-a vorbit mai sus, aparțin unui complex cultural mult mai mare, cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de « cultura cîmpurilor de urne din epoca bronzului ». În prezent, această cultură este destul de bine documentată pe teritoriul țării noastre, așa cum vom arăta mai amănunțit la capitolul concluziilor. Necropola de la locul zis « la morminți » se datează, atît după inventarul mormintelor, cît și prin celelalte caracteristici ale sale, în perioada mijlocie și parțial în epoca tîrzie a bronzului. Cea mai apropiată de această necropolă de la Balta Verde, este cea de pe Ostrovul Mare, de la locul numit « la bivolariei », unde a apărut un material arheologic similar. Bazați pe acest material, ca și pe cel de la Balta Verde, avem posibilitatea de a urmări dezvoltarea culturii tribale din prima epocă a fierului.

b) Cîmpul de urne din prima epocă a fierului

În același punct, numit de localnici « la morminți » unde se întindea cîmpul de urne din epoca bronzului, despre care s-a vorbit mai sus, a existat o necropolă, pe o întindere mult mai mare, din prima epocă a fierului, care cuprindea de asemenea morminte

cu urne funerare, în care s-au depus oasele incinerate ale defunctului. Avem de-a face deci tot cu un cîmp de urne, cu morminte individuale, plane.

Nu numai faptul că populația din această regiune păstrează același rit de înmormîntare, care este incinerarea, fapt care dovedește și el, pe lângă altele, o continuitate de viață în acele părți ale văii Dunării, dar și prezența pe același loc, acolo unde comunitatea tribală din epoca precedentă își avea cimitirul său comun — a unei noi necropole—înseamnă că și din acest punct de vedere trebuie să privim fenomenul continuității. Mormintele primei epoci a fierului nu se suprapun — cum se întâmplă în multe părți și în diferite epoci — unei așezări omenești, ci ele păstrează caracterul sacru al locului.

La aceasta se mai adaugă și observația făcută asupra materialului arheologic însuși, care dovedește nu numai o continuitate de viață de la epoca bronzului la aceea a fierului, ci oglindește în mod concret procesul de dezvoltare istorică a culturii materiale a comunităților tribale din acele regiuni. Acest proces de dezvoltare arată că formele vaselor, de pildă, reprezintă o dezvoltare locală a formelor de cultură materială indigenă din epoca bronzului, din cîmpul de urne din prima epocă a fierului. Pe de altă parte, inventarul acestui nou cîmp de urne aduce date foarte prețioase, pe baza cărora se poate face legătura și înspre perioada mormintelor tumulare din vecinătate.

În felul acesta, cîmpul de urne din prima epocă a fierului se prezintă ca o interesantă verigă în înțelegerea procesului dezvoltării istorice a comunităților locale dintre epoca bronzului și aceea a perioadei târzii a primului fier, prin care se trece la a doua epocă a fierului.

Cîmpul de urne din prima epocă a fierului cuprindea întreg terenul cîmpului de urne din epoca bronzului, întinzîndu-se și dincolo de limitele acestuia. Spre nord-est, el ajungea pînă aproape de plantația de salcîmi, iar spre sud-vest se apropia de valea Dunării. Marginea sa de sud acoperea suprafața în care aveau să se ridice movilele funerare din grupa « la morminți ». Limita de sud a cîmpului de urne era aproximativ în apropiere de grupa movilelor funerare « la podișcă ». Pămîntul din care s-au ridicat movilele acestor două grupe cuprindea adesea material ceramic provenit din mormintele distruse din cîmpul de urne, material luat o dată cu pămîntul mantalelor tumulilor funerari.

Acest cîmp de urne a fost descoperit în cursul cercetărilor din 1932 de I. Nestor și D. Berciu. Primele două morminte au fost săpate atunci (nr. 1 și 2). În toamna aceluiași an, D. Berciu a săpat un număr de 19 morminte (nr. 3—nr. 21), despre care va fi vorba mai jos.

În 1932, cîmpul de urne era acoperit cu grîu și porumb. Aceste plantații țineau încă pe loc, într-o măsură oarecare, distrugerea cimitirului de către dunele călătoare, care începuseră să se întindă în regiune. Fierul plugului distrusese și el multe urne funerare și alte vase din inventarul mormintelor. Din cauza dunelor și a vînturilor cu nisip, cultivarea plantelor era destul de mult îngreuiată în 1932. Pe alocuri, vîntul spulberase întreg solul, ajungînd la nisipul în care erau îngropate urnele funerare, ca și în epoca bronzului. Acțiunea vîntului și a dunelor călătoare nu a fost însă uniformă. Pe alocuri, ea a fost pustiitoare, distrugînd complet și spulberînd vasele sfărîmate și oasele calcinate. În alte părți, după cum s-a constatat în 1932, distrugerea se opriese în acel moment în ultima sa fază. Din unele morminte rămăseseră doar cîteva fragmente din fundul urnelor și cîteva oase lipite de cioburile urnelor sau risipite pe nisip.

În altă parte însă, s-a adunat pămînt și nisip deasupra mormintelor, și prin aceasta inventarul lor a fost salvat.

Încă din 1932, suprafața ocupată de cîmpul de urne era acoperită cu fragmente de urne și străchini-capac, de diferite mărimi și care indicau prezența unei necropole,

în parte distrusă. Lipsa uneltelor, a chirpiciului ars și a altor dovezi de caracter material legate de viața de toate zilele, arătau că aici avem de-a face cu un cimitir. Când s-a revenit la Balta Verde, în 1949, după 17 ani de la primele cercetări, toată întinderea cîmpului de urne identificat în 1932 avea un aspect dezolant. Nisipurile călătoare și vînturile puternice distruseseră în întregime necropola și în bună parte chiar vegetația. Terenul nu mai permitea nici continuarea culturilor de cereale. El devenise izlaz comunal. Numeroasele sondaje făcute în 1949 pe toată întinderea necropolei cunoscute din 1932 nu au dat nici un rezultat pozitiv. Nu s-a mai descoperit nici un mormînt din vastul cîmp de urne. Pretutindeni s-a dat numai peste fragmente de vase distruse. Pe alocuri, grosimea nisipului depus deasupra solului vegetal trecea de 1 m. În sondajul trasat în direcția nord-sud de la marea « movilă », lung de 120 m și lat de 0,60 m, s-a găsit doar o jumătate de strachină-capac, cu buza răsfrîntă în interior.

În 1950 au fost reluate — pe scară restrînsă — eforturile de a descoperi resturile cîmpului de urne din prima epocă a fierului. Rezultatul a fost aproape același cu cel din anul precedent. În apropiere de grupa movilelor de la « podișcă » s-a descoperit însă o urnă funerară care, deși fragmentară, rămăsese încă în picioare (a se vedea mormîntul 22/1950).

Descoperirile din 1932, pe care le folosim abia acum pe o scară mai întinsă¹, recuperînd, prin urmare, și unele rezultate rămase din trecut, ne ajută să înlăturăm un gol în documentarea noastră asupra problemelor legate de istoria comunităților omenesti din acea regiune.

Din păcate însă, unele materiale din 1932 au dispărut în bombardamentul din 4 aprilie 1944, cînd etajele superioare ale Universității din București au fost incendiate, iar unele obiecte de la Balta Verde, care se găseau la fostul Seminar de Preistorie, au fost distruse.

Dar chiar în aceste condiții, materialele rămase și notele luate de noi în timpul săpăturilor ne ajută să înlăturăm o lacună.

Mormintele cîmpului de urne din prima epocă a fierului erau așezate în șiruri paralele, mai mult sau mai puțin regulate (fig. 43 și fig. 48)². Uneori, din șirurile acestea paralele lipsesc unele morminte, care au fost distruse.

În general, urnele funerare ale cimitirului din prima epocă a fierului se găsesc la un nivel superior, în ceea ce privește adîncimea lor în sol, față de acelea ale cîmpurilor de urne din epoca bronzului. Ele deranjează și distrug mormintele acestei epoci. Sînt cazuri însă, cînd urna din prima epocă a fierului este îngropată mai adînc decît urna din epoca bronzului. Aceasta nu complică absolut cu nimic poziția de cronologie relativă, în sensul că ultima e mai veche decît prima. O atare împrejurare se explică prin faptul că în perioada următoare cîmpului de urne din epoca bronzului, va fi urmat o înaintare a dunelor și o acțiune a vînturilor cu nisip, care au ridicat pe alocuri solul vegetal de atunci și nisipul, distrugînd parțial și unele morminte, iar oamenii primei epoci a fierului au fost siliți să sape mai adînc ca să îngroape urnele lor funerare. Așa ne putem explica prin urmare de ce mormîntul 3 se afla mai adînc în sol decît un alt mormînt din epoca bronzului, descoperit în apropiere.

Mormîntul 16 (fig. 48) a distrus un mormînt din epoca bronzului, din al cărui inventar s-au mai păstrat fragmente din două vase funerare și oasele incinerate ale defunctului. Aceeași situație s-a constatat și la mormîntul 14, care a distrus un altul mai vechi, din care s-a mai conservat fragmentul unui idol feminin de lut.

¹ În 1939 acest cîmp de urne a fost prezentat în cadrul mai general al istoriei primitive a Olteniei: D. Berciu, op. cit., p. 150 și urm.

² Vezi și fotografia de la: D. Berciu, Cercetări și descoperiri nouă în Mehedinți (1932), în « Arhivele Olteniei », 1933, extras, p. 8, fig. 2.

Descriem mai jos cele 21 morminte descoperite în 1932 de D. Berciu și mormîntul 22, săpat de același în 1950.

Mormîntul 1 (A)¹. Mormîntul a fost descoperit la mică distanță de Grindul Mare (« movila »), la hotarul dintre Balta Verde și Gogoșu. El se afla chiar în apropiere de poala de vest a acestei « movile ». Inventarul mormîntului cuprinde numai două vase: urna funerară (nr. 1) și capacul său (nr. 2). Urna era îngropată în nisip și își păstrase încă poziția din vechime. Partea superioară a urnei funerare fusese însă atinsă de fie-

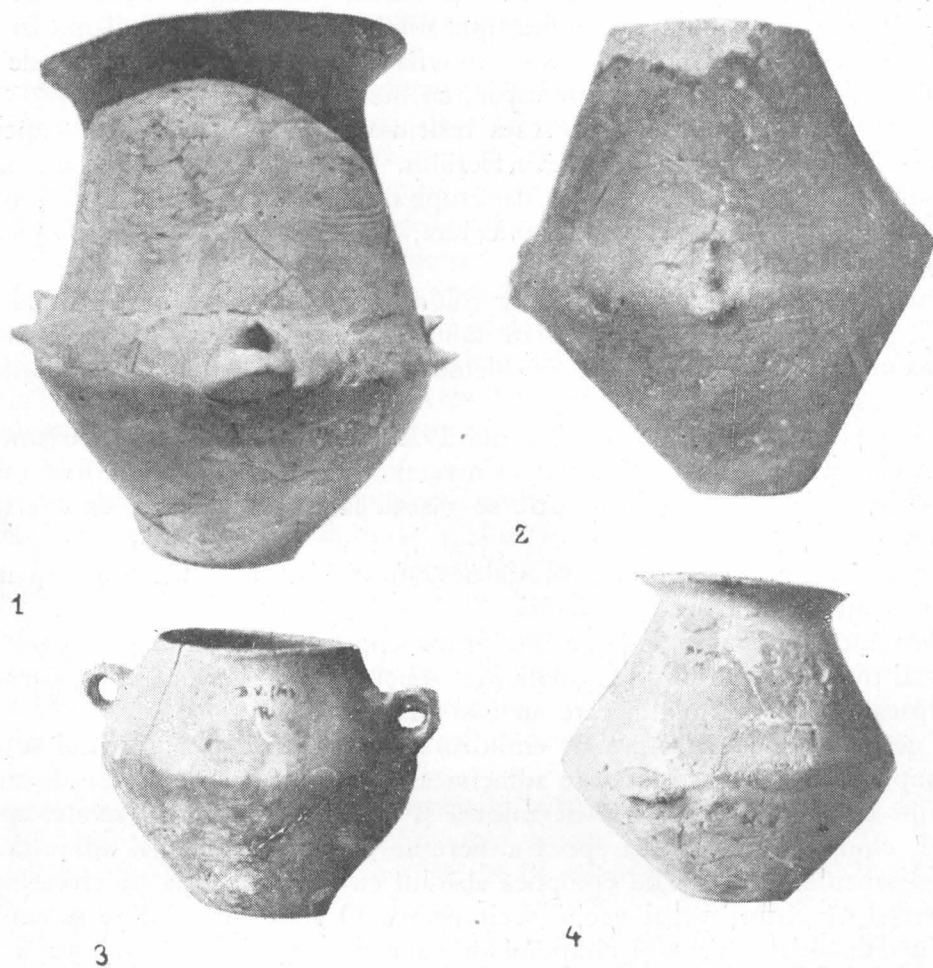

Fig. 41. — Balta Verde. 1. Mormîntul 3 (fost D), nr. 1; 2. Mormîntul 1 (A), nr. 1; 3. Mormîntul 15 (R), nr. 1; 4. Mormîntul 11 (M), nr. 1.

rul plugului și distrusă. Fragmente din buză și din gît s-au găsit alături de urnă. Unele căzuseră în interiorul vasului. Tot din cauza plugului s-a spart și capacul urnei, ale cărui fragmente fuseseră împrăștiate. În interiorul urnei se găseau oasele incinerate ale mortului. Printre ele nu s-au găsit nici un obiect.

Nr. 1. Urnă funerară, în formă de dublu trunchi de con (fig. 41,2). Buza și gîtul urnei lipsesc. A avut desigur buza răsfrîntă în afară. Vasul e lucrat din lut negru cu nuanțe castanii. Zona de întîlnire a jumătății superioare cu cea inferioară este bombată. Pe ea se găsesc patru reliefuri așezate în cruce, care poartă cîte trei proeminente. Pe

¹ În paranteză se dau literele cu care au fost marcate vasele în timpul săpăturilor din 1932.

partea superioară se află un decor în ghirlande, formate din cîte trei caneluri înguste, cu aspect de șanțulețe.

Înălțimea urnei, măsurată în timpul descoperirii, era aproximativ de 0,30 m. Vasul a dispărut în timpul bombardamentului de la 4 aprilie 1944.

Nr. 2. Capacul urnei de mai sus. S-au păstrat doar cîteva fragmente, care indică un profil de vas cu buza retezată drept. Vasul este lucrat din lut de culoare neagră. La partea exterioară, de-a lungul marginii, vasul are un decor din trei linii paralele, iar buza vasului formează o bandă, sub care vin liniuțe oblice și paralele.

Mormîntul 2 (B). La 3,20 m spre est de primul mormînt s-a descoperit un alt mormînt de incinerare, care cuprindea resturile unei urne funerare (nr. 1) și oasele

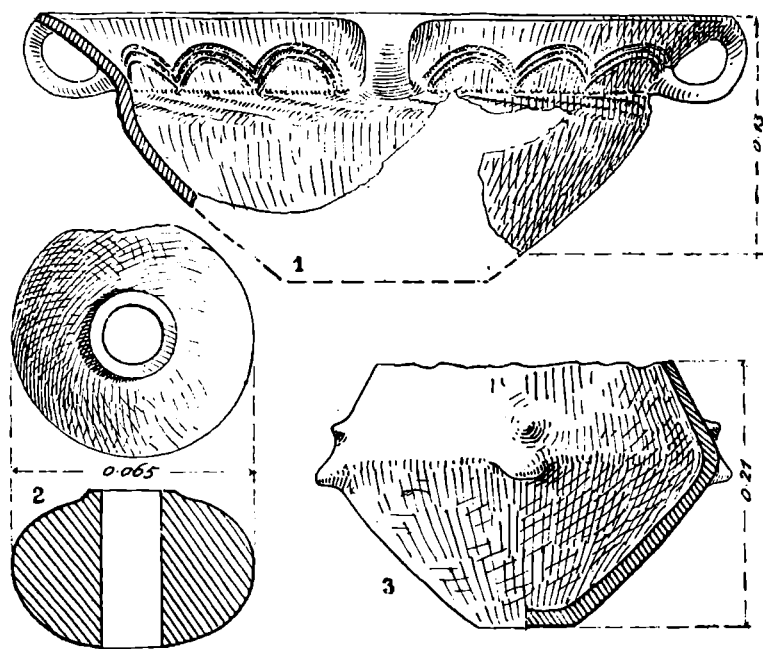

Fig. 42. — Balta Verde. 1. Mormîntul 7 (I), nr. 2; 2. Mormîntul 2 (B), nr. 2; 3. Mormîntul 9 (K), nr. 1.

calcinat căzute pe loc. Datorită arderii incomplete a urnei de lut, cit și din cauza mării umezeli a solului, vasul se topise aproape în întregime, așa încît nu i s-a mai putut reconstitui forma. La 0,30 m depărtare de grămada de oase calcinate și de cioburile urnei, s-a descoperit o măciucă de piatră (nr. 2) care este foarte puțin știrbită într-o parte (fig. 42,2).

Nr. 2. Măciuca este făcută dintr-o rocă dură, de culoare cafenie-roșcată. În secțiune, ea are forma ovală regulată. Gaura de înmănușare s-a făcut cu un tub, de la care au rămas, în interior, urme circulare. În partea superioară a găurii de înmănușare s-a lăsat un fel de manșon.

Diametrul maxim al măciucii este de 0,65 m, diametrul manșonului este de 0,0155m, diametrul găurii de înmănușare este de 0,024 m.

Mormîntul 3 (D)¹. Mormîntul a fost descoperit în complexul mormintelor din jurul « movilei » mari. El nu cuprindea decît o singură urnă funerară, care a putut fi reconstituită din fragmentele găsite în timpul săpăturii (fig. 41,1 și fig. 43, vedere în

¹ Mormîntul C aparține cimpului de urne din epoca bronzului.

situ). În interiorul urnei se afla o mare cantitate de oase, provenind probabil de la două persoane incinerate. Urna este așezată vertical, cu fundul pe nisip și partea superioară în solul vegetal. Ea nu fusese atinsă de fierul plugului. Forma urnei este bitronconică, avînd partea superioară destul de largă. Buza este răsfrîntă în afară, trompetiform. Zona de sudură a celor două jumătăți ale urnei este bombată și poartă patru reliefuli aplicate, cu două proeminențe foarte ascuțite și orizontale. Tot pe această zonă se găsește un decor format din caneluri—șanțulețe înguste, paralele și oblice, care acoperă suprafața rămasă liberă între cele patru reliefuli. La jumătatea părții superioare a urnei întîlnim obișnuita ornamentare din caneluri—șanțulețe, dispuse în formă de ghirlandă.

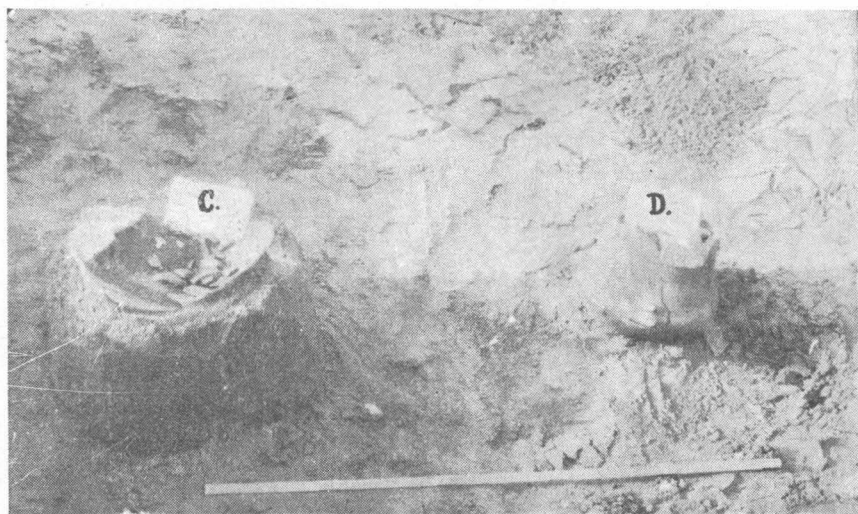

Fig. 43. — Balta Verde. Un mormînt de incinerare din epoca bronzului (C) și altul din prima epocă a fierului (D = mormîntul 3).

Mormîntul 4 (E). Mormîntul 4 s-a descoperit la 2,10 m spre est de mormîntul 3. Urna funerară se sfărîmase aproape complet, iar oasele incinerate ale mortului se risipiseră pe o suprafață mărișoară. Doar pe fundul urnei mai rămăseseră cîteva oase calcinate. Forma urnei nu a mai putut fi reconstituită.

Mormîntul 5 (G)¹ și mormîntul 6 (H). La o distanță de 4,50 m spre sud de mormîntul 4 s-a dat peste mormîntul 5 și peste mormîntul 6. Distanța între aceste două morminte era de numai 0,21 m, așa încît trebuie să le considerăm împreună, urnele fiind îngropate în același timp. Urnele acestor morminte sînt întru totul asemănătoare ca formă, decor, dimensiuni și tehnică, ceea ce accentuează și mai mult contemporaneitatea lor.

Urnele aveau o formă bitronconică. Partea lor superioară fusese distrusă de plug. Zona de maximă rotunjime era bombată și acoperită cu caneluri oblice și paralele, împărțite în patru zone, prin patru grupuri de proeminențe asemănătoare celor ale urnei din mormîntul 3 (fig. 41,1).

Mormîntul 7 (I). Urna funerară a mormîntului 7 era îngropată la adîncimea de 0,30 m față de nivelul terenului, avînd partea inferioară înfiptă în pămînt. Fiind la o

¹ Mormîntul F aparține epocii bronzului.

adâncime mai mare decât alte urne, aceasta s-a păstrat întreagă. Pe gura urnei a fost așezată o strachină-capac (nr.2) cu gura în sus. În interiorul urnei se aflau oase calcinate bine păstrate și mai mari decât cele găsite în celelalte urne. Capacul se sfărâmasese, dar a putut fi ușor reconstituit.

Nr. 1. Mare urnă funerară, lucrată din lut negru, cu straturi superficiale groase, de culoare cărămizie. Forma urnei era bitronconică. Pe zona de întâlnire a celor două jumătăți se aflau caneluri oblice și paralele, despărțite de patru grupe de câte două proeminente — una așezată deasupra zonei bombate, iar cealaltă dedesubt. Partea superioară nu avea nici un decor.

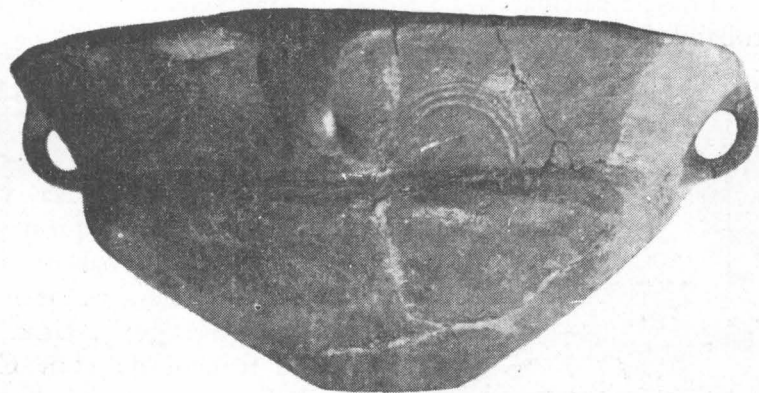

Fig. 44. — Balta Verde. Mormîntul 7, nr. 2 = fig. 42,1.

Nr. 2. Strachina-capac cu patru torți laterale (fig. 42,1 = fig. 44). Vasul e lucrat din lut de culoare neagră bine ales de impurități și frământat. În exterior, lutul are culoarea neagră-cafenie. Suprafața este acoperită cu strat foarte subțire (slip), lustruit.

Vasul are două părți. Partea inferioară prezintă un umăr arcuit spre interior, care este acoperit cu caneluri late, paralele și oblice. Gîtul vasului este oblic, răsfrînt în afară. Cele patru torți leagă buza străchinii cu partea de jos a gîtului. Pe gît se află ghirlande formate din trei caneluri—șanțulețe paralele avînd deschiderea în jos. Înălțimea străchinii-capac e de 0,136 m, iar diametrul gurii de 0,382 m.

M o r m î n t u l 8 (J). La 5 m est de mormîntul 7 s-a descoperit o urnă funerară bitronconică, în stare fragmentară. Din urnă rămăsese numai partea de la mijloc și jumătatea inferioară, care era îngropată în nisip. În interiorul urnei s-au găsit doar câteva oase calcinate. Urna a fost lucrată din lut de culoare neagră, cu nuanțe castanii. Pe zona de maximă rotunjime, care este ușor bombată, se află caneluri—fațete oblice, iar sub umflătură se găsesc patru apucători lățiți și oblice. Fragmentele rămase din partea superioară a urnei indică pereți mai înclinați spre interior, decât la urnele descrise pînă acum. Urna mormîntului 8 este mai nouă față de formele celorlalte morminte.

M o r m î n t u l 9 (K). La 1,50 m est de mormîntul 8 s-au găsit o urnă funerară (nr. 1) și fragmentele străchinii-capac (nr. 2).

Nr. 1. Urna este făcută din lut de culoare neagră, cu straturi superficiale, cărămizii, în exterior. Partea superioară a urnei lipsește, ea fiind distrusă de plug (fig. 42,3). Urna are o formă bitronconică. Cele două jumătăți se unesc în unghi obtuz fără intermediul vreunei zone bombate, cum este cazul la urna mormîntului 3 (fig. 41,1). Sub linia de maximă rotunjime se găsesc patru apucători lățiți și oblice, așezate în cruce. Deasupra lor se găsește cîte o proeminență mică și puternic ascuțită.

Înălțimea actuală a urnei este de 0,21 m.

Nr. 2. Strachină-capac fragmentară. E făcută din lut amestecat cu pietricele. În spărtură, lutul are o culoare neagră-cenușie. Straturile superficiale sînt de culoare cafeniedeschis. Buza vasului este arcuită spre interior. Marginea vasului este ornamentată cu caneluri oblice și paralele, coborînd de la stînga spre dreapta. Pe linia de maximă rotunjime, strachina are patru proeminente. Diametrul gurii era de 0,225 m.

Mormîntul 10 (L). Inventarul acestui mormînt a fost aproape complet distrus de plug. Nederanjat de la locul său rămăsese doar fundul urnei, în care se găseau oasele calcinate ale mortului. Culoarea lutului urnei este neagră-vînată, cu straturi superficiale cărămizii.

Împreună cu oasele calcinate s-a găsit și un fragment de vas ornamentat cu linii incizate, care probabil făcea parte din capacul urnei.

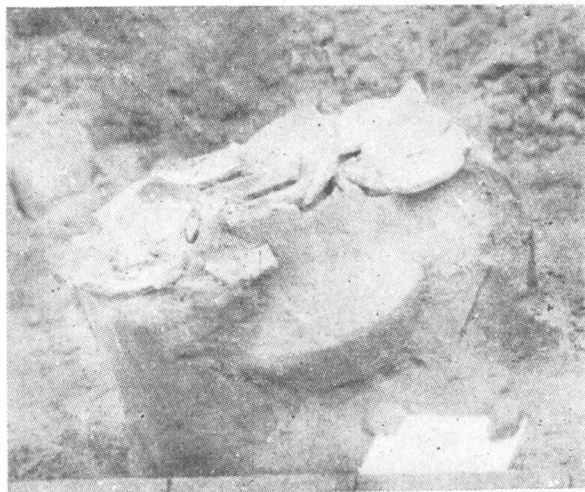

Fig. 45. — Balta Verde. Mormîntul 12 (N); vedere *in situ*.

china-capac. Ele redau forma obișnuită de strachină cu buza arcuită spre interior. Capacul era lucrat din lut negru, cu straturile superficiale cărămizii castanii.

Mormîntul 12 (N). La o distanță de 1,40 m spre sud-est s-a dat peste o urnă (nr. 1) îngropată în nisip, la adîncimea de 0,30 m față de nivelul solului. Pe o distanță de 2/3 din lungimea sa, era acoperită de nisip, iar în rest de solul vegetal.

Capacul urnei (nr. 2) se sfărîmase și fragmentele sale se răspîndiseră în jurul gîtului urnei (fig. 45). Unele fragmente ale capacului fuseseră duse de fierul plugului mai departe de locul mormîntului.

În urnă s-a găsit o cantitate de oase mai mici decît în mod obișnuit. Oasele erau mici și se rupeau foarte ușor. Mormîntul 12 aparținea unui copil.

Nr. 1. Urna funerară a fost lucrată dintr-o pastă bine curățită de impurități și bine frămîntată. În spărtură, lutul are o culoare neagră, cu nuanțe castanii.

Urna are o formă bitronconică, fără apucători (fig. 46,2 și fig. 47,1). Partea superioară are o oblicitate a pereților mai pronunțată decît la alte urne. Zona de maximă rotunjime este lărgită mult și acoperită cu caneluri—fațete paralele și oblice. Deasupra acestora se află, de jur împrejurul urnei, o serie de arcade din cîte trei linii—șanțulețe (false caneluri), care abia se disting. Extremitățile acestora se sprijină pe canelurile-fațete.

Înălțimea actuală a urnei (gîtul și buza lipsesc) este de 0,213 m.

Nr. 2. Strachina-capac este larg deschisă și adîncă (fig. 47,1); capacul trebuie așezat cu fundul în jos, așa cum a fost în realitate așezat pe urna funerară respectivă; vezi, de pildă, fragmentele capacului din fig. 45. Capacul este lucrat din lut negru, cu nuanțe castanii. Buza străchinii este scurt arcuită spre interior. Pe partea dinapoia buzei se găsesc caneluri oblice și paralele, iar sub zona de maximă rotunjime sînt așezate în cruce patru apucătoare lățite și oblice.

Mormîntul 13 (O). Urna acestui mormînt era distrusă aproape complet, deoarece ea se găsea la adîncime de numai 0,15 m. S-au descoperit doar fragmente din fundul urnei, pe care rămăseseră cîteva oase incinerate. Alături s-a descoperit și un frag-

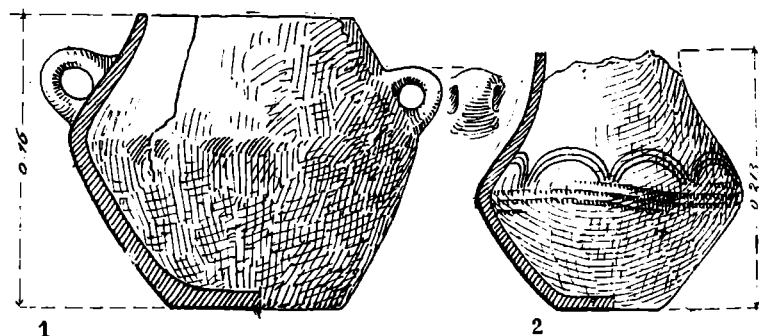

Fig. 46. — Balta Verde. 1. Mormintul 15 (R), nr. 1; 2. Mormintul 12 (N), nr. 1.

ment din buza vasului funerar, care prezintă o toartă și un profil similare urnei din mormîntul 14 (fig. 46,1). Toarta pornește însă de pe marginea buzei vasului.

Mormîntul 14 (P). Urna funerară (nr. 1) a acestui mormînt se găsea la o adîncime de abia 0,08 m. S-au păstrat din ea numai cîteva fragmente, restul fiind distrus de plug și de nisipurile călătoare.

Urna avea o formă bitronconică, similară urnei din mormîntul 11 (fig. 41,4). Forma se păstrase imprimată parțial și în nisip. Urna nu avea nici un ornament și nici apucătoare.

La fundul urnei s-a descoperit un fragment de idol de lut (nr. 2). Lutul are culoarea neagră, cu straturi superficiale cărămizii și slip portocaliu-cărămiziu. Fragmentul nostru reprezintă partea superioară a unui idol feminin ornamentat, care aparține culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului și care făcea parte dintr-un mormînt deranjat și distrus în timpul îngropării urnei mormîntului 14.

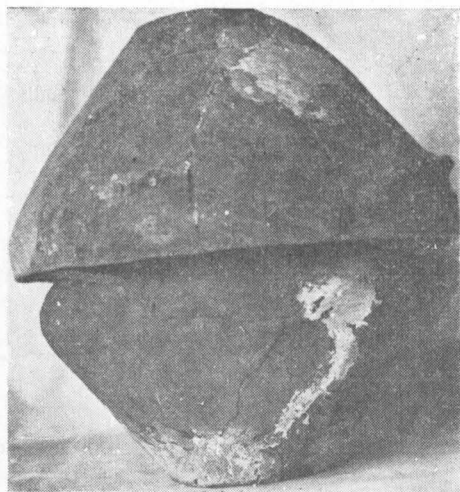
Mormîntul 15 (R). Mormîntul 15 se află în aceeași linie cu mormîntul 17 (T) (fig. 48). Acest mormînt cuprinde o urnă funerară (nr. 1) de o formă nouă în complexul necropolei respective, și un vâscior (nr. 2) așezat în gura urnei; urna s-a descoperit așa cum a fost așezată în timpul îngropării din vechime (fig. 48). În loc de capac a fost folosit vâsciorul amintit, care a fost așezat cu fundul în jos. În interiorul urnei se aflau oscioare calcinate, fără îndoială, de copil.

Nr. 1. Urnă funerară de o formă bitronconică (fig. 46,1=fig. 41,3). Partea superioară este mai mică decît cea inferioară, deosebindu-se deci de obișnuitele forme bitronconice pe care le-am întîlnit pînă acum și care au partea superioară mai înaltă. Din această cauză, urna mormîntului 15 are o siluetă joasă, greoaie. Partea de la mijloc este disproporțional lărgită față de înălțimea vasului. Cele două părți constitutive ale vasului se întîlnesc în unghi obtuz. Buza urnei este scurtă și răsfrîntă ușor în afară. Pe pereții jumătății superioare se găsesc două torți din bandă masivă, așezate față în față.

Lutul din care este lucrat vasul are o culoare neagră-cafenie, cu nuanțe castanii spre exteriorul pereților. La suprafața exterioară se află un strat de lut foarte subțire (slip), de culoare neagră-cenușie.

Înălțimea urnei este de 0,16 m. iar diametrul gurii de 0,11 m.

Nr. 2. Vas în formă de trunchi de con; fără torți, cu pereții subțiri și rezonanți, lucrat din lut fin, curățit de impurități și bine frământat¹. Lutul are în spărtură culoare neagră-cenușie și straturi superficiale cărămizii. În exterior este acoperit cu un slip de culoare cărămizie-roșcată, care a fost lustruit în aceeași culoare. Vasul este ornamentat cu două serii de arcade, formate din cîte trei caneluri înguste (caneluri—șanțulețe fine).

1

2

Fig. 47. -- Balta Verde. 1. Mormintul 12 (N), nr. 1 și nr. 2; 2. Mormintul 16 (S), epoca bronzului.

Mormîntul 16 (S). Mormîntul 16 s-a descoperit aproximativ la 0,50 m depărtare de mormîntul 19 (fig. 48). El cuprindea o urnă funerară în formă de clopot (nr. 1), care se găsea puțin aplecată într-o parte. Partea sa superioară fusese distrusă de arături. În interiorul urnei căzuseră fragmente din strachina-capac (nr. 2) cu care fusese acoperită urna. În interiorul urnei s-au găsit puține oase calcinate.

Sub urnă s-au descoperit fragmentele unui vas din lut negru fin, de culoare castanie și straturi superficiale cafenii-castanii, cu slip portocaliu-roșiatic și nuanțe castanii care a fost lustruit în aceeași culoare. Fragmentul de vas reproduce profilul unei străchini-capac sau străchini funerare, caracteristice epocii bronzului, cu buza în colțuri și cu decor bogat, realizat prin împunsături și incrustație cu materie colorantă albă. Pe umăr se găsește un ornament spiralic, în tradiția motivului decorativ al spiralei continui. Prin tehnica lutului și aceea a decorului acest vas fragmentar face parte din aceeași categorie cu idolul feminin descoperit în mormîntul 14.

Tot sub urna nr. 1 a acestui mormînt s-a mai descoperit și un fragment de cupă mică, lucrată din același lut ca și fragmentul de vas precedent. Acest fragment aparține de asemenea epocii bronzului. La ridicarea urnei nr. 1 și a fragmentelor pe care se afla urna s-a dat, la o adîncime de 0,15 m sub urnă, peste oase calcinate care stăteau în legătură cu mormîntul epocii bronzului din al cărui inventar făceau parte cele două vase sparte. Mormîntul a fost distrus cu ocazia îngropării urnei funerare din prima epocă a

¹ D. Berciu, A p O, fig. 184, 8.

fierului. Prin urmare, această precizare de ordin stratigrafic arată că cimitirul de urne din prima epocă a fierului se suprapune altuia mai vechi, din epoca bronzului.

Urna nr. 1 are formă de clopot, cu pîntecul destul de larg și de dimensiuni relativ mari¹. Pe jumătatea inferioară se află patru apucători orizontale late.

Nr. 2. Strachină-capac, cu buza arcuită spre interior și ornamentată cu caneluri-fațete paralele și oblice. Strachina este lucrată din lut de culoare neagră cu straturile superficiale cărămizii și slip negru-cenușiu. Pereții sînt relativ subțiri și rezonanți.

Mormîntul 17 (T). Urna mormîntului 17 se află la 1,20 m depărtare de mormîntul precedent (fig. 48). Urna (nr. 1) s-a găsit în poziția verticală, așa cum a fost îngropată. Partea sa superioară era distrusă din cauza fierului plugului și a nisipurilor călătoare. Urna era îngropată în nisip. Cîteva fragmente din gîtul și buza urnei căzuseră în interiorul său, unde s-au găsit și fragmente dintr-o strachină-capac (nr. 2). Strachina-capac a fost așezată cu fundul deasupra urnei. În jurul urnei s-au mai găsit fragmente din altă strachină (nr. 3), care pare să fi făcut parte din acest mormînt, deși aici nu se mai cunosc cazuri similare cînd în inventarul unui mormînt să fi întîlnit două străchini. Mai degrabă este de presupus că cele două fragmente din strachina nr. 3 să fi ajuns aici prin acțiunea plugului.

Urna nr. 1 are o formă bitronconică, înaltă, cu buza răsfrîntă în afară trompetiform. Pe corp are patru proeminențe lățite, așezate la baza jumătății superioare a urnei. Ele sînt verticale. Urna nu are nici un fel de ornament.

Capacul nr. 2 are formă de strachină, cu buza arcuită spre interior. Cele două fragmente din strachina nr. 3 poartă caneluri paralele.

Mormîntul 18 (U). Urna mormîntului 18 era îngropată numai în solul vegetal, care, în epoca îngropării urnei, va fi fost în acea parte mai gros, de vreme ce nu s-a săpat în nisip. Urna (nr. 1) era așezată în picioare. Lîngă urnă se aflau cîteva fragmente din capac (nr. 2). În interior s-au găsit puține oase calcinate. Cîteva oase erau în jurul urnei, probabil căzute din urnă.

Nr. 1. Urna are forma bitronconică, înaltă, cu buza răsfrîntă în afară. Pe zona de maximă rotunjime este ornamentată cu caneluri—fațete oblice și paralele. Deasupra liniei de întîlnire în unghi optuz a celor două jumătăți, urna are patru proeminențe așezate în cruce și verticale.

Nr. 2. Strachina-capac este în stare fragmentară. Ea este făcută din lut de culoare neagră-cenușie. Buza este arcuită spre interior.

Mormîntul 19 (V). Mormîntul 19 se află la 0,50 m depărtare de mormîntul 16 (fig. 48). Urna (nr. 1) era îngropată în nisip, cu fundul în jos. Gîtul și o parte din jumătatea superioară sînt sfărîmate. În interiorul urnei s-au găsit cîteva fragmente din strachina-capac (nr. 2).

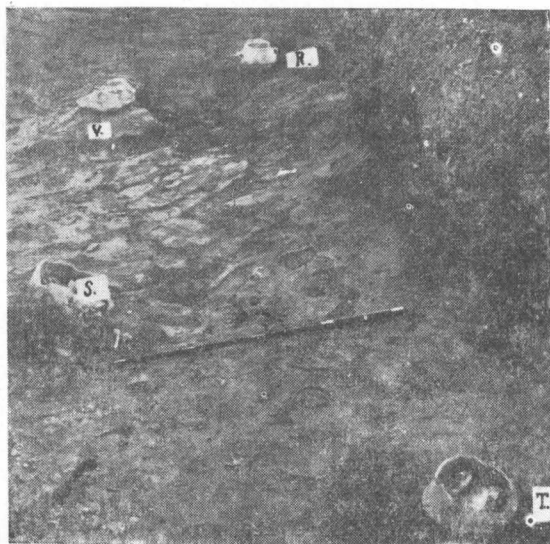

Fig. 48. — Balta Verde. Mormintele 15 (R), 16 (S), 17 (T) și 19 (V), vedere *in situ*.

¹ D. Berciu, op. cit., fig. 184, 10.

Nr. 1. Urna funerară este făcută din lut bine ales de impurități și cu îngrijire frământat. Datorită arderii, lutul a dobândit o culoare neagră-cenușie.

Urna are forma bitronconică (fig. 49), cu zona de maximă rotunjime bombată, acoperită cu caneluri—fațete oblice așezate de la stînga spre dreapta. Acestea au fost făcute cu multă grijă. Deasupra zonei cu caneluri—fațete se află trei caneluri—șanțulețe, făcute cu un instrument cu vîrf bont. Ele sînt paralele și înconjură de jur împrejur suprafața urnei. Pe acea stă bandă formată din cele trei caneluri—șanțulețe se sprijină o serie de arcade largi, din trei caneluri—șanțulețe. Pe zona bombată s-au aplicat patru grupe de proeminente, două cîte două. Cea de deasupra este mai mare și mai țuguiață.

Înălțimea urnei este de 0,14 m.

Mormîntul 20 (Z). La 1,20 m spre est de mormîntul 19 s-a găsit un fragment de urnă funerară (nr. 1) din lut negru-cenușiu, similar celorlalte urne. Fragmentul

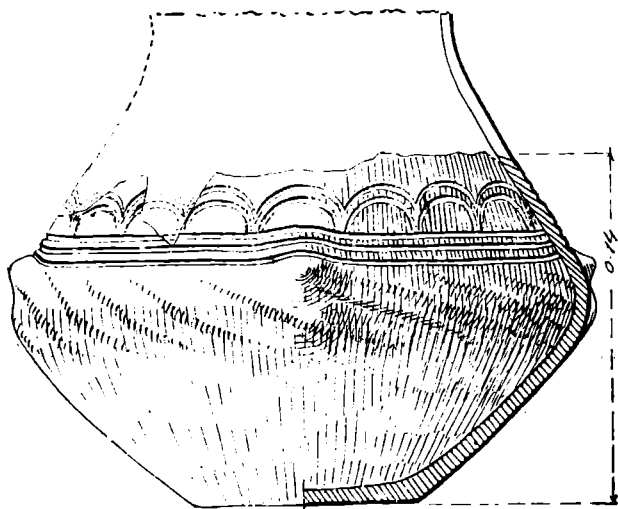

Fig. 49. — Balta Verde. Mormîntul 19 (V), nr. 1.

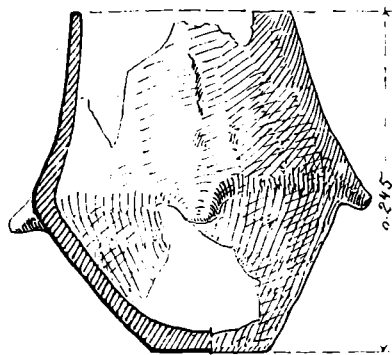

Fig. 50. — Balta Verde. Mormîntul 22, nr. 1.

redă un profil de urnă bitronconică. La 0,05 m lingă ea, s-a găsit un pahar (nr. 2) din lut negru, straturi superficiale cărămizii și slip portocaliu-roșcat¹. El are o formă de trunchi de con, fără torți. Pereții sînt subțiri și rezonanți. Imediat deasupra fundului paharului se găsesc patru caneluri înguste paralele, care ocolesc paharul de jur împrejur. Sub buză se găsesc în schimb arcade răsturnate, formate din cîte trei caneluri înguste și paralele. Acest ornament este similar celui de pe vasul din mormîntul 15.

Înălțimea paharului este de 0,04 m.

Mormîntul 21 (W). Două pahare asemănătoare dar în foarte proastă stare de conservare s-au descoperit, tot în cursul săpăturilor din 1932, în peretele unui sondaj făcut nu departe de mormîntul 20. Ele făceau parte din inventarul unui mormînt distrus.

Mormîntul 22. În 1950 s-au făcut cîteva sondaje pentru descoperirea cîmpului de urne din prima epocă a fierului. De data aceasta s-a dat peste un singur mormînt, în apropiere de grupa movilelor de la « podișcă ». Mormîntul cuprindea o urnă funerară bitronconică (nr. 1), în parte sfărîmată, în interiorul căreia s-au găsit oase calcinate. Alături de urnă se afla un cuțitaș (nr. 2) de fier, în stare fragmentară, avînd o formă similară celor descoperite în movile.

¹ D. Berciu, op. cit., fig. 184, 9.

Urna este lucrată dintr-o pastă curățită de impurități (fig. 50). După ardere, lutul a dobândit o culoare neagră-cenușie. Forma urnei este bitronconică, avînd partea superioară mai deschisă decît de obicei. Pe linia de maximă rotunjime a vasului se află patru apucători lățiți și oblice, în jos.

Înălțimea vasului este de 0,245 m; diametrul gurii de 0,179 m.

Din vasta necropolă urne funerare din prima epocă a fierului s-au descoperit, prin urmare, numai 22 morminte.

★

Descoperirea de către localnici a unei mari urne funerare (fig. 51), care a putut fi recuperată și adusă la Muzeul Național de Antichități, indică prezența unui alt cîmp de urne din prima epocă a fierului pe malul pîrăului Blahnița, la nord-est de sat, destul de aproape de marginea satului.

Urna este în foarte bună stare de conservare. Ea a fost lucrată dintr-o pastă amestecată cu pietricele. După ardere, lutul a dobândit o culoare neagră în spărtura peretelui, cu două straturi în exterior de culoare cenușie-roșcată. La suprafață, urna a fost acoperită de un strat foarte subțire (slip) din lut fin, care a fost lustruit în culoare neagră, pînă la dobîndirea unui lustru metalic, care s-a păstrat în bună parte.

Corpul vasului este zvelt, înalt și cu umărul arcuit. Pe partea inferioară a corpului se află patru apucători plate și oblice. Gîtul este înalt, în formă de dublu trunchi de con, avînd buza răsfrîntă în afară, ca o pîlnie. Linia de contact dintre gît și corp este accentuată printr-o sugrumătură.

Pe dunga buzei se găsește un șir de creștături oblice. Sub buza răsfrîntă, în partea superioară a gîtului, s-au trasat nouă caneluri orizontale, paralele și puțin neregulate, care au fost lustruite puternic.

Pe marginea umărului, lîngă linia de despărțire a corpului de gît, au fost așezate patru mici proeminențe ornamentale.

Înălțimea urnei este de 0,77 m, iar diametrul gurii de 0,312 m.

Cercetările făcute în locul unde localnicii descoperiseră urna, care ar fi fost găsită după informațiile culese — chiar în apa Blahniței, nu au dus la descoperirea altor urme arheologice.

★

Cele 22 morminte din cîmpul de urne din prima epocă a fierului, cîmp care întrecea ca întindere necropola din epoca precedentă, conțin material arheologic care — după

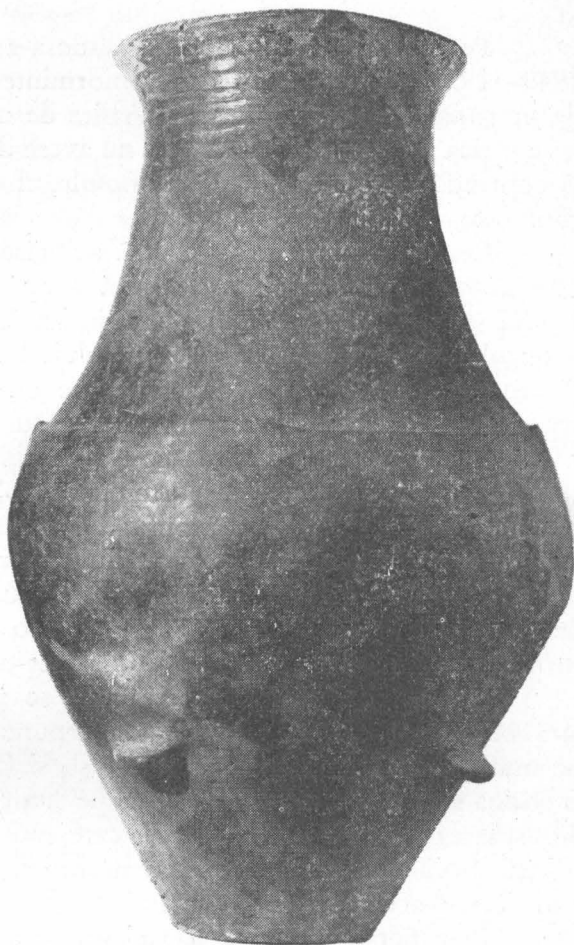

Fig. 51. — Balta Verde. Urna funerară.

cum se va vedea mai departe — oglindește o anumită perioadă din cuprinsul primei epoci a fierului și care, din punct de vedere cultural-istoric, stă la baza dezvoltării culturii în perioada mormintelor în movile, făcând de asemenea, legătura genetică și cu epoca bronzului, din care s-a dezvoltat.

C. MORMINTE TUMULARE

Pe teritoriul satului Balta Verde s-a determinat, atât în 1932, în 1934, cât și în 1949—1950, prezența mai multor morminte în movile sau tumuli. De aici și denumirea de morminte tumulare. Spre deosebire de ceea ce știm despre necropola de la Gogoșu (a se vedea mai jos), la Balta Verde nu avem de a face cu o singură necropolă tumulară care să cuprindă toate mormintele cu movile, ci cu mai multe grupe, în care numărul movilelor este variabil.

Cea mai numeroasă grupă se găsește la locul numit «la morminți», despre care a fost vorba mai sus. Această grupă cuprinde un număr de 17 movile (movila I—XI și XIX—XXIV). Ea se află în imediată vecinătate a cîmpului de urne din epoca bronzului și din prima epocă a fierului. Din observațiile stratigrafice făcute în timpul săpăturilor, reiese că cimitirul de urne din prima epocă a fierului se întindea peste cea mai mare parte a terenului unde s-au ridicat ulterior movilele funerare de la locul «la morminți». În pămîntul ce a servit la ridicarea movilelor s-au găsit fragmente ceramice provenind de la mormintele cu urne distruse. Este interesant de notat că movilele din grupa aceasta conțin un material arheologic care aparține unei perioade mai recente față de aceea a cîmpului de urne din rima epocă a fierului și care, din punct de vedere cultural-istoric, face legătura și cu perioada imediat următoare. Grupa de la locul «la morminți» a oferit deci o documentare pe baza căreia se reconstituie istoria comunității de la Balta Verde într-o anumită perioadă.

Unele movile ale acestei grupe se întind la nord-est și la est de drumul de țară ce duce de la Balta Verde spre punctul «la schelă», de pe brațul mic al Dunării, pe unde se face legătura între Gogoșu și Ostrovul Mare. Majoritatea movilelor se află la stînga acestui drum. Movilele de pe latura de vest și sud-vest ale grupeii se apropie de așezarea de pe malul Dunării, care este contemporană, atât cu cîmpul de urne din prima epocă a fierului, cât și cu mormintele în movile, care datează dintr-o perioadă mai tîrzie a acelei epoci.

În general, movilele acestei grupe sînt risipite și situate destul de departe unele de altele. O formă caracteristică din interiorul grupeii noastre o constituie, de asemenea, prezența unui număr de movile așezate pe un grind de nisip, cum sînt movilele XXII—XXIV.

A doua grupă se întinde spre sud-est de cea precedentă, la locul numit «la podișcă» (fig. 1), de o parte și de cealaltă a unui pîrâiaș care, în timpul verii, rămîne fără apă. Terenul mustește aci toată vara de umezeală, umezeală care se menține și datorită nivelului mai scăzut decît cel al grupeii «la morminți». Movilele se găsesc printre arinii, frasinii și ceilalți copaci ai zăvoiuului. Grupa «la podișcă» are un număr de numai trei movile (movilele XII—XIX), printre ele și movila în care s-a găsit mormîntul cu cele două fibule-ochelari.

Între grupa I și a II-a există o continuitate pe teren, deoarece ele se găsesc în apropiere una de alta.

În schimb, grupa a III-a este la o depărtare de aproximativ 1 km spre sud-vest, la locul numit «la glod» (fig. 1), într-un luminiș al zăvoiuului luncii Dunării, care în 1949 era izlaz comunal, iar în 1950 fusese transformat în teren arabil. În apropiere se află un izvor cu apă de băut, iar pe la marginea de nord-vest trece pîrâiașul ce vine

dinspre « podișcă ». Pe cînd celelalte trei grupe se aflau în vecinătatea malului Dunării și a așezării contemporane lor, grupa a III-a se găsește la aproximativ 500 m depărtare de Dunăre, iar în jurul său nu s-au descoperit urmele vreunei așezări omenești. În afară de aceasta, movilele acestei grupe sînt mai mari și conțin mai multe morminte. Grupa este alcătuită dintr-un număr de 4 movile (movila XV-XVIII).

Cea mai izolată rămîne grupa a IV-a, de la locul numit « la Crîngul lui Stîngă », (în apropiere de gura Blahniței), unde se găsesc două mari movile; dintre ele s-a săpat numai una, care s-a dovedit a fi fost jefuită din antichitate. Această movilă poartă, în expunerea noastră, nr. XXV.

În 1932 s-au săpat două morminte de inhumație, descoperite sub « movila » cea mare (duņa) din partea de nord a terenului de la « morminți ». Cele două morminte (movila XXVI și XXVII) formează o a patra grupă de tumuli, pe care o putem numi în mod convențional « de la dună ». Această grupă reprezintă cea mai timpurie fază dintre toate celelalte grupe.

Grupa I a fost descoperită de către I. Nestor și D. Berciu în august 1932, cînd s-a început săparea primelor movile din grupa « la morminți » (movila I și II). În toamna aceluiași an, D. Berciu a continuat săparea movilelor I—II și a mormintelor « de la dună », iar în 1934 a săpat movilele III și IV.

Grupele « de la podișcă », « de la glod » și din « Crîngul lui Stîngă » au fost descoperite în cursul campaniei de săpături din 1949 și 1950.

În prezentarea de față dăm și rezultatele săpăturilor din 1932 și 1934, atît pentru a avea o privire de ansamblu asupra descoperirilor arheologice de la Balta Verde, cît mai ales pentru faptul că unele observații și concluzii de atunci au trebuit să fie verificate, în urma săpăturilor din 1949 și 1950¹.

MOVILA I

Diametrul movilei este de 9×8 m. S-a săpat o suprafață care a cuprins centrul movilei și din care s-a trasat un șanț în direcția razei. Sub solul vegetal s-a dat peste un strat de pămînt galben, greu la săpat. Acesta se suprapunea unui strat de pietre de rîu, care aveau un diametru de 0,15—0,30 m. Sub stratul de pietre se afla pietrișul aluvionar, care formează un strat continuu pe întreaga întindere a luncii.

În timpul săpăturilor nu s-a descoperit nici un schelet și nici resturi din acesta. Scheletul celui îngropat aici se va fi topit din cauza umezelii solului, după cum s-a întîmplat foarte des în necropolele de la Balta Verde și Gogoșu.

Către centrul movilei s-au descoperit cîteva fragmente ceramice din prima epocă a fierului, care era în foarte proastă stare de conservare. Din această cauză nu s-a mai putut reconstitui forma vaselor. Spre centru s-au găsit și două vîrfuri de lance din fier, care erau puternic măcinate de rugină. Un exemplar are lungimea de 0,225 m, iar al doilea de 0,22 m. Ambele au pe cele două laturi ale vîrfului propriu-zis (frunza lăncii) o nervură mediană în relief. Tubul de înmănușare este conic și bine păstrat la ambele vîrfuri de lance.

Exemplarele se găsesc în colecția « Istrati-Capșa » din Turnu-Severin.

MOVILA II

Diametrul est-vest al movilei era de 14,50 m, iar cel nord-sud de 13 m. Înălțimea movilei era de 1,50 m.

¹ A se vedea și studiile anterioare: D. Berciu, Ein hallstädtisches Brandgrab aus Balta Verde (Rumänien), în « ESA », IX, 1934, p. 165—174; idem, Morminte tunulare în Oltenia, Craiova, 1935; idem, A p O, 1939, p. 154—163.

Movila II face parte din grupa movilelor mari ale necropolei de la Balta Verde, ea fiind și una dintre cele mai bogate prin conținut¹.

După stratul de sol vegetal, gros, la centrul movilei, de 0,10 m, urmează un strat de pietre mari de râu, a cărui grosime era mai mare la mijloc și se subția apoi treptat spre margini. Stratul de pietre avea o formă rotundă, cu un diametru de 6 m. La mijloc stratul avea o grosime de 0,80 m.

Sub acest strat urma un altul, tot din pietre de râu, dar de dimensiuni mai mici. Diametrul acestui strat era de 5 m, iar spre centrul movilei avea o grosime de 0,60 m. Sub el se afla pietrișul aluvionar, pînă la care se infiltrau apele Dunării, mai ales în perioada revărsărilor sale.

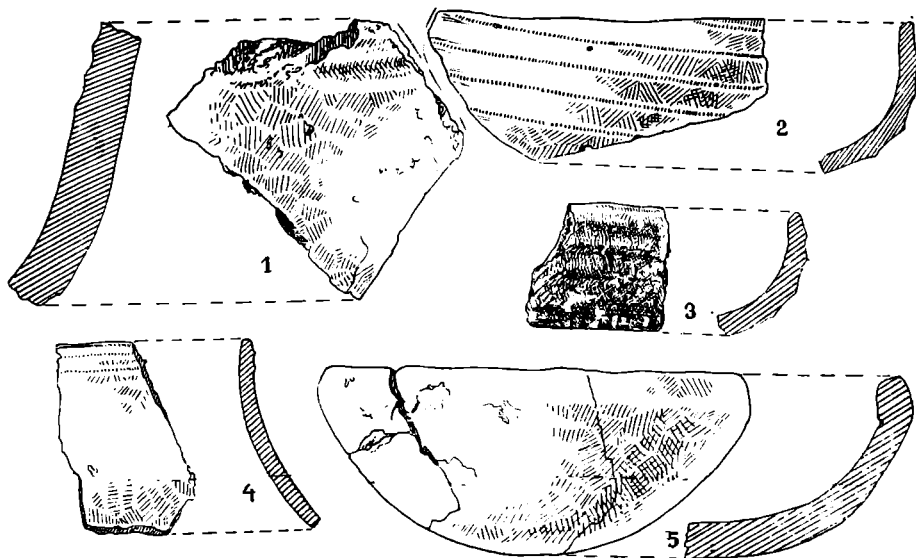

Fig. 52. — Balta Verde. Movila II.

Movila s-a amenajat pe pietrișul aluvionar, după ce a fost luat solul vechi. În mantaua movilei și în cele două strate de pietre de râu, s-au descoperit mai multe fragmente ceramice, a căror factură, profile și ornamente arată că ele aparțin culturii locale a primei epoci a fierului. Fragmentele ceramice au fost aduse o dată cu pămîntul și pietrele care au format movila. Majoritatea lor se datează dintr-o perioadă mai veche decît mormîntul. Altele, însă, pot fi contemporane cu mormîntul din movilă. S-au descoperit fragmente de străchini-capac, lucrate din lut de culoare neagră-cenușie, amestecat cu nisip fin și date cu un slip (înveliș) fin de culoare neagră deschisă și lustruit (fig. 52, 2—3). Cele mai multe fragmente descoperite reproduc buze de străchini, decorate cu obișnuitele caneluri paralele, oblice sau orizontale. Au apărut de asemenea, și fragmente din corpul străchinilor-capac, precum și fragmente cu apucători pe zona de rotunjire, care sînt caracteristice străchinilor amintite. Unele fragmente sînt făcute din lut negru, cu strate superficiale castanii și slip în aceeași culoare, lustruit castaniu.

În pietrișul de la baza movilei s-a descoperit un fragment dintr-o margine de ceșcuță cu pereți subțiri și rezonanți, avînd sub buză două caneluri orizontale și paralele (fig. 52,4).

¹ Vezi nota precedentă. În bibliografia citată se găsesc și amănunte asupra săpăturii și descrierii obiectelor. Movila II a fost săpată în 1932 și 1935.

Din materialul adus pentru ridicarea mōvilei provine și un fragment de mare urnă funerară, cu pereții groși, purtînd în partea superioară trei caneluri late și paralele (fig. 52,1).

Ceramica prezentată mai sus provine din cîmpul de urne din imediata vecinătate a mōvilei II, de unde s-a adus pămîntul necesar ridicării tumulului funerar. Unele fragmente au putut fi aduse o dată cu pietrele și pietrișul celor două strate ale mōvilei din apropierea sau din așezarea de pe malul Dunării.

Cît privește ritul de înmormîntare, s-a crezut anterior că este vorba de incinerare. Puținele fragmente de oase dintr-un schelet ce s-au descoperit spre centrul mōvilei erau așa de prost păstrate, încît lăsaus impresia că au fost incinerate și pătrunse apoi de umezeală. Or, după săpăturile din 1949 și 1950, cînd s-au cunoscut cazuri similare de distrugere totală sau aproape totală a scheletului, se poate spune că inhumarea era ritul întrebuițat și în movila II.

Prin analogie cu alte mormite de la Balta Verde, cadavrul celui îngropat în movila II a fost depus pe un strat de pietre, iar în jurul lui s-au așezat obiectele inventarului funerar. Deasupra s-au depus pietrele mai mari, care au acoperit în întregime mortul și inventarul. Peste învelișul de piatră s-a adus pămînt din apropiere și s-a format mantaua mōvilei funerare. Majoritatea obiectelor s-au găsit spre sud de centrul mōvilei.

Inventarul mormîntului mōvilei II cuprinde următoarele obiecte:

Nr. 1. O strachină de lut, lucrată cu mîna, din pastă amestecată cu nisip fin. Culoarea lutului este neagră-cenușie în spărtură, cu slip negru-castaniu, lustruit în aceeași culoare. Buza este răsfrîntă în interior. Formă similară străchinilor-capac din cîmpul de urne din prima epocă a fierului, din vecinătatea mōvilei II. Strachina reprezintă totuși, atît din punct de vedere tehnic, cît și în ceea ce privește forma, o etapă mai nouă de evoluție față de strachinile-capac amintite.

Nr. 2. La un loc cu obiectele de bronz s-a descoperit un vâscior de lut, lucrat neglijent, din pastă amestecată cu pietricele (fig. 52,5). Vasul era așezat cu gura în sus. Lutul conține pietricele. Arderea incompletă. Pereții sînt groși. În spărtură, lutul are culoarea neagră cu nuanțe castanii. În exterior, vasul a fost acoperit cu un slip castaniu-negricios, parțial lustruit. Vasul are o formă emisferică, fără torți, cu buza răsfrîntă spre interior și îngroșată.

Înălțimea vasului este de 0,05 m și diametrul de 0,112 m.

Nr. 3. Două brațe laterale de zăbală din bronz, cu un capăt drept și celălalt curbat (fig. 54 și fig. 56,1). Ele au fost găsite în apropierea vasului de la nr. 2. Alături de ele s-au găsit cîteva oase umane și un os de cal, toate fiind colorate în verde din cauza patinei obiectelor de bronz. Cele două zăbale au fost turnate. Capetele lor se termină prin butoni în formă de calotă. Ambele brațe au trei găuri prelungite cu un tub, de o parte și de alta. Pe o singură parte se găsește, așezat în dreptul găurilor, cîte un buton cilindric. Două dintre cele trei găuri tubulare serveau la legarea curelelor de la dîrlogi și căpăstrul calului, iar cea de la mijloc servea la fixarea zăbalei propriu-zise sau a muștiucului care se punea în gura calului.

Nr. 4—7. În același loc cu zăbalele de mai sus s-au descoperit patru piese de harnașament de bronz în formă de discuri ajurate, avînd patru piciorușe sprijinite pe un cerc (fig. 54; fig. 55, 1—2 și fig. 56, 2—3). Dispozitivul acesta servea la trecerea curelelor. Pe partea superioară, discurile au două brațe în cruce, cuprinse într-un cerc. Toată suprafața rămasă plină este decorată cu cercuri paralele, cu linii neîntrerupte și cu linii punctate. În centrul cercurilor se găsește un punct. Toate discurile poartă același decor, cu excepția unui singur exemplar, care are în centru un cerc în plus (fig. 56,3).

În ceea ce privește dimensiunile podoabelor, trei dintre ele au aceeași mărime, pe cînd a patra este puțin mai mare. Diametrul discurilor este de 0,05 m.

Aceste piese de harnașament au fost lucrate prin turnare.

Nr. 8. Împreună cu cele patru piese de mai sus, s-a descoperit și o aplică în forma literei V, avînd o toartă orizontală turnată o dată cu corpul. Pe suprafața exterioară se află un decor din două spirale frînte, despărțite printr-un mic triunghi. (fig. 53, 6).

Nr. 9—16. Opt năsturași de bronz, cu bandă îngustă și subțire pentru fixare (fig. 55, 3, 5—7). Trei exemplare au discul simplu, rotund, în formă de calotă (fig. 55, 6), iar cinci exemplare sînt trilobate (fig. 55, 7).

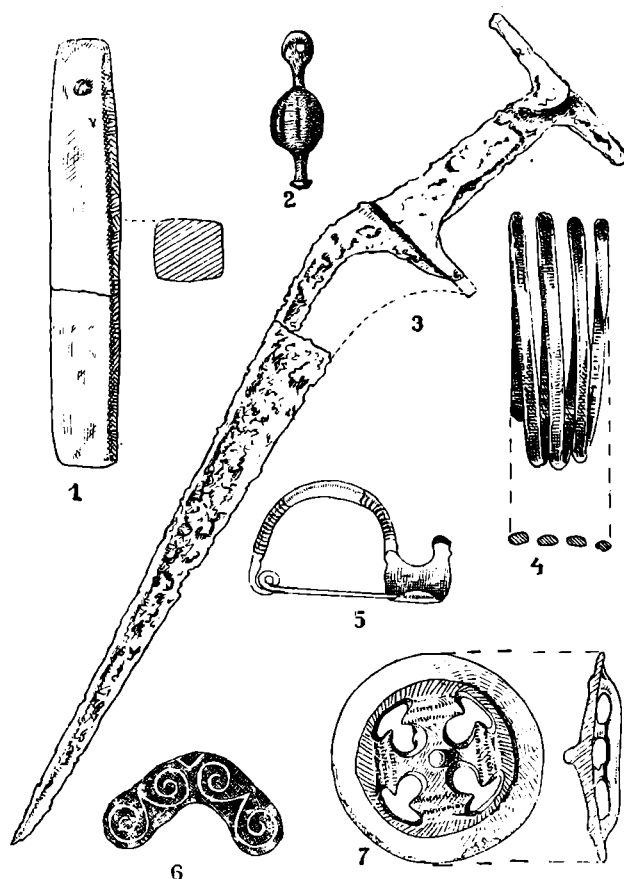

Fig. 53. — Balta Verde. Movila II (nr. 1, 3—4, 6—7) și descoperiri din necropola de la Gogoșu (nr. 2. și nr. 5).

Nr. 17. Un nasture mai mare de bronz, cu partea superioară în formă de calotă, avînd ca mijloc de fixare de curea un cui (fig. 55, 3).

Nr. 18—19. Două garnituri de bronz dreptunghiulare, goale în interior și străbătute pe ambele laturi de găurele aproximativ rotunde (fig. 54 (centru) și fig. 55, 4—5). Aceste garnituri întăreau capetele curelelor.

Nr. 20. Sub stratul de pietre mai mari, s-au descoperit mai multe obiecte de fier. Printre acestea s-a găsit și un pumnal cu un singur tăiș și cu mînerul în forma literei T (fig. 55, 3). Pumnalul este destul de puternic mâncat de rugină. O parte din lamă lipsește; restul s-a păstrat relativ bine. Lama pumnalului este mult lățită la bază și se subțiază spre vîrf. Secțiunea lamei este triunghiulară, muchia sa fiind destul de groasă. Placa mînerului este în prelungirea lamei. Plăselele, de fier și ele, se fixau pe placă prin nituri de fier. Între plăselele de fier și placa mînerului exista un material care a dispărut. Probabil este vorba de lemn.

Lungimea totală a pumnalului este de 0,51 m; lungimea mânerului este de 0,12 m; lungimea lamei este de 0,39 m, iar lungimea barei orizontale de la capătul mânerului este de 0,106 m.

Fig. 54. — Balta Verde, Movila II.

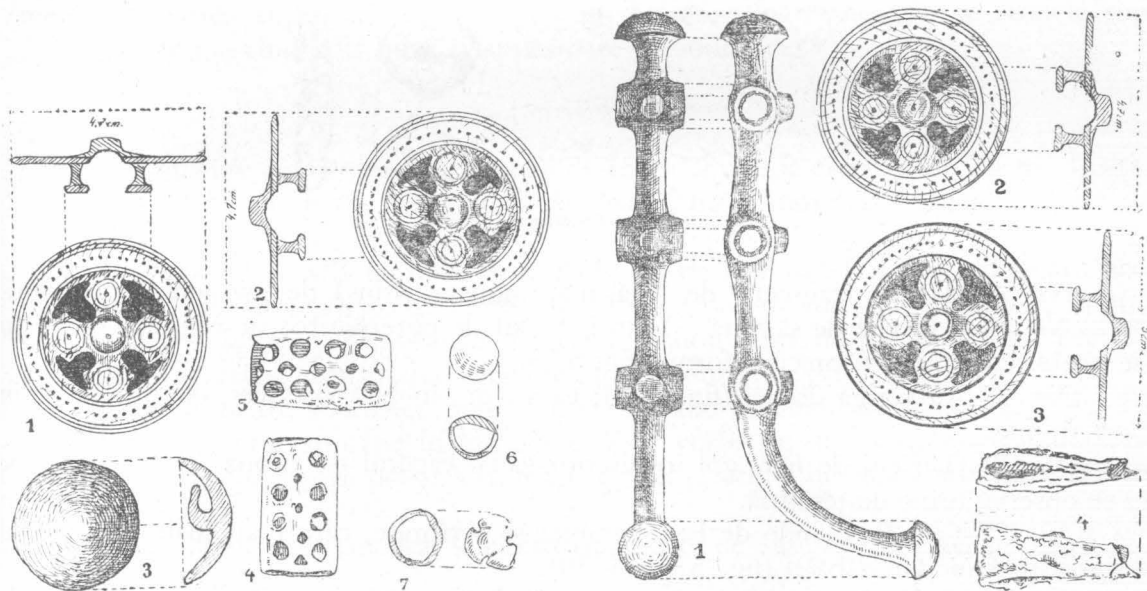

Fig. 55. — Balta Verde, Movila II.

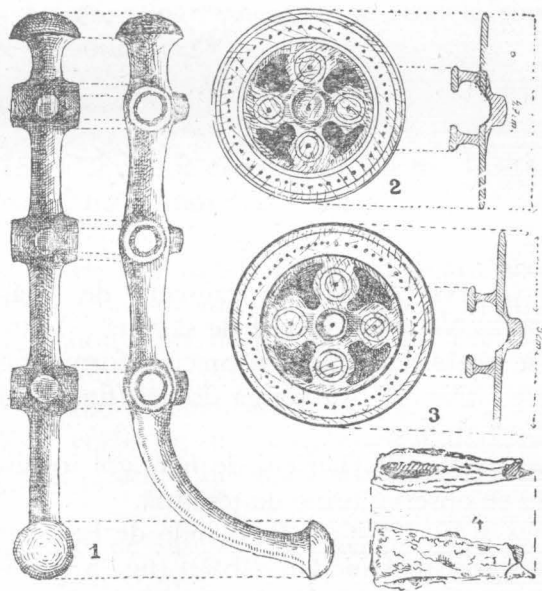

Fig. 56. — Balta Verde, Movila II.

Nr. 21. Virf de lance de fier, foarte puternic ros de rugină (fig. 57, 1). Virful lipsește în bună parte. Baza tubului de înmănușare este ruptă și ea. Virful este mai gros la mijloc.

Lungimea totală a vârfului de lance este de 0,25 m.

Nr. 22. Vîrf de lance de fier de o formă asemănătoare, ros și el puternic de rugină (fig. 57,2). Din vîrfului propriu-zis a rămas doar porțiunea dinspre bază. Tubul de înmănușare s-a sfărîmat pe o lungime destul de mare.

În prezent, lungimea totală a vîrfului este de 0,20 m.

Nr. 23. Un fragment dintr-un pumnal sau cuțit arcuit (fig. 57,5). S-a păstrat doar partea dinspre vîrf. Secțiunea este triunghiulară.

Lungimea fragmentului este de 0,20 m.

Nr. 24. Un fragment dintr-o șină de fier, avînd trei nituri de fier, cu capul de bronz (fig. 57,4); fragmentul este prins de un altul mai mare.

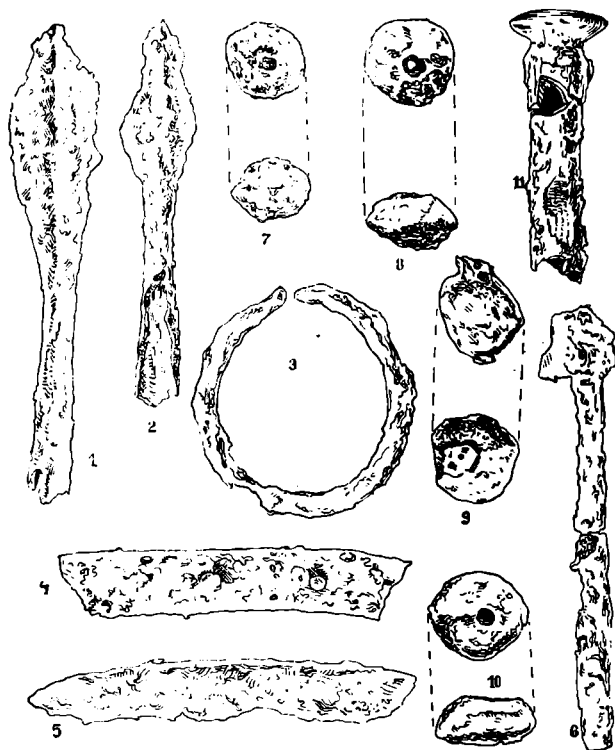

Fig. 57. — Balta Verde. Movila II.

Nr. 25. Un alt fragment de șină mai îngustă, prinsă de asemenea cu nituri.

Nr. 26. Un vîrf de săgeată (?) din fier, atît de puternic ros de rugină, încît nu i se poate determina cu precizie forma (fig. 57,6).

Nr. 27. O verigă de fier (fig. 57,3); ea a fost închisă complet, dar s-a rupt din cauza ruginii.

Nr. 28. Un cui de fier, gol în interior și cu capătul de bronz (fig. 57,11); pe cui se observă urme de țesătură.

Nr. 29—32. Patru bile de fier, rotunde și perforate, care erau înșirate probabil pe fierul muștiucului zăbalei (fig. 57, 7 — 10).

Nr. 33. În legătură cu armele și cuțitele de fier trebuie pusă cutea de piatră de formă dreptunghiulară, cu gaură de atîrnare, în care s-a păstrat restul unui cui de fier (fig. 53,1). Lungimea cûtei este de 0,09 m, iar lățimea de 0,012 m.

Alte descoperiri (mormînt secundar?) Pe latura de vest a mantalei movilei, la adîncimea de 0,15 m în solul vegetal, s-a descoperit o aplică de bronz în formă de disc, făcînd parte din grupa șaibelor mormîntului principal, dar

reprezentînd totuși o variantă deosebită (fig. 54 și fig. 53,7). Toarta sa este în așa fel turnată, încît să permită trecerea a trei curele paralele. Ea este făcută dintr-o bandă cu secțiunea rotundă, sprijinită cu capetele pe disc și întărită la mijloc prin două picioare. Discul are două brațe în cruce. Decorul se mărginește numai la linii formate din incizii scurte și paralele. Forma acestei aplice aparține unei perioade mai recente față de celelalte piese de harnașament amintite mai sus.

Tot pe latura de vest a movilei, la adîncimea de 0,30 m și nu prea departe de aplica de la figura 53,7 s-a descoperit o brățară de sîrmă de bronz groasă, cu secțiunea neuniformă, dar în general ovală (fig. 53,4). Un capăt al brățării este ascuțit; al doilea însă este rupt.

În apropierea acestei brățări s-au descoperit încă două fragmente din alte două brățări, lucrate tot din sîrmă de bronz, dar mai subțire decît aceea din brățara întregă amintită aici.

Faptul că obiectele descoperite pe latura de vest a movilei II s-au găsit departe de locul unde a fost găsit inventarul mormîntului principal, ne duce la concluzia că ne aflăm în fața unui mormînt secundar, ulterior mormîntului dinspre centrul movilei. De asemenea, forma șaibe ne dovedește și ea că ne aflăm într-o epocă mai recentă față de mormîntul principal.

MOVILA III

Movila este situată la 25 m spre nord de movila I. Un șanț pentru scurgerea apelor, făcut de localnici, a tăiat movila prin mijloc. În profilul rămas de o parte și de alta s-a constatat prezența unui strat de pietre de rîu, în felul celui descoperit în movila II. Din profilul făcut cu ocazia săpăturilor din toamna anului 1932, s-au cules cîteva fragmente ceramice, care redau profile de urne bitronconice din prima epocă a fierului, similare celor din cîmpul de urne din vecinătate. S-a descoperit, de asemenea, și un fragment din partea superioară a unui vas din lut de culoare neagră, cu stratele superficiale castanii, avînd sub buză o apucătoare orizontală.

MOVILA IV

Movila are diametrul de nord-sud de 15 m și cel de est-vest de 16 m. Înălțimea sa este de 1,50 m. Este vorba deci de una dintre movilele mari ale grupei de la Balta Verde.

Movila IV se află la 10 m spre sud-vest de tumulul I. Felul amenajării acestei movile este similar movilei II. Scheletul a fost depus pe un strat de pietre, împreună cu inventarul funerar. Deasupra s-a așezat un nou strat de pietre de rîu, peste care s-a ridicat mantaua propriu-zisă a movilei, cu pămînt adus din împrejurimi.

Printre pietre s-au descoperit cîteva oase din scheletul omenesc, care, din cauza umezelii, a dispărut aproape în întregime. Este vorba de un mormînt de înhumăție al unui luptător. Nu se mai poate susține aici prezența ritului de incinerăție, cum se crezuse mai înainte.

S-au găsit, de asemenea, și cîteva fragmente de oase de animale, probabil de cal, ca și în movila II.

Obiectele arheologice s-au descoperit în cuprinsul stratului de piatră. Ele erau în foarte proastă stare de conservare.

S-au găsit în timpul săpăturii din 1932 următoarele obiecte:

Nr. 1. Lama unui pumnal curb de fier (fig. 58,1). Ea s-a rupt din apropierea mînerului. Lama este lățită mult spre partea inferioară și se îngustează spre vîrf. Partea opusă și paralelă tăișului este destul de groasă. Forma lamei este întru totul asemănă-

toare cu aceea a pumnalului din movila II. Ea aparține, deci, unui pumnal curb cu minierul în forma literei T.

Lungimea lamei este de 0,253 m, iar lățimea maximă (la bază), de 0,04 m.

Nr. 2. Un vîrf de lance de fier, ros și el de rugină (fig. 58, 2). Vîrful are pe ambele laturi o nervură mediană. Tubul de înmănușare este în parte rupt. În interiorul său s-au păstrat resturi din lemnul tijei lăncii. Din frunza lăncii s-a păstrat numai partea dinspre tub.

Lungimea actuală este de 0,155 m.

Nr. 3. Un fragment de șină de fier, puternic ros de rugină (fig. 58, 3). Pe șină se păstrează încă un nit de fier. Lungimea fragmentului este de 0,12 m, iar lățimea, de 0,022 m.

Nr. 4. Un vas de lut fragmentar, fără decor, cu buza arcuită spre interior (fig. 58, 4). Vasul este lucrat dintr-o pastă amestecată cu pietricele. Pereții sînt groși și arderea incompletă. Forma și tehnica vasului sînt similare vasului din movila II. Lutul are culoarea neagră, iar stratele superficiale sînt castanii.

Înălțimea vasului este de 0,095 m și diametrul gurii de 0,18 m.

Nr. 5. În stratul de pietre s-au descoperit și cîteva fragmente ceramice aparținînd unor străchini, ale căror forme sînt similare celor din cîmpul de urne din vecinătate. Astfel de frag-

mente au apărut și în mantaua de pămînt a movilei. Aceste fragmente datează dintr-o epocă anterioară ridicării movilei și au fost aduse o dată cu materialul din care s-a amenajat movila.

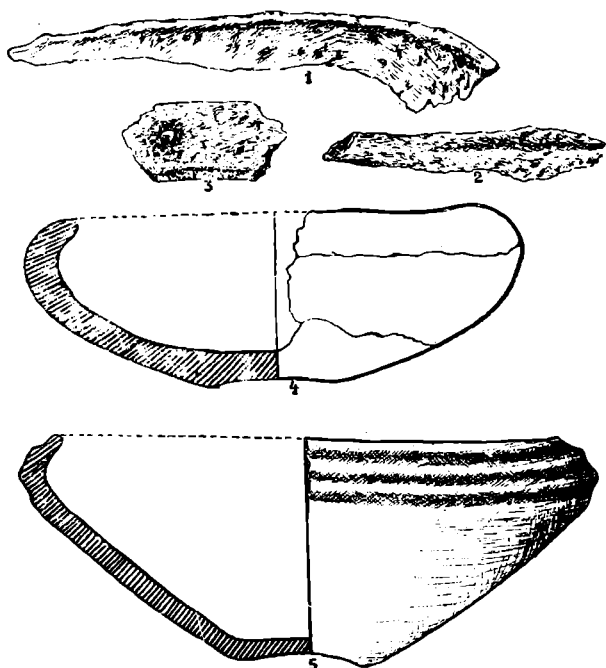

Fig. 58. — Balta Verde. 1-4, movila IV; nr. 5, movila VI.

MOVILA V

Această movilă corespunde movilei VI, în numerotarea mai veche.¹ Diametrul său nord-sud era de 8 m, iar diametrul est-vest, de 5 m. Înălțimea movilei era de 0,60 m deasupra nivelului cîmpiei din jur.

Săpătura a mers pînă la adîncimea de 1,50 m.

Movila V se află la N NE de movila IV, pe marginea drumului de țară ce duce de la Balta Verde spre Gogoșu.

Movila nu cuprinde stratul de pietre de rîu, pe care l-am întîlnit în movila II-IV. Sub solul vegetal nu s-a dat peste acest strat, ci peste un pămînt gălbui, cu pietricele.

La adîncimea de 1,15 m s-a descoperit o strachină de lut, lucrată dintr-o pastă amestecată cu pietricele, insuficient frămîntată și incomplet arsă (fig. 58, 5). Lutul are culoarea neagră-castanie. Stratele superficiale sînt cărămizi, cu nuanțe portocalii,

¹ Movila V, care a fost săpată în 1935 de D. Berciu, neconținînd nici un obiect arheologic, nu mai este trecută aici în seria movilelor funerare. Movila V, cum s-a anunțat la timpul său, era o dună fixată.

lustruite în culoare cărămizie-albicioasă. Buza vasului este arcuită spre interior. Imediat sub buză și pe zona de maximă rotunjime a vasului se găsesc trei caneluri paralele.

În movila V nu s-au mai descoperit resturi de oase sau alte obiecte.

Se poate spune că în această movilă a fost un mormânt de înhumatie, în care oasele au putrezit complet.

Movila V aparține categoriei de morminte fără pietre. Forma străchinii de la figura 58, 5 dovedește că este vorba de o perioadă mai veche decât aceea a vaselor fără caneluri din movila II și movila IV.

MOVILA VI

Diametrul movei este de $15 \text{ m} \times 15 \text{ m}$, iar înălțimea de 0,50 m deasupra nivelului actual al terenului din jur.

Movila se află la nord de șanțul de drenare făcut de localnici.

Miezul movei era format dintr-o grămadă de pietriș, în care nu s-au găsit oase din schelet, dar inventarul descoperit în movilă arată că cel îngropat a fost un luptător. Este vorba de un mormânt de înhumatie, al cărui schelet a fost complet topit din cauza umezelii solului.

În centrul movei se găsea mormântul.

Ritul de înmormântare a fost fără îndoială înhumatie. Mormântul a fost îngropat la

0,60 — 0,70 m adâncime față de creasta movei, fiind așezat pe un strat de pietre. În jurul scheletului s-au depus obiectele inventarului funerar. Peste cadavru și inventar s-au așezat alte pietre de rîu, iar deasupra s-a format mantaua propriu-zisă a movei, din pământul luat din apropiere.

Mormântul cuprindea următoarele obiecte:

Nr. 1. Un vas-strachină din lut de culoare neagră-cenușie, conținând pietricele și micașist (fig. 59, 2). În exterior, vasul are un strat subțire de culoare cafenie, peste care s-a dat un slip cafeniu-negru.

Profilul vasului s-a reconstituit cu mare greutate, datorită faptului că el era foarte sfărâmat. Buza este arcuită spre interior.

Înălțimea vasului este de 0,051 m, diametrul gurii, de 0,143 m.

Nr. 2. Un alt vas de lut a fost descoperit spre panta sudică a movei (fig. 59, 1). Vasul are forma de cană, cu o toartă supraînălțată, care a fost ruptă însă din vechime. Pasta este amestecată cu o cantitate mică de nisip fin. Culoarea lutului este neagră-cenușie, pe alocuri cafenie. Suprafața vasului a fost lustruită.

Corpul vasului este scund și bombat, avînd în fața torții o proeminență organică. Fundul este puțin albiat. Gîtul se detașează foarte clar de corpul vasului. El este cilindric, cu pereții ușor înclinați în afară. Buza vasului este oblică. Toarta, în bandă cu secțiunea rotundă, pornea de pe zona de întîlnire a corpului cu gîtul și se sprijinea cu capătul superior pe buza vasului.

Înălțimea vasului este de 0,091 m; diametrul gurii de 0,09 m; diametrul fundului de 0,058 m.

Nr. 3. La adâncimea de 0,70 m s-a descoperit un pumnal de fier, în stare fragmentară, aparținînd tipului de pumnale cu mînerul în forma literei T. Fragmentul este

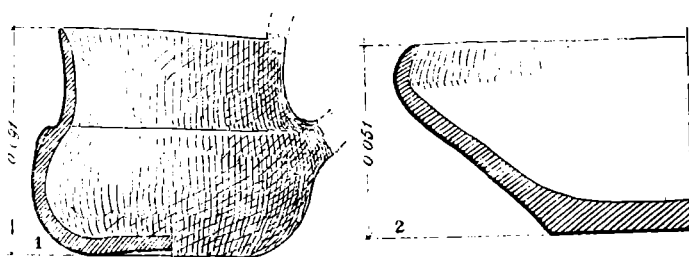

Fig. 59. — Balta Verde. Movila VI.

puternic mâncat de rugină. Din același pumnal s-au mai descoperit încă două mici fragmente. Lungimea fragmentului mare este de 0,27 m.

Nr. 4. Un vîrf de lance de fier, avînd vîrful propriu-zis în formă de frunză de salcie. Exemplarul este în bună stare de conservare. Lungimea sa este de 0,405 m.

MOVILA VII

Diametrul movilei este de $16\text{ m} \times 16\text{ m}$, iar înălțimea față de nivelul terenului din jurul său este de 0,40 m. Movila VII este situată la nord-est de movila VI.

Suprafața săpată este de $6\text{ m} \times 6\text{ m}$. Sub stratul de pămînt vegetal s-a dat de un strat de pietre de rîu, aduse de pe malul Dunării. Acest strat se află în mijlocul movilei și are forma de cerc aproape regulat (diametrul $4\text{ m} \times 4,50\text{ m}$). Grosimea stratului de pietre variază între 0,20 m (spre margine) și 0,80 m (spre centru). Deasupra centrului stratului de pietre, solul vegetal avea o grosime de 0,30 m.

Sub grămada de pietre și în interiorul acesteia s-au descoperit resturi din două morminte de înhumăție, unul principal (mormîntul 1) și altul secundar (mormîntul 2).

Mormîntul 1. Pentru acest mormînt a fost săpată o groapă neregulată în care s-a depus mortul în poziție întinsă, așezat pe spate, cu brațele de-a lungul corpului. Deasupra cadavrului s-au aranjat pietre, iar printre acestea s-au pus obiectele de metal și vase de lut. Scheletul nu se găsea exact în centrul movilei, ci în jumătatea sudică a grămezii de pietre. Orientarea scheletului era aproximativ NV-SE. Din schelet s-au găsit doar cîteva fragmente din craniu și din corp.

Printre pietre se aflau: un vas cu toartă (nr. 1), o strachină (nr. 2), un vîrf de lance de fier (nr. 3), o sabie cu un tăiș (nr. 4) și un fragment dintr-un vas ornamentat (nr. 5).

Nr. 1. Vas de lut ars, în formă de trunchi de con, cu o toartă laterală, în bandă cu secțiunea rotundă. Forme similare s-au descoperit și în necropola de la Gogoșu.

Nr. 2. Strachină de lut amestecat cu nisip, cu marginea arcuită spre interior, avînd sub regiunea de maximă rotunjime patru apucători late, oblice. Lutul este de culoare neagră, cu strate superficiale castanii-roșcate. Strachina a fost descoperită în stare fragmentară. Multe cioburi s-au sfărîmat complet, datorită nu numai mării umezeli a solului în care a stat vasul, ci și faptului că arderea acestui vas era incompletă. Pe buză nu are nici un decor.

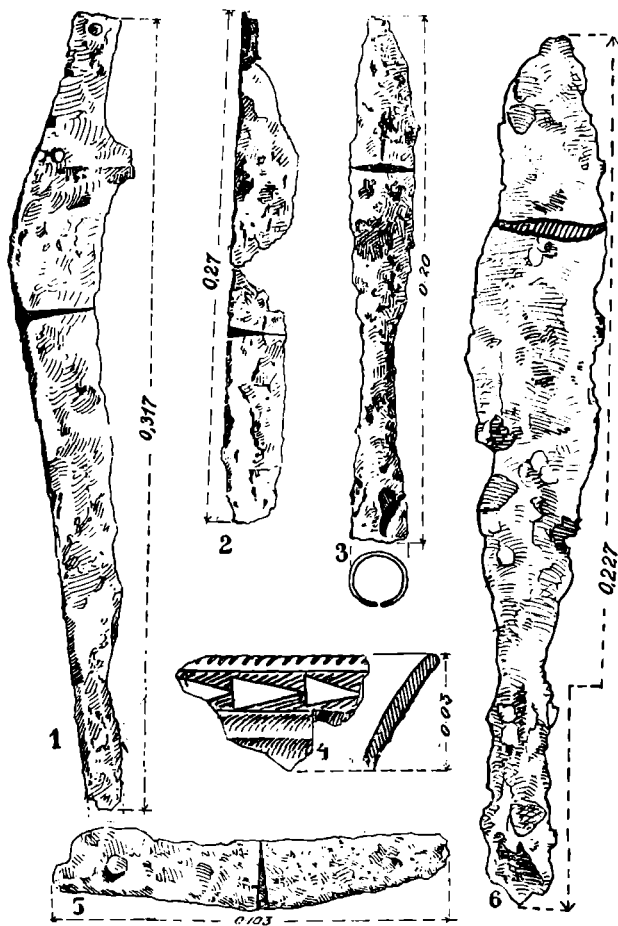

Fig. 60. — Balta Verde. Movila VII, mormîntul 1, nr. 4; 2. Movila VII, mormîntul 2, nr. 4; 3. Movila VII, mormîntul 2, nr. 3; 4. Movila VII, mormîntul 1, nr. 5; 6. Movila VII, mormîntul 1, nr. 3.

Înălțimea vasului este de 0,082 m, iar diametrul gurii de 0,16 m; vasul a fost întregit.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier, foarte puternic ros de rugină (fig. 60, 6). Marginile vîrfului propriu-zis au dispărut, iar porțiunea superioară lipsește în mare parte. De asemenea și din tubul de înmănușare lipsește aproape o jumătate. Vîrful este îngroșat la mijloc. Nu se mai poate însă preciza dacă este vorba de o nervură mediană.

Lungimea actuală a vîrfului de lance este de 0,227 m.

Nr. 4. Pumnalul de fier fragmentar (fig. 60,1). S-au păstrat lama și cea mai mare parte a plăcii mînerului. Pumnalul era curb, făcînd parte din grupa pumnalelor curbe cu mînerul în forma literei T. Lama are un singur tăiș. Partea opusă acestuia este mult îngroșată. Vîrful lamei lipsește. Spre bază lama se lățește, prelungindu-se cu placa mînerului, în care s-au păstrat încă două nituri de fier, cu ajutorul cărora se fixau plăselele mînerului. Partea superioară a mînerului lipsește. Dunga tăișului este mîncată de rugină, din care cauză tăișul este știrbit.

Lungimea totală este de 0,317 m; lungimea lamei este de 0,25 m.

Exemplarul se află la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 5. Fragment din gîtul unui vas de lut (fig. 60,4). Pasta a fost bine aleasă de impurități și bine frămîntată. Lutul are culoarea neagră-cenușie în interior și cafenie-roșcată la exterior.

Buza este crestată. Sub ea urmează un decor format dintr-o bandă incizată, în interiorul căreia se găsesc triunghiuri, așezate unul după altul. Spațiul rămas gol este hașurat prin incizare. Interiorul triunghiurilor este lustruit puternic. Suprafața incizată va fi fost incrustată cu materie colorată.

Sub bandă se află caneluri înguste, paralele și orizontale.

Înălțimea fragmentului este de 0,03 m.

Mormîntul 2. Prin faptul că peste mormîntul 1 se aflau cele mai multe pietre, atîngînd aici o grosime ce se apropia de aceea a centrului (0,80 m), trebuie să conchidem că acela era mormîntul principal. Mormîntul 2 se găsea spre marginea de nord a stratului de pietre. Nu s-a constatat nici o deranjare a stratului de pietre. Aceasta înseamnă că cele două morminte datează din aceeași epocă. Mormintele aparțin unor luptători pedestri, căzuți probabil în același timp în luptă și îngropați în aceeași vreme.

Cadavrul mormîntului 2 a fost așezat direct pe pămîntul nisipos de culoare galbenă, într-o groapă de o formă neregulată. După poziția oaselor, scheletul era orientat NE-SV. Din craniu s-au găsit mai multe bucăți mici, iar din corp cîteva fragmente. Deasupra cadravului s-au pus pietre. Printre ele s-au așezat obiectele funerare.

Inventarul mormîntului 2 cuprinde o căniță de lut (nr. 1), un vas cu picior (nr. 2), un vîrf de lance de fier (nr. 3) și o sabie de fier (nr. 4).

Nr. 1. Căniță descoperită în stare fragmentară. Forma ei a putut totuși să fie reconstituită.

Este vorba de o cană cu o toartă supraînălțată, cu gît cilindric, corpul ușor bombat și fund în formă de pedestal, gol în interior. O formă similară se cunoaște în Oltenia, în mormintele din movilele de la Telești, între Tismana și Tg. Jiu, pe valea Bistriței¹. Pe linia de întîlnire a gîtului cu corpul vasului se găsesc gurguie ascuțite.

Nr. 2. Vas cu picior, similar cupelor cu picior. O formă analogă se cunoaște la Gruia². Buza este răsfrîntă în afară în felul străchinilor și fructierelor din a doua epocă a fierului (La tène).

¹ D. Berciu, A p O, fig. 182, 7.

² V. Părvan, Considérations sur les sépultures de Gruia, în «Dacia», I, 1924, p. 37, fig. 3, 1; vezi D. Berciu, op. cit., fig. 205.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier de dimensiuni mici (fig. 60, 3). Vîrful propriu-zis are forma de frunză de salcie și este relativ îngust. Tubul de înmănușare este conic, mai subțire la partea superioară și disproporțional mai larg la bază. Vîrful este ros destul de mult de rugină. Marginile frunzei sînt știrbite. Vîrful este mai gros la mijloc, dar nu are o dungă în relief. Secțiunea este lenticulară.

Lungimea totală este de 0,20 m; lungimea frunzei este de 0,122 m, iar lungimea tubului este de 0,078 m.

Nr. 4. Două fragmente de sabie de fier, cu un singur tăiș, foarte puternic mîncate de rugină (fig. 60, 2). Lama se îngroașă treptat spre muchia opusă tăișului. Pare a fi vorba de o sabie sau pumnal curb cu mînerul în forma literei T.

Lungimea celor două fragmente este de 0,27 m.

MOVILA VIII

Diametrul movilei este de 15 m (E V) $\times$ 14 m (N S), iar înălțimea de 0,35 m față de nivelul terenului din jur.

Pe latura de sud a movilei s-a dat peste trei fragmente de urne funerare bitronconice. În același sector s-a găsit, la 0,30 m adîncime și un fragment de spirală de sîrmă de bronz (saltaleoni), lungi de 0,02 m.

Din suprafața săpată s-a scos și fier oxidat, ceea ce înseamnă că în movilă au fost obiecte de fier, care s-au distrus complet prin oxidare. Din cauza umezelii s-a distrus și scheletul.

Movila nu conținea nici un strat de piatră.

MOVILA IX

Diametrul movilei este de 12 m $\times$ 12 m.

La adîncimea de 0,35 m, imediat sub stratul de pămînt vegetal, s-a dat peste o suprafață de piatră de rîu, de o formă aproape dreptunghiulară.

Lungimea sa, în direcția est-vest, era de 5 m, iar lățimea (nord-sud), de 4 m. Grosimea stratului de pietre variază între 0,30 m și 0,35 m. Pietrele din acest strat sînt de dimensiuni felurite. Cele mai mari aveau un diametru de 0,35 $\times$ 0,15 m.

Stratul de pietre a fost amenajat direct pe nisipul galben. Deasupra lui s-a pus pămînt, pentru ridicarea movilei funerare.

Nu s-au descoperit resturi de schelet. Este însă de presupus că acesta s-a topit complet din cauza umezelii.

Spre colțul de sud-vest al suprafeței de piatră, și anume la 1 m de la taluzul sudic, s-au descoperit, pe o întindere de 1 m $\times$ 0,40 m, mai multe obiecte, care făceau parte din inventarul funerar al mormîntului, care aparținea unui luptător.

Nr. 1. Strachină de lut, lucrată cu mîna. Buza este arcuită spre interiorul vasului. Pe corp nu are nici o apucătoare și nici un ornament. Strachina este lucrată din lut de culoare neagră-cenușie, cu strate superficiale castanii. Din cauza umezelii a dispărut aproape complet slipul. Pasta conține pietricele.

Nr. 2. Cuțit de fier în stare fragmentară (fig. 60, 5). S-a păstrat cea mai mare parte din lamă și o porțiune din placa mînerului. Vîrful lamei lipsește. Lama este arcuită spre tăiș. Ea se lățește spre buză. Pe placa mînerului se păstrează un nit, care servea la fixarea plăselelor.

Lungimea actuală a cuțitului este de 0,103 m.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier cu tub de înmănușare (fig. 61, 6). Vîrful este puternic ros de rugină; marginile ascuțite ale vîrfului s-au știrbit complet; o mare parte

din vârful propriu-zis sau frunza lăncii s-a distrus din cauza oxidării; secțiunea vârfului este lenticulară regulată. Tubul, în care se fixa tija sau coada lăncii, are forma conică, mai largă la baza și mai îngustă spre partea superioară. La bază, tubul este sfărâmat. Lungimea actuală este de 0,20 m.

Nr. 4. Fibulă de fier în stare fragmentară (fig. 61, 5). S-a păstrat atît corpul fibulei, care are forma de arc, cît și bucla ce făcea trecerea spre placa piciorului. Acul și resortul lipsesc. Agrafta a fost lucrată dintr-o bară de fier, care are secțiunea rombică,

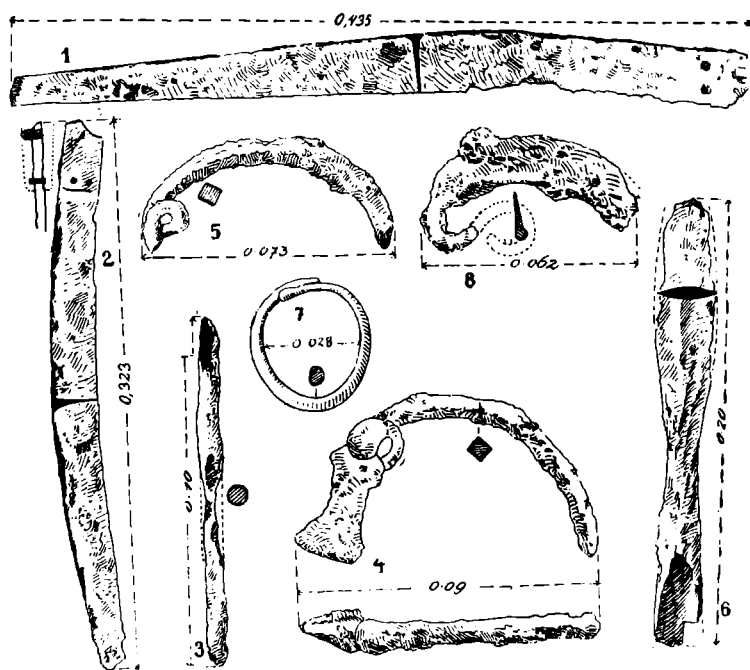

Fig. 61. — Balta Verde. Movila IX, 1. nr. 6; 2. nr. 5; 3. nr. 8; 5. nr. 4; 6. nr. 3; 4. Movila X, mormîntul 2, nr. 1.

așa cum se poate constata acolo unde s-a păstrat mai bine. În rest, corpul fibulei este puternic ros de rugină.

Lungimea actuală, măsurată pe coardă, este de 0,073 m.

Nr. 5. Lamă de pumnal sau sabie cu un tăiș (fig. 61, 2). Lama este arcuită către tăiș și are o lățime aproximativ uniformă pe aproape toată lungimea sa, cu excepția porțiunii dinspre vîrf, unde se subțiază ca să dea naștere vârfului propriu-zis. Spre bază lama se continuă cu placa mînerului, din care s-a păstrat o porțiune; placa are aceeași lățime cu lama. Plăselele se fixau pe placă prin mai multe nituri de fier, dintre care se mai păstrează trei.

Lungimea actuală a lamei și a restului de placă este de 0,323 m.

Nr. 6. Lama unui pumnal de fier (fig. 61, 1). Ea este mai groasă spre mijloc și arcuită spre tăiș. Secțiunea sa este triunghiulară, cu muchia îngroșată prin batere cu ciocanul. Vîrfurile lamei lipsește. Spre bază, lama se prelungește cu placa mînerului din care s-a păstrat o porțiune. În această porțiune au rămas trei nituri, prin care se fixau plăselele. Este interesant de observat că pumnalul s-a rupt din vechime de lîngă mîner și apoi a fost reparat, amenajîndu-se noua placă a mînerului în lama propriu-zisă, în care s-au făcut găuri și s-au fixat din nou plăselele mînerului, cu ajutorul celor trei nituri amintite.

Lungimea actuală a pumnalului este de 0,435 m.

Nr. 7. Un fragment de cuțitaș curb, lung de 0,06 m. S-a păstrat porțiunea dinspre vîrf.

Nr. 8. O tijă de fier, cu secțiunea rotundă (fig. 61,3). Nu se poate preciza dacă face parte dintr-un vîrf de lance ori din vreun alt obiect. Este foarte puternic mîncată de rugină.

Lungimea sa este de 0,10 m.

Nr. 9. Strachină funerară de lut. Vasul este în stare fragmentară. Buza este arcuită spre interior, avînd în exterior un decor format dintr-o bandă incizată. În interiorul bandei se găsesc romburi lăsate libere și lustruite, înconjurate de triunghiuri hașurate, la origine încrustate.

De asemenea, vasul era ornamentat și cu caneluri.

Pe zona de maximă rotunjime a vasului se găsesc patru apucători oblice.

Cum s-a arătat și mai sus, în movila IX nu s-a descoperit nici o urmă de schelet. După numărul mare de obiecte găsite și după caracterul lor, pare a fi vorba de două morminte. Ritul de înmormîntare a fost, fără îndoială, inhumăția.

MOVILA X

Forma movilei este neregulată; diametrul nord-sud este de 16 m, iar cel est-vest de 24 m. Înălțimea față de nivelul terenului din jurul sau este de 0,40 m. Movila funerară se află pe un grind natural.

În movilă s-au descoperit cinci morminte de inhumăție, dintre care două aparținînd grupului de morminte cu piatră, iar celelalte, grupei fără piatră.

M o r m î n t u l 1. Mortul a fost depus într-o groapă mică, pe un pat de pietre de rîu, a cărui grosime era de 0,15 m (fig. 63). El fusese așezat pe spate, cu brațele de-a lungul corpului. Deasupra lui a fost îngrămădite pietre cu care s-a umplut groapa. Lungimea grămezii de pietre era de 2,40 m și lățimea de 1,40 m (în dreptul capului). Spre picioarele mortului grămada este mai mică, ea avea lățimea de numai 1,30 m.

Orientarea era nord (capul) — sud (picioarele).

Lungimea scheletului, așa cum s-a păstrat, era de 1,57 m. Fiind așezate pe un pat de piatră, oasele s-au păstrat mai bine decît la alte morminte. Craniul a rămas în foarte bună stare de conservare.

Între labele picioarelor s-a descoperit un vas de lut (nr. 1). La mina dreaptă se afla o brățară de bronz (nr. 2), iar în partea stîngă a pieptului o fibulă de fier (nr. 3).

Nr. 1. Vas de lut ars, lucrat cu mîna dintr-o pastă cu pietricele. Lutul este de culoare neagră, cu două straturi superficiale, cărămizii. Tehnica vasului amintește ceramica La tène, lucrată cu mîna. Vasul era în stare fragmentară și nu s-a mai putut reconstitui. Împreună cu fragmentele acestui vas s-a mai descoperit încă un mic fragment dintr-o strachină ornamentată cu roțiță și cu caneluri. Nu se poate preciza dacă e vorba de un alt vas funerar sau de un singur fragment ceramic, ajuns acolo o dată cu materialul adus pentru amenajarea mormîntului.

Nr. 2. O brățară lucrată din bară de bronz, cu secțiunea rotundă. Capetele brățării sînt foarte puțin petrecute unul peste altul.

Diametrul brățării este de 0,065 m.

Nr. 3. Fibulă de fier în stare fragmentară. S-a păstrat numai corpul fibulei, în formă de arc, care este puternic măcinat de rugină.

În mormîntul 1 nu s-a descoperit nici o armă. Ținînd seama de această constatare, cît și de faptul că pe brațul drept al scheletului se afla o brățară și că lungimea acestui schelet era de 1,57 m, credem că este vorba de mormîntul unei femei.

Analiza antropologică va avea însă ultimul cuvânt.

Mormîntul 2. La est de mormîntul 1 se afla mormîntul 2. El nu este paralel cu primul, ci formează laolaltă un trapez. Baza mare dintre cele două morminte este de 2,70 m, iar cea mică (la picioarele morților) este de 1,21 m.

Mortul a fost așezat în groapă pe un strat de pietre de râu, gros de 0,25 m. Deasupra lui s-au pus pietre pînă s-a umplut groapa (fig. 62, dreapta sus). Lungimea

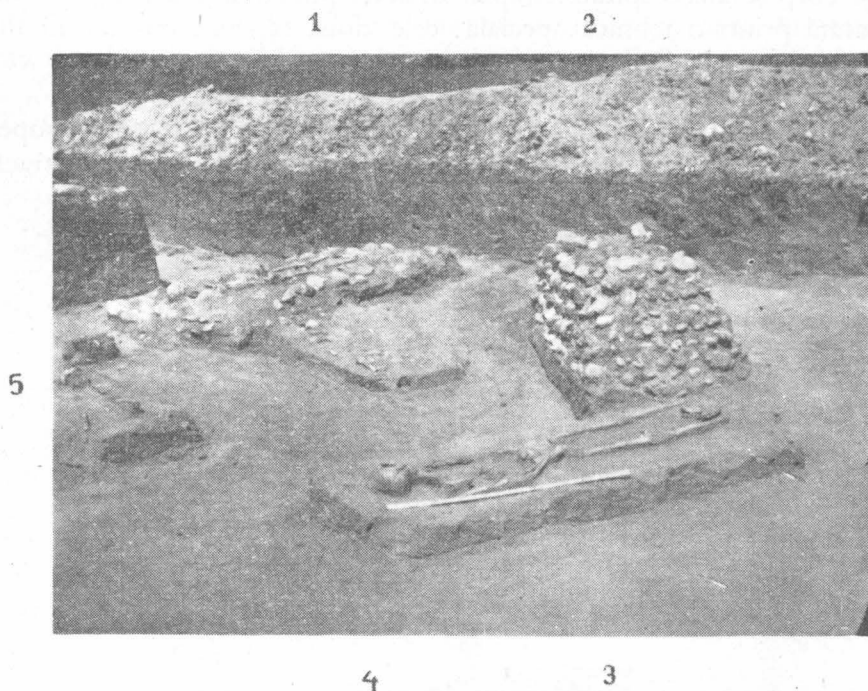

Fig. 62. — Balta Verde. Movila X.

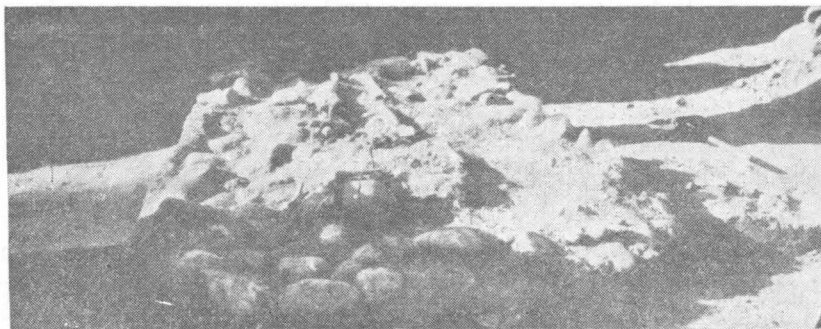

Fig. 63. — Balta Verde. Movila X, mormîntul 1.

grămezii de pietre — care de fapt reprezintă lungimea gropii — este de 2,15 m, iar lățimea sa de 0,95 m, în dreptul craniului și de 0,80 m la picioare. Mortul a fost așezat cu craniul spre sud-est 135° , iar cu picioarele spre nord-vest 315° . Lungimea scheletului, așa cum s-a păstrat, era de 1,60 m. Deasupra capului se găsea o piatră (de $0,32\text{ m} \times 0,23\text{ m} \times 0,18\text{ m}$), de aproximativ 10 kg. Alte pietre, destul de mari, s-au găsit pe pieptul mortului. Stratul de pietre de deasupra mortului avea o grosime de 0,60 m.

Oasele s-au păstrat relativ mai prost decît la primul mormînt.

Pe șoldul stîng s-a descoperit o fibulă (nr. 1). Între genunchi se aflau fragmentele unei străchini de lut (nr. 2).

Nr. 1. Fibulă de fier în stare fragmentară (fig. 61,4). Ea a fost lucrată din bară de fier. Corpul este în formă de arc cu secțiunea rombică. Resortul și acul fibulei lipsesc. Piciorul fibulei are placă în formă de scut beotic, cu marginile larg deschise. Între placă și corp se afla o spirală simplă. În acest punct, fibula s-a rupt din vechime și a fost reparată printr-o tehnică specială: cele două capete rupte ale fibulei au fost sudate prin topirea unui nit de bronz.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,09 m.

Nr. 2. Strachină fragmentară, din lut negru în spărtură, cu stratele superficiale, de culoare cafenie și slip castaniu lustruit. Fragmentul reproduce o buză de strachină tipică

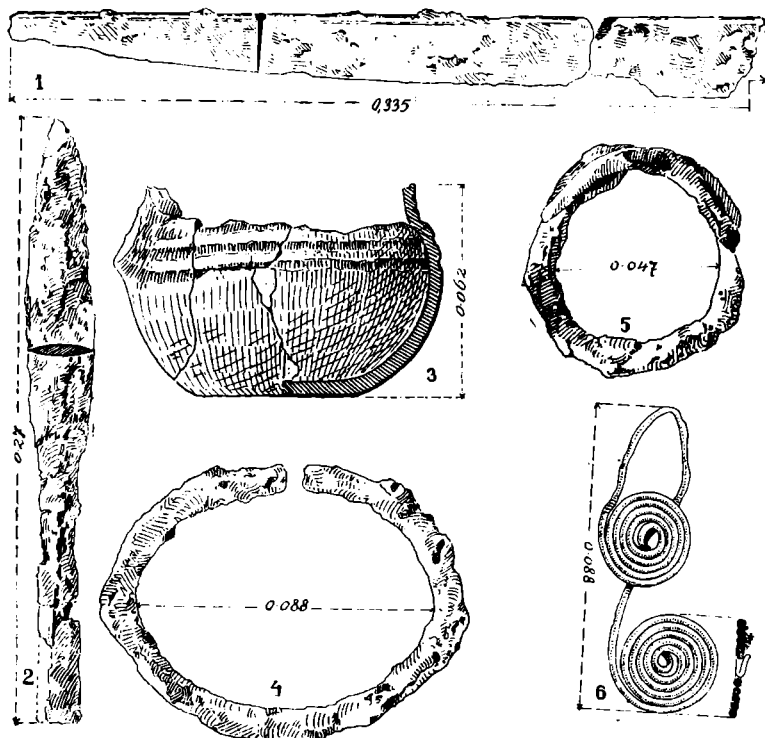

Fig. 64. — Balta Verde. 1. Movila X, mormîntul 3, nr. 4; 2. Movila X, mormîntul 3, nr. 1; 3. Movila XII, mormîntul 2, nr. 1; 4. Movila XII, mormîntul 3, nr. 6; 5. Movila XVI, mormîntul 2, nr. 1; 6. Movila XIII, passim. = fig. 127,5.

pentru cultura primei epoci a fierului. Buza este arcuită spre interior și are la exterior canelurile paralele. S-a păstrat și o parte dintr-o apucătoare caracteristică unor astfel de străchini.

În mormîntul 2 nu s-a descoperit nici o armă. După caracterul obiectelor găsite și judecînd după lungimea scheletului, se poate spune că și în mormîntul 2 a fost îngropată o femeie.

Mormîntul 3. E vorba de un mormînt de inhumatie. El se afla la nord-est de mormîntul 2 (fig. 62). Scheletul era așezat direct pe pămînt, în poziția întinsă, cu mîinile puse pe bazin. Orientarea era SSV 191° (craniul) — NNE 11° (picioarele). Oasele scheletului au fost relativ bine conservate. S-au păstrat toate oasele mari și craniul.

În stînga mortului și anume în dreptul mîinii stîngi, se afla un vîrf de lance, așezat cu vîrfurile spre cap și tija spre picioare (nr. 1). Pe piept s-a găsit o fibulă (nr. 2).

La picioare, între nodițe, se găsea o strachină de lut așezată cu gura în sus (nr. 3). Mai sus de strachină și în continuarea acesteia, s-a descoperit o sabie de fier cu un tăiș, care ajungea pînă în dreptul genunchilor (nr. 4).

Nr. 1. Vîrf de lance de fier foarte puternic ros de rugină (fig. 64,2). Vîrful propriu-zis are forma de frunză de salcie. Trecerea spre tubul de înmănușare se face treptat. Tubul e rupt într-o parte. El este destul de lung în raport cu lungimea vîrfului. Secțiunea frunzei este lenticulară.

Lungimea totală este de 0,27 m; lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,15 m, iar lungimea tubului este de 0,12 m.

Nr. 2. Fibulă de bronz și fier, în stare fragmentară (fig. 65,1). S-a păstrat numai corpul fibulei, care are forma de arc. Interiorul acestuia este de fier, iar exteriorul de

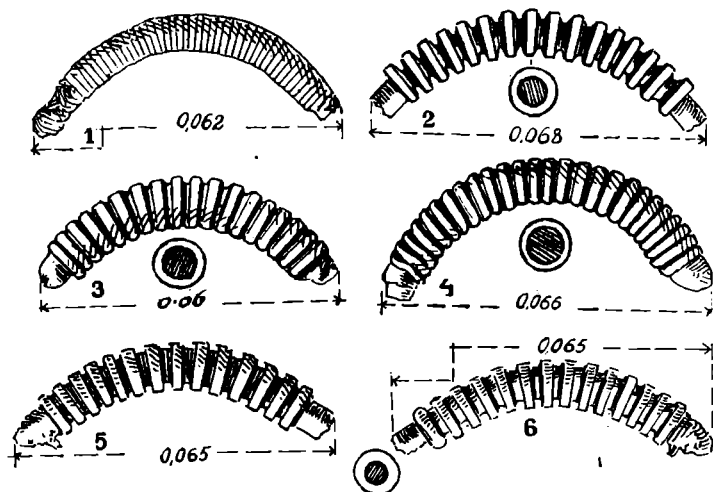

Fig. 65. — Balta Verde. 1. Movila X, mormîntul 3, nr. 2; 2. Movila XI, mormîntul 1, nr. 4 = fig. 127,6; 3. Movila XI, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 127,7; 4. Movila XI, mormîntul 2, nr. 2 = 127,1; 5. Movila XII, mormîntul 3, nr. 2; 6. Movila XII, mormîntul 3, nr. 3 = fig. 127,2.

bronz. Corpul are secțiunea rotundă și este ornamentat prin linii incizate paralele și puțin oblice.

Lungimea măsurată pe coardă este de 0,062 m.

Nr. 3. Strachină de lut ars, lucrată cu mîna. Buza este arcuită spre interior. Imediat sub zona de maximă rotunjime a vasului se află patru apucători oblice și ascuțite. Forma străchinii este caracteristică întregii serii de străchini funerare din cultura primei epoci a fierului.

Nr. 4. Sabie de fier cu un singur tăiș, descoperită în stare fragmentară (fig. 64,1). Au rămas numai două fragmente din tăiș, din regiunea vîrfului și a mijlocului lamei. Aceasta din urmă este lată la mijloc și se subțiază spre vîrf.

Secțiunea lamei este triunghiulară, avînd în partea ȃpusă tăișului — la muchie deci — o îngroșare pe ambele laturi, făcută cu ciocanul.

Lungimea fragmentelor este de 0,335 m.

Mormîntul 3 aparține unui luptător, așa cum dovedește prezența armelor de fier, a lăncii și a sabiei.

Mormîntul 4. Mormîntul 4 se afla între mormîntul 1 și mormîntul 2, aproape perpendicular pe primul (fig. 62). El se găsește la o adîncime mai mare decît aceste două morminte, ceea ce dovedește că mormîntul 4 datează dintr-o epocă anterioară mormintelor cu pietre.

Oasele scheletului din mormîntul 4 s-au găsit în parte deplasate. Craniul intra sub pietrele din stratul inferior al mormîntului 1. Oasele se găsesc în proastă stare de conservare. Ele sau fost în parte distruse din cauza umezelii solului.

Scheletul se afla întins pe spate, cu mîinile pe abdomen, orientat de la vest (capul la est (picioarele)).

Lungimea resturilor de oase păstrate era de 1,45 m.

În jurul scheletului nu s-a găsit nici un obiect. După caracterul oaselor și lungimea scheletului, pare a fi vorba de o femeie.

Mormîntul 5. Este vorba de un nou mormînt de înhumăție, fără pietre. Mormîntul 5 se găsea spre sud de mormîntul 4, la distanță de 1,20 m. Mortul fusese așezat în groapă, în poziție întinsă, pe spate, cu brațele de-a lungul corpului, avînd craniul la vest și picioarele la est.

În jurul scheletului nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

Judecînd după oasele scheletului, care erau foarte sfărîmate și mărunte, în acest mormînt fusese îngropat un adolescent.

Mormîntul 5 se afla mai jos față de nivelul mormintelor 1 și 2. El este din aceeași epocă cu mormîntul 4.

MOVILA XI

Diametrul movilei este de $18 \text{ m} \times 18 \text{ m}$; înălțimea sa reală este, însă, numai de 0,50 m. Movila s-a ridicat pe un mic grind natural. După stratul de pămînt, a cărui grosime este de 0,30 m, s-a dat peste două grămezi de pietre de rîu, care stau în legătură cu două morminte de înhumăție.

În mantaua movilei s-a descoperit lama unui cuțit de bărbierit, în formă de arc de cerc, lucrată din placă de fier. La capătul unde se fixa mînerul avea un cîrlig (fig. 61,8). Obiectul este puternic mîncat de rugină. Lungimea lamei este de 0,062 m.

Mormîntul 1. Masa de pietre avea lungimea de 2,80 m, lățime de 1 m la capătul de nord și de 0,80 m la cel sudic. Forma sa era deci, aproape dreptunghiulară. Grosimea sa variaza între 0,30 — 0,40 m.

Nu s-a descoperit nici un rest de oase de schelet omenesc; el a fost complet distrus din cauza umezelii. Mortul a fost depus într-o groapă săpată în solul vechi, care se adîncise și în stratul de pietriș aluvionar. Nu se poate preciza dacă mortul a fost așezat pe un strat de pietre sau direct pe pămînt.

Deasupra mortului s-au depus pietre de rîu, pînă s-a completat groapa.

În partea de sud a grămezii de pietre și anume pe primul strat, s-a descoperit o strachină de lut (nr. 1). Cam la jumătatea grămezii de piatră, în apropiere de marginea sa estică, s-a găsit o fibulă (nr. 2). Spre capătul nordic s-au descoperit o brățară de bronz plurispiralică (nr. 3) și a o doua fibulă (nr. 4).

Nr. 1. Strachină în stare fragmentară, mult sfărîmată, încît cu greu i s-a putut reconstitui profilul. E vorba de o strachină caracteristică pentru cultura primei epoci a fierului, cu buza arcuită spre interior. E lucrată din lut negru, cu strate superficiale castanii.

Nr. 2. Fibulă de fier fragmentară; s-a păstrat numai corpul fibulei, care are forma de arc, ornamentat cu dungi paralele; corpul este foarte puternic mîncat de rugină. Lungimea sa este de 0,064 m.

Nr. 3. Brățară plurispiralică lucrată din sîrmă de bronz cu secțiunea rotundă (fig. 66,1). Brățara are 17 spire. Ea este ruptă în două părți (în desenul de la fig. 66,1 este redat fragmentul mai mare, format din 13 spire). Sîrma brățării este destul de subțire.

Diametrul brățării este de 0,072 m.

Nr. 4. Fibulă în stare fragmentară, lucrată din bronz și fier (fig. 65,2). S-a păstrat numai corpul fibulei, care are forma de arc. El este lucrat din bronz (în exterior) și din fier (în interior). Prin interiorul corpului trece o sîrmă groasă de fier. Corpul fibulei are cercuri paralele adîncite. Secțiunea corpului este rotundă.

Lungimea actuală (pe coardă) a corpului fibulei este de 0,068 m.

Sprijinindu-ne pe faptul că strachina funerară se găsea spre capătul de sud al grămezii de pietre, respectiv al gropii, și că în mod aproape constant un asemenea vas se punea la picioarele mortului, putem trage concluzia că mortul fusese așezat cu corpul la nord și picioarele la sud. Această concluzie este întărită și de prezența brățării și a celor două fibule în jumătatea de nord a gropii.

M o r m î n t u l 2. Mormîntul 2 era situat la 2 m spre est de mormîntul 1. Mortul fusese depus într-o groapă care a fost umplută cu pietre de rîu, ca și la mormîntul 1. Lungimea grămezii de pietre era de 2 m și lățimea de 1,10 m. Grosimea varia între 0,25 — 0,30 m. Este vorba, deci, de o groapă mai mică decît aceea a mormîntului precedent.

Din scheletul mortului nu s-a păstrat nici un rest. Oasele au fost în întregime distruse din cauza umezelii. Printre pietre s-au descoperit două fibule (nr. 1 și nr. 2). Primul exemplar (nr. 1) s-a găsit cam la mijlocul grămezii de pietre, iar al doilea (nr. 2) spre capătul nordic.

Nr. 1. Fibulă fragmentară din bronz și fier (fig. 65,3). S-a păstrat doar corpul fibulei, în formă de arc. El e lucrat dintr-o bară de bronz, prin interiorul căreia trece o bară mai subțire, de fier. Pe corp se află 18 cercuri săpate în bronzul ce învelește miezul de fier. Cercurile sînt săpate la intervale neregulate. Secțiunea corpului este rotundă.

Lungimea actuală a corpului, măsurată pe coardă, este de 0,06 m.

Nr. 2. Fibulă fragmentară, din bronz și fier (fig. 65,4). S-a păstrat, ca și la exemplarul precedent, numai corpul fibulei. Acesta are formă de arc, cu secțiunea rotundă. Din punct de vedere tehnic s-a procedat, ca și la fibula nr. 1. Peste o bară rotundă de fier, care constituia centrul sau miezul corpului fibulei, s-a turnat bronz. În corpul fibulei astfel realizat, s-au săpat cercuri adînci și paralele, care formează decorul corpului agrafei. Sînt 26 de cercuri.

Agrafa face parte din grupa fibulelor cu corpul acoperit cu coaste.

Lungimea corpului, măsurată pe coardă, este de 0,066 m.

Cele două morminte din movila XI nu conțineau arme. Elementele caracteristice ale inventarului acestor morminte le constituie fibulele. Ținînd seama de aceste date, sîntem îndreptățiți să credem că cele două morminte aparțineau unor femei.

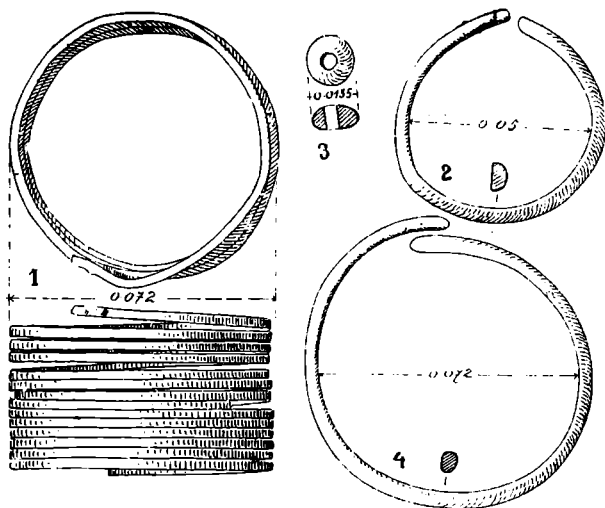

Fig. 66. — Balta Verde. 1. Movila XI, mormîntul 1, nr. 3; 2. Movila XII, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 127,9; 3. Movila XII, mormîntul 3, nr. 4; 4. Movila XII, mormîntul 3, nr. 9.

MOVILA XII

Movila se găsește spre sud de grupa descoperită în 1932 și descrisă aici (movila I—XI), în livada gospodăriei de stat, la punctul numit « la podișcă ». Ea face parte din alt grup de movile funerare. Diametrul său est-vest este de 14,50 m și cel nord-sud,

de 12 m. Înălțimea movilei este de 0,45 m, deasupra nivelului terenului din jur, acoperit cu fîneață. Prin apropierea movilei trece o mică vale, care este plină cu apă numai în sezonul de ploi.

Movila cuprinde șapte morminte de înhumăție (fig. 67). La nici unul dintre acestea nu s-au găsit grămezi de pietre sau gropi umplute cu pietre, așa cum aveau majoritatea mormintelor descrise pînă acum.

Printre obiectele descoperite în aceste morminte nu se află nici o armă, toate fiind podoabe. Nu s-a dat peste nici un obiect care să fi indicat faptul că el ar fi aparținut unui bărbat. Deși nu s-a făcut încă analiza antropologică a osemintelor celor șapte morminte, credem totuși că în movila XII au fost îngropate numai femei.

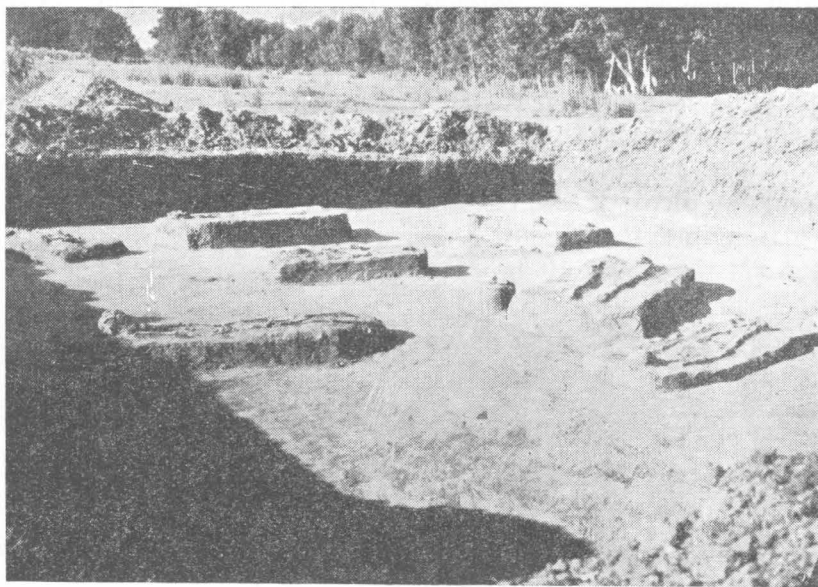

Fig. 67. — Balta Verde. Movila XII. Vederea generală a mormintelor 1—7.

Mormîntul 1. Mortul a fost îngropat la 0,50 m adîncime față de nivelul actual al suprafeței movilei. Sub schelet începea nisipul aluvionar. Cadavrul mortului fusese depus, deci, într-o groapă săpată în solul vechi.

Orientarea era de la est (craniul) la vest (picioarele). Lungimea resturilor oaselor păstrate era de 1,50 m. Oasele s-au conservat în general bine, cu deosebire oasele mari. S-au ridicat, pentru cercetarea antropologică, craniul și oasele mari.

În pămîntul scos din jurul mortului s-au găsit mai multe fragmente de vase caracteristice culturii perioadei tîrzii a primei epoci a fierului. După fragmentele descoperite nu s-a mai putut reconstitui forma vaselor. Prin faptul că aceste fragmente erau risipite, departe unele de altele, reiese că ele nu făceau parte dintr-un singur vas sau din mai multe vase, care să fi aparținut inventarului funerar. Desigur că aceste fragmente au fost aduse o dată cu pămîntul din care s-a ridicat movila, iar unele dintre ele se găseau în solul vechi, în care s-a săpat groapa mortului.

Pe antebrațul mîinii drepte se afla o brățară de bronz (nr. 1). Pe piciorul drept se găsea o verigă de bronz întreagă (nr. 2), iar pe piciorul stîng, o altă verigă de bronz, ruptă în două bucăți (nr. 3).

Nr. 1. Brățară din bară de bronz cu secțiunea plan-covexă (fig. 66,2).

Suprafața plană se află în interior. Capetele brățării se apropie foarte mult, dar fără să se întîlnească. Un capăt se termină brusc, iar al doilea este lățit prin ciocănire.

Diametrul brățării este de 0,05 m, iar lungimea barei din care ea a fost lucrată este de 0,184 m.

Nr. 2. Verigă pentru picior, din bară de bronz, cu secțiunea plan-convexă, aproape ovală (fig. 68,1). Capetele verigii sînt lățite și depărtate unul de altul. Veriga nu are nici un decor. Ea este în bună stare de conservare. Patina este de culoare verde deschisă. Grosimea și lățimea barei sînt uniforme pe toată lungimea. Diametrul verigii în interior este de 0,085 m, iar în exterior, de 0,093 m. Lățimea barei este de 0,007 m, iar lungimea sa totală este de 0,256 m.

Nr. 3. Verigă pentru picior, lucrată din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă și capetele rotunjite și distanțate ca și la exemplarul precedent (fig. 68,2). Patina este de

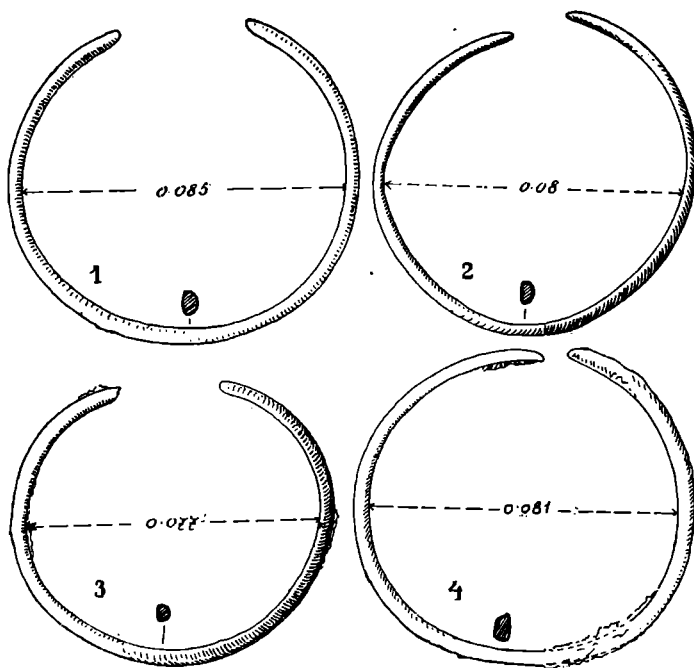

Fig. 68. — Balta Verde. Movila XII. 1. Mormîntul 1, nr. 2; 2. Mormîntul 1, nr. 3; 3. Mormîntul 3, nr. 5; 4. Mormîntul 3, nr. 10.

culoare verde deschis. Veriga s-a rupt din vechime în două jumătăți aproape egale. Diametrul verigii în interior este de 0,08 m, iar în exterior, de 0,088 m.

Mormîntul 2. Scheletul mormîntului 2 se află așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului, ca și scheletul mormîntului 1. Mortul fusese așezat cu capul la est și cu picioarele la vest (privirea spre vest). Craniul s-a păstrat bine, ca și restul scheletului. Lungimea oaselor păstrate era de 1,35 m.

Între genunchi, puțin deasupra acestora, fusese așezat un vas de lut cu gura în sus (nr. 1). În pămîntul din jurul mortului s-au mai găsit și fragmente ceramice risipite. Ele nu făceau parte dintr-un vas funerar, aparținînd inventarului acestui mormînt. Fragmentele au fost aduse o dată cu pămîntul movilei.

Pe pieptul mortului, în partea stîngă, s-a găsit o mare fibulă de bronz (nr. 2).

Nr. 1. Ceașcă de lut ars, lucrată dintr-o pastă amestecată cu nisip și pietricele (fig. 64,3). Lutul are o culoare castanie-roșcată, cu nuanțe cenușii. Arderea nu a fost uniformă și completă. Corpul vasului este bombat și fundul plat. Din gît nu s-a păstrat decît o mică porțiune. De pe zona de întîlnire a corpului cu gîtul pornea o toartă, în

bandă cu secțiunea eliptică. Pare să fi fost o toartă supraînălțată. La baza acestei torți a rămas un rest. Acesta indică secțiunea bandei din care era lucrată toarta.

Pe umărul vasului se găsesc caneluri înguste și paralele. Pe gîtul vasului se observă trei șanțulețe înguste, făcute din împunsături, care vor fi fost încrustate. Vasul este în proastă stare de conservare.

Înălțimea vasului, atît cît s-a păstrat din el, este de 0,062 m.

Nr. 2. Mare fibulă de bronz, descoperită în foarte bună stare de conservare (fig. 69,1). Corpul este arcuit și ornamentat cu 24 cercuri paralele, care au fost săpate

destul de adînc. Secțiunea corpului este rotundă. Spre cele două extremități ale sale, secțiunea capătă o formă rombică. Resortul e format dintr-o singură spirală. Piciorul fibulei este în formă de placă, similară scutului beotic. Placa se leagă de corpul fibulei printr-un resort unispiralic. Pe fața sa exterioară placa prezintă o puternică nervură în relief. Nervura pornește de la capătul de sus al plăcii și se îngustează spre partea sa inferioară.

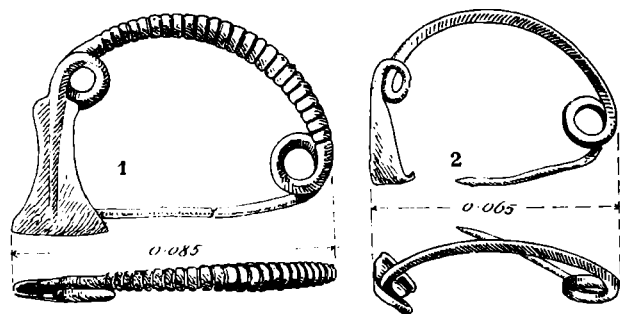

Fig. 69 — Balta Verde. Movila XII. 1. Mormîntul 2, nr. 2 = fig. 126,6; 2. Passim.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,085 m, iar înălțimea sa, de 0,038 m.

Mormîntul 3. Mormîntul 3 se afla la est de mormîntul 2. Mortul fusese așezat în groapă, pe spate și în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea era sud-est (craniul) — nord-vest (picioarele). Lungimea oaselor, așa cum s-au păstrat, era de 1,50 m. Craniul și oasele s-au păstrat bine.

Între genunchi s-a găsit o strachină de lut (nr. 1). În partea dreaptă a pieptului se află o fibulă (nr. 2), iar în partea stîngă, puțin mai jos față de prima, s-a găsit o fibulă similară (nr. 3).

Pe piept, exact în dreptul gîtului însă mai jos, se afla o mărgea de sticlă (nr. 4).

Pe piciorul drept, în dreptul gleznei, s-au găsit patru verigi, dintre care una de bronz (nr. 5) și trei de fier (nr. 6, 7 și 8).

De asemenea, în dreptul gleznei piciorului stîng, s-au descoperit două verigi de bronz (nr. 9 și nr. 10) și două de fier (nr. 11 și nr. 12).

Nr. 1. Strachină funerară de lut, descoperită în stare fragmentară, foarte puternic sfărîmată și corodată din cauza umezelii și acidității solului. Din această cauză nu s-a putut întregi. Totuși, fragmentele redau forma unei străchini frecvente în cultura perioadei tîrzii a primei epoci a fierului. Umărul străchinii este arcuit spre interior.

Nr. 2. Fibulă de fier și bronz, în stare fragmentară (fig. 65,5). S-a păstrat corpul semicircular, cu miezul dintr-o bară de fier și exteriorul de bronz. Corpul este ornamentat prin sistemul «coastelor» sau al cercurilor paralele, săpate în corpul de bronz al fibulei.

Lungimea măsurată pe coardă este de 0,065 m.

Nr. 3. Fibulă de bronz și fier, descoperită în stare fragmentară (fig. 65,6). S-a păstrat numai corpul, ca și la celelalte exemplare aparținînd acestui tip de agrafă. Corpul are în interior o bară de fier cu secțiunea rotundă, peste care se află învelișul de bronz, în care s-au săpat «coastele» sau cercurile paralele.

Lungimea fragmentului, măsurat pe coardă, este de 0,065 m.

Nr. 4. Perlă de sticlă de culoare albastră translucidă (fig. 66,3). În secțiune, ea are formă ovală. Orificiul nu a fost făcut exact în centrul mărgelii.

Diametrul perlei este de 0,0135 m.

Nr. 5. Verigă de picior, lucrată din bară de bronz, cu secțiunea plan-convexă (fig. 68,3). Unul dintre capetele verigii este rotunjit cu îngrijire, pe cînd celălalt este tăiat cu neîndemînare. Capetele verigii nu se atingeau (a se vedea și celelalte exemplare asemănătoare). Veriga nu poartă nici un decor. Pe alocuri, ea este acoperită cu rugină, datorită contactului cu verigile de fier.

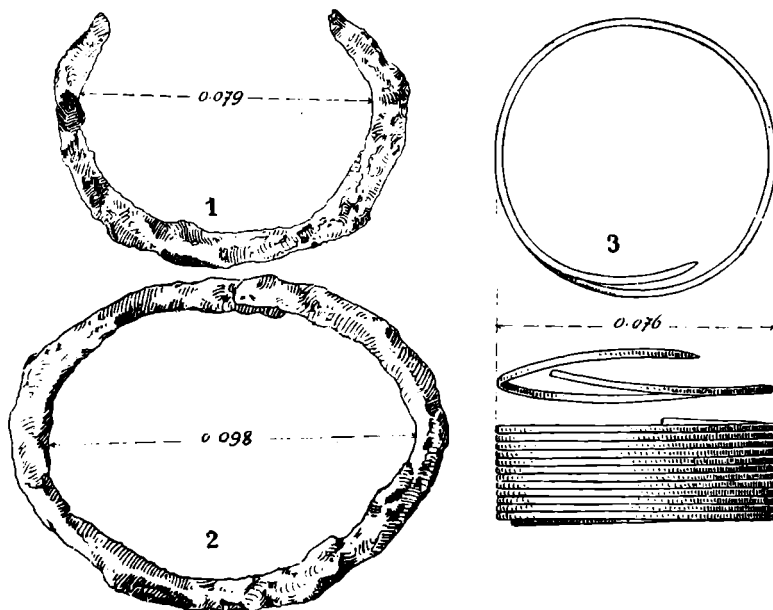

Fig. 70. — Balta Verde. 1. Movila XII, mormîntul 3, nr. 8; 2. Movila XII, mormîntul 3, nr. 11 — fig. 126,9; 3. Movila XIII, mormîntul 2, nr. 2 = fig. 126,7.

Diametrul verigii este de 0,077 m; lungimea barei din care este lucrată are 0,233 m.

Nr. 6. Verigă pentru picior, lucrată din bară de fier, cu secțiunea rectangulară (fig. 64,4). Ea are forma ovală, deosebindu-se, deci, de formele verigilor de bronz, în asociere cu care apar astfel de verigi de fier.

Exemplarul nostru este printre puținele exemplare întregi. El este puternic măcinat de rugină.

Diametrul său maxim în interior este de 0,088 m, iar cel exterior, de 0,098 m.

Nr. 7. Verigă de fier asemănătoare, foarte puternic roasă de rugină și ruptă în trei fragmente; diametrul său maxim în exterior este de 0,096 m.

Nr. 8. Verigă de fier pentru picior, foarte puternic roasă de rugină și ruptă la capete (fig. 70,1). Bara de fier, din care a fost lucrată veriga are secțiunea rectangulară. Veriga are o formă ovală.

Diametrul său maxim în interior este de 0,079 m.

Nr. 9. Verigă de bronz pentru picior, în bună stare de conservare (fig. 68,3). Veriga este lucrată dintr-o bară de bronz, cu secțiunea aproape ovală. Capetele verigii se suprapun. Capătul suprapus este puțin lătit, bara avînd aici o secțiune aproape triunghiulară. Grosimea și lățimea barei sînt uniforme pe toată lungimea ei. Patina are culoare verde deschis, cu cîteva pete mai închise.

Lungimea barei este de 0,267 m, iar lățimea ei de 0,007 m. Diametrul în interior al verigii este de 0,072 m, iar cel exterior de 0,081 m.

Nr. 10. Verigă de picior, lucrată din bară de bronz, cu secțiunea trapezoidală (fig. 68, 4). Capetele verigii se apropie, fără a se suprapune. Ele sînt ascuțite și lucrate cu deosebită grijă. Un capăt este mai subțire decît celălalt. Patina este de culoare verde deschis. Pe alocuri se păstrează rugină de la verigile de fier cu care a fost găsită.

Diametrul interior al verigii este de 0,081 m, iar cel exterior de 0,09 m.

Nr. 11. Verigă de fier pentru picior (fig. 70, 2), de o formă ovală, avînd diametrul maxim interior de 0,098 m. Exemplarul s-a păstrat întreg. El este puternic ros de rugină.

Nr. 12. Verigă de fier pentru picior, avînd forma ovală, ca și cea precedentă. Este ruptă în patru fragmente, fiind puternic roasă de rugină. Diametrul maxim interior este de 0,096 m, iar cel exterior de 0,11 m.

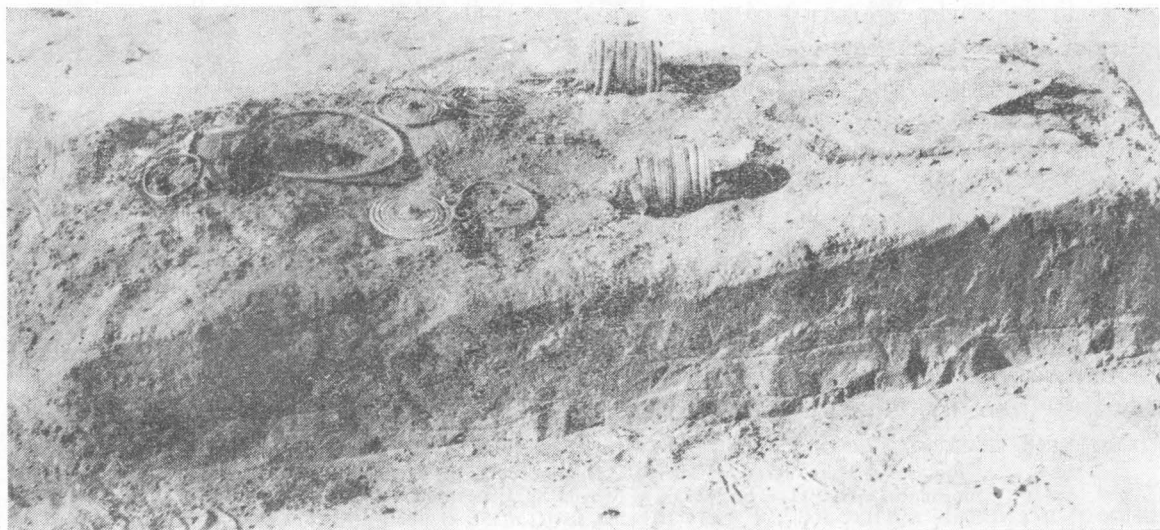

Fig. 71. — Balta Verde. Movila XII, mormîntul 4.

Mormîntul 4. (fig. 71). Scheletul mormîntului 4 a fost găsit la același nivel cu celelalte trei descrise mai sus. Orientarea este și ea aceeași: est-vest (capul la est și picioarele la vest). Din craniu s-au păstrat doar frontalul și maxilarele. S-au păstrat cîteva fragmente din humerus. Oasele picioarelor, de la genunchi în jos, lipseau din vechime. Din coloana vertebrală au rămas doar cîteva resturi mici. Mîinile erau așezate de-a lungul corpului.

La genunchi s-a găsit un vas de lut (nr. 1). În partea dreaptă a pieptului, la înălțimea cotului, se afla o mare fibulă în formă de ochelari (nr. 2). O altă fibulă, similară, s-a găsit în partea stîngă a pieptului, cam la aceeași înălțime cu prima (nr. 3). Pe brațul drept se afla o brățară grea din bronz, cu mai multe spirale (nr. 4), iar pe brațul stîng s-a descoperit o brățară asemănătoare (nr. 5). La brațul drept se afla, de asemenea, și o brățară din sîrmă de bronz (nr. 6). În regiunea gîtului se afla un colier de bronz, cu capetele măcinate (nr. 7).

În dreapta și în stînga craniului s-au găsit patru inelușe de sîrmă de bronz. Unul se găsea la urechea dreaptă (nr. 8), iar celelalte la cea stîngă (nr. 9—10). Acestea erau prinse cu un cîrlig din sîrmă de bronz (nr. 11).

În regiunea stîngă a bazinului s-au descoperit doi nasturi de bronz (nr. 12 și nr. 13). La 0,50 m de corp s-a descoperit un alt nasture de bronz (nr. 14).

Mormîntul a fost parțial jefuit încă din antichitate, și anume de la genunchi în jos. Cu ocazia jefuirii s-a pierdut și nasturele de bronz (nr. 15). Așa se explică și distrugerea completă a scheletului de la genunchi în jos, cînd s-au jefuit și obiectele (verigile) de la picioare.

Nr. 1. Vas de lut în foarte proastă stare de conservare. Din această cauză nu i s-a mai putut reconstitui forma. După tehnică, însă, s-a putut preciza că este vorba de un vas caracteristic perioadei tîrzii a culturii primei epoci a fierului.

Nr. 2. Mare fibulă din sîrmă de bronz, în formă de ochelari (fig. 72, 1)¹.

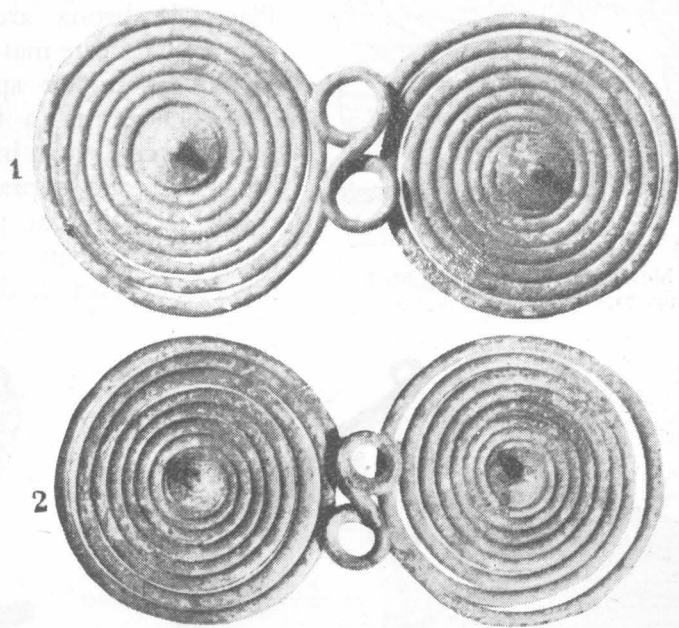

Fig. 72. — Balta Verde. Movila XII, mormîntul 4; 1. nr. 2; 2. nr. 3.

Sîrma de bronz are aceeași grosime pe aproape toată lungimea sa. Spre cele două capete, însă, ea se subțiază treptat.

Secțiunea sa este rotundă; în regiunea buclei are, însă, secțiunea rombică.

Fibula este făcută dintr-o singură sîrmă, împărțită exact în două jumătăți, care formează două mari spirale. Spiralele sînt legate între ele printr-o buclă în formă de 8. Capetele sîrmei, care se găsesc la mijlocul celor două spirale, sînt fixate în jurul unui buton cu disc și ghimpe destul de înalt.

De acești butoni se fixau pe partea dorsală a fibulei portagrafa și acul, care erau de fier. Cei doi butoni țineau, deci, și loc de nituri. Acul și portagrafa au ruginit și au dispărut. Au rămas doar cîteva bucăți din placa de fier, pe care s-au imprimat urme din țesătura hainelor mortului.

Lungimea fibulei este de 0,175 m; diametrul celor două spirale este de 0,078 m × 0,08 m, lungimea buclei este de 0,044 m.

Nr. 3. Mare fibulă în formă de ochelari, de același tip cu cea precedentă (fig. 72, 2 și fig. 73). Ea este lucrată tot din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă, iar la mijloc rombică. Sîrma este mai subțire decît cea folosită de meșteșugar la prima fibulă.

¹ Fibula este reprodusă în desen în Raportul de săpături din 1949: «S.C.I.V.», 1950, nr. 1, fig. de la p. 111.

Capetele sîrmei se subțiază treptat și prind, în ultima lor învîrtitură cîte un buton cu disc și ghimpe. Acul, portagrafa și placa de fier s-au distrus din cauza ruginii. Pe un buton-nit a rămas o bucată mai mărișoară din placa de fier, pe care s-au păstrat imprimări de țesătură.

Lungimea fibulei este de 0,161 m, lungimea buclei de 0,038 m, iar diametrul spiralelor de 0,076 m $\times$ 0,079 m.

Nr. 4 și nr. 5. Două brățări plurispiralice, din placă de bronz (fig. 74, 2—3 și fig. 75). Placa este răsucită de opt ori, ca să formeze o spirală. Placa de bronz are secțiunea plan-convexă. Ea este mai lată la mijloc și se îngustează treptat spre ambele capete.

Decorația a fost întrebuințată numai la cele patru învîrtituri de la mijloc. Aici, pe suprafața exterioară a plăcii, s-au incizat puternic trei linii paralele, care dau suprafeței plăcii un aspect de placă în dungi ușoare.

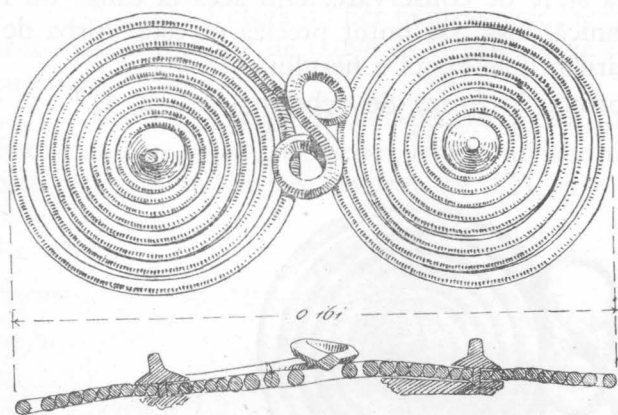

Fig. 73. — Balta Verde. Movila XII, mormintul 4, nr. 3 = fig. 72, 2.

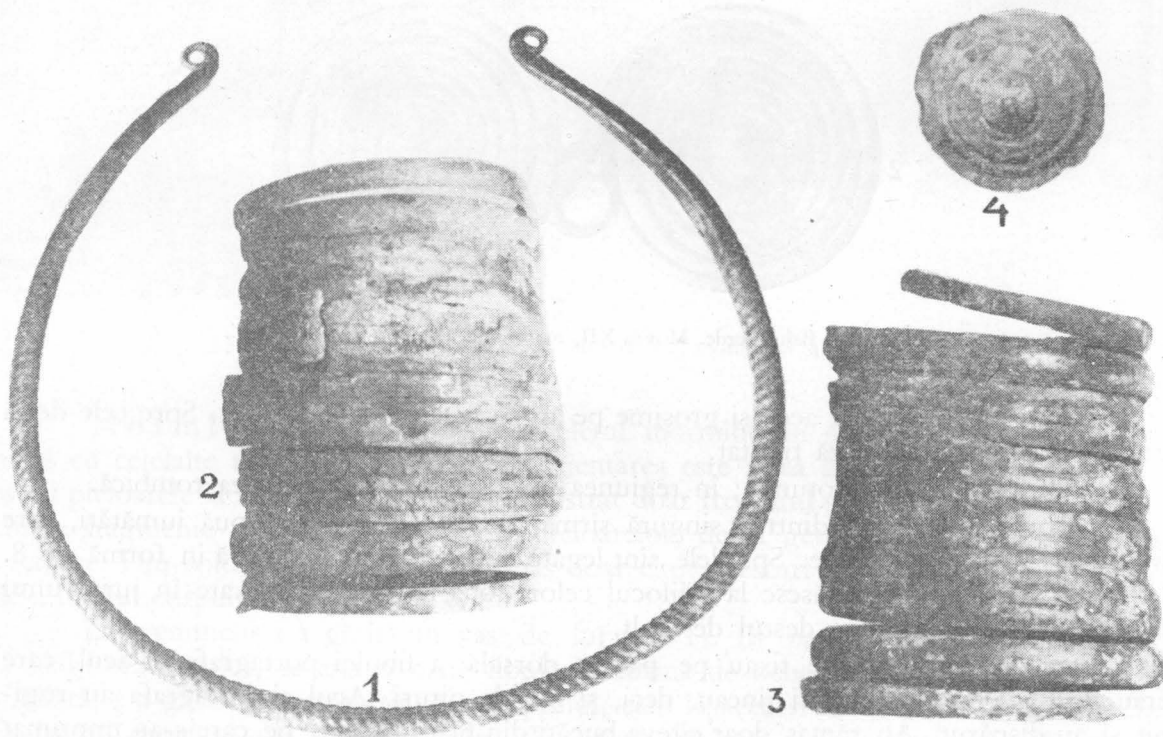

Fig. 74. — Balta Verde. Movila XII, mormintul 4; 1. nr. 7 = fig. 76; 2. nr. 4; 3. nr. 5; 4. Movila XVII, mormintul 4, nr. 1 = fig. 94,1.

Diametrul interior al brățării nr. 4 (fig. 75,1) este de 0,068 m, iar acela al brățării nr. 5 (fig. 75,2) este de 0,065 m. Brățările sînt grele.

Nr. 6. Brățară din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă. Sîrma se subțiază către extremități. Brățara este formată din trei răsuciri spiralice.

Brățara este în bună stare de conservare.

Fig. 75. — Băita Verde. Movila XII, mormîntul 4,
nr. 4 și nr. 5.

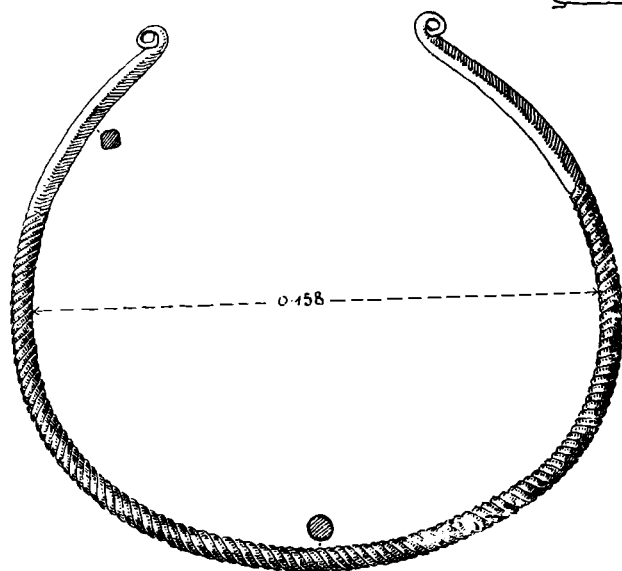
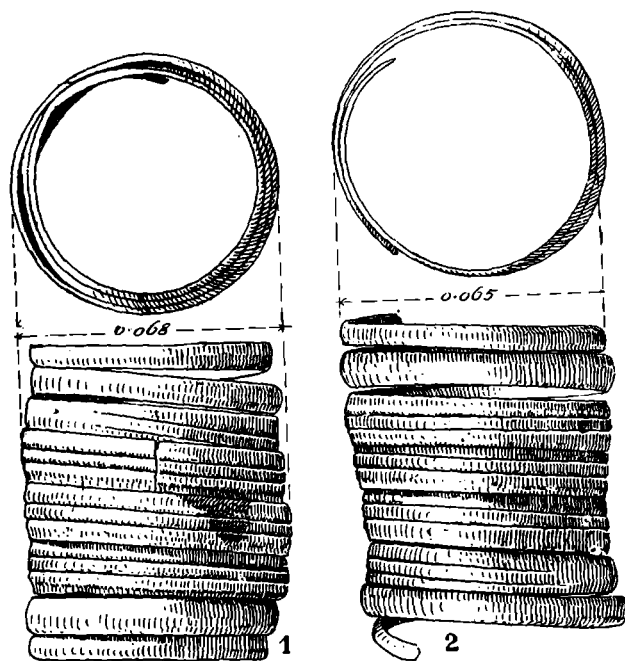
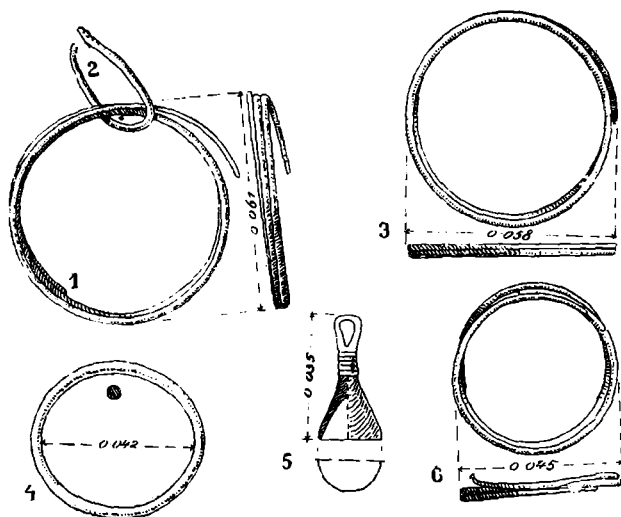

Fig. 76. — Balta Verde. Movila XII, mormîntul 4,
nr. 7 = fig. 74, 1.

Fig. 77. — Balta Verde. Movila XII, mormîntul 4,
1. nr. 9; 2. nr. 11; 3. nr. 10; 4. Mormîntul 5;
5. Mormîntul 6 = fig. 127, 18; 6. nr. 8.

Diametrul exterior este de 0,06 m.

Nr. 7. Colier de bronz, lucrat din bară de bronz (fig. 74,1 și fig. 76). Corpul colierului este torsionat pe $2/3$ din lungimea lui; pe această lungime, bara are secțiunea rotundă; către cele două extremități ale colierului, bara are secțiunea rombică. Bara de bronz se subțiază spre capete. Acestea se termină cu câte o răsucire spiralică, făcută prin ciocănire cu ciocanul. În rest, colierul a fost turnat din bronz de bună calitate. Coastele sau răsucirile porțiunii « torsionate » au rezultat tot prin turnare.

Lungimea colierului (bara) este de 0,444 m, iar diametrul său interior, de 0,158 m; grosimea maximă a barei este de 0,008 m.

Nr. 8. Spirală din sîrmă subțire de bronz, răsucită de două ori și jumătate (fig. 77,6). Capetele sîrmei sînt subțiate mult și se termină într-un vîrf ascuțit. Diametrul exterior este de 0,045 m.

Nr. 9. Spirală din sîrmă subțire de bronz, cu secțiunea rotundă, formată din două răsuciri și jumătate (fig. 77, 1). Sîrma este mai groasă la mijloc și se subțiază treptat spre extremități, terminîndu-se într-un vîrf ascuțit.

Această spirală era prinsă de spirala nr. 10 care, la rîndul său, era agățată de cîrligul nr. 11.

Diametrul exterior al spiralei-verigii este de 0,061 m.

Nr. 10. Altă spirală-verigă din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă, găsită la un loc cu cea precedentă (fig. 77,3). Ea este formată din două răsuciri.

Diametrul său exterior este de 0,058 m.

Nr. 11. Cîrlig de sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă, care prindea cele două spirale-verigi nr. 9 și 10 (fig. 77,2).

Nr. 12—13. Doi năsturași de bronz, cu tortiță perforată; un exemplar (nr. 12) diametrul de 0,015 m, iar celălalt (nr. 13) de 0,02 m. Partea superioară a năsturașilor are formă de calotă.

Nr. 14. Năsturaș de bronz, de o formă similară cu nr. 12—13; diametrul său este de 0,015 m.

M o r m î n t u l 5. În acest mormînt s-au descoperit doar cîteva oase din scheletul mortului. Acesta fusese așezat pe spate, în poziție întinsă. Printre oase nu s-a descoperit, ca obiect arheologic, decît o fibulă de fier în stare fragmentară. S-a păstrat corpul în formă de arc și resortul care a avut o singură spirală (fig. 78,1). Corpul fibulei are secțiunea rotundă. El este puternic mîncat de rugină.

M o r m î n t u l 6. Este vorba de asemenea de un mormînt de inhumatie. Oasele scheletului nu s-au păstrat în bună stare de conservare. Lîngă schelet s-a găsit doar un obiect (de atîrnat) în formă de clopoțel, turnat în bronz (fig. 77,5). El are o tortiță cu cheotoare, care servea la atîrnat. Corpul este gol în interior. Porțiunea dintre toartă și corp este ornamentată cu trei linii în relief.

Înălțimea sa este de 0,035 m.

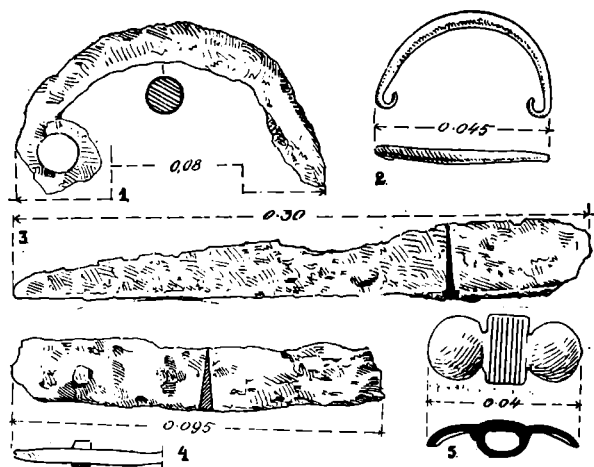

Fig. 78. — Balta-Verde. 1. Movila XII, mormîntul 5, nr. 1; 2. Movila XII, mormîntul 7, nr. 1; 3. Movila XIV, mormîntul 1, nr. 1; 4. Movila XIV, mormîntul 2, nr. 1; 5. Movila XVI, mormîntul 1, nr. 4 = fig 127,12—15.

M o r m î n t u l 7. Este același rit funerar ca și la celelalte morminte despre care a fost vorba mai sus. Oasele mortului au fost măcinate în bună parte, din cauza umezelii solului. Din felul cum zăceau resturile oaselor s-a putut constata că mortul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă. În regiunea pieptului s-a descoperit o fibulă de bronz în stare fragmentară. S-a păstrat doar corpul fibulei, în formă de arc și extremitățile sale cu resturi din resort și din spirala ce lega corpul de piciorul fibulei (fig. 78,2).

Lungimea sa este de 0,045 m.

În mantaua movilei s-au mai descoperit încă două obiecte arheologice, care nu făceau parte din inventarul mormintelor amintite.

În apropierea mormintului 5 s-au descoperit o verigă de bronz și o fibulă de bronz.

Veriga este lucrată din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă (fig. 77,4). Capetele verigii au fost sudate. În punctul de sudură, grosimea sîrmei este mai groasă decît în rest. Veriga nu are nici un ornament.

Diametrul său interior este de 0,042 m iar grosimea medie a sîrmei este de 0,0025 m.

Fibula este lucrată din sîrmă de bronz, cu secțiunea rombică (fig. 69,2). Corpul fibulei este în formă de arc. Nu are nici un ornament. Piciorul fibulei are forma de placă triunghiulară, legată de corpul agrafei prin spirală simplă. Resortul este unispiralic. Acul fibulei s-a păstrat.

Lungimea fibulei este de 0,065 m, iar înălțimea, de 0,039 m.

MOVILA XIII

Movila XIII se află pe dreapta vîlcii de la locul zis « la podișcă », în fața movilei XII. În mantaua movilei s-au descoperit cîteva fragmente ceramice aparținînd culturii locale a primei epoci a fierului, fragmente care au fost aduse o dată cu pămîntul din care s-a ridicat movila funerară.

Movila cuprindea două morminte de înhumăție. Nu s-a descoperit nici o îngrămădire de pietre. Este vorba deci, de morminte de înhumăție simple.

M o r m î n t u l 1. Scheletul mormintului nr. 1 se afla în centrul movilei. Oasele au fost distruse aproape în întregime. Resturile de oase indicau așezarea mortului în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Lîngă schelet nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

M o r m î n t u l 2. Alături de scheletul mormintului nr. 1 s-a dat peste un alt schelet, de cărui oase s-au păstrat mai bine. S-au conservat în special, oasele mari și resturi din craniu. După acestea, reiese că este vorba de un individ în vîrstă. Mortul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului.

Nr. 1. Între genunchi se aflau resturile unei străchini de lut, cu buza răsfrîntă în interior caracteristică și altor morminte contemporane de la Balta Verde (nr. 1). Lutul era de culoare neagră, cu nuanțe castanii. Vasul fusese sfărîmat și ros puternic din cauza umezelii și acidității solului, așa încît nu s-a mai putut reconstitui. S-au ridicat doar cîteva mici fragmente.

Nr. 2. La umărul stîng s-a dat peste un inel plurispiralic (nr. 2), al cărui rost era să adune și să țină anumite părți ale îmbrăcăminții (fig. 70,3). Inelul este făcut din sîrmă subțire de bronz, cu secțiunea rotundă și, pe alocuri, pătrată. Grosimea sîrmei este uniformă pe toată lungimea sa. Un capăt al sîrmei este subțiat și apoi ascuțit. Celălalt capăt s-a rupt.

Diametrul interior al inelului este de 0,076 m.

Nr. 3. În mantaua movilei s-a descoperit o fibulă din sîrmă subțire de bronz, cu secțiunea rotundă (fig. 64,6). Este vorba de o fibulă în formă de ochelari, deformată. La mijlocul celor două spirale va fi fost, probabil, o buclă în formă de opt, similară celor

două mari fibule din mormîntul 4 din movila XII. Fiecare volută sau spirală are cîte cinci învîrtituri. Ultima învîrtitură a capetelor sîrmei nu cuprinde nici un fel de buton.

Diametrul volutelor este de 0,03 m; lungimea actuală a fibulei este de 0,088 m, iar grosimea sîrmei, de 0,002 m.

MOVILA XIV

Spre nord-est de movila XII se afla o altă movilă, mult mai joasă decît aceasta. Înălțimea sa abia avea 0,20 m deasupra terenului înconjurător. Movila și-a pierdut din înălțime și datorită faptului că aici s-au făcut arături în decursul timpului iar drumul de țară trece pe latura de vest a movilei (fig. 79).

Diametrul movilei era de 8 m. Sub mantaua movilei s-a dat peste obișnuita grămadă de pietre de rîu, pe care am întîlnit-o pînă acum la alte morminte din grupa celor de la

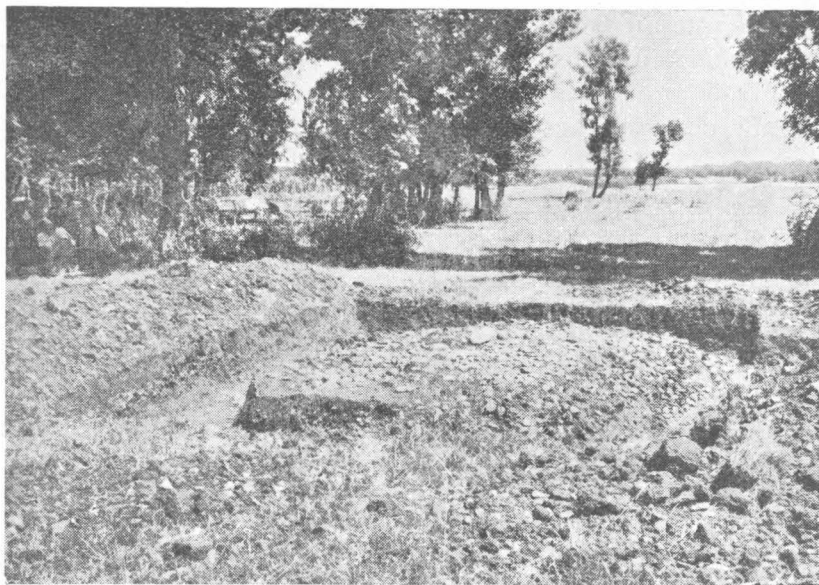

Fig. 79. — Balta Verde. Movila XIV.

«mormiți». Nici sub pietre și nici printre acestea nu s-au descoperit resturi de oase dar, dacă ținem seama că în toate mormintele din movilele de la Balta Verde s-a practicat ritul înhumației, nu este nici o îndoială că și în această movilă ne găsim în fața unor morminte de înhumație, ale căror schelete s-au topit complet din cauza umezelii solului.

Grămada de pietre avea o formă aproape regulată și anume dreptunghiulară. Ea avea o grosime mai mare spre mijloc.

Mormîntul 1. Printre pietre s-au descoperit multe urme de fier ruginit, care nu au mai permis însă reconstituirea vreunui anumit obiect. Doar în jumătatea vestică a grămezii de pietre s-a dat peste o lamă de pumnal de fier, roasă puternic de rugină (fig. 78,3). Ea are lungimea de 0,30 m și a aparținut probabil unui pumnal curb, cu mînerul obișnuit, în forma literei T. Lama are secțiunea triunghiulară, cu muchia bătută și îngroșată pe margini. Vîrfurile lamei este prelung, iar înspre bază ea se lățește, purtînd aici urma unei găuri de nit. Este de presupus că lama pumnalului s-a rupt și a fost ulterior refolosită. Cu această ocazie s-au făcut găuri pentru niturile ce fixau plăselele mînerului pumnalului. Cazuri similare au mai fost întîlnite în mormintele acestui complex.

Tot în jumătatea vestică a grămezii de pietre se aflau mai multe bucăți amorfe de rugină. În această parte a movilei se afla, desigur, un mormînt de luptător, după cum dovedește lama de pumnal de mai sus.

Mormîntul 2 se găsea în partea de est a grămezii de pietre de râu. Aici, ca și în jumătatea de vest, se aflau grămezi mici de rugină de fier, provenind de la obiectele distruse din cauza umezelii. Ca obiect arheologic, care a putut fi determinat, amintim un fragment de pumnal de fier. Este vorba de restul lamei și o parte din placa minierului, în care erau trei găuri de nituri, dintre care unul s-a păstrat încă (fig. 78, 4). Lama are secțiunea triunghiulară foarte regulată. Fragmentul de pumnal a fost foarte puternic ros de rugină. Lungimea lui actuală este de 0,095 m. Fragmentul nostru făcea parte dintr-un pumnal curb, cu minierul în forma literei T, formă atît de frecventă în necropola de la Balta Verde.

Mormîntul 2, ca și mormîntul 1, aparține de asemenea unui luptător. Prin urmare în movila XIV au fost îngropați, foarte probabil în aceeași vreme, doi luptători.

Cele trei movile, de care a fost vorba mai sus — adică movila XII, XIII și XIV — formează o mică grupă, în punctul numit « la podișcă ». Această grupă nu rămîne izolată de grupa mare (movila I-XI și XIX-XXIV) de la « morminți ». Aceste două grupe se leagă, nu numai topografic vorbind, ci și prin felul de construire a mormintelor și prin conținutul lor. Movelele XII-XIII cuprind morminte de civili și femei, pe cînd movila XIV cuprinde morminte de luptători.

Grupa de la « podișcă » se află în marginea de nord-est a zăvoifului satului Balta Verde. Arăturile au atins parțial numai movila XIV. Celelalte două se găseau în zăvoi, printre copaci.

★

O altă grupă de patru movile funerare se găsește la aproximativ 1 km mai spre sud de grupa « de la podișcă », la locul numit de localnici « la glod » sau « în glod la urlătoare », pe islazul gospodăriei de stat. Această grupă este mai departe de Dunăre decît celelalte două. Ea se găsește aproximativ la 500 m depărtare de malul Dunării. Movelele acestei grupe sînt mai mari și cuprind mai mulți morți.

MOVILA XV

Diametrul movelei este de 17 m $\times$ 17 m; înălțimea ei față de nivelul terenului de alături este de 1,50 m. Movila a fost, însă, construită pe o ridicătură naturală. Distanța de la centrul movelei XIV, care se află spre est de prima, este de 17,50 m.

Sub stratul de pămînt vegetal s-a dat peste un întins strat de piatră de râu, care acoperea un număr de opt morminte (fig. 80). Suprafața stratului de pietre avea lungimea de 7,50 m și lățimea de 5,50 m. În colțul de nord-vest al săpăturii nu se afla însă nici un strat de piatră.

Mormîntul 1. Mormîntul 1 s-a descoperit pe latura sudică a movelei. Mortul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Lungimea resturilor de oase era de 1,20 m. Oasele se găseau în proastă stare de conservare. Craniul era sfărîmat și rău păstrat. Orientarea era VNV 309° — ESE 129°.

Între genunchii scheletului s-a dat peste resturile unui vâscior de lut ars, în așa de proastă stare de conservare, încît nu i s-a mai putut reconstitui nici profilul. Alt obiect arheologic nu s-a mai descoperit.

Mormîntul 2. Mortul a fost îngropat între mormîntul 1 și mormîntul 3. Craniul scheletului mormîntului 2 se afla la 0,80 m depărtare de craniul scheletului din mormîntul 1. Oasele s-au păstrat în general bine. Mortul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă, cu mina stîngă adusă spre corp. Orientarea era NNV 326° — SSE 146°.

Ca și la mormîntul precedent, și aici fusese așezat între genunchii mortului un vâscior de lut. Din vâscior mai rămăseseră doar cîteva cioburi, după care nu s-a putut

reconstitui profilul vasului. După factura lutului și ardere, vasul aparține culturii primei epoci a fierului. Alt element de inventariere nu s-a descoperit.

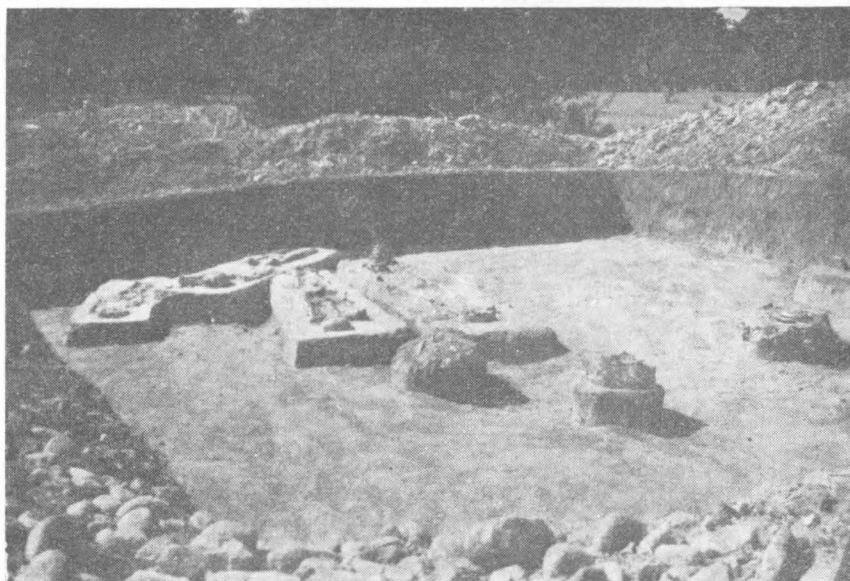

Fig. 80. — Balta Verde. Vederea generală a mormintelor din movila XV.

Mormîntul 2 se afla la un nivel mai înalt cu 0,05 m față de mormîntul 1.

Mormîntul 3. Mortul a fost îngropat la o adîncime mai mică decît acela din mormîntul 1. Diferența de nivel era de 0,15 m. Picioarele mortului ajungeau pînă spre pieptul mortului din mormîntul 2. Oasele s-au păstrat în bună stare de conservare. Mortul a fost pus în groapă în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea era NNV 303° — ESE 123°.

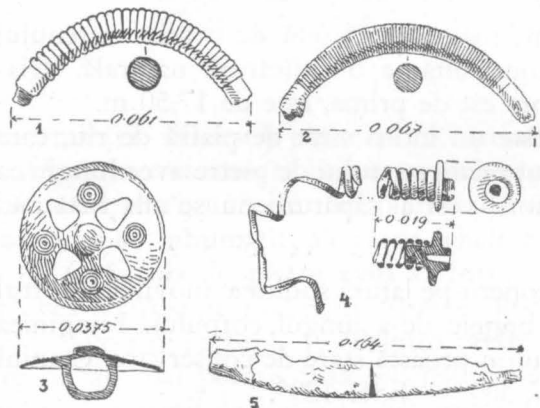

Fig. 81. — Balta Verde. 1. Movila XV, mormîntul 3, nr. 2; 2. Movila XV, mormîntul 3, nr. 3; 3. Movila XVI, mormîntul I, nr. 2; 4. Movila XVI, mormîntul I, nr. 19; 5. Movila XVI, mormîntul 3, nr. 1.

de bronz, care a fost ornamentat cu cercuri în relief, paralele. Secțiunea corpului fibulei este rotundă.

Lungimea fragmentului, măsurată pe coardă, este de 0,061 m.

Nr. 2. Fibulă în stare fragmentară, lucrată din fier și bronz, ca și exemplarul precedent (fig. 81, 2). S-a păstrat corpul în formă de arc. Restul fibulei, care era de fier,

Între tălpile picioarelor se afla un vâscior de lut, din care s-au mai păstrat doar cîteva fragmente netipice, după care nu se poate reconstitui forma vasului.

În partea dreaptă a pieptului s-a descoperit o fibulă (nr. 1). În partea stîngă se găsea o altă fibulă (nr. 2).

Nr. 1. Fibulă de bronz și fier în stare fragmentară (fig. 81, 1). S-a păstrat doar corpul în formă de semicerc sau arc, făcut după tehnica întîlnită și la alte exemplare descrise pînă acum: peste o bară de fier, care formează miezul corpului agrafei, s-a turnat, într-un tipar anumit, învelișul

s-a distrus din cauza umezelii. Corpul este acoperit cu cercuri crestate, paralele. Secțiunea corpului este rotundă.

Lungimea, măsurată pe coardă, este de 0,067 m.

Mormîntul 4. În dreapta scheletului mormîntului 3, și paralel cu acesta, se afla scheletul aparținînd unui alt mormînt. Mortul a fost îngropat pe spate, pe un strat de pietre (fig. 80), centru, dreapta. El a fost așezat în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea scheletului era ESE 112° (craniul) — VNV 292° (picioarele). Lungimea resturilor oaselor păstrate era de 1,80 m. La picioare, între tălpi, se afla o strachină de lut (nr. 1), iar în dreapta picioarelor, în apropiere de călcîiul drept, fusese așezată o lance cu vîrf de fier (nr. 2). Tija lăncii era îndreptată de-a lungul corpului, spre capul luptătorului, iar vîrf de fier spre picioare.

Nr. 1. Strachină de lut ars, lucrată cu mîna dintr-o pastă care a fost amestecată cu pietricele. Prin ardere, lutul a dobîndit culoarea neagră-cenușie, pe alocuri cu nuanțe cenușii mai pronunțate. Marginea străchini este arcuită spre interior, redînd un profil frecvent în cultura primei epoci a fierului de la noi. Suprafața vasului a fost netezită cu grijă. Strachina nu are nici decor și nici apucători.

Diametrul gurii este de 0,122 m și înălțimea de 0,05 m. Vasul se găsește în Muzeul Regional Craiova.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier, cu tub de înmănușare pentru tija sau coada de lemn. Vîrf de fier este în general bine conservat față de alte exemplare.

Lungimea vîrfului este de 0,21 m.

Mormîntul 5. Un alt mormînt se afla spre colțul de vest al grămezii de pietre. Oasele mortului dispăruseră aproape în întregime. S-au păstrat doar cîteva frînturi. Orientarea era nord (picioarele) — sud (capul). La picioarele mortului s-au găsit fragmentele unei străchini de lut, de o formă similară străchini funerare din mormîntul 4.

Mormîntul 6. La picioarele mortului 4 s-a descoperit mormîntul 6. Din scheletul acestuia au rămas foarte puține fragmente mici din craniu, restul scheletului fiind complet topit din cauza umezelii. La o distanță de 2 m depărtare de craniu s-a găsit o strachină de lut, care făcea, desigur, parte din inventarul acestui mormînt. Ea era așezată, după obiceiul curent în aceste movile, la picioarele mortului. Mortul ar fi avut o orientare SSV 191° (craniul) — NNE 110° . Strachina avea marginea răsfrîntă spre interior, iar pe corp apucători oblice și late.

Mormîntul 7. Din scheletul acestui mormînt s-au descoperit doar cîteva resturi de oase și fragmentele unei străchini de lut de o formă similară celor întîlnite în celelalte morminte. Fiind foarte sfărîmată, nu s-a mai putut reconstitui.

Mormîntul 8. În aceeași proastă stare de conservare se afla și scheletul din mormîntul 8, din care nu s-au mai păstrat decît cîteva bucăți de oase și fragmentele unei străchini de lut ars, care fusese așezată la picioarele mortului. Prin formă și tehnică, această strachină este similară celorlalte exemplare.

MOVILA XVI

Movila XVI se află la est de movila XV, în linie dreaptă cu aceasta. Diametrul movilei este de 18 m $\times$ 18 m. Movila are o formă rotundă regulată; înălțimea sa nu trecea de 0,60 m deasupra terenului înconjurător.

Mantaua movilei acoperea un număr de șase morminte de inhumație, care se găseau într-un dreptunghi cu laturile aproximativ de 6,85 m $\times$ 4,30 m (fig. 82). În centrul movilei se găsea mormîntul 1 și parțial mormîntul 6. Acesta era singurul mormînt în întregime

cu pietre, pe cînd patru erau morminte simple, fără stratul de pietre de rîu, iar al cincilea era numai parțial cu piatră.

Mormîntul 1. Mortul a fost așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului, orientat ESE 112° (capul) — VNV 292° (picioarele). Craniul și oasele mari au rezistat mai bine decît în alte morminte (fig. 83, în față). Lungimea resturilor păstrate era de 1,50 m. Judecînd după craniu, oase și inventar, pare a fi vorba de scheletul unei femei.

În regiunea gîtului s-au găsit două mici plăci de bronz (nr. 1). La 0,20 m spre sud-vest de craniu, în stînga acestuia, s-a găsit o aplică ajurată (nr. 2). Tot în stînga corpului, cu 0,60 m mai jos de obiectul nr. 2, s-a descoperit o altă aplică similară (nr. 3).

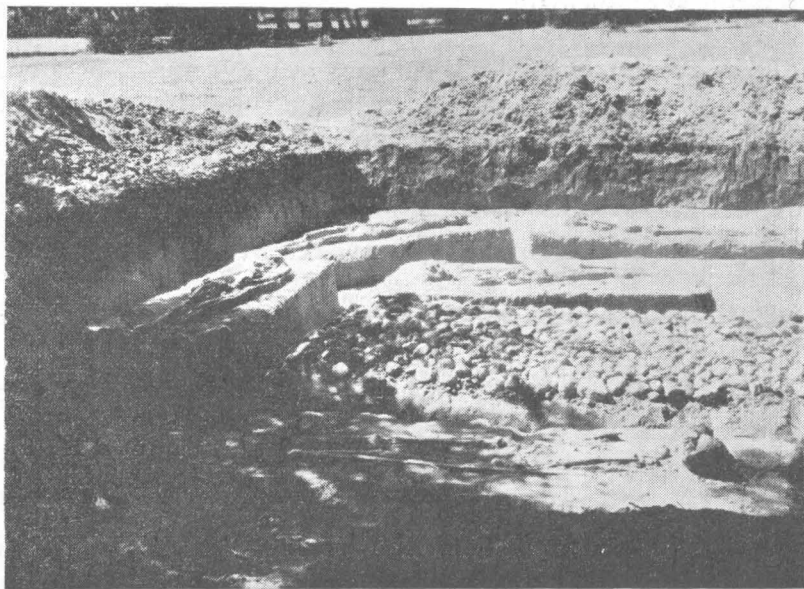

Fig. 82. — Balta Verde. Movila XVI. Vedere generală.

Risipite pe corp și alături de el se găseau 11 aplice în formă de opt, cu placa dreptunghiulară la mijloc (nr. 4 — 14), dintre care una era în dreptul centurii. În dreptul oaselor pubiene s-au descoperit două fibule în stare fragmentară (nr. 15 și nr. 16). Pe partea opusă acestora, adică la dreapta scheletului, se aflau o fibulă similară (nr. 17) și un ineluş de fier (nr. 18). Pe corp s-a mai descoperit de asemenea și o podoabă din grupa așa numitelor « saltaleoni », avînd la un capăt un buton (nr. 19).

Nr. 1. Un obiect din placă foarte fină de bronz, a cărui formă nu s-a putut determina. S-au găsit doar două mici foițe de bronz, care s-au și sfărîmat. Obiectul se găsea în regiunea gîtului. Este vorba, probabil, de un pandantiv.

Nr. 2. Aplică ajurată, lucrată din bronz (fig. 81,3). Ea a fost turnată, după cum reiese din dungile rămase. Forma aplicei a fost făcută din trei tipare: într-unul s-a săpat partea superioară a plăcii, iar în celelalte două, partea dorsală, cu toarta. Obiectul nu a fost retușat după turnare și nu poartă nici urme de folosire îndelungată. Aplică este în formă de disc, avînd la mijloc un buton rotund. În suprafața rotundă a discului s-au săpat patru « ferestre » triunghiulare, iar în spațiul dintre ele s-a făcut un ornament din cercuri mici paralele și cu punct în centru. O bandă circulară în relief înconjoară marginea aplicei.

Pe partea dorsală are o tortiță arcuită din bandă cu secțiunea dreptunghiulară și marginile rotunjite.

Diametrul aplicii este de 0,0375 m, iar înălțimea, de 0,015 m.

Nr. 3. Aplică similară, care a fost turnată în același tipar ca și precedenta. Are același decor și dimensiuni. Ambele exemplare se află la Muzeul Regional, Craiova.

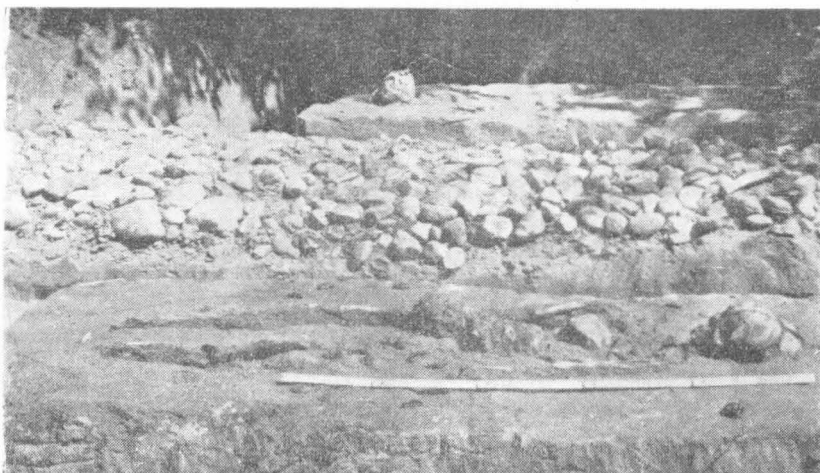

Fig. 83. — Balta Verde. Mormintele 1, 6 și 5.

Nr. 4—14. Un număr de 11 aplici de bronz în forma numărului opt, avînd la mijloc o placă dreptunghiulară (fig. 78,5). Pieseile au fost turnate în tipare formate din patru părți, așezate în așa fel ca să se poată turna deodată și tortița de pe latura dorsală.

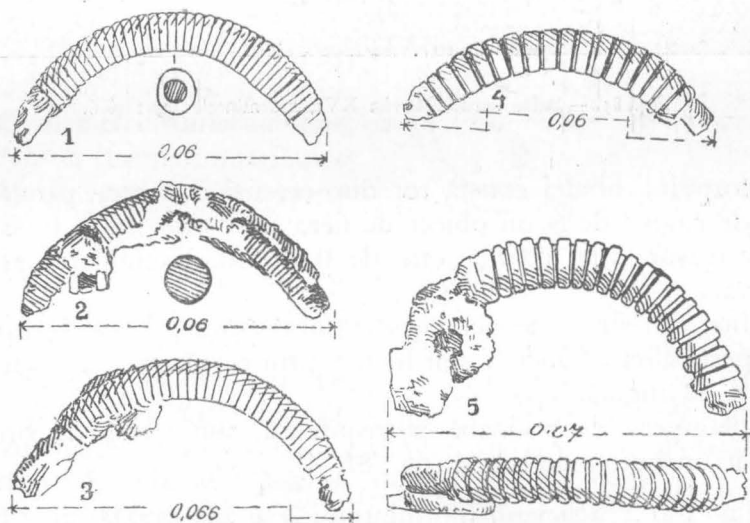

Fig. 84. — Balta Verde. Movila XVI, mormîntul 1; 1. nr. 15; 2. nr. 16; 3. nr. 17; 4. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 127, 3.

Placa de la mijloc este ornamentată cu linii paralele, așezate în lungimea plăcii. Toate exemplarele poartă acest decor. Tortița este arcuită din bandă cu secțiunea dreptunghiulară. Pe două exemplare s-au prins puternic urme de rugină de fier și un rest de resort probabil de fibulă.

Lungimea în medie a aplicilor este de 0,04 m; cele mai mici au o lungime de 0,037 m.

Nr. 15. Fibulă fragmentară, cu corpul semicircular (fig. 84,1). S-a păstrat numai corpul, care este lucrat din fier și bronz. Prin interiorul corpului trece o bară de fier

rotundă, peste care s-a turnat bronz. Invelișul acesta de bronz este ornamentat cu cercuri incizate, paralele. Secțiunea corpului este rotundă.

Lungimea corpului este de 0,06 m.

Nr. 16. Fibulă similară celei precedente (fig. 84, 2). S-a păstrat de asemenea numai corpul, lucrat după același procedeu — din fier și bronz. Desenul este asemănător exemplarului nr. 15. Pe corpul fibulei se păstrează resturi de rugină de la un obiect de fier, alături de care au stat în pământ și resturi cu patină de bronz. Secțiunea este rotundă. Lungimea, măsurată pe coardă, este de 0,06 m.

Nr. 17. Fibulă asemănătoare celor două exemplare de mai sus (fig. 84, 3). S-a păstrat de asemenea numai corpul fibulei, al cărui mijloc este de fier, iar învelișul de bronz.

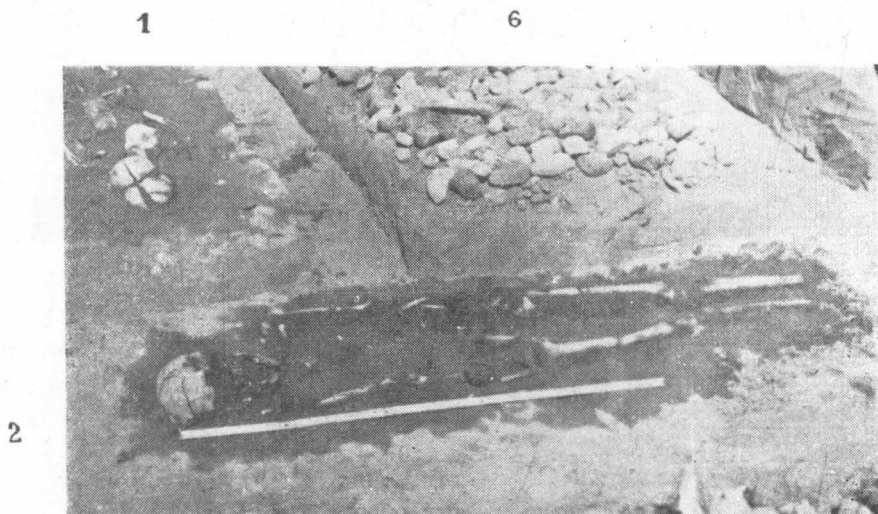

Fig. 85. — Balta Verde. Movila XVI, mormintele: 2, 1 și 6.

Ornamentarea corpului fibulei constă tot din cercuri incizate, paralele. Pe corp se păstrează urme de rugină de la un obiect de fier.

Lungimea măsurată pe coardă este de 0,066 m. Exemplarul se află la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 18. Inel din sîrmă de fier cu secțiunea rotundă, avînd capetele ascuțite și petrecute unele peste altele. Capetele sînt lucrate prin ciocănire și ascuțite prelung. Inelul este puternic ros de rugină.

Nr. 19. Fragment de podoabă plurispiralică, din sîrmă de bronz (saltaleoni), avînd la un capăt un buton de bronz (fig. 81, 4).

Mormîntul 2. Scheletul mormîntului 2 se află la 0,90 m și perpendicular pe direcția celui dintîi (fig. 85, în față; și fig. 86). Craniul s-a păstrat relativ bine. De asemenea s-au păstrat și oasele mari. Mortul a fost așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea era NE 45° — SV 225°. Lungimea resturilor scheletului este de 1,50 m. Craniul se găsea întors pe dreapta. Capetele oaselor mari erau măcinate din cauza umezelii solului. Rădăcinile copacilor au contribuit și ele la distrugerea craniului și a oaselor.

Pe mîna dreaptă s-a descoperit o brățară de fier (nr. 1), iar pe cea stîngă o altă brățară, lucrată însă din bronz (nr. 2).

Nr. 1. Brățară din bară de fier cu secțiunea rotundă și capetele petrecute unul peste altul pe o distanță de 1/3 din lungimea totală a brățării (fig. 64, 5). Capetele se

subțiază treptat și se termină într-un vîrf ascuțit. Ele au fost lucrate prin ciocănire. Brățara este puternic măcinată de rugină.

Diametrul interior este de 0,047 m, iar diametrul exterior (maxim; acolo unde bara este mai groasă și deci mai bine păstrată), de 0,07 m.

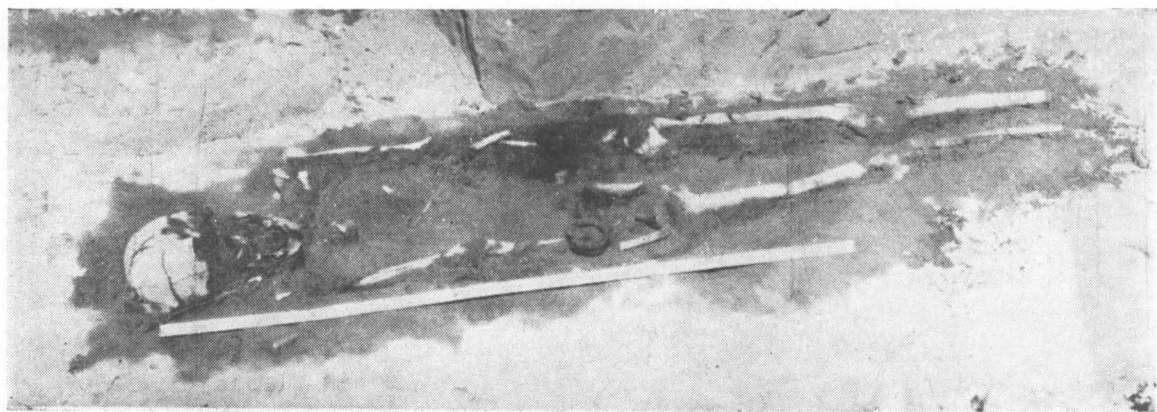

Fig. 86. — Balta Verde. Movila XVI, mormîntul 2.

Nr. 2. Brățară de bronz, lucrată dintr-o bară cu secțiunea plan-convexă și capetele suprapuse pe o distanță de aproximativ $1/3$ din lungimea brățării (fig. 87, 1). Capetele sînt ascuțite. Brățara nu are nici un fel de decor. Într-un punct poartă urme de rugină de la un obiect de fier.

Lungimea barei din care s-a lucrat brățara este de 0,253 m; lățimea sa medie este de 0,01 m; diametrul interior este de 0,052 m $\times$ 0,05 m (forma brățării este perfect rotundă). Exemplarul se găsește la Muzeul Regional, Craiova.

Mormîntul 3. Spre sud-est de mormîntul 1, și anume în colțul sud-estic al suprafeței dreptunghiulare de care s-a vorbit mai înainte, s-a dat peste resturile unui nou mormînt de înmormîntare. Mortul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea diferă de aceea a tuturor celorlalte morminte: NV 315° — SE 135° . Lungimea resturilor scheletului este de 1,70 m.

La cotul mîinii stîngi se afla un cuțit de fier (nr. 1), iar la picioare s-a descoperit o aplică de bronz (nr. 2).

Nr. 1. Cuțit de fier curb (fig. 81, 5). Lama este arcuită spre interior, către tăiș. Secțiunea lamei este triunghiulară. Partea dinspre vîrf lipsește. S-a păstrat și o porțiune din placa mînerului, pe care se observă, într-un singur loc, un rest dintr-un nit. Plăselele mînerului se fixau deci cu ajutorul niturilor. Lungimea cuțitului este de 0,164 m.

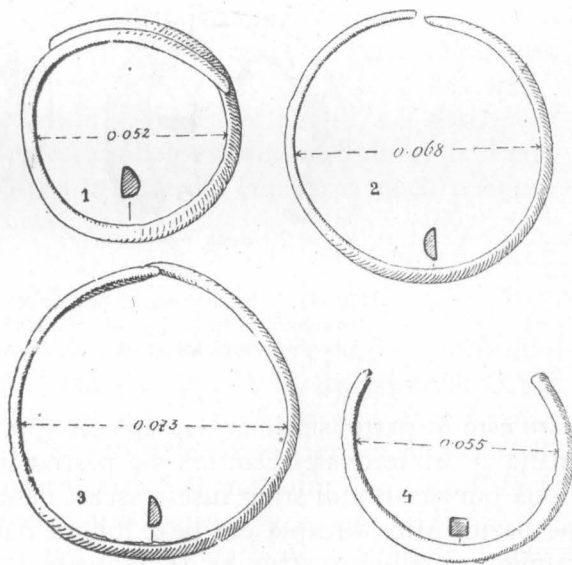

Fig. 87. — Balta Verde. 1. Movila XVI, mormîntul 2, nr. 2; Movila XVII, mormîntul 2, nr. 9; 3. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 10; 4. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 7.

Nr. 2. O aplică de bronz în forma numărului opt, cu placă dreptunghiulară la mijloc (fig. 89,5). Placa este ornamentată cu linii paralele. Exemplarul este într-un totu asemănător celor 11 aplici din mormîntul 1.

Mormîntul 4. Scheletul acestui mormînt se afla spre colțul de sud-vest al săpăturii făcute în movilă. Oasele scheletului se găseau la 0,38 m adîncime față de taluzul vestic al săpăturii și cu 0,10 m mai adînc față de mormîntul 3, la același nivel însă față de mormîntul 2, descoperit pe poala de est a movilei. Orientarea era ENE 67° (craniul) — VSV 247° (picioarele). Lungimea resturilor păstrate este de 1,48 m. Craniul,

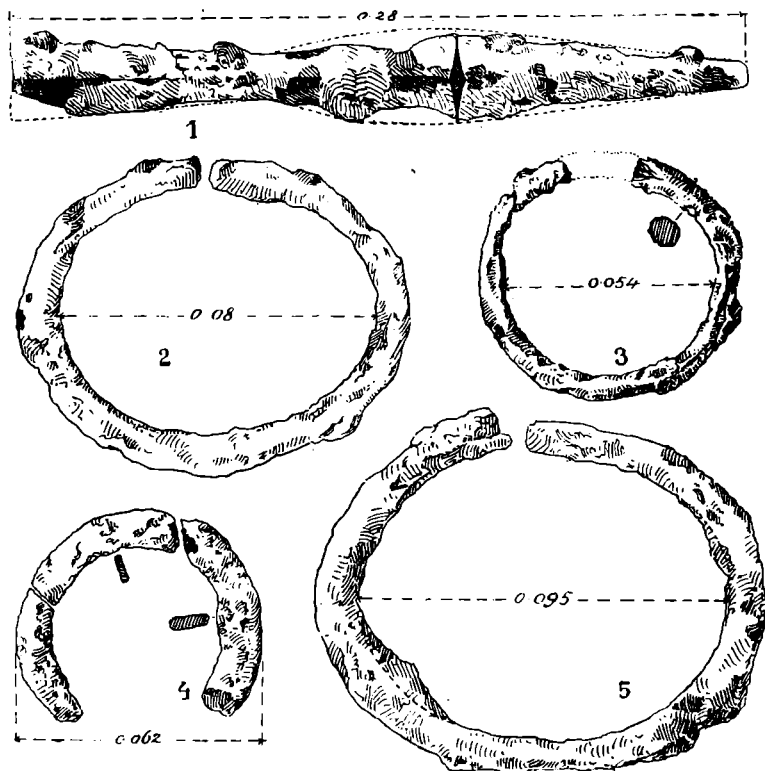

Fig. 88. — Balta Verde. 1. Movila XVI, mormîntul 5, nr. 1; 2. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 11; 3. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 13; 4. Movila XVII, mormîntul 3, nr. 4; 5. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 21.

care este în parte sfărîmat, era aplecat spre piept. El este de tip dolicocefal, cu fruntea înaltă și orbite ovale. Dantura s-a păstrat în întregime. Una dintre măsele era cariată în două puncte. Brațul stîng fusese așezat de-a lungul corpului, pe cînd antebratul se găsea pe bazin. Mîna dreaptă era de-a lungul corpului. Picioarele erau întinse și paralele, cu tălpile în prelungirea tibiilor și peroneelor.

Pe piept s-a găsit un ineluş de bronz (nr. 1). Între labele picioarelor fusesse așezată o ulcică de lut ars (nr. 2).

Nr. 1. Ineluş din sîrmă subțire, cu secțiunea rotundă, care s-a prefăcut în praf.

Nr. 2. Vas de lut, în formă de ulcică, avînd gîtul înalt și cilindric. Vasul avea o toartă ruptă din vechime. Corpul este bombat, cu fundul mic în formă de soclu.

Mormîntul 5. Se afla la 2,50 m nord de mormîntul 1 și alături de mormîntul 6 (fig. 83, în fund). Orientarea acestuia era însă cu totul opusă celorlalte morminte din movila XVI. Capul se găsea spre vest și picioarele spre est (ESE 123° — VNV 303°). Oasele din regiunea gîtului fuseseră deplasate de la locul lor. Este vorba probabil

de o tentativă de jefuire sau de o jefuire parțială. Mortul a fost așezat direct pe solul vechi, în poziție întinsă. Mîna dreaptă se găsea sub șoldul drept, iar cea stîngă era așezată pe abdomen. De la bazin în sus s-au așezat peste mort pietre de rîu, care formau un strat gros de 0,30—0,35 m. Corpul era sub pietre. Folosirea parțială a stratului de pietre, numai de la bazin în sus, stă în legătură cu faptul că de această parte a corpului se lega, pe de o parte, tendința de jefuire a morților de obiectele mai prețioase, care se așezau de obicei de la mijloc în sus, iar pe de altă parte, cu ideile religioase ale epocii respective.

În partea dreaptă a craniului se afla un vîrf de lance de fier așezat cu tubul în jos, spre picioare. Tija era paralelă cu corpul. Vîrfurile lăncii, trecea mai sus de creștetul capului.

Vîrfurile de lance este puternic ros de rugină, avînd tășurile parțial știrbite. Vîrfurile este bont. Frunza sau vîrfurile propriu-zis are o nervură mediană pe ambele părți. Secțiunea sa este rombică. Tubul de înmănușare s-a făcut prin baterea cu ciocanul a părții inferioare a vîrfurilor și ca urmare a fost transformată într-o placă ce a fost îndoită pentru a forma tubul. Linia de contact (nesudată) dintre marginile plăcii este foarte vizibilă (fig. 88,1).

Lungimea totală a vîrfurilor este de 0,28 m; lungimea vîrfurilor (frunza) este de 0,16 m, iar lungimea tubului, de 0,12 m; diametrul maxim al tubului este de 0,026 m.

Vîrfurile de lance se află în Muzeul Regional, Craiova.

Mormîntul 6. Mormîntul 6 se găsea între mormîntul 1 și mormîntul 5 (fig. 82 și fig. 83). El aparține grupei de morminte cu strat de piatră. Suprafața de pietre de rîu avea lungimea de 2,80 m și lățimea medie de 1,30 m. Forma ei era dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate în direcția lungimii scheletului, care era paralel cu cele două morminte aici amintite. Spre capătul de est, această suprafață era mai lată (de 1,40 m). La ridicarea stratului de pietre nu s-au descoperit decît cîteva fragmente mici din schelet. Din craniu nu s-a păstrat absolut nimic. După forma stratului de pietre, este de presupus că mortul a fost așezat aproximativ cu capul spre est și picioarele la vest, avînd deci aceeași orientare, ca și a mormîntului 1.

Către mijlocul stratului de pietre, deci cam în regiunea bazinului, s-a descoperit un fragment dintr-un cuțitaș de fier, singurul obiect arheologic din mormîntul 6. Fragmentul este puternic mîncat de rugină. S-au păstrat o parte din lamă și o mică porțiune din placa mînerului, în care a rămas încă un nit.

MOVILA XVII

Movila XVII se află spre nord de movila XVI, la o distanță de 33 m, formînd un triunghi cu celelalte două movile descrise mai sus (XV și XVI). Între movila XVII și movila XV este o distanță de 46 m.

Diametrul movilei este de 18 m $\times$ 18 m, iar înălțimea deasupra terenului era de 1,20 m. Este vorba de una dintre cele mai mari movile funerare din complexul de la Balta Verde. La suprafață, movila era acoperită cu mărăcini.

Săpătura a cuprins o suprafață de 6 m $\times$ 8 m, în care s-au descoperit 8 (opt) morminte de înhumăție. Sub stratul de buruieni, gros de 0,20 m, s-a dat peste grămada de pietre de rîu, care acoperea aproape mormintele.

Mormîntul 1. Sub grămada de pietre, la 0,60 m, s-a dat peste scheletul mormîntului 1. Mortul a fost îngropat întins pe spate, cu brațele așezate de-a lungul corpului. Oasele nu s-au păstrat în bună stare de conservare. Lungimea resturilor rămase era de 1,40 m. Orientarea scheletului era SE 124° — NV 315°.

La gît s-a descoperit o mărgea de sticlă galbenă (nr. 1). Pe piept, în dreptul mîinii stîngi, se găseau două fibule (nr. 2 și nr. 3). Pe corp, pînă în regiunea genunchilor, s-au descoperit 18 năsturași de bronz, care erau risipiți fără o anumită regulă, majoritatea lor

însă se găsea pe partea stângă a corpului (nr. 4—21). Pe mîna stîngă s-a găsit o brățară de bronz (nr. 22). Între tibii, mai jos de genunchi, fusese așezată o strachină de lut ars (nr. 23).

Nr. 1. Perlă de sticlă de culoare galbenă, de o formă ovală și perforație destul de mare în raport cu corpul mărgelui (fig. 89, 1). Diametrul perlei este de 0,01 m.

Nr. 2. Fibulă fragmentară de bronz; s-a păstrat numai corpul în formă de arc, placa piciorului, care are forma scutului beotic și un rest din resort (fig. 90, 1). Fibula este ruptă și deformată. Corpul are secțiunea rotundă și poartă bucăți de rugină de

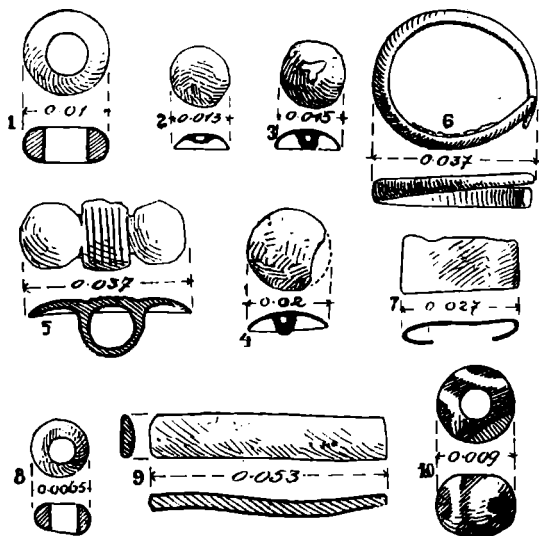

Fig. 89. — Balta Verde. Movila XVII. 1. Mormintul 11, nr. 1; 2. Mormintul 1, nr. 4—21; 4. Mormintul 2, nr. 4; 6. Mormintul 8, nr. 1; 7. Mormintul 2, nr. 3; 8. Mormintul 8, nr. 5; 9. Mormintul 8, nr. 2; 10. Mormintul 7, nr. 1; 5. Movila XVI, mormintul 3.

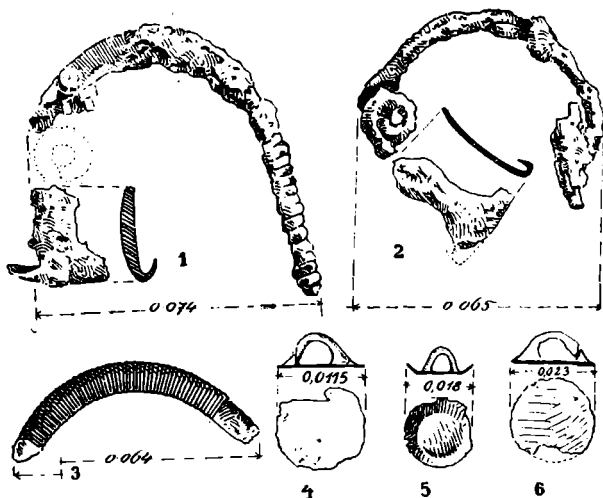

Fig. 90. — Balta Verde. Movila XVII. 1. Mormintul 1, nr. 2; 2. Mormintul 6, nr. 2; 3. Mormintul 5, nr. 2; 4—6. Mormintul 5, nr. 5—10.

fier de la obiectele de fier cu care a fost împreună. Între plăci și corp a fost un resort unispiralic.

Nr. 3. Fibulă în stare fragmentară; s-a păstrat numai corpul în formă de arc, lucrat din fier și foarte puternic ros de rugină.

Nr. 4—21. Năsturași (18) turnați în bronz, avînd partea superioară în formă de calotă și pe partea opusă o urechiușă de prins pe vestimente (fig. 89, 2—3). Diametrul lor variază între 0,01—0,015 m.

Nr. 22. Brățară din bară de bronz, cu secțiunea plan-convexă (fig. 91, 2). Grosimea și lățimea barei sînt uniforme pe toată lungimea. Capetele nu se apropie. Este vorba de o brățară din grupa brățarilor deschise. Pe corp se păstrează resturi de rugină și patină. Diametrul exterior este de 0,06 m.

Nr. 23. Strachină funerară, din lut ars de culoare neagră, cu nuanțe castanii. În exterior se mai păstrează resturi din slipul de culoare neagră-castanie, cu nuanțe cenușii. Buza strachinii este arcuită spre interior. Pe buză poartă caneluri oblice și paralele. Nu are apucători.

Mormintul 2. Mormintul 2 se află la nord de mormintul 1, la o distanță de 2,20 m, măsurată între cranii. Mortul a fost așezat pe spate, în poziție întinsă, pe un pat de pietre de rîu. Peste el s-a așezat o grămadă de pietre de rîu. Pe corp și, parțial, spre piept, a fost așezată o piatră mare, în greutate de aproximativ 60 kg (fig. 92).

Orientarea era ESE 123° (craniul) — NNV 303° (picioarele). Lungimea resturilor păstrate era de 1,70 m. Mormîntul a fost profanat de la șolduri în sus, cu care prilej s-au deplasat și distrus o parte din oasele pieptului și mâinilor.

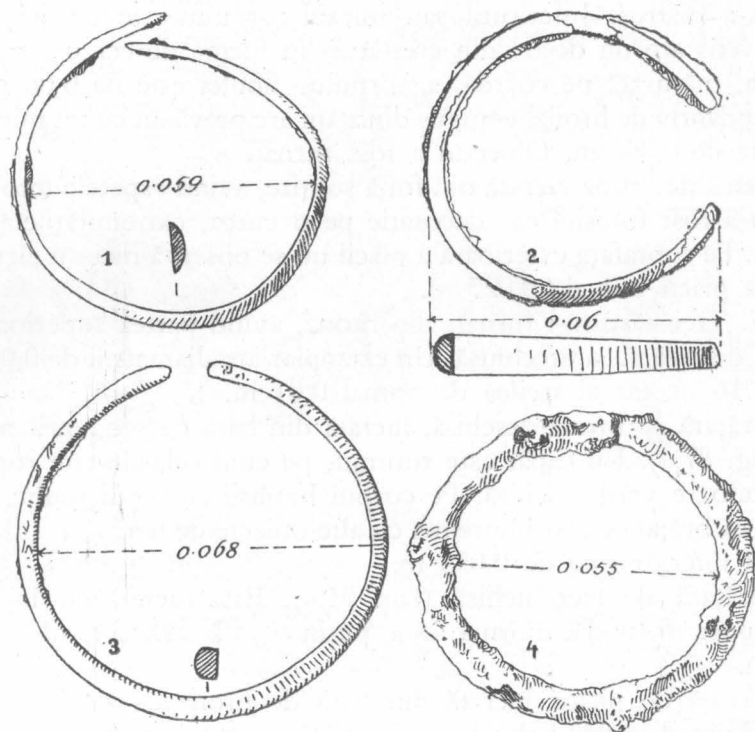

Fig. 91. — Balta Verde. Movila XVII. 1. Mormîntul 7, nr. 2; 2. Mormîntul 1, nr. 22; 3. Mormîntul 2, nr. 22; 4. Mormîntul 2, nr. 8 = fig. 127, 4.

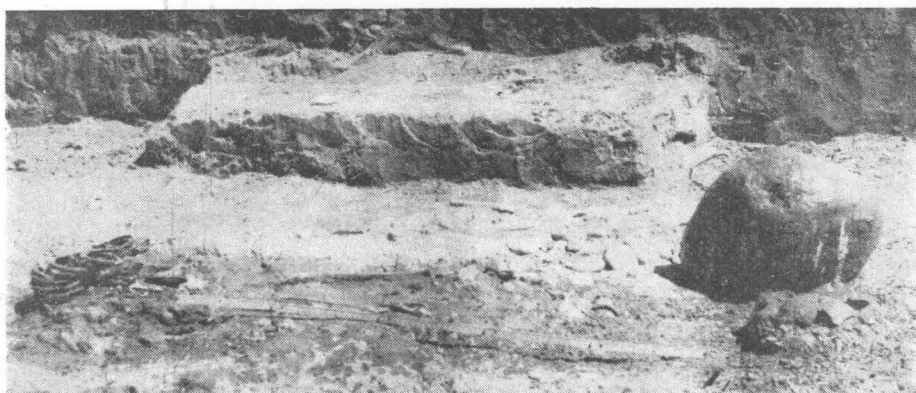

Fig. 92. — Balta Verde. Movila XVII, mormîntul 2 (în față) și mormîntul 3 (în fund).

Pe piept s-a descoperit o fibulă de fier și bronz (nr. 11). În partea dreaptă a capului era un pandantiv de bronz (nr. 2) și o placă de bronz pentru cureaua, ajunsă acolo probabil în timpul profanării (nr. 3). În regiunea pieptului s-au găsit trei năsturași de bronz (nr. 4—6). Pe brațul drept erau două brățări: una de bronz (nr. 7) și alta de fier (nr. 8). Pe piciorul drept se găseau două verigi de bronz (nr. 9 și nr. 10) și două de fier (nr. 11 și nr. 12), pe cînd pe piciorul stîng se găseau nouă verigi de fier (nr. 13—21) și una

de bronz (nr. 22). Pe gleznele și picioarele acoperite cu un număr mare de verigi (fig. 92), se așezase o strachină funerară de lut (nr. 23).

Nr. 1. Fibulă de bronz și fier, descoperită în stare fragmentară (fig. 84,4). S-a conservat numai corpul, de o formă semicirculară, pe cînd restul fibulei, care era lucrat din fier, s-a distrus. Interiorul sau miezul corpului este de fier, iar învelișul de bronz. Acest înveliș are un decor din creștături în formă de cercuri paralele.

Lungimea, măsurată pe coardă, a corpului fibulei este de 0,06 m.

Nr. 2. Pandantiv de bronz, compus dintr-un arc prevăzut cu un mîner triunghiular. Lungimea sa este de 0,047 m. Obiectul a fost turnat.

Nr. 3. Placă de bronz lucrată din foiță subțire, avînd capetele întoarse și rotunjite (fig. 89,7). Placa a fost folosită ca decorație pe o curea, extremitățile fiind îndoite pe marginea curelei. Pe suprafața exterioară a plăcii nu se observă nici un element decorativ.

Lungimea plăcii este de 0,027 m.

Nr. 4—6. Trei năsturași turnați din bronz, avînd partea superioară în formă de calotă. Pe partea dorsală au o urechiușă. Un exemplar are diametrul de 0,02 m (fig. 89,4), al doilea de 0,016 m, iar al treilea de numai 0,01 m.

Nr. 7. Brățară de bronz deschisă, lucrată din bară cu secțiunea pătrată și groasă de 0,0055 m (fig. 87,4). Un capăt este rotunjit, pe cînd celălalt este rupt din vechime. Patina este de culoare verde închisă. Pe corpul brățării sînt mai multe pete de rugină datorită faptului că brățara a stat împreună cu alte obiecte de fier.

Diametrul interior este de 0,055 m.

Nr. 8. Brățară de fier închisă (fig. 91,4). Este lucrată cu îngrijire, din bară de fier cu secțiunea rotundă. Forma este puțin ovală. Diametrul interior este de 0,055 m × 0,05 m.

Nr. 9. Verigă de picior lucrată din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă, aparținînd verigilor și brățărilor deschise (fig. 87,2). Capetele se apropie mult, dar nu se ating. Ele sînt subțiate și rotunjite cu grijă. Grosimea barei este uniformă în restul verigii. Aceasta are o formă perfect rotundă, spre deosebire de verigile de fier, purtate pe picior.

Diametrul interior este de 0,068 m. Lungimea barei din care s-a făcut veriga este de 0,237 m.

Nr. 10. Verigă de picior lucrată din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă, ca și cea precedentă (fig. 87,3). Capetele sînt ascuțite și petrecute pe o porțiune foarte mică. Veriga aparține tipului de verigă închisă. Pe corp se observă resturi de patină și rugină de fier, din cauză că a stat alături de verigile de fier.

Diametrul interior al verigii este de 0,07 m.

Nr. 11. Verigă pentru picior, lucrată din bară de fier cu secțiunea ovală (fig. 88,2). Forma verigii este ovală, cu diametrul maxim de 0,08 m. Ea este puternic mîncată de rugină. Capetele au fost apropiate, dar în această parte a verigii distrugerea din cauza ruginii a fost mai pronunțată.

Nr. 12. Altă verigă de fier, de formă asemănătoare celei precedente, găsită împreună cu nr. 11 pe piciorul drept.

Nr. 13—21. Un număr de nouă verigi de fier folosite drept podoabe pentru picior. Dimensiunile lor variază. Cele mai mici au un diametru interior în medie de 0,05 m (fig. 88,3), pe cînd cele mai mari, de o formă ovală, ating un diametru maxim de 0,095 m (fig. 88,5). Verigile sînt lucrate din bară de fier cu secțiunea rectangulară mai mult sau mai puțin regulată. Cele mai multe verigi sînt în stare fragmentară.

Nr. 22. Verigă din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă și capetele ascuțite (fig. 91,3). Pe corp poartă încă bucăți de rugină de fier. Aparține tipului de verigi și brățări deschise. Veriga are o formă rotundă.

Diametrul interior este de 0,068 m.

Nr. 23. Strachină funerară de lut ars, cu marginile răsfrînte spre interior, pe corp cu patru apucători late și oblice. Din cauza umezelii, vasul a fost atacat și ros. Slipul a căzut aproape în întregime.

Mormîntul 3. La nord de mormîntul 2 se afla un alt mormînt de inhumație. Mortul a fost așezat pe un pat de pietre, în poziție întinsă, cu capul la vest și picioarele la est. Lungimea resturilor scheletului era de 1,60 m.

În partea dreaptă a corpului fusese așezată o lance cu vîrf de fier, cu tija în jos. Vîrf de lance se găsea în dreptul craniului (nr. 1). Pe aceeași parte a corpului, în dreptul

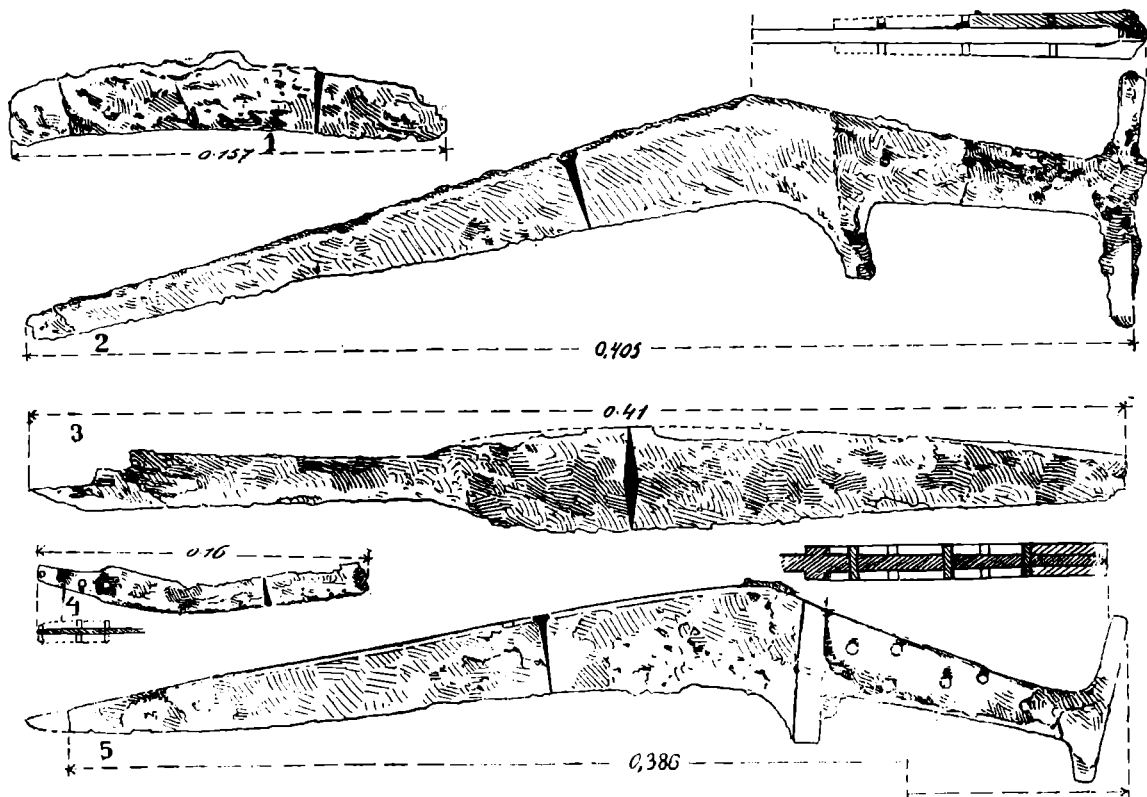

Fig. 93. — Balta Verde. Movila XVII. 1. Mormîntul 6, nr. 4; 2. Mormîntul nr. 2 = fig. 126, 2; 3. Mormîntul, 3, nr. 1; 4. Mormîntul 3, nr. 3; 5. Movila XXI, mormîntul 3, nr. 3 = fig. 126, 1.

pieptului, se afla un cuțit de fier curb, cu mânerul așezat spre cap și vîrf spre picioare (nr. 2). În mîna dreaptă fusese așezat un cuțitaș de fier (nr. 3). Pe brațul stîng s-a găsit o brățară de fier (nr. 9).

Nr. 1. Vîrf de lance de fier, cu tub de îmbucare a tije (fig. 93,3). Vîrful este puternic mîncat de rugină. Marginile vîrfului propriu zis s-au știrbit din cauza ruginii. Tubul s-a rupt într-o parte, iar vîrful s-a pierdut. Secțiunea frunzei lăncii este lenticulară, cu tendința de a dobîndi la mijloc o dungă ascuțită. Lancea este lucrată prin ciocănire.

Lungimea totală este de 0,41 m; frunza lăncii are lungimea de 0,258 m, iar tubul de 0,152 m.

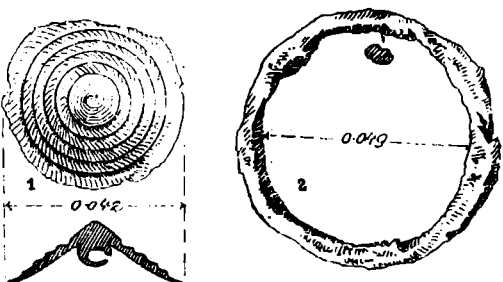
Nr. 2. Sabie de fier curbă și cu mâner în forma literei T (fig. 93,2). Este unul din exemplarele bine păstrate. Lipsește doar o mică porțiune din vîrf. Deși o parte din plăsele a căzut, totuși forma acestora se vede clar.

Lama este lată imediat după plăsele și se curbează spre tăiș. Către vîrf ea se subțiază treptat. Secțiunea lamei este triunghiulară, cu muchia îngroșată, avînd dungi de o parte și de alta a sa.

Placa minierului se termină la capătul de sus cu o bară perpendiculară pe ea, care dă naștere la o formă similară literei T. Această bară face parte integrantă din placa minierului; peste ea veneau plăselele, ca și peste placa propriu-zisă. Plăselele erau de fier și se fixau prin intermediul niturilor de fier. Între placă și plăsele se găsea un material care a pierit, os sau, mai probabil, lemn. În placă se păstrează găurile și resturile a cinci nituri.

Lungimea totală (actuală) a pumnalului este de 0,405 m; lungimea lamei este de 0,288 m, iar lungimea minierului, de 0,117 m; lungimea barei perpendiculare pe minier este de 0,096 m.

Nr. 3. Cuțitaș de fier în stare fragmentară (fig. 93, 4). Taișul este pe alocuri știrbit. Virful s-a distrus. Minerul are placă, pe care se văd găurile și resturile a trei nituri de fier, care fixau plăselele cuțitașului. Secțiunea lamei este triunghiulară. Lungimea cuțitașului este de 0,16 m; lungimea minierului, de 0,035 m și aceea a lamei, de 0,125 m.

Nr. 4. Brătară de fier în stare fragmentară (fig. 88, 4). Ea este lucrată dintr-o bară cu secțiunea rectangulară; lățimea maximă a barei este de 0,01 m. Forma este perfect rotundă.

Diametrul interior este de 0,062 m.

Mormintul 4. La 2,20 m spre nord de mormintul 3 s-a descoperit al patrulea mormint de inhumatie. Mormintul a fost jefuit din vechime, de la cap pînă la genunchi. Oasele au fost distruse și risipite. S-au păstrat mai bine oasele mari ale picioarelor. Mormintul se găsea cu 0,10 m mai sus decît mormintul 3.

Orientarea este aceeași ca și a mormintului 3.

În regiunea părții drepte a pieptului s-a descoperit singurul obiect al acestui mormint, și anume o aplică de bronz în formă de nasture, cu partea superioară bombată și la centru cu un buton rotund (fig. 74,4; fig. 94, 1). Pe suprafața exterioară aplica este ornamentată cu cinci cercuri concentrice.

Aplica-nasture se fixa cu ajutorul unei urechiușe. Obiectul a fost turnat și apoi prelucrat.

Diametrul barei este de 0,042 m, iar înălțimea, de 0,016 m.

Mormintul 5. Mortul a fost așezat în poziție întinsă, pe un pat de pietre de riu, cu miinile de-a lungul corpului. Deasupra s-au îngrămădit din nou pietre de riu, după obiceiul foarte frecvent în complexul necropolei de la Balta Verde. Oasele s-au sfărîmat aproape în întregime. După resturile lor s-a putut preciza orientarea și anume: capul se afla la sud și picioarele la nord. Craniul era sfărîmat.

Pe craniu s-a descoperit un fragment de podoabă plurispiralică din sîrmă subțire (« saltaleoni »), care era frecvent folosită de populația din regiunea Balta Verde — Gogoșu. Prin aceste tuburi plurispiralice trecea, fie o stofă subțire, fie o sfoară, fie chiar o șuviță de păr. Exemplarul nostru (nr. 1), găsindu-se pe craniu, dovedește că astfel de podoabe erau folosite și pentru împodobirea părului, ele creînd aspectul cunoscut pieptenăturii zise « venețiene ».

Pe piept s-au descoperit o fibulă (nr. 2), un fragment de dinte de mistreț lucrat (nr. 3) și un alt fragment de « saltaleoni » (nr. 4). De asemenea, tot pe piept, s-au găsit șase nasturi de bronz (nr. 5—10).

La mîna stîngă se găsea o brățară de fier (nr. 11), iar la cea dreaptă s-au descoperit două brățări de bronz (nr. 12—13).

Nr. 1. Fragment de podoabă din sîrmă subțire de bronz, de o formă tubulară (« saltaleoni »), lung de 0,028 m.

Nr. 2. Fibulă fragmentară (fig. 90, 3). S-a păstrat numai corpul în formă de arc; acesta este lucrat din fier și bronz. Interiorul corpului este de fier, iar învelișul de bronz. Acesta este ornamentat cu cercuri concentrice incizate.

Lungimea, măsurată pe coardă, este de 0,064 m.

Nr. 3. Un fragment de dinte de mistreț, care a fost așezat pe piept (sau în piept) după un ritual, legat de anumite credințe religioase. A se vedea și exemplarul din mormîntul 6 (v. mai jos).

Nr. 4. Un fragment de « saltaleoni », similar nr. 1.

Nr. 5—10. Un număr de șase năsturași de bronz, lucrați prin turnare (fig. 90, 4—6). Suprafața exterioară este plată, iar tortița sau urechiușa destul de mare. Ea este din bandă cu secțiunea rotundă. Diametrul exemplarului mai mare (nr. 10) este de 0,023 m (fig. 90,6), iar al celui mai mic (nr. 5), de 0,018 m (fig. 90,5). Acesta are marginile răsfrînte în jos.

Nr. 11. Brățară de fier închisă, lucrată dintr-o bară de fier cu secțiunea rectangulară (fig. 94,2). Marginile barei s-au ros însă de rugină și s-au rotunjit. În general și acest exemplar este puternic mîncat de rugină. Forma brățării este rotundă. Grosimea maximă a barei este azi de 0,008 m. Diametrul interior este de 0,049 m.

Nr. 12. Brățară de bronz, lucrată dintr-o bară cu secțiunea plan-convexă, mult îngroșată pe suprafața rotundă (fig. 94, 3). Capetele sînt rotunjite și petrecute unul peste altul pe $\frac{1}{3}$ din lungimea brățării. Brățara aparține grupei de brățări închise și cu capetele suprapuse pe o distanță mai mare. Brățara nu are nici un ornament. Patina este de culoare verde închis, curată.

Lungimea barei din care s-a lucrat brățara este de 0,263 m; diametrul interior al brățării este de 0,049 m.

Nr. 13. Brățară asemănătoare celei precedente (fig. 94,4). Secțiunea barei este plan-convexă. Către extremitățile brățării grosimea barei se micșorează. Capetele se subțiază treptat, ca apoi să se ascută. Capetele sînt bătute cu ciocanul.

Lungimea barei este de 0,266 m, iar diametrul interior al brățării este de 0,053 m.

M o r m î n t u l 6. Mortul a fost așezat direct pe sol, fără strat de piatră. El a fost așezat pe spate, în poziție întinsă, cu mîinile de-a lungul corpului. Oasele mari s-au păstrat destul de bine, pe cînd craniul s-a sfărîmat (fig. 95; în primul plan).

Pe piept s-a descoperit un colț de mistreț cu perforațiune pentru a fi atîrnat (nr. 1). În partea stîngă a pieptului era o fibulă de fier (nr. 2). În dreapta craniului se afla un vîrf de lance de fier (nr. 3), iar pe bazin un cuțitaș de fier (nr. 4). Între genunchi fusese așezat un vâscior de lut (nr. 5).

Nr. 1. Amulet lucrat cu îngrijire, dintr-un colț de mistreț, avînd în partea superioară o perforațiune de suspensiune (fig. 96,2). Capătul de jos este bont și netezit. Lungimea obiectului este de 0,064 m.

Nr. 2. Fibulă de fier, foarte puternic roasă de rugină (fig. 90,2). Fibula este lucrată din bară groasă de fier. Ea aparține tipului cu placă în formă de scut beotic, care se leagă de corpul fibulei printr-o spirală simplă. În regiunea resortului, fibula

este foarte rău conservată, ea prezentînd aci o îngrămădire de fier și rugină. Resortul va fi fost unispiralic. Acul lipsește și el.

Lungimea actuală a fibulei este de 0,065 m.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier, cu frunză ascuțită și alungită, în felul frunzei de salcie și tub pentru îmbucarea tije de lemn a lăncii (fig. 96,1). Tubul s-a conservat bine, deși este acoperit cu puternică îngrămădire de rugină de fier. El a fost făcut prin răsfrîngerea și apropierea marginilor plăcii bătute cu ciocanul. Vîrf propriu-zis este mai gros la mijloc, prezentînd o secțiune lenticulară.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,245 m; lungimea tubului este de 0,139 m, iar aceea a vîrfului propriu-zis sau a frunzei lăncii este de 0,106 m.

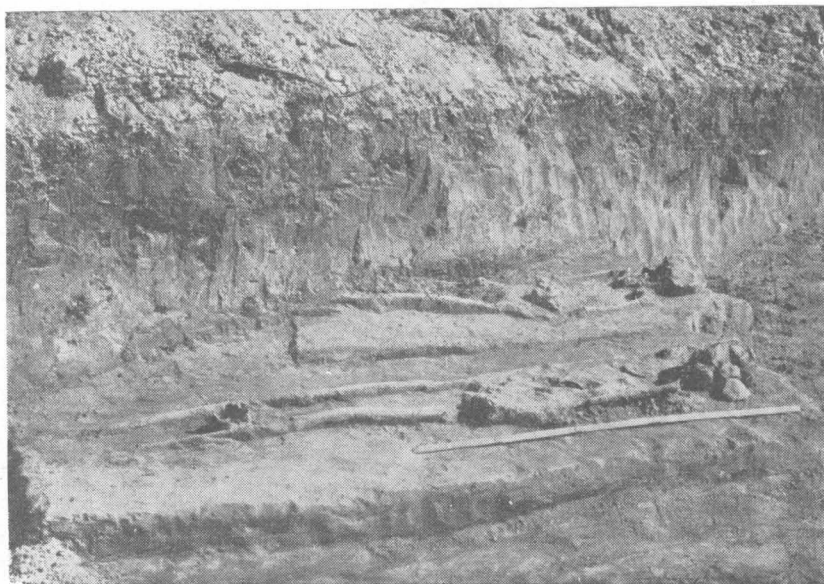

Fig. 95. — Balta Verde. Movila XVII, mormintele 6 și 7 (în prima fază a săpăturii).

Nr. 4. Cuțit de fier în stare fragmentară, avînd secțiunea triunghiulară (fig. 93,1). Lama este ușor arcuită spre interior. Spre baza lamei se mai păstrează o mică porțiune din placa minierului, în care se văd resturile unui nit de fier.

Lungimea fragmentului este de 0,157 m.

Nr. 5. Ceașcă de lut ars, cu o singură toartă, ruptă din vechime (fig. 96,3). Vasul a fost lucrat din lut amestecat cu pietricele. Culoarea lutului, după ardere, este cenușie, de diferite nuanțe. Gîtul vasului este aproape cilindric și scurt, rupt în cea mai mare parte din vechime și întregit. Corpul este puțin mai înalt în raport cu gîtul și are un profil bombat. Vasul a avut o singură toartă supraînălțată, din bandă cu secțiunea rotundă. Fundul este mic și ușor boltit către interiorul vasului.

Înălțimea vasului este de 0,062 m, iar diametrul gurii de 0,07 m.

Mormîntul 7. Acest mormînt aparține grupei fără piatră. El se găsea în apropiere de mormîntul 6, avînd scheletul așezat paralel cu acela al mormîntului 6 și în aceeași direcție (fig. 95, în al doilea plan). Capul era spre sud, iar picioarele erau spre nord. Lungimea aproximativă a resturilor scheletului era de 1,20—1,30 m. Oasele se găseau în proastă stare de conservare. Craniul a fost găsit sfărîmat în bucățele. Din schelet s-au păstrat numai oasele lungi. Mîna stîngă era așezată pe piept. După craniu și oase, este vorba de scheletul unui copil.

În regiunea gîtului s-a descoperit o perlă de sticlă (nr. 1). Pe mîna stîngă se afla o brățară de bronz (nr. 2). Pe bazin s-au descoperit trei fragmente de « saltaleoni » (nr. 3—5).

Nr. 1. Perlă de sticlă de culoare albastră închisă, ornamentată cu trei cercuri galbene (fig. 89,10). Diametrul său este de 0,009 m.

Nr. 2. Brățară din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă și cu capetele apropiate și puțin suprapuse unul peste altul (fig. 91,1). Capetele sînt subțiate și ascuțite. Bara are o lățime mai mare la mijloc.

Diametrul interior este de 0,059 m; lungimea barei din care este lucrată brățara este de 0,21 m; lățimea sa maximă este de 0,011 m.

Nr. 3—5. Trei mici fragmente de spirale tubulare (« saltaleoni »), asemănătoare celor descoperite în alte morminte.

Mormîntul 8. Spre colțul de nord-est al suprafeței săpate s-a dat peste resturile scheletului unui nou mormînt și peste cîteva obiecte ce făceau parte din inventarul funerar al acestui mormînt, care fusese jefuit din antichitate. S-au descoperit:

Nr. 1. Brățară de bronz, cu secțiunea plan-convexă și capetele suprapuse pe o mică distanță (fig. 89,6). Capetele sînt ascuțite și rotunjite. Brățara este mai groasă la mijloc și se subțiază treptat spre extremități.

Diametrul interior maxim este de 0,037 m, iar diametrul mic este de 0,027 m.

Nr. 2. Un fragment dintr-o brățară, lucrată din bară cu secțiunea plan-convexă și marginile rotunjite (fig. 89,9). Lățimea fragmentului este de 0,01 m, iar lungimea, de 0,053 m.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier, cu tub de înmănușare. Frunza sau vîrfurile propriu-zis este alungită și cu marginile știrbite din cauza ruginii. Tubul are o formă conică. Frunza are numai pe o latură obișnuita nervură mediană.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,225 m; lungimea frunzei lăncii este de 0,19 m, iar a tubului, de 0,085 m.

Nr. 4. Vîrf de lance de fier, lung de 0,13 m, găsit lipit de exemplarul precedent.

Nr. 5. Mică perlă de sticlă de culoare verzuie-albastră, fără ornamente (fig. 89,8). Forma sa este rotundă, cu perforațiunea mai mare în raport cu corpul perlei. Diametrul perlei este de 0,0065 m.

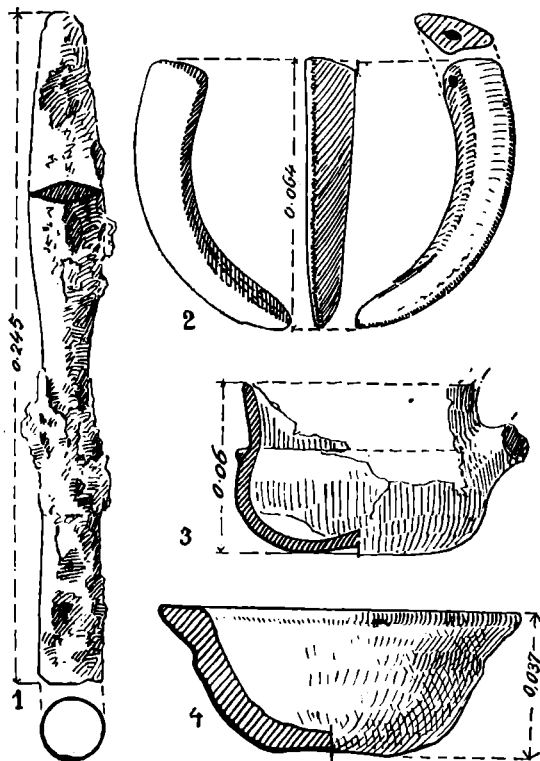

Fig. 96. — Balta Verde. 1. Movila XVII, mormîntul 6, nr. 3; 2. nr. 1; 3. nr. 5; 4. Movila XVIII, mormînt distruse (nr. 1).

MOVILA XVIII

Movila XVIII se găsește spre vest de movila XV, cam în linie dreaptă, la o distanță de 67 m. Ea era acoperită de cinci mari frasinii. Din cauza acestora nu s-a putut săpa în 1949 decît o foarte mică suprafață pe latura sa de est, unde s-a dat peste resturile unui schelet (de la bazin în jos). În cursul toamnei anului 1949 și în

iarna 1949—1950, localnicii au tăiat frasinii și au continuat săpătura, distrugând aproape în întregime movila. Islazul a fost transformat în acea regiune numită « la glod », în teren arabil.

Săpătura noastră din 1950, când s-a revenit la Balta Verde, a avut drept scop să salveze ultimele urme arheologice din movila XVIII și să obțină noi observații stratigrafice, mai ales că rămăsese o suprafață din movilă încă nesăpată.

Ca și alte movile, movila XVIII a conținut morminte cu piatră și morminte simple.

În campania din 1950 s-au mai putut salva două morminte, care au fost săpate de noi și s-au descoperit alte obiecte ce proveneau din mormintele distruse.

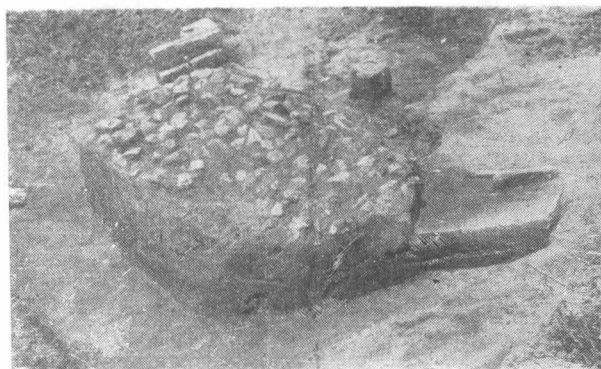

Fig. 97. — Balta Verde. Movila XVIII, mormintul 1.

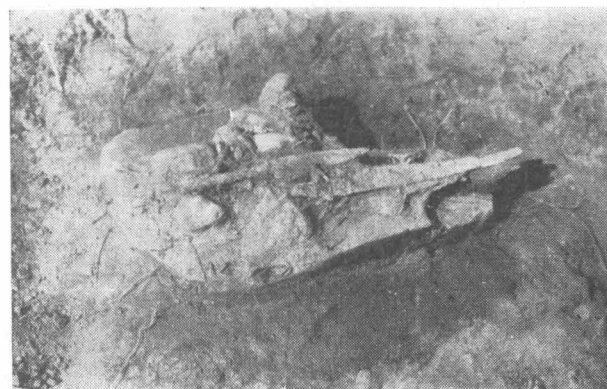

Fig. 98. — Balta Verde. Movila XVIII, mormintul 1 (vedere parțială).

Mormintul 1. Mortul a fost îngropat într-o groapă, în poziție întinsă, așezat pe spate. Groapa era adâncă de 0,30 m și lată de 0,50 m. Orientarea scheletului era sud-vest (craniul) — nord-est (picioarele).

Din partea de sus a corpului nu s-au mai păstrat decât câteva fragmente de oase. Oasele picioarelor s-au păstrat însă mai bine. Picioarul drept era petrecut peste cel stâng. Deasupra jumătății superioare a corpului s-a găsit obișnuita platformă de piatră (fig. 97). Ea avea o lungime de 1,80 m și o lățime de 0,80 m. O parte din ea a fost distrusă de către căutătorii de comori. Forma sa este în general neregulată. Pietrele au umplut groapa și au trecut de o parte și de alta a sa.

În masa de piatră s-a descoperit o sabie de fier cu mînerul în forma literei T (nr. 1), găsită în stare fragmentară (fig. 98). Alături de ea se găsea un vîrf de lance (nr. 2), care fusese așezată cu mînerul spre creștetul craniului (fig. 98). Cam la mijlocul lamei săbiei și lângă tășul acesteia, s-a găsit o aplică de fier (nr. 3). Mai departe

de grupa aceasta de obiecte s-au descoperit resturi dintr-o sabie de fier cu două tășuri (nr. 4).

Nr. 1. Sabie de fier, aparținînd formelor cu lama curbă și cu mînerul în forma literei T (fig. 100,1). S-a descoperit în stare fragmentară. S-a păstrat o mare bucată din lamă, care are secțiunea triunghiulară și muchia superioară îngroșată, trecînd de o parte și de alta a sa. Vîrfurile sunt rupte pe o bună porțiune a sa. Partea superioară a mînerului lipsește.

Lungimea actuală a săbiei (în parte reconstituită și fără vîrf) este de 0,38 m.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier, în bună stare de conservare (fig. 100, 2). Vîrfurile propriu-zise sau frunza este elegant alungită și relativ bine conservată. Secțiunea sa este lenticulară, cu tendința de unghiularitate la mijloc.

Tubul are o formă conică bine pronunțată, el îngustîndu-se mult către baza vîrfului.

Lungimea totală a vârfului este de 0,33 m; lungimea frunzei este de 0,21 m și lățimea sa, de 0,036 m; lungimea tubului este de 0,12 m, iar diametrul său (la bază) este de 0,023 m.

Nr. 3. Aplică de fier, folosită probabil ca podoabă. Ea avea o formă pătrată, în care s-au tăiat patru deschizături. Prin acestea s-au creat patru brațe. Trei colțuri ale plăcii s-au rupt. Placa a fost perforată prin centrul său, cu scopul de a se introduce o urechiușă din bandă de fier, care servea la fixarea aplicii (fig. 101,1).

Latura pătratului este lungă de 0,057 m.

Nr. 4. Sabie de fier cu două tășuri. S-au găsit câteva mici fragmente, care nu permit reconstituirea formei săbiei.

Mormîntul 2 se află la o distanță de 2,30 m spre nord de mormîntul 1. Mortul a fost înhumat. Cadavrul a fost depus pe spate, în poziție întinsă. Nu a avut obișnuita grămadă de pietre. El a fost depus direct pe sol. Craniul era la vest și picioarele la est. Oasele mari s-au păstrat relativ bine, ca și craniul, deși acesta era sfărîmat (fig. 99). Lungimea resturilor oaselor era de 1,80 m.

În dreapta craniului s-a găsit un vîrf de lance de fier, așezat cu vîrfurile spre creștet (nr. 1). Lîngă cotul drept se afla o fibulă (nr. 2), iar de la cot în jos fusese așezată o sabie cu un tăș (nr. 3). În partea dreaptă a corpului, mai jos de cot, se afla un colț de mistreț lucrat (nr. 4). În continuare, s-a descoperit în dreptul femurului drept un vâscior de lut ars (nr. 5).

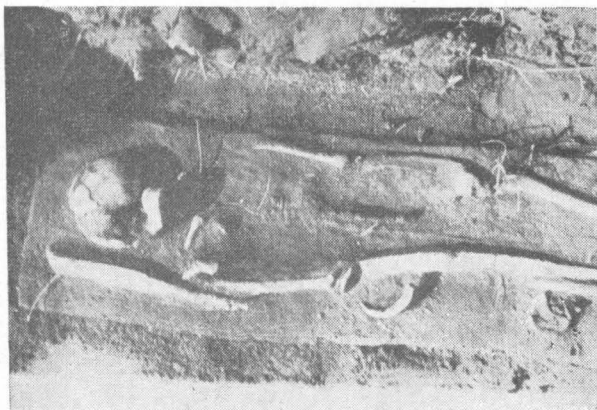

Fig. 99. — Balta Verde. Movila XVIII, mormîntul 2 (vedere parțială).

Nr. 1. Vîrf de lance de fier, puternic ros de rugină (fig. 100, 3) Frunza lăncii are nervură mediană realizată prin ciocănire. Secțiunea este lenticulară, cu tendință de a deveni rombică. Tubul este conic și lung. La partea dinspre vîrf este destul de îngust. Pe tub se observă clar linia de contact a plăcii din care s-a făcut tubul. Acesta este rupt într-o parte.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,414 m; lungimea frunzei, de 0,26 m, iar aceea a tubului, de 0,154 m.

Nr. 2. Fibulă în stare fragmentară (fig. 101, 3). S-a păstrat doar corpul în formă de arc, care a fost lucrat din fier și bronz. Restul agrafei, fiind de fier, s-a distrus.

Peste miezul de fier al corpului s-a turnat bronz, care a format învelișul corpului fibulei. Corpul este ornamentat prin reliefuri circulare și paralele, care au fost netezite cu grijă.

Lungimea, măsurată pe coardă, este de 0,064 m.

Nr. 3. Sabie de fier cu un tăș, în stare fragmentară (fig. 100, 4). S-a păstrat o bună parte din lamă, care are o secțiune triunghiulară. Vîrfurile lamei lipsește. Din placa mînerului a rămas o foarte mică porțiune, pe care se observă un rest de nit și urmele lăsate de plăsele. Sabia a fost puternic mîncată de rugină. Forma săbiei este curbă. Lungimea săbiei, în starea actuală, este de 0,32 m; lățimea maximă a lamei este de 0,03 m.

Nr. 4. Podoabă lucrată cu o deosebită grijă, din colț de mistreț (fig. 101, 2). La partea superioară a fost perforat, pentru a putea fi atârnat. Secțiunea în această parte este triunghiulară. Spre vîrf, podoaba este ascuțită puternic.

Lungimea, măsurată pe coardă, este de 0,11 m.

Nr. 5. Ceașcă de lut ars, cu o toartă supraînălțată, care s-a rupt din vechime (fig. 101, 5). Vasul este lucrat din lut amestecat cu pietricele mărunte. Datorită arderii vasul a dobîndit o culoare cenușie-neagră. Suprafața exterioară a vasului a fost acoperită cu un strat subțire (slip) de culoare cafenie-roșcată, caracteristică produselor

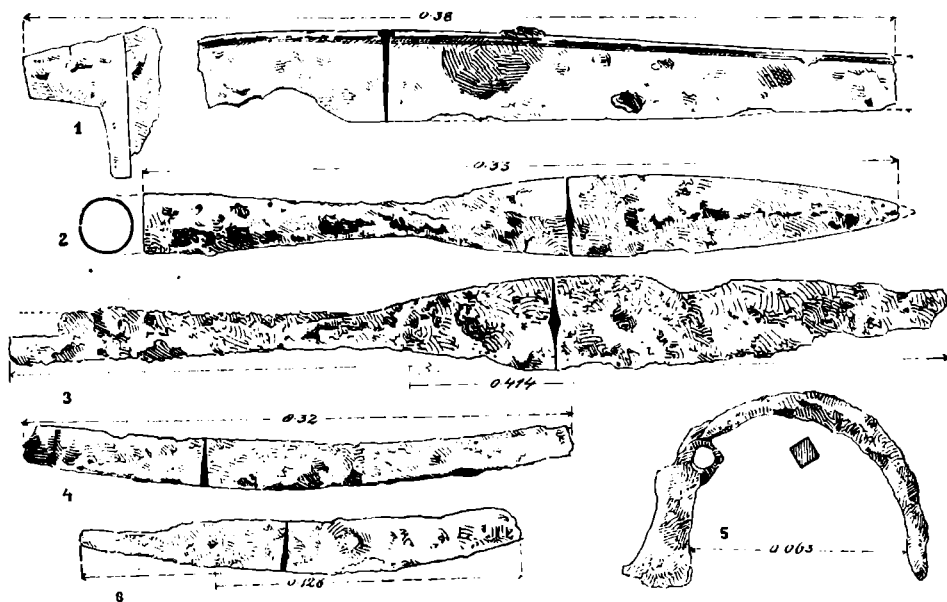

Fig. 100. — Balta Verde. Movila XVIII. 1. Mormintul 1, nr. 1; 2. Mormintul 1, nr. 2 = fig. 126, 3; 3. Mormintul 2, nr. 1; 4. Mormintul 2, nr. 3; 5. Dintr-un mormint distrus, nr. 3; 6. Movila XXI, mormintul 1, nr. 2

ceramice din perioada târzie a culturii primei epoci a fierului. Din acest slip au rămas doar resturi.

Corpul vasului este scund și bombat. Gîtul este înalt și aproape cilindric. Partea sa superioară lipsește.

Decorul ceștii constă din caneluri înguste și așezate paralel și vertical pe corpul vasului. Imediat sub linia de contact dintre corpul și gîtul vasului se află în fața torții, o mică proeminență, care are rol decorativ. Alte două proeminențe mai mici, dar similare ca formă cu aceasta, se află în spațiul liber dintre toartă și proeminența din fața ei.

Mormintul 3. Pe latura de est a movilei s-a descoperit alt mormint de inhumatie. Mortul fusese așezat în poziție întinsă, pe spate și cu miinile de-a lungul corpului. El nu era acoperit cu pietre. Capul era așezat aproximativ în direcția SSV, iar picioarele spre NNE. Mormintul 3 nu conține nici un obiect arheologic.

★

Din alte morminte distruse de căutătorii de comori s-au recuperat următoarele obiecte:

1. Un vas de lut ars, în formă de cupă, cu marginile răsfrînte în afară (fig. 96,4). Buza este îngroșată mult, prezentînd patru colțuri sau prelungiri laterale. Lutul este

de culoare neagră-cenușie, cu nuanțe castanii. Pasta este amestecată cu pietricele. Pereții vasului au în exterior un strat subțire de culoare castanie, cu nuanțe negricioase, pe care se află un slip castaniu închis, din care n-au rămas decât resturi.

Înălțimea vasului este de 0,037 m, iar diametrul gurii, de 0,075 m (în interior).

2. Un vîrf de lance de fier, cu tub de înmănușare, puternic ros de rugină. Secțiunea frunzei este lenticulară. Lungimea sa este de 0,227 m.

3. O fibulă de fier (fig. 100, 5).

S-au păstrat corpul semicircular și placa în formă de scut beotic, care se leagă de corp printr-o spirală simplă. Corpul fibulei are secțiunea rombică. El este mai gros la mijloc și se subțiază treptat, spre extremități.

În partea opusă piciorului, fibula a avut un resort unispiralic.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,063 m.

Obiectele de la nr. 1 — nr. 3 s-au descoperit la vest de mormîntul 1.

La sud-est de mormîntul 1 s-au descoperit cîteva fragmente ceramice de fructieră grosolană și în foarte proastă stare de conservare, din care cauză nu s-a mai putut examina profilul vaselor.

În mod izolat a apărut și o fibulă de fier, foarte puternic roasă de rugină (fig. 101, 4). S-a păstrat corpul lucrat dintr-o bară de fier cu secțiunea neregulată, care va fi fost poate rotundă înainte de depunerea fibulei în pămînt. La o extremitate a corpului semicircular s-a păstrat și o parte din spirala resortului său de la placa piciorului.

Lungimea actuală, măsurată pe coardă, este de 0,065 m.

În movila XVIII s-a descoperit izolat o fibulă din bronz și fier (fig. 84, 5).

Corpul este în formă de arc, avînd în interior sîrmă de fier și în exterior înveliș de bronz, cu 19 dungi sau inele. S-a păstrat, în afară de corp, placa piciorului și resortul care o leagă de corp. Lipsește însă resortul de la cealaltă extremitate a corpului.

Lungimea fibulei este de 0,07 m.

În mantaua movei XVIII a fost descoperită și o verigă din bară subțire de bronz, cu secțiunea plan-convexă, mai groasă la mijloc și mai subțire spre capete (fig. 61, 7). Capetele sînt petrecute. Diametrul interior este de 0,028 m.

MOVILA XIX

Movila XIX se află la vest de movila XX și la nord față de movila XXI. Ea s-a ridicat pe un grind scund. La adîncimea de 0,75 m s-a dat de restul de oase și de obiecte arheologice. După felul așezării acestora și după caracterul inventarului, s-a stabilit aici prezența a două morminte.

Mormîntul 1. Este vorba de un mormînt de înhumatie. Din schelet nu s-au mai păstrat decât șapte fragmente. După cum au fost găsite resturile femurului, reiese că mortul a fost depus cu capul la SV și picioarele la NE (fig. 102 și fig. 103).

În imediata vecinătate a resturilor de oase se găseau cîteva pietre mărunte, care se aflau la același nivel cu oasele.

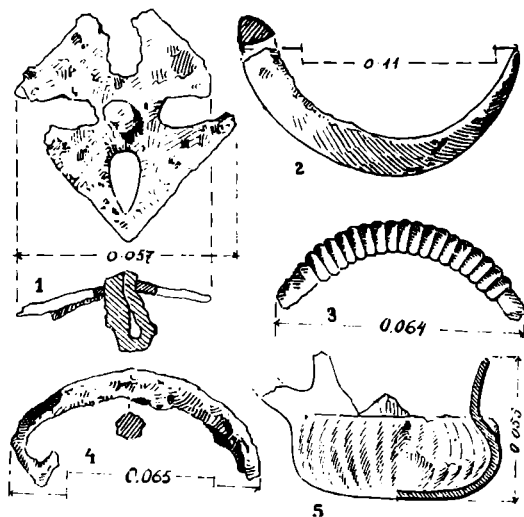

Fig. 101. — Balta Verde. Movila XVIII. 1. Mormîntul 1, nr. 3 — fig. 126, 5; 2. Mormîntul 4, nr. 4; 3. Mormîntul 2, nr. 2; 4. Movila XIX (Descoperire izolată). 5. Mormîntul 2, nr. 5 — fig. 112, 3;

În mormîntul 1 nu s-au descoperit resturi de cultură materială.

Mormîntul 2. Mormîntul 2 se găsea la est de mormîntul 1. Nu s-au descoperit resturi din schelet și nici oase calcinate. Obiectele găsite erau îngropate la un loc, și anume:

Nr. 1. Strachină de lut amestecat cu pietricele, avînd baza arcuită spre interior și ornamentată cu caneluri înguste, oblice și paralele. Lutul de culoare neagră-castanie, cu strate superficiale de culoare castanie. Sub strachină s-au găsit trei brățări.

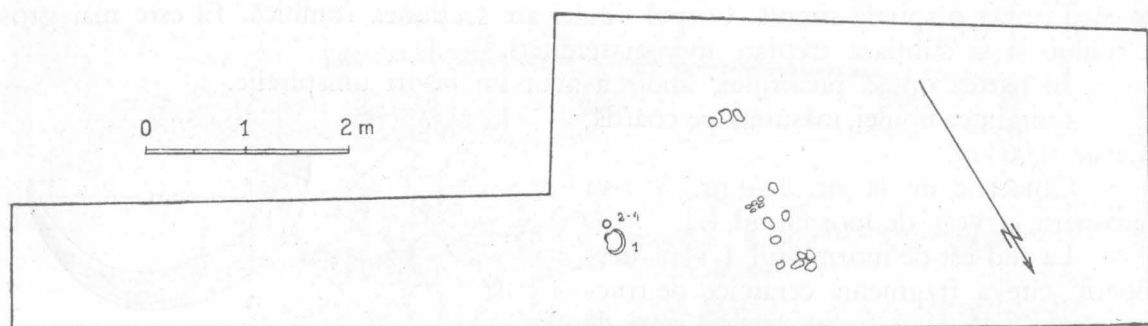

Fig. 102. — Balta Verde. Movila XIX; planul săpăturii. Mormîntul 1 și mormîntul 2.

Nr. 2. Brățară de bronz cu capetele ascuțite și apropiate (fig. 105, 1). Secțiunea barei de bronz, din care este făcută brățara, are o formă plan-convexă. Capetele sînt lucrate cu deosebită grijă și subțiate treptat. Ele abia se ating. Brățara este perfect rotundă.

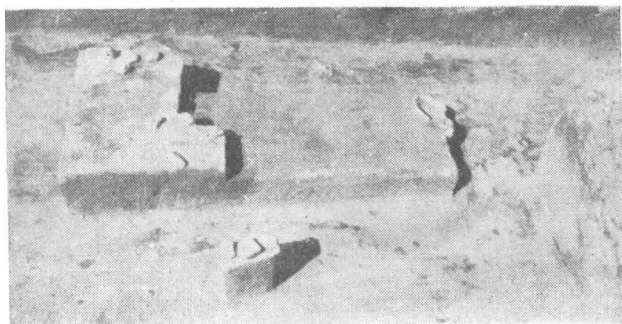

Fig. 103. — Balta Verde. Movila XIX.

Diametrul său interior este de 0,067 m, iar grosimea maximă, de 0,005 m. Brățara se află la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 3. O brățară similară, din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă și capetele apropiate foarte mult, dar care nu se ating (fig. 105, 4). Capetele sînt subțiate treptat.

Diametrul interior este de 0,067 m.

Nr. 4. Brățară lucrată dintr-o bară de bronz asemănătoare (fig. 105, 3). Capetele sînt subțiate prelung și se apropie, rămînînd totuși la o oarecare distanță unul de altul. Secțiunea barei este plan-convexă.

Diametrul interior este de 0,068 m. Exemplarul se găsește la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 5. Sub strachină, la 0,09 m adîncime, s-a descoperit o nouă brățară. Ea este lucrată de asemenea dintr-o bară de bronz cu secțiunea plan-convexă (fig. 105, 2). Capetele sînt suprapuse pe o distanță de 0,01 m. Un capăt este ascuțit și rotunjit, pe cînd celălalt este bont și plat.

Diametrul interior al brățării este de 0,065 m.

În șanțul prelungit spre est al săpăturii noastre (fig. 102), s-a dat peste cîteva fragmente de străchini aparținînd primei epoci a fierului.

Cîmpul de urme din această epocă se întindea și în regiunea movilelor funerare. El a fost distrus de acțiunea dunelor călătoare și de movilele ce s-au ridicat peste vechiul cimitir.

Prezența brățărilor la un loc cu strachina este ceva neobișnuit în celelalte morminte săpate în complexul de la Balta Verde și Gogoșu. Nu este exclusă posibilitatea ca ele să aparțină unui mormânt de incinerare anterior movilei XIX.

MOVILA XX

Movila XX se găsește spre nord de movila XXI și spre est de movila XIX. Ea abia se distingea deasupra terenului.

S-a trasat o suprafață aproape pătrată, care a cuprins întreaga movilă și care a fost prelungită cu un șanț de verificare. (fig. 104 și fig. 106).

Prin această săpătură s-a dat, la adâncimea de 0,60 m, de mantaua de piatră a movilei. Cele mai numeroase sînt pietrele de râu, de mărime obișnuită, întîlnite și la alte platforme din acest complex, dar în grămada de pietre a acestui mormânt se amestecă și pietre destul de mari, unele avînd o lungime de 0,30 m.

Grămada de pietre are o formă aproape regulată, care se apropie de aceea a unui cerc (fig. 106 și fig. 107), cu un diametru de aproximativ 3,50 m. Pietrele sînt puse una peste alta, fără nici o regulă anumită. Grămada de pietre nu are o grosime uniformă. Spre margini, ea este formată numai dintr-un singur strat de pietre, mai ales pe partea de nord. În sectorul de sud-est al grămezii de pietre erau mai multe strate de piatră. Aici s-a constatat că pămîntul galben era amestecat cu cel negru. În această parte a movilei a fost groapa mormîntului. Aceasta a fost umplută cu pietre, iar după aceea s-au îngrămădit pietre și în jurul gropii.

Printre pietre s-au descoperit cîteva fragmente de oase omenești. Din poziția în care au fost găsite aceste oase, nu se poate deduce direcția orientării mortului. Se poate totuși trage concluzia sigură că avem de a face cu ritul inhumăției.

Între pietrele din groapă s-a descoperit o fibulă de bronz, bine conservată (nr. 1). În sectorul nord-vestic s-a găsit un vîrf de lance de bronz, singurul exemplar descoperit în necropolele de la Balta Verde și Gogoșu (nr. 2).

Spre centrul grămezii s-a dat peste fragmentele unui vas de lut cu două torți (nr. 3).

Printre pietre s-au descoperit, de asemenea, mai multe fragmente ceramice, care erau răspîndite în mod inegal în masa de pietre. Unele fragmente redau profile de

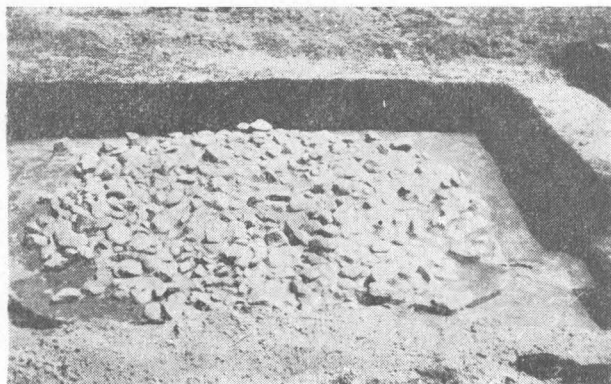

Fig. 104. — Balta Verde. Movila XX. Suprafața de pietre.

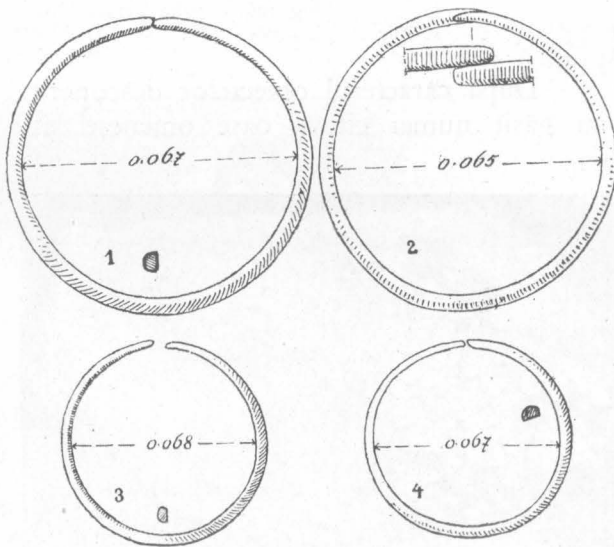

Fig. 105. — Balta Verde. Movila XIX, mormîntul 2. 1. nr. 2; 2. nr. 5; 3. nr. 4; 4. nr. 3.

străchini cu buza arcuită spre interior, caracteristice culturii primei epoci a fierului. Lutul are o culoare neagră-cenușie în spărtură și strate superficiale, cărămizii.

Cîteva fragmente descoperite tot către centrul movilei și găsite la un loc ne-au îngăduit să reconstituim forma unei străchini (nr. 4).

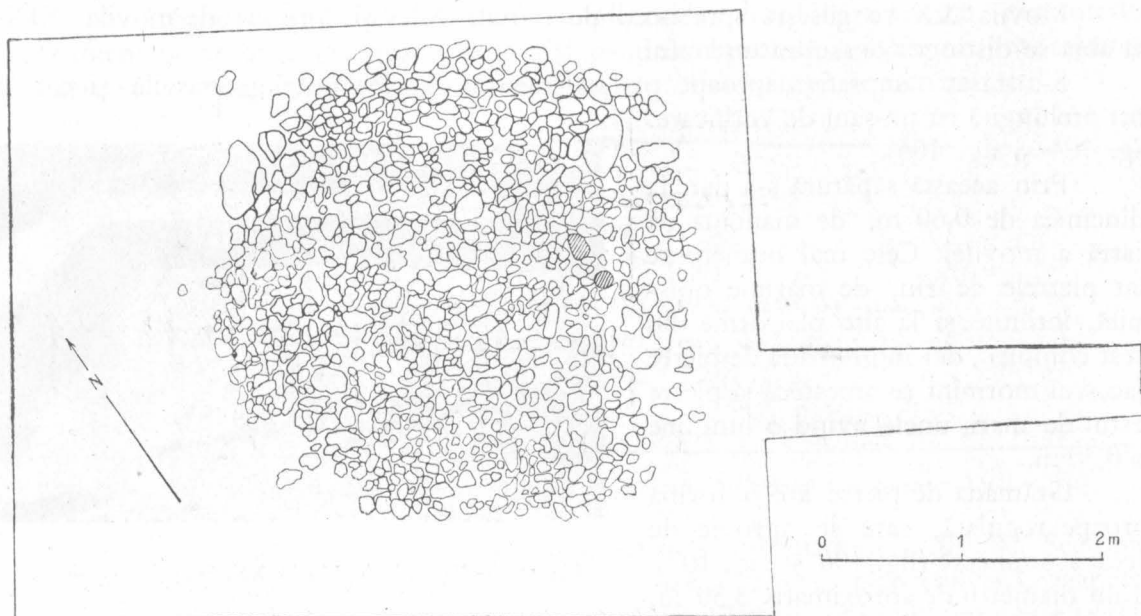

Fig. 106. — Balta Verde. Movila XX — planul săpăturii.

După caracterul obiectelor descoperite, după răspîndirea lor și după faptul că s-au găsit numai cîteva oase omenești este de presupus că în movila XX au fost două morminte: unul în groapă și altul pe solul vechi, și acesta de asemenea acoperit de pietre. Inventarul acestor morminte nu poate fi însă separat.

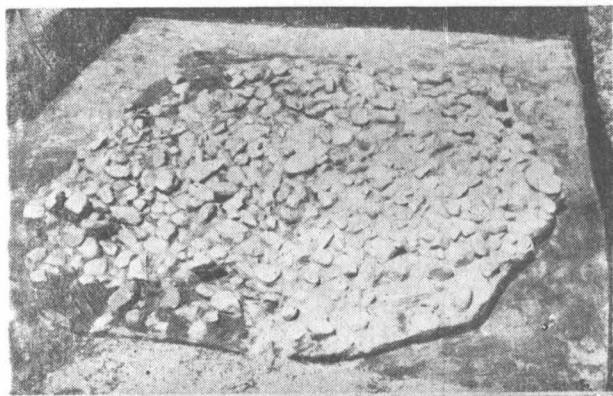

Fig. 107. — Balta Verde. Movila XX. Suprafața de pietre.

(fig. 110, 1). Vîrful propriu-zis are lungimea egală cu tubul sau tocul vîrfului de lance. Vîrful are laturile puțin arcuite spre interior și mijlocul umflat, amintind formele epocii bronzului tîrziu. Secțiunea frunzei lăncii este lenticulară, cu relieful longitudinal foarte pronunțat. Tubul are la bază două perforațiuni. În acestea se băteau cuiele de bronz care fixau coada lăncii.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,25 m.

Nr. 1. Fibulă de bronz, cu corpul în formă de arc, cu secțiunea rombică (fig. 110, 2). S-a conservat de asemenea bine și resortul unispiralic și acul, care are secțiunea rotundă. Piciorul fibulei cu portagrafa lipsește. Acesta se lega de corpul fibulei printr-un resort simplu.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,074 m.

Nr. 2. Vîrf de lance de bronz în foarte bună stare de conservare

Nr. 3. Vas de lut lucrat cu mîna, avînd două torți suprainălțate (fig. 108, fig. 109). Lutul a fost curățat bine de impurități. Prin ardere, lutul a dobîndit o culoare

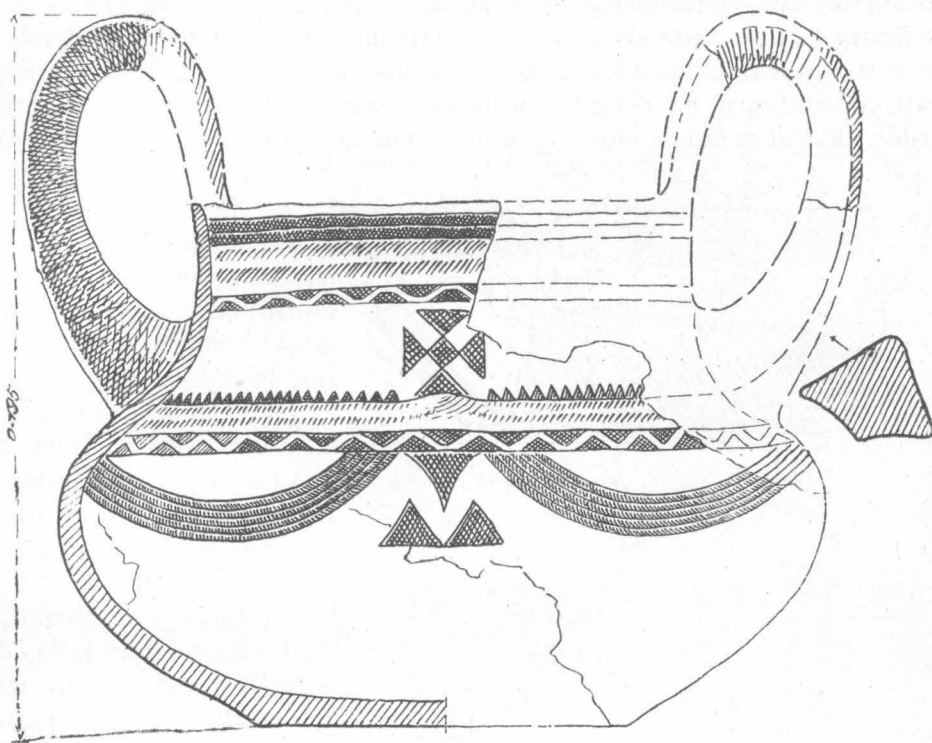

Fig. 108. — Balta Verde. Movila XX, nr. 3 = fig. 109.

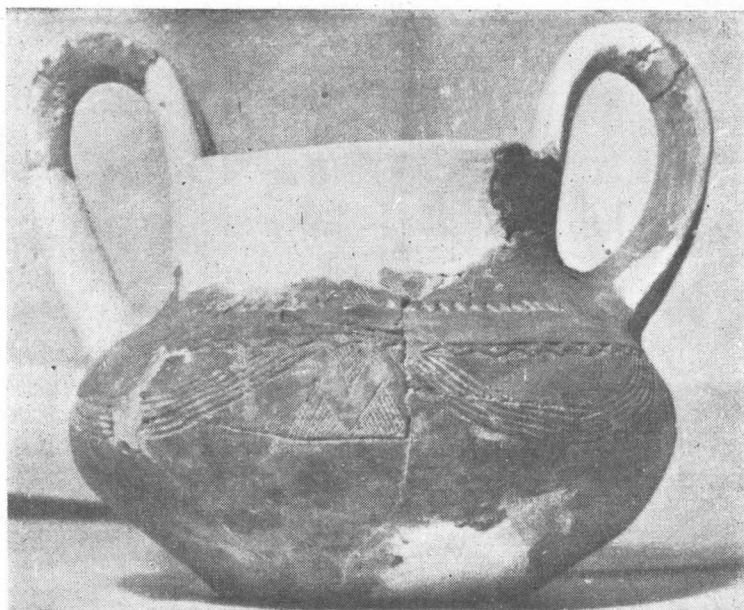

Fig. 109. — Balta Verde. Movila XX, nr. 3 = fig. 108.

cafenie. În exterior, vasul a avut un strat subțire (slip) cafeniu-cărămiziu, din care au rămas doar resturi. Cele două torți erau elegant arcuite, făcute din bandă cu secțiunea în patru muchii. O toartă lipsește în bună parte.

Gîtul vasului este cilindric și scurt, trecînd pe nesimțite spre corpul vasului. Acesta este bombat, larg și scund. Fundul este lat și bine detașat din corpul vasului.

Vasul este bine lucrat și cu profil sigur.

Decorația vasului este deosebit de interesantă și destul de variată, atît în ceea ce privește ornamentele, cît și tehnica. Buza vasului este mărginită de trei linii incizate, paralele, care cuprind între ele două benzi înguste, pline cu liniuțe incizate și orînduite în felul hașurilor. Benzile acestea înguste erau incrustate cu o materie făinoasă colorantă, din

care nu a rămas nici o urmă pe vas.

Sub aceste benzi se găsesc două caneluri orizontale și paralele care merg numai pe spațiul dintre cele două torți, ca și cele două benzi hașurate. Canelurile sînt lustruite.

Imediat sub caneluri se află o nouă bandă incizată, care este mai lată decît benzile de sub buză. În interiorul său a fost trasată o bandă foarte îngustă, în felul unei linii frînte, dar cu tendința de rotunjire a colțurilor, dînd o impresie, evident falsă, de ornament în val. Spațiile triunghiulare ce se află de o parte și de alta a benzii înguste au fost hașurate prin liniuțe incizate. Aceste spații erau umplute cu materie colorantă, în tehnica incrustației, iar banda îngustă ce se detașă din banda mare, puternic incizată, a fost lustruită.

La mijlocul distanței dintre cele două torți, de ambele părți ale vasului, în punctul unde se află cîte o proeminență verticală așezată pe zona de întîlnire a gîtu-

lui cu corpul vasului, se află un element decorativ mai complicat. Aici s-a delimitat mai întîi un mic romb, iar după aceea, s-a făcut, în fiecare unghi al rombului, cîte un triunghi cu laturile egale. Privită în totalitatea sa, această unitate decorativă, realizată tot prin incizare și incrustație, pare un pătrat cu patru brațe. Rombul și triunghiurile sînt hașurate în interior.

Pe linia de despărțire a gîtului de corp se află o linie incizată, deasupra căreia se găsește un șir de triunghiuri mici, imprimare.

Sub aceste triunghiuri ștamplate, urmează din nou două caneluri paralele și orizontale. Aceste caneluri despart linia triunghiurilor de o bandă similară aceleia de pe gîtul vasului, dar deosebită oarecum prin tehnica sa. În interiorul acestei benzi s-a delimitat o bandă îngustă, în formă de linie frîntă, iar spațiile rămase libere nu au mai fost hașurate, ci săpate în felul xilogravurii, prin scobire — deci și prin ridicarea unui strat de lut din peretele încă moale al vasului. Spațiile acestea, astfel săpate, erau și ele incrustate cu materie colorantă.

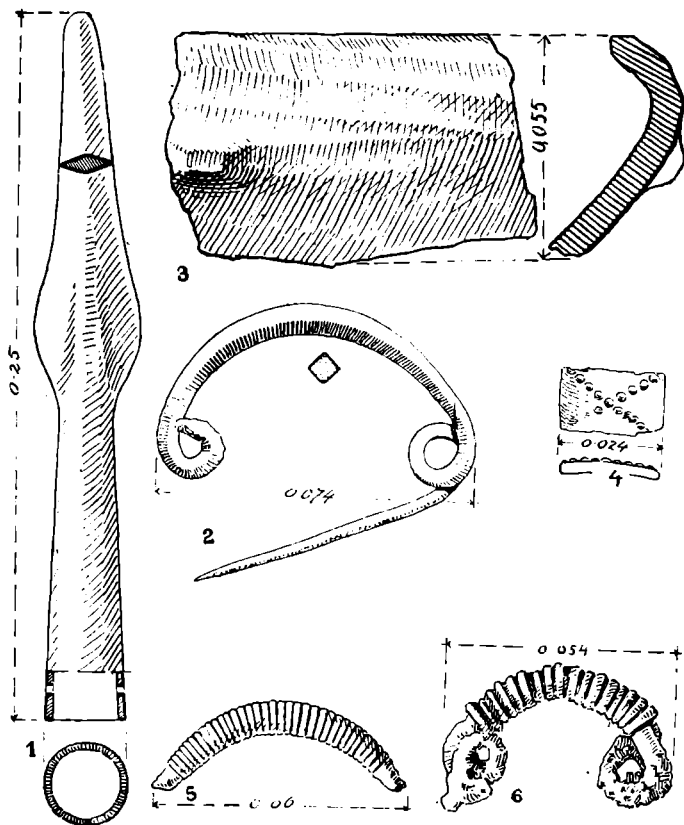

Fig. 110. — Balta Verde. 1. Movila XX, nr. 2 = fig. 126, 4; 2. Movila XX, nr. 1; 3. Movila XXIII; 4. Movila XXII, mormîntul 2, nr. 1; 5. Movila XXII, mormîntul 2, nr. 2; 6. Movila XXI, mormîntul 1, nr. 1.

Zona de maximă rotunjime a vasului este acoperită cu cîte două ghirlande, trasate din șase șanțulețe imprimate cu un «torques» răsucit mărunț sau cu sfoară răsucită. Capetele ghirlandelor se întîlnesc sub cele două proeminente de care am vorbit. Aici, spațiul rămas gol este umplut cu un triunghi cu vîrful în jos, avînd în față două triunghiuri cu vîrful în sus. Cele trei triunghiuri sînt hașurate.

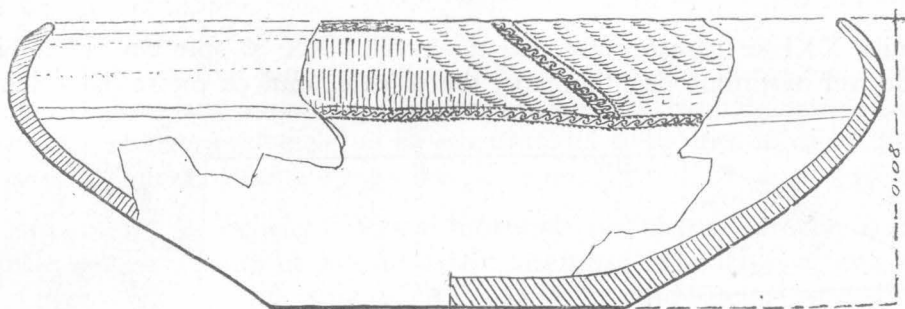

Fig. 111. — Balta Verde. Movila XX, nr. 4 = fig. 112, 1.

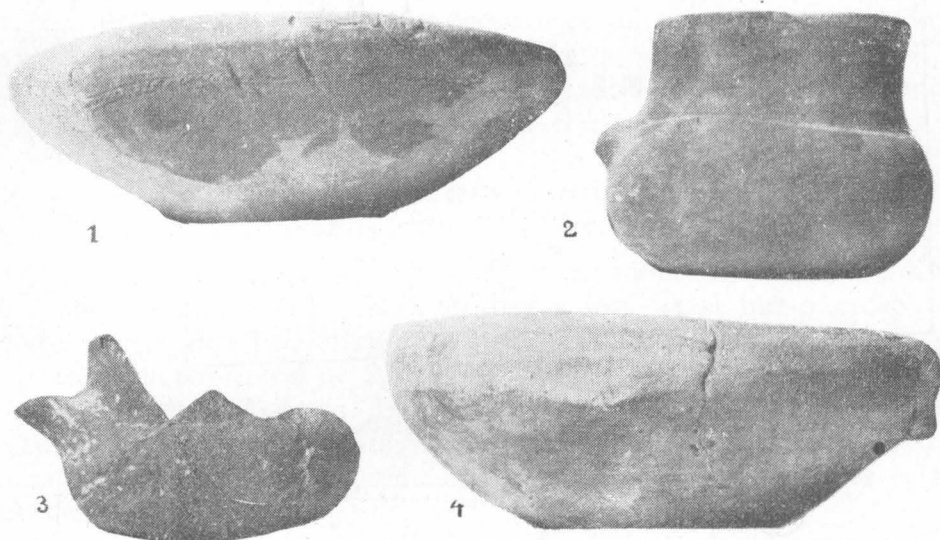

Fig. 112. — Balta Verde. 1. Movila XX, nr. 4 = fig. 111; 2. Movila VI, nr. 2 = fig. 59, 1; 3. Movila XVIII, mormintul 2, nr. 5 = fig. 101, 5; 4. Movila XXI, mormintul 2, nr. 2 = fig. 120, 2.

Pe alocuri s-au putut determina urme de materie făinoasă de culoare albă. Vasul era, prin urmare, incrustat cu culoare albă. Altă culoare nu s-a putut observa, deși este știut că tehnica incrustării folosea și alte culori, cum este, de pildă, culoarea roșie.

Vasul are înălțimea de 0,195 m (cu torți) și de 0,142 m (fără torți); diametrul gurii este de 0,135 m.

Nr. 4. Strachină lucrată cu mîna, din lut amestecat cu nisip mărunț (fig. 111, fig. 112). Lutul are culoarea neagră-cafenie, cu strate superficiale cafenii-cărămizii.

Marginea strachinii este arcuită spre interior. În exterior, buza vasului este ornamentată cu caneluri și benzi incizate. Canelurile se grupează într-un sistem de caneluri oblice și paralele, despărțite de un alt grup de caneluri orizontale și paralele. Canelurile primului grup sînt mai înguste, pe cînd cele din al doilea grup sînt mai late. Printre canelurile oblice se află o bandă incizată și îngustă, în interiorul căreia se găsește un

decor în forma literei S ce se îmbucă una în alta, dând impresia unei spirale continue. Acest decor în S este imprimat.

Puțin mai jos de zona de maximă rotunjime se află o bandă similară, care înconjoară de jur împrejur strachina.

Înălțimea vasului este de 0,08 m, iar diametrul gurii, de 0,217 m.

MOVILA XXI

Movila XXI se găsește spre sud de movila XX și spre vest de movila XXII. Ea cuprinde trei morminte de înhumăție, dintre care unul cu pietre, iar celelalte două, fără pietre.

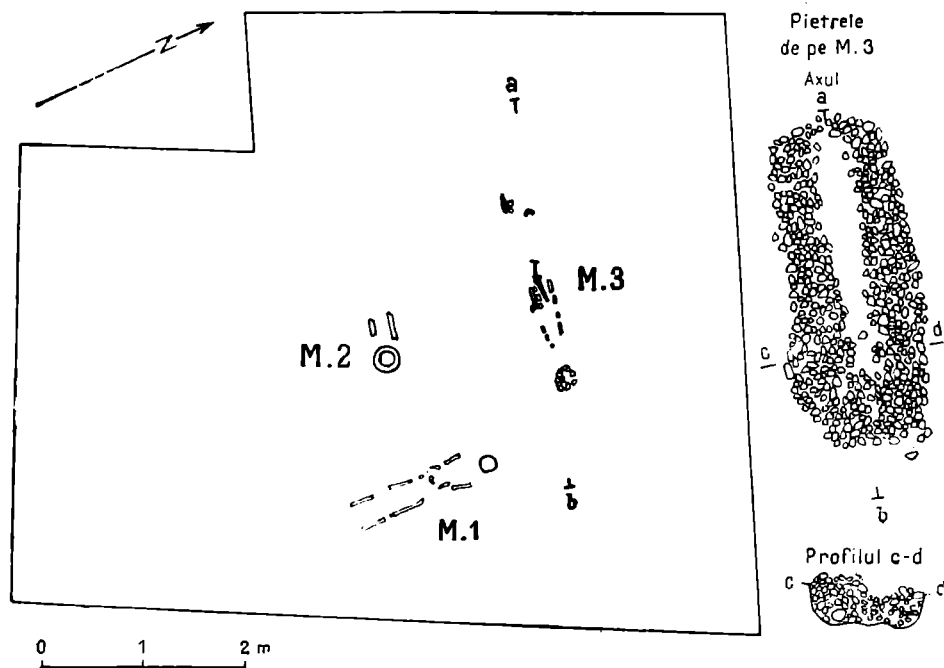

Fig. 113. — Balta Verde. Movila XXI. Planul săpăturii și al suprafeței de pietre.

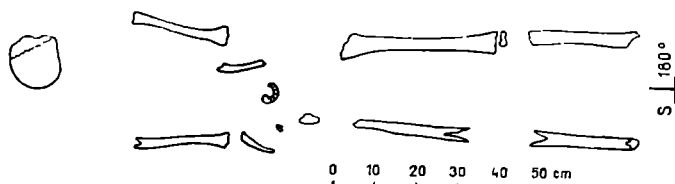

Fig. 114. — Balta Verde. Movila XXI, mormîntul 1.

Mormîntul 1. Mortul a fost îngropat în poziția întinsă așezat pe spate (fig. 113 și fig. 114). Capul era așezat la nord 360° , iar picioarele erau la sud 180° . Lungimea resturilor de oase este de 1,58 m. Craniul s-a sfărîmat și măcinat în mare parte. S-au păstrat însă oasele mari de la picioare și mâini, dar și ele au fost puternic roase de umezeală. Humerusul stîng era deplasat. Oasele mărunte au fost distruse din cauza umezelii solului.

Ținînd seama de forma și dimensiunile oaselor, credem că este vorba aici de mormîntul unei adolescente.

Pe abdomen s-a descoperit o fibulă (nr. 1), iar la 0,26 m deasupra craniului s-a găsit un cuțit de fier (nr. 2).

Nr. 1. Fibula este lucrată din fier și bronz (fig. 110, 6). Ea s-a păstrat aproape în întregime. Lipsesc acul și portagrafa. Corpul are o formă de arc. Fibula era de fier. Numai învelișul corpului este de bronz. Exteriorul de bronz al corpului fibulei poartă creștături circulare, adânci. Resortul fibulei este unispiralic. Piciorul fibulei se lega de corp printr-o nouă buclă.

Trebue subliniat că acest exemplar este cel mai bine păstrat din categoria fibulelor lucrate din fier și bronz.

Lungimea fibulei este de 0,054 m.

Nr. 2. Cuțitaș de fier puțin curb (fig. 100, 6). S-au păstrat cea mai mare parte a lamei și o bucată din placa mînerului. Secțiunea lamei este triunghiulară. Placa nu are găuri de nituri ca să fixeze plăselele, ci ea este alungită și ascuțită la capăt, pentru a fi mai ușor fixată în mîner. Acesta va fi fost de lemn.

Mormîntul 2. Scheletul acestui mormînt s-a distrus aproape în întregime. După resturile oaselor rezultă că mortul a fost îngropat în poziție întinsă și așezat pe spate. Orientarea: craniul spre VNV 287° și picioarele spre ESE 107°. Mormîntul 2 se găsea aproape perpendicular pe mormîntul 1 (fig. 113 și fig. 116).

La picioarele mortului s-a descoperit o strachină de lut, care este singurul obiect găsit în acest mormînt. Strachina este lucrată din lut amestecat cu nisip. Culoarea lutului este cenușie închisă. În exterior, vasul este acoperit cu un strat subțire (slip) de culoare cenușie-cărmăzie. Acesta este lustruit.

Buza străchinii este arcuită spre interior. Pe zona de maximă rotunjime, vasul are patru proeminențe alungite, iar pe zona arcuită, el este acoperit cu caneluri înguste și paralele.

Înălțimea străchinii este de 0,078 m, iar diametrul gurii de 0,18 m; este vorba de unul dintre exemplarele mari din grupa străchinilor funerare.

Mormîntul 3. Cel mai important dintre mormintele movilei XXI este mormîntul 3 (fig. 113; fig. 115 — 117). Mortul a fost așezat într-o groapă, pe un strat de pietre de rîu (fig. 112). Deasupra s-au pus pietre pînă s-a astupat groapa. Lungimea grămezii de pietre este de 2,01 m, iar lățimea, de 1,40 m. Grosimea stratului de pietre variază între 0,30—0,40 m. La mijlocul grămezii, pe axul longitudinal, s-a constatat o adîncitură (fig. 113, dreapta; fig. 118). Ea se datorează faptului că în această parte a gropii se afla cadavrul care, putrezind, a cauzat tasarea pietrelor ce fuseseră puse deasupra sa.

Mortul a fost îngropat pe spate, în poziția întinsă, în direcția VNV 281° (craniul) — ESE 101° (picioarele). Din craniu nu s-a mai păstrat nici un rest. S-au descoperit, în schimb, opt dinți. Din brațe s-au păstrat numai fragmente din humerusul drept. Coastele, coloana vertebrală și bazinul s-au măcinat complet. Din femure a rămas doar corpul lor. Tibiile s-au păstrat doar parțial. Oasele rămase au o culoare roșcată, din cauza solului bogat în substanțe feruginoase.

Pe umărul stîng se găsea o fibulă de fier, care servise la fixarea mantiei pe umăr (nr. 1). În partea dreaptă a craniului se afla un vîrf de lance de fier, așezat cu tubul în jos (nr. 2). Pe abdomen fusese așezat un pumnal de fier cu mînerul în forma literei T (nr. 3), care s-a păstrat relativ în bună stare de conservare (fig. 117 și fig. 119). La vîrfurile pumnalului s-au observat resturi din teacă. Se vedeau clar dungile tecii așezate transversal pe lama tăișului.

La picioarele mortului s-a depus o strachină funerară, de lut (nr. 4).

Nr. 1. Fibulă de fier lucrată din bară cu secțiunea rombică (fig. 120, 3). Lipsesc acul, o parte din resort și o parte din picior. Corpul e în formă de arc. La extremități este mai subțire decît la mijloc. Resortul era unispiralic. Placa piciorului era în formă

de scut beotic, cu nervură longitudinală pe latura exterioară. Ea se lega de corpul fibulei printr-un resort dintr-o singură spirală. Fibula a fost lucrată la cald, cu ciocanul.

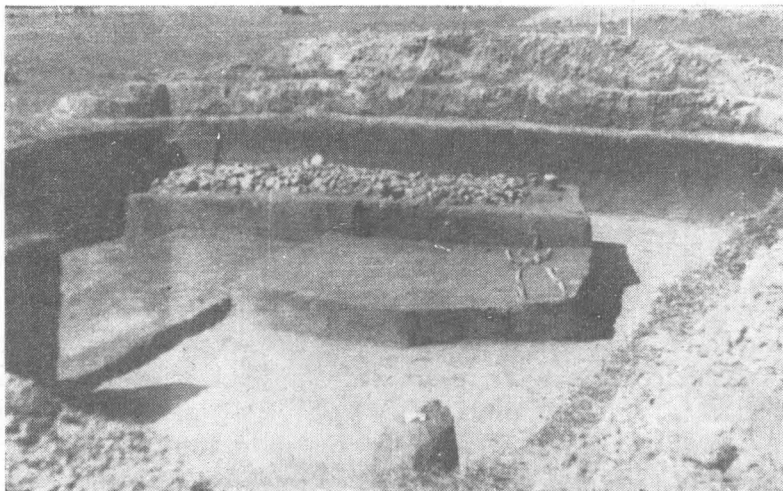

Fig. 115. — Balta Verde. Movila XXI, mormintele 1 și 3.

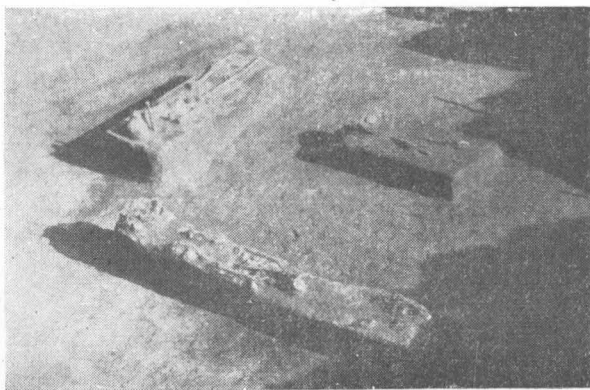

Fig. 116. — Balta Verde. Movila XXI, mormintele 1-3, după ridicarea pietrelor mormintului 3.

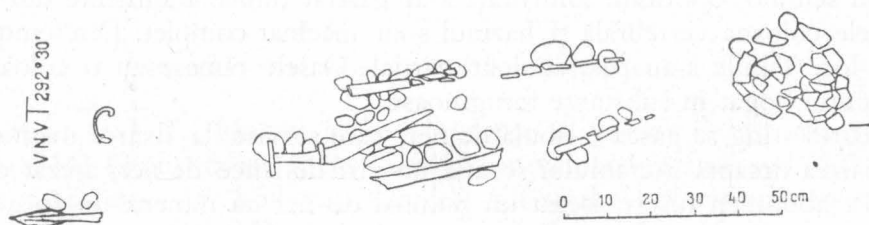

Fig. 117. — Balta Verde. Movila XXI, mormintul 3.

Lungimea fibulei este de 0,075 m.

Exemplarul se găsește la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier, de o formă greoaie (fig. 120, 1). Frunza sau vîrf propriu-zis este lătită mult la mijloc. Pe ambele părți ea are o dungă mediană, longitu-

dinală, cu relief destul de pronunțat. Secțiunea vârfului este rombică, avînd aripioarele dinspre tășuri prelungi. Tubul de înmănușare este rupt la bază.

Lungimea vârfului este de 0,193 m.

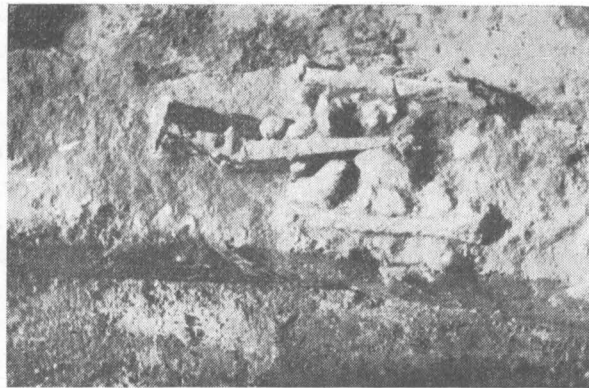
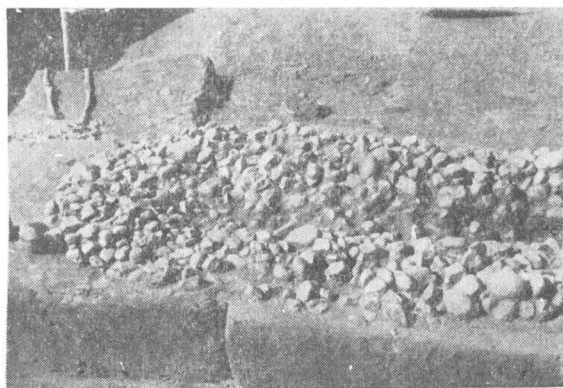

Fig. 118. — Balta Verde. Movila XXI, mormîntul 3.

Fig. 119. — Balta Verde. Movila XXI, mormîntul 3 (vedere parțială).

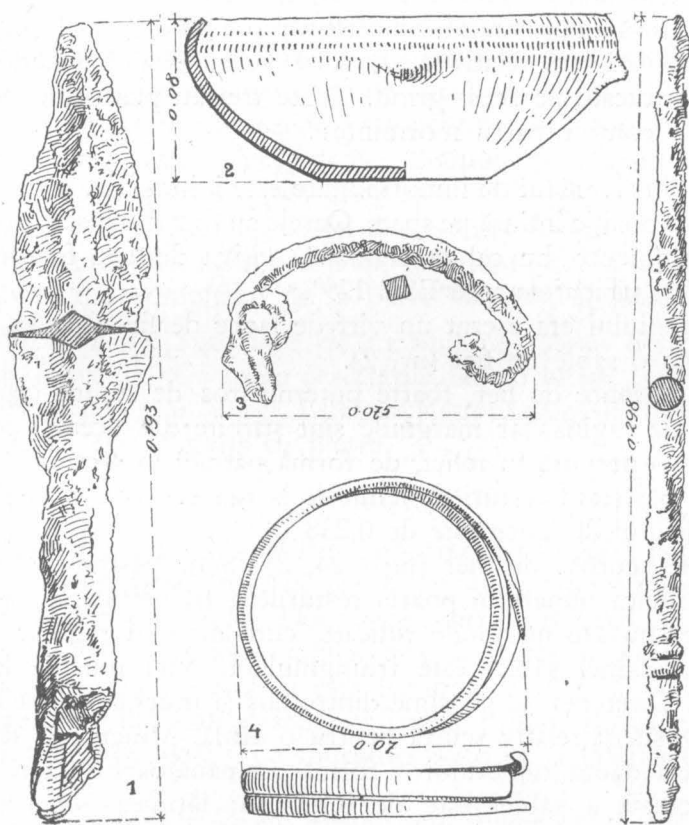

Fig. 120. — Balta Verde. 1. Movila XXI, mormîntul 3, nr. 2; 2. Movila XXI, mormîntul 2, nr. 2 = fig. 112, 4; 3. Movila XXI, mormîntul 3, nr. 1; 4. Movila XXII, mormîntul 2, nr. 3; 5. Movila XXIII, nr. 1.

Nr. 3. Sabie de fier, cu mîner în forma literei T (fig. 93, 5). Lama formează, împreună cu mînerul său, un unghi obtuz. Ea are secțiunea triunghiulară, cu muchia opusă tășului, ciocănită și îngroșată. Zona de trecere de la lamă la tăș este arcuită. Placa mînerului este lucrată cu ciocanul și are marginile ridicate. Ea păstrează încă restu-

rile celor cinci nituri, cu ajutorul cărora se fixau plăselele, care erau de os. Mînerul are la bază o placă perpendiculară pe placa mînerului și o alta la extremitatea sa, paralelă cu ultima, care dă mînerului o formă similară literei T.

Lungimea săbiei este de 0,386 m; lungimea lamei (măsurată pe tăiș) este de 0,262 m; lățimea sa maximă este de 0,034 m; lungimea mînerului este de 0,11 m.

Nr. 4. Strachină de lut cu marginea arcuită spre interior și avînd sub zona de maximă rotunjime patru apucători late. Ornamentarea constă din caneluri orizontale și paralele, întrerupte de cite o grupă de trei caneluri oblice și paralele.

Mormîntul 3, așa după cum o dovedește caracterul inventarului său, aparține unui luptător.

Din observațiile stratigrafice făcute la fața locului, reiese clar că mormîntul 3 se datează într-o perioadă mai tîrzie față de mormîntul 1.

Mormîntul 3 se găsea mai sus față de nivelul mormîntului 1 (fig. 115), iar resturile craniului acestui mormînt se aflau în dreptul marginii grămezii de piatră a mormîntului 3.

MOVILA XXII

Movila XXII se afla, împreună cu movilele XXIII și XXIV, pe un grind de nisip format într-o epocă anterioară mormintelor în tumuli (fig. 122 și fig. 123). Distanța între cele trei movile este relativ egală (a se vedea planul general, fig. 123). Cele trei movile au fost ridicate pe acest grind. Toate trei au platforme de piatră.

Movila XXII conține patru morminte:

Mormîntul 1. Ritul de înmormîntare este inhumatia. Mortul a fost îngropat pe un pat de piatră, în poziție întinsă pe spate. Oasele au fost distruse aproape în întregime. S-au găsit cîteva fragmente din calota craniană, cîteva dinți și femurele. Craniul se afla spre VNV 309° și picioarele spre ESE 129°.

În dreapta craniului era așezat un vîrf de lance de fier (nr. 1), iar în regiunea genunchilor s-a găsit o sabie de fier (nr. 2).

Nr. 1. Vîrf de lance de fier, foarte puternic ros de rugină (fig. 124, 1). Vîrfurile frunzei este mîncat de rugină, iar marginile sînt știrbite din aceeași cauză. De o parte și de alta, vîrfurile au o nervură în relief, de formă pătrată în secțiune. Tubul este înalt. În interiorul său se păstrează resturi de lemn de la tija sau coada lîncii.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,238 m.

Nr. 2. Sabie curbă de fier (fig. 124, 2). S-au păstrat lama și o parte din plăseaua mînerului. Placa mînerului poartă resturile a trei nituri, cu ajutorul cărora se fixau plăselele. Placa nu are marginile ridicate, cum în mod regulat întîlnisem la alte exemplare. Secțiunea lamei săbiei este triunghiulară. Nici muchia lamei nu prezintă obișnuita îngroșare. Diferența de grosime dintre tăiș și muchia opusă lui este destul de mică. Lama era îngustă și relativ scurtă pentru o armă. Mînerul se termina cu o bară perpendiculară, care-i dădea mînerului o formă asemănătoare literei T.

Lungimea actuală a săbiei este de 0,202 m; lățimea lamei este de 0,02 m; lungimea lamei este de 0,155 m, iar aceea a mînerului, de 0,047 m.

Mormîntul 2. La nord-est de mormîntul 1 se afla o groapă acoperită cu piatră, ca și la mormîntul precedent.

Mortul a fost așezat în groapă în poziție întinsă. S-au descoperit foarte puține oase din schelet, restul fiind complet distrus din cauza umezelii solului.

În regiunea craniului s-a descoperit o placă de bronz ornamentată (nr. 1). La o mică distanță de aceasta, cam în dreptul umărului stîng, s-a dat peste o fibulă fragmen-

tară (nr. 2). Puțin mai jos s-a găsit o brățară de bronz (nr. 3). Nu se poate preciza dacă această brățară era pe braț sau nu, fiindcă nu rămăsese nici un rest din oasele mâinilor.

Nr. 1. Placă de bronz de formă dreptunghiulară, cu capetele îndoite pentru a prinde cureaua (fig. 110, 4). Placa poartă pe suprafața exterioară un ornament în formă de X, făcută din două linii de mici puncte în relief. Este vorba de o garnitură de curea sau de la altă parte a îmbrăcăminții.

Lungimea plăcii este de 0,024 m și lățimea, de 0,014 m.

Nr. 2. Fibulă fragmentară de bronz (fig. 110, 5). S-a păstrat corpul fibulei, în formă de arc. El este lucrat din bară de bronz, cu secțiunea rotundă. Decorul arcului constă din cercuri crestate, care acoperă în întregime corpul. Capetele barei sînt mai subțiri.

Lungimea pe coardă a corpului este de 0,06 m.

Nr. 3. Brățară de bronz, plurispiralică (fig. 120, 4). Ea a fost făcută din bară de bronz cu secțiunea plan-convexă. Spre capete, bara se subțiază treptat. Capetele sînt ascuțite.

Diametrul exterior este de 0,064 m.

Mormîntul 3. Mormîntul 3 s-a descoperit în colțul de sud-vest al masei de pietre din movila XXII (fig. 123; movila XXII). Mortul a fost îngropat în poziție întinsă. Mîna dreaptă era așezată pe abdomen, iar cea stîngă, întinsă de-a lungul corpului. Picioarele au fost încrucișate. Picioarul stîng era pus deasupra celui drept (fig. 125). Femurele formau un unghi ascuțit față de axul corpului. Oasele scheletului sînt foarte puternic roase din cauza umezelii. Fragmentele rămase au o culoare roșcată, datorită solului care conține materii feruginoase. Craniul era sfărîmat și întors spre stînga. El se afla spre VNV 287°, iar picioarele spre ESE 107°.

Mormîntul 3 nu conține nici un fel de inventar funerar. El aparține totuși primei epoci a fierului. Obiceiul de a așeza picioarele mortului unul peste altul a mai fost întîlnit și la alte morminte din complexul de la Balta Verde și Gogoșu.

Mormîntul 4. Spre vest de mormîntul 2 s-au descoperit fragmente din craniul unui alt mormînt. Cu toate cercetările făcute în jur, nu s-a mai găsit nimic altceva din schelet și nici vreun obiect. Este însă sigur că ne găsim în fața unui nou mormînt al movilei XXII. El era acoperit cu pietre.

MOVILA XXIII

Ea se află spre est de movila funerară precedentă, fiind ridicată pe același grind. Sub solul vegetal s-a dat peste masa de pietre (fig. 123). Nici printre pietre și nici sub ele nu s-a găsit nici un rest de schelet. Doar spre centrul grămezii de pietre s-a dat peste o tijă de fier (fig. 120, 5). Lungimea acesteia este de 0,298 m. La capătul mai subțire are două cercuri în relief. Secțiunea tijei este rotundă.

În mantaua movilei s-au descoperit cîteva cioburi de vase. Unele redau profile de străchini cu caneluri paralele și cu apucători lățițe, caracteristice culturii primei epoci a fierului.

Aceste fragmente ceramice nu provin din inventarul mormintelor din movilă, ci din pămîntul adus pentru a se ridica mantaua de pămînt a tumulului.

Un fragment de strachină caracteristică fazei cîmpului de urne din vecinătate care, în ceea ce privește cronologia, se datează dintr-o perioadă anterioară movilelor funerare, s-a descoperit pe latura de nord a mantalei movilei. El este lucrat din lut negru-cenușiu, amestecat cu nisip foarte fin. În exterior, fragmentul are două strate subțiri de culoare castanie-cărămizie, peste care se găsește un strat de lut fin (slip) lustruit. Fragmentul redă forma obișnuită de strachină cu buza arcuită spre interior (fig. 110, 3). Pe buză se

găesc trei caneluri late și oblice, lustruite puternic. Sub zona de maximă rotunjime se află o apucătoare.

Fragmentul este bine ars și rezonant. Pereții sînt relativ groși. Profilul este clar și conturul precis.

MOVILA XXIV

Spre est de movila XXIII se află ultima movilă de pe grindul amintit. Ea are de asemenea masa de pietre, pe care am întîlnit-o și la celelalte două movile precedente.

Fig. 121. — Balta Verde. Movila XXIV.

Fig. 122. — Balta Verde. Movelele XXII, XXIII și XXIV (vedere generală).

Mai spre sud de grupa movilelor de la «glod», la locul numit «Crîngul lui Stîngă» din «cîmpul Blahniței» se află două mari movile, avînd fiecare diametrul de 20 m. Ele sînt situate la o distanță de 20 m una de alta. Înălțimea movilelor, față de terenul înconjurător, este de 2 m.

În 1950 s-au făcut sondaje numai într-o singură movilă, pe care o notăm cu nr. XXV.

MOVILA XXV

Prin mijlocul movilei s-a trasat un șanț de sondare, lung de 16 m și lat de 2,50 m. În centru s-a procedat la lărgirea șanțului pînă la o suprafață de 4,20 m × 1,80 m. La adîncimea de 0,30 m s-a descoperit un cuțitaș de fier. Forma acestui cuțitaș este

Sub marginea estică a platformei de pietre s-a dat peste singurul mormînt al acestei movile, care a putut fi determinat.

Mortul a fost așezat într-o groapă, direct pe pămînt și deasupra lui s-au pus pietre, care acoperă de fapt o suprafață mai mare a movilei (fig. 121 și fig. 123). El era așezat în poziție întinsă. Oasele scheletului erau în foarte proastă stare de conservare. S-au păstrat doar două fragmente: unul din craniu și altul dintr-un femur, după așezarea cărora am putut determina poziția. Craniul se afla la nord și picioarele la sud.

La picioarele mortului s-au descoperit resturile unei străchini, al cărei profil a putut fi determinat cu foarte mare greutate, din cauză că acizii solului distruseseră aproape complet vasul. Este vorba de o strachină cu buza arcuită spre interior, similară întregii serii de străchini funerare din prima epocă a fierului.

În mantaua movilei, spre centrul său, s-a descoperit o garnitură de bronz, de o formă tubulară, lungă de 0,025 m și lată de 0,015 m, care servea probabil la întărirea unui mîner.

★

tipică pentru întreaga serie a cuțitașelor curbe descoperite și în celelalte movile funerare de la Balta Verde — Gogoșu (fig. 124, 3).

Lama are secțiunea triunghiulară. Ea se subțiază treptat, de la muchie spre tăiș. De la baza lamei pornește placa mînerului, care a fost lucrată cu ciocanul. Ea este mai îngustă decît lama cuțitului. Lățimea ei se micșorează spre capăt. Placa are două nituri, cu ajutorul cărora se fixau plăselele. Lama este arcuită spre tăiș, cam după o treime din lungimea sa, socotită de la bază. O parte din vîrf lipsește.

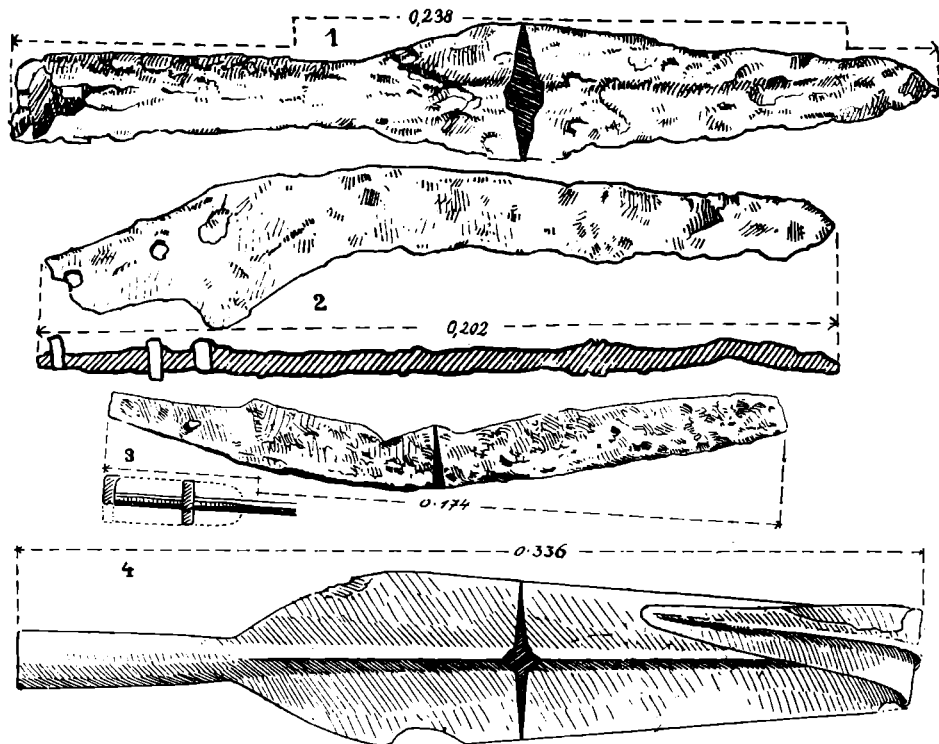

Fig. 124. -- Balta Verde. 1 și 2. Movila XXII, mormîntul 1; nr. 1—2. 3. Movila XXV, nr. 1; 4. Mormîntul de incinerare din a doua epocă a fierului, nr. 1.

Lungimea cuțitului este de 0,174 m; lungimea lamei este de 0,126 m.

În partea de nord a șanțului, la adîncimea de 0,20 m, s-a descoperit un minier de la un cuțit de fier.

În săpătură au fost descoperite cîteva fragmente ceramice caracteristice culturii primei epoci a fierului din regiune. Astfel de cioburi au apărut pînă la adîncimea de 1,80 m.

Din observațiile făcute în timpul săpăturilor și datorită faptului că obiectele descoperite erau risipite, rezultă că movila XXV a fost ridicată în prima epocă a fierului și că mormîntul sau mormintele ce le conținea au fost jefuite din antichitate. Astfel se explică și risipirea unor obiecte în diferite părți ale movilei.

★

În 1932 s-au descoperit două morminte de inhumație¹ la hotarul dintre comuna Balta Verde și Gogoșu. Ele se găseau sub cea mai înaltă dună de nisip (marea « movilă »), care pînă în 1949 fusese aproape în întregime spulberată de vînt. În vara anului 1932 și în toamna aceluiași an se descoperă în această dună cîteva morminte aparținînd culturii cîmpurilor de urne din epoca de bronz. În 1950 s-a dat tot aici peste un nou mormînt, din aceeași epocă.

¹ D. Berciu, A p O., p. 104—105, mormîntul VIII și mormîntul IX; fig. 113—114.

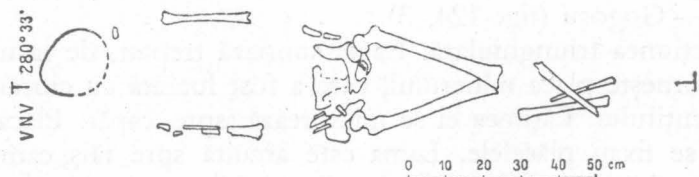

Fig. 125. — Balta Verde. Movila XXII, mormintul 3.

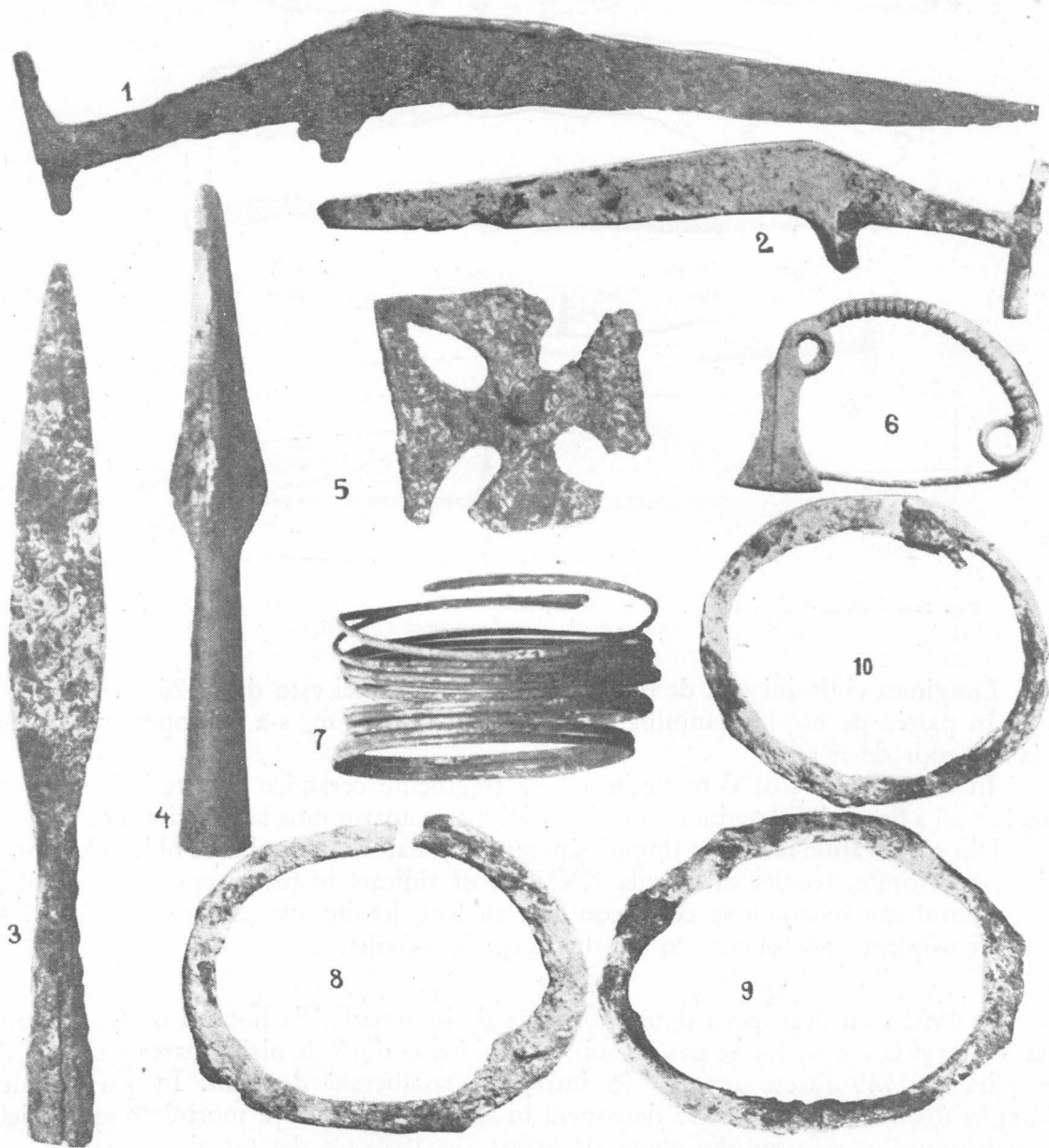

Fig. 126. — Balta Verde, 1. Movila XXI, mormintul 3, nr. 3 = fig. 93, 5; 2. Movila XVII, mormintul 3, nr. 2 = fig. 93, 2; 3. Movila XVII, mormintul 1, nr. 2 = fig. 100, 2; 4. Movila XX, nr. 2 = fig. 110, 1; 5. Movila XVIII, mormintul 1, nr. 3 = fig. 101, 1; 6. Movila XII, mormintul 1, nr. 2 = fig. 69, 1; 7. Movila XIII, mormintul 2, nr. 2 = fig. 70, 3; 8. Movila XVII, mormintul 2, nr. 21 = fig. 88, 5; 9. Movila XII, mormintul 3, nr. 11 = fig. 70, 2.

Cu ocazia publicării descoperirilor arheologice din Oltenia, cele două morminte de înhumatie amintite mai sus au fost datate în epoca bronzului, autorul ținând atunci seama de observațiile stilistice făcute asupra brățărilor de bronz și de faptul că ritul înhumatiei — atît cît se știa atunci părea ceva neobișnuit în cultura locală a primei epoci a fierului. Trebuie să arătăm însă că, în special în decorația brățărilor din cele două morminte, s-au menținut elemente ornamentale, care au o legătură de geneză cu ornamentica epocii bronzului din care derivă și care reflectă în regiunea Balta Verde — Gogoșu — ca și în vestul și nord-estul Balcanilor — un fenomen nu numai de continuitate dar și de îndelungată persistență.

Cele două morminte se găseau de fapt în continuarea necropolei tumulare de pe teritoriul comunei Gogoșu, ele marcînd limita sud-estică a acesteia. La origine, cele două morminte au fost în movilă, ca toate celelalte prezentate mai înainte. Distanța dintre aceste morminte era destul de mică: între schelete ea era, în linie dreaptă, de numai 6 m. Cu timpul, mormintele au fost acoperite de o mare dună de nisip — cea mai înaltă din regiunea mormintelor din vecinătate. Fără îndoială că cele două movile funerare au contribuit la fixarea dunei.

În timpul săpăturii nu s-au mai putut observa vechile movile funerare din prima epocă a fierului.

Cert este însă că sub dună se aflau și morminte de incineratie din epoca bronzului, care făceau parte din cîmpul de urne din vecinătate. Aceste morminte se găseau la periferia nordică a aceluși cîmp de urne. Mormintele din prima epocă a fierului au deranjat pe cele din epoca bronzului.

MOVILA XXVI

Mormîntul VIII, 1932. Cadavrul a fost depus direct pe nisipul galben, așezat pe spate în poziție întinsă, cu brațele aduse spre bazin (fig. 129). Oasele erau în mare parte sfărîmate. S-au păstrat mai bine oasele mari, craniul și dinții. Lungimea scheletului era de 1,50 m. Orientarea era ESE 120° — VNV 300°. În pămîntul de deasupra scheletului s-au găsit fragmente ceramice aparținînd culturii cîmpurilor de urne, care proveneau de la mormintele deranjate.

La 0,20 m deasupra scheletului, în dreptul cotului drept, s-a găsit o piatră lungă de 0,30 m, care era așezată pe muchie. În partea opusă se afla o piatră asemănătoare.

Scheletul era la 1,10 m adîncime față de nivelul actual al solului.

Mormîntul nu conținea, ca inventar, decît o brățară de bronz, care se găsea pe antebrațul drept. Brățara este lucrată dintr-o bandă de bronz, lată de 0,12 m (fig. 128, 2). Secțiunea brățării este dreptunghiulară. Capetele sale se apropie mult, fîră a se uni. Ele sînt rotunjite. Brățara este ornamentată cu puncte incizate, care formează linii orizontale, întrerupte de altele verticale. La mijloc este un decor în formă de cruce. Diametrul interior al brățării este de 0,05 m.

MOVILA XXVII

Mormîntul IX, 1932. Spre marginea nordică a dunei, la 6 m depărtare de mormîntul precedent, s-a dat peste un nou mormînt de înhumatie. Scheletul era așezat pe spate, în poziție întinsă (fig. 130). Mina dreaptă era așezată pe abdomen, iar stînga pe bazin. Orientarea era aceeași ca și mormîntul precedent, cu o mică diferență de 2—3°. Oasele erau mai bine conservate. S-au păstrat intacte și vertebrele șirei spinării. Lungimea scheletului este de 1,10 m. Este vorba probabil de scheletul unui copil. În pămîntul din jurul scheletului s-au găsit fragmente ceramice aparținînd culturii cîmpurilor de urne. Ele provin de la morminte din epoca bronzului, fie distruse de dune, fie în timpul îngropării mormîntului din prima epocă a fierului.

Pe antebrațul drept, în apropiere de cot, se găsea o brățară de bronz, lucrată din placă lată de 0,008 m și groasă de 0,003 m. Secțiunea sa este dreptunghiulară. Capetele brățării se apropie, dar nu se ating. Ele sînt rotunjite și puțin lățite prin ciocănire. Brățara nu poartă nici un fel de ornament.

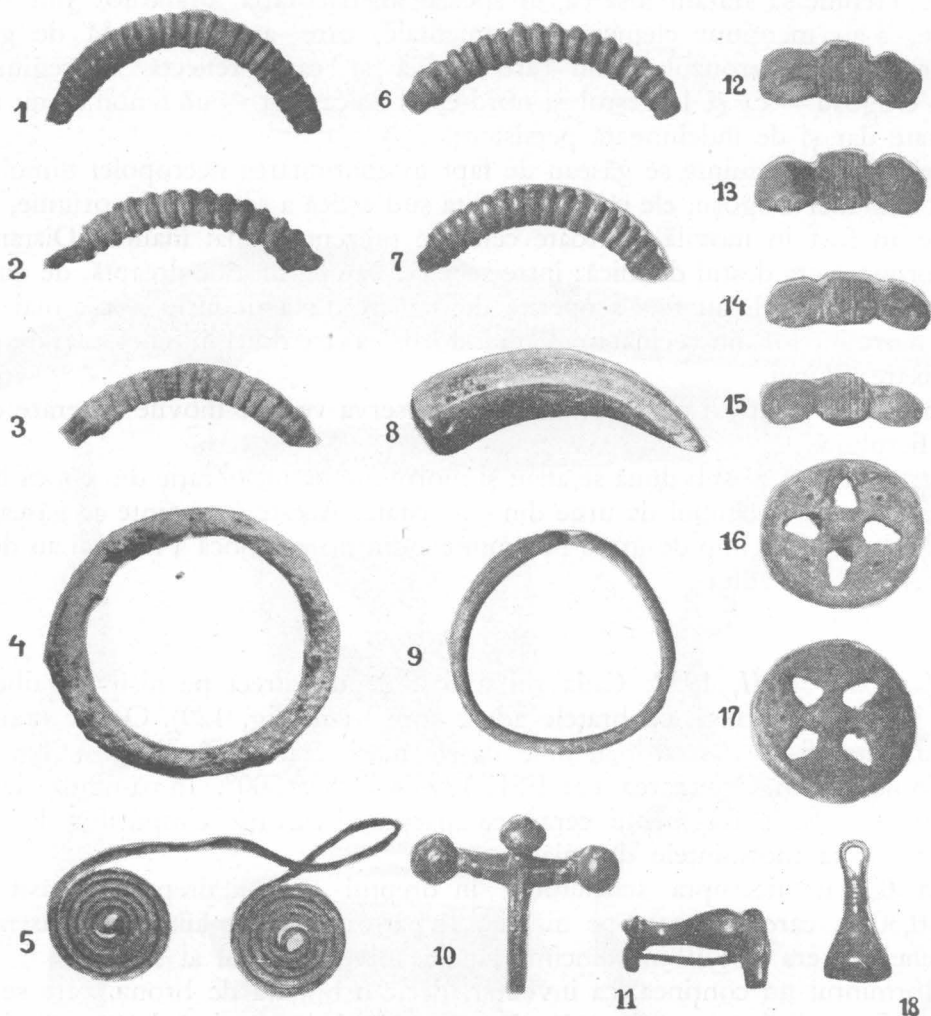

Fig. 127. — Balta Verde. 1. Movila XI, mormîntul 2, nr. 2 = fig. 65, 4; 2. Movila XII, mormîntul 3, nr. 3 = fig. 65, 6; 3. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 84, 4; 4. Movila XVII, mormîntul 2, nr. 8 = fig. 91, 4; 5. Movila XIII, passim = fig. 64, 6; 6. Movila XI, mormîntul 1, nr. 4 = fig. 65, 2; 7. Movila XI, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 65, 3; 8. Movila XVII, mormîntul 6, nr. 3 = fig. 96, 2; 9. Movila XII, mormîntul 1 = fig. 66, 2; 10. Descoperire izolată = fig. 131, 2; 11. Descoperire izolată = fig. 131, 1; 12—15. Movila XVI, mormîntul 1, nr. 4—14 = fig. 78, 5; 16—17. Movila XVI, mormîntul 1, nr. 2 = fig. 81, 3; 18. Movila XII, mormîntul 6 = fig. 77, 5.

Diametrul interior al brățării este de 0,048 m.

Tot din mormintele ce făceau parte din grupa « de la dună » provin și alte obiecte, descoperite sau recuperate cu ocazia cercetărilor din 1932. Este vorba în primul rînd de o fibulă de bronz în bună stare de conservare, găsită pe duna amintită, la adîncimea de 0,30 m, într-unul din șanțurile înguste ce s-au trasat în 1932, pe latura de nord și pe cea de est a dunei. În jurul fibulei nu s-a mai găsit nici un alt obiect sau resturi de schelete.

Corpul fibulei are formă de arc, cu secțiunea rotundă, mai gros la mijloc și mai subțire către extremități (fig. 53, 5). Corpul fibulei este decorat numai pe cele două extremități ale sale. Aici întîlnim un decor din liniuțe paralele, care acoperă de jur împrejur corpul fibulei, în felul unor cercuri paralele. Piciorul este în formă de placă dreptun-

ghiulară, terminată la capătul său superior cu un buton. Pe placă nu se găsește nici un ornament. Portagrafa și acul s-au păstrat în bună stare de conservare. Resortul este unispiralic.

Lungimea fibulei este de 0,053 m, iar înălțimea sa, de 0,032 m.

În timpul muncilor agricole, s-a descoperit de către localnici și a putut fi recuperat, în toamna anului 1932, un pandantiv de bronz (fig. 53, 2). În 1932, porumbiștea acoperea nu numai câmpul de urne din epoca bronzului și pe acela din prima epocă a fierului, ci se întindea și peste jumătatea de vest și cea de sud a dunei. Descoperitorul pandantivului (N. Crivineanu) dădea informația că pandantivul s-ar fi găsit într-un mormânt cu schelet, care a fost distrus de plug. Este foarte probabil că pandantivul să fi făcut parte, ca și fibula de mai sus, din inventarul unui mormânt de incinerare.

Pendantivul are corpul globular, acoperit cu un număr de 7 (șapte) linii incizate adânc. Corpul este plin în interior. Pandantivul are în

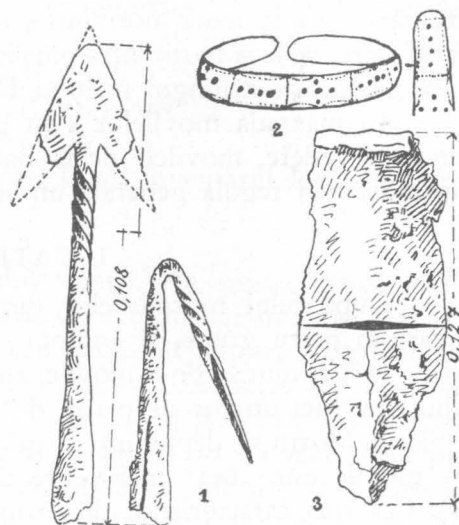

Fig. 128. — 1. Gogoșu. Descoperire izolată; 2. Balta Verde. Movila XXVI; 3. Balta Verde. Mormintul de incinerare din a doua epocă a fierului.

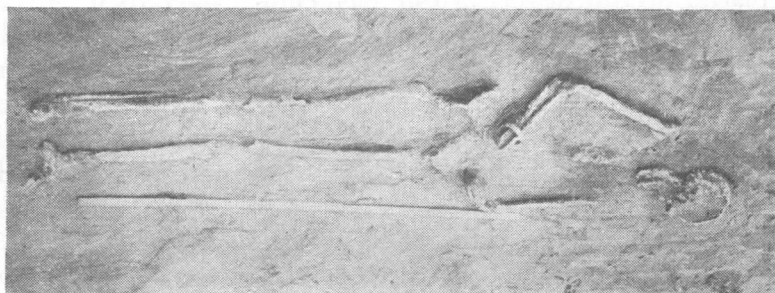

Fig. 129. — Balta Verde. Movila XXVI.

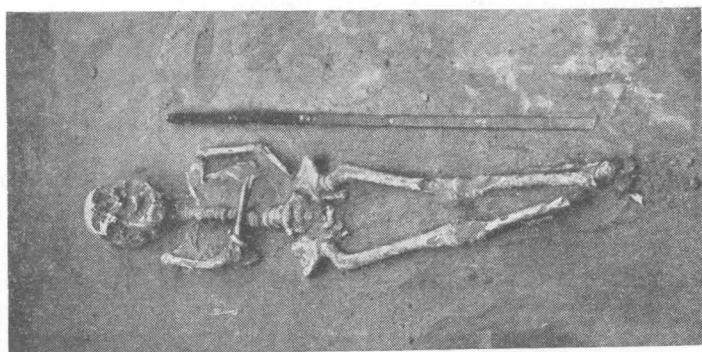

Fig. 130. — Balta Verde. Movila XVII.

partea superioară o porțiune pentru suspensie. În partea de jos se continuă cu un picioruș terminat cu buton. Pandantivul a fost turnat.

Înălțimea sa este de 0,04 m.

În cuprinsul teritoriului satului Balta Verde s-au săpat prin urmare 27 movile funerare. Numărul lor este mai mic decât acela al necropolei de la Gogoșu. După cum s-a arătat și mai înainte, tumulii funerari de la Balta Verde nu formează o necropolă care să cuprindă toate mormintele tumulare la un loc. Acestea sînt risipite pe o distanță foarte mare, de la « morminți » pînă la « crîngul lui Stîngă », în spatele așezării oromești ce se găseau de-a lungul malului Dunării.

În mantaua movilelor s-au găsit în general mai multe morminte. Și din acest punct de vedere, movilele de la Balta Verde se deosebesc de cele de la Gogoșu, care cuprindeau în regulă generală un singur mormînt.

I. CATEGORII DE MOVILE

După felul mormintelor din interior, movilele funerare de la Balta Verde se împart în patru grupe, și anume:

1) Un număr de 8 movile, care cuprind morminte fără pietre: morții nu au fost depuși pe nici un pat de piatră de rîu și nici groapa lor nu a fost acoperită cu astfel de pietre. Morții se depun într-o groapă, deasupra căreia se ridică movila. Grupa aceasta de movile este cea mai veche din punct de vedere cronologic (a se vedea mai jos). Cea mai caracteristică din grupa I este movila XII, care cuprindea 7 morminte. Celelalte movile sînt: V, VIII, XIII, XIX, XXV, XXVI și XXVII.

2) Un număr de 13 movile formează o altă grupă de tumuli funerari, în care morții erau depuși, fie în groapă, fie pe un strat de piatră de rîu, peste care se așternea un alt strat de piatră. Stratul de piatră este elementul caracteristic al acestei grupe. El are de obicei o formă de cerc, asemănătoare aceleia a movilei. Cîteodată acest strat are patru sau mai multe laturi, mai mult sau mai puțin regulate. Uneori suprafața de pietre acoperă morminte mai vechi, fără pietre, așa cum s-a constatat în unele cazuri. O atare observație stratigrafică ne-a permis să stabilim raportul de vechime între cele două grupe de movile și de morminte. Movilele acestei grupe sînt: I, II, III, IV, VI, VII, IX, XIV, XV, XX, XXIII și XXIV.

3) În grupa 3 intră movile, care conțin numai morminte cu pietre. Nu este vorba de morminte acoperite de o suprafață de pietre de rîu, în sensul movilelor din grupa 2, unde o atare suprafață acoperă două sau mai multe morminte, ci de o masă de piatră care a acoperit groapa mortului, căzînd uneori și pe marginile ei. Din grupa 3 face parte numai o singură movilă — movila XI, în care s-au descoperit două morminte de acest fel.

4) Grupa 4 cuprinde movile funerare cu morminte aparținînd deopotrivă categoriei fără piatră (deci mai vechi) și categoriei cu piatră, ca cele din movila XI, de care am vorbit aici, mai sus. Grupa 4 este deci o grupă mixtă. Totuși, din punct de vedere cronologic, în interiorul fiecărei movile se disting două perioade, deși sub mantaua aceleiași movile se găsesc două categorii de morminte. Aceasta înseamnă că movila propriu-zisă — mantaua — a fost ridicată în una din cele două perioade. Grupa 4 cuprinde următoarele cinci movile: X, XVI, XVIII, XXI și XXII.

II. CATEGORII DE MORMINTE

După felul amenajării mormintelor, acestea se împart în trei categorii.

1) Morminte cu groapă simplă, săpată în general în pămîntul viu, de o formă dreptunghiulară, în care mortul a fost așezat pe spate, în poziție întinsă. Deasupra s-a ridicat movila funerară. Această categorie aparține fazei mai vechi a mormintelor de la Balta Verde.

2) Morminte cu suprafață sau platformă de piatră, care acoperea întregul inventar al mormintelor. De fapt, suprafața de piatră acoperă două sau mai multe morminte. Este vorba, deci, de morminte colective, sub un strat relativ gros de piatră, avînd de

obicei o formă de cerc. Morții erau depuși fie pe un strat mai subțire de pietre de râu, fie direct pe sol. În general, starea de conservare a oaselor de sub pietre este foarte proastă. Adesea, scheletul s-a topit complet.

3) Morminte în groapă umplută cu pietre. Mortul era așezat fie pe un pat de piatră, fie direct pe pământ și apoi acoperit cu pietre.

III. CATEGORII DE MORMINTE

În cele 27 movile se găseau 66 de morminte. După inventarul lor, ele formează două grupe:

1) Morminte de luptători.

2) Morminte de civili (bărbați, femei, adolescenți). În prima grupă intră un număr de 19 morminte de luptători, care au putut fi determinate în mod cert. Unele morminte nu pot fi atribuite cu certitudine uneia din cele două grupe. Numărul acestor morminte trebuie să fi fost însă mai mare. Trebuie reținută împrejurarea că la Balta Verde, mai mult decât la Gogoșu, obiectele de fier — arme și podoabe — s-au găsit în foarte proastă stare de conservare din cauza umezelii. Uneori nu s-a mai putut preciza nici forma obiectului, întrucât acesta fusese complet ros de rugină și transformat într-o grămadă de rugină. Mormintele de luptători reprezintă un procent de aproximativ 28,9 % față de totalul mormintelor. Mormintele de civili reprezintă un procent de 71,1 %. La Gogoșu există un procent de 20 % morminte de luptători față de 80 % morminte de civili. Deși această statistică este dată cu o oarecare aproximație, din cauza stării de conservare a obiectelor, totuși ea oferă o prețioasă indicație asupra organizării societății de pe la jumătatea mileniului I î. e. n. și asupra rolului jucat de militari în cadrul democrației militare. Un număr de 17 din cei îngropați la Balta Verde erau luptători pedestri. Numai un singur luptător nu aparținea acestei categorii. Este vorba de luptătorul îngropat în movila II, movilă în care s-au mai descoperit două psalii de zăbală, piese de harnașament și fragmente dintr-o șină de car de luptă. Este singurul caz cunoscut pînă acum în tumulii săpați la Balta Verde și Gogoșu.¹

Luptătorii erau îngropați cu o deosebită grijă. Un număr de 10 luptători au fost îngropați în movile cu o suprafață de piatră de râu, care, necesitînd a fi adusă din alte părți, cerea un efort de muncă deosebit. În felul acesta de pregătire a mormîntului trebuie văzut și respectul pe care îl purta comunitatea de la Balta Verde față de pătura militarilor. Dacă ținem seama că în cele 14 movile cu suprafață de piatră, un număr de 11 aparține luptătorilor și că sînt numai două morminte de civili (grupate astfel după caracterul inventarului lor) putem să vedem clar locul proeminent pe care-l ocupa pătura militarilor în sînul societății de atunci. Unul dintre cele trei morminte amintite pare a fi, după inventarul său, al unei femei. Trebuie amintit și aici că în comunitatea de la Balta Verde, poziția socială a femeii mai păstrează încă unele rămășițe de matriarhat, deoarece s-au descoperit aici morminte de femei, cu un inventar foarte bogat.

Două morminte de luptători au groapa umplută cu pietre (mormîntul 3 din movila XVII și mormîntul I din movila XVIII), pe cînd alte șase morminte sînt simple, fără piatră.

Toate cele 19 morminte de luptători sînt de inhumație. Nu s-a descoperit nici un mormînt de incinerație. În cursul săpăturilor din 1949 și 1950 s-a ajuns la concluzia că și mormîntul din tumulul II, săpat în 1932, a fost tot de inhumație, iar nu de incinerație, cum se crezuse înainte.

Cele 47 morminte de civili, care reprezintă un procent de 71,1 %, se repartizează astfel: 1) trei morminte cu suprafață de piatră, dintre care unul este probabil de femeie,

¹ În movila IV de la Balta Verde s-a descoperit o bucată de șină, dar nu putem spune cu certitudine dacă este de la un car de luptă.

iar în celelalte două au fost îngropați bărbați; 2) opt morminte cu groapă și grămadă de pietre ce umplu groapa mormîntului. Dintre acestea, șase sînt probabil morminte de femei, unul — probabil de bărbat și ultimul nu poate fi atribuit decît în general grupei mormintelor de civili; 3) 36 morminte simple, fără piatră, aparținînd deopotrivă bărbaților și femeilor. Unele pot fi în mod cert așezate în grupa mormintelor de femei, cum este, de pildă, mormîntul 4 din movila XII, unde s-au găsit cele mai frumoase și mai numeroase obiecte de podoabă feminine. Tot așa se poate spune că mormintele, în care apar cuțitașele de fier, aparțin bărbaților, cum este cazul mormîntului 3 din movila XVI.

Cît privește poziția scheletului în mormînt, adică orientarea în raport cu punctele cardinale, s-au făcut observații foarte importante, pe care, în acest paragraf, le dăm sub formă de statistică.

La 40 de morminte din cele 66 s-a putut determina orientarea. Celelalte 26 conțineau resturi din schelet extrem de sfărîmate, ori din care lipseau orice resturi de schelet. În afară de aceasta, pentru unele morminte, săpate înainte de 1949, nu avem date precise asupra acestei probleme. Cele 40 de morminte de înhumăție se împart, în privința orientării, în: 1) patru morminte cu scheletele așezate cu capul la est și picioarele la vest; 2) patru schelete cu capul la vest și picioarele la est; 3) trei schelete cu capul la nord și picioarele la sud; 4) trei schelete cu capul la sud și picioarele la nord; pe lîngă aceste poziții atît de profund deosebite, încît avem orientări către toate cele patru puncte cardinale, se întîlnesc poziții intermediare, astfel: 5) trei schelete au capul la SE (între 124° — 135°) și picioarele la NV (315°); 6) un schelet cu capul la SV și picioarele la NE; 7) două schelete cu capul la NE și picioarele la SV (unul este NE 45° — SV 225° ; 8) două schelete cu capul la NV și picioarele la SE (unul NV 315° — SE 135°); 9) șapte morminte au capul la ESE și picioarele la VNV, cu devierea cuprinsă între ESE 112° — 120° și VNV, cu 292° — 303° ; 10) un schelet cu capul la ENE 67° și picioarele la VSV 247° ; 11) șase schelete cu capul la VNV (285° — 309°) și picioarele la ESE (101° — 129°) și 12) trei schelete cu capul la SSV (191° — 326°) și picioarele la NNE (110° — 146°).

Aceste variații în poziția scheletului în raport cu punctele cardinale stau în legătură, după cum se va vedea, atît cu schimbările survenite în practicile ritului funerar, cît și — unele dintre ele — cu anotimpul în care s-a făcut înmormîntarea. Oamenii de atunci se orientau după soare și față de poziția acestuia îngropau morții. Aceștia erau așezați în poziție întinsă, pe spate. În cele 40 de morminte, ale căror schelete s-au păstrat într-o stare de conservare care să ne îngăduie stabilirea poziției mîinilor și picioarelor, se constată: 1) 29 de morminte aveau schelete cu brațele întinse de-a lungul corpului și picioarele paralele; 2) patru morminte conțineau schelete cu ambele brațe așezate pe bazin; 3) un mormînt avea scheletul cu mîna dreaptă așezată pe bazin, iar stînga de-a lungul corpului; 4) trei morminte cu schelete avînd mîna stîngă pe bazin și dreapta de-a lungul corpului; 5) două morminte cu schelete cu picioarele trecute unul peste altul, și anume: piciorul stîng peste cel drept; unul dintre aceste schelete (mormîntul 4 din movila XXII) are și brațul drept așezat pe bazin. O poziție asemănătoare a picioarelor s-a întîlnit și într-un mormînt tumular de la Gogoșu. Acestea sînt singurele trei cazuri descoperite în complexul de la Balta Verde și Gogoșu.

IV. AȘEZAREA OBIECTELOR

Lancea de fier a luptătorului se așeza, de regulă generală, în dreptul corpului, cu vîrfurile la înălțimea capului și cu coada spre picioare. Lancea era paralelă cu corpul. Într-un singur caz — din cele stabilite în mod precis — lancea era așezată cu vîrfurile

aproape de piciorul drept și cu coada paralelă cu corpul (movila XV, mormîntul 4). De asemenea, într-un singur caz (movila X, mormîntul 3), lancea fusese așezată în partea stîngă a corpului cu vîrfurile lingă cap.

În mormintele luptătorilor de la Balta Verde se întîlnește o singură lance, pe cînd la Gogoșu sînt două. Aceasta stă în legătură și cu progresul realizat în domeniul metalurgiei fierului. În perioada necropolei de la Gogoșu, cînd întrebuintarea fierului se generalizase și mai mult, armele abundă. La Balta Verde săbiile se depuneau fie în dreapta, mai jos de piept, fie între genunchi. Cuțitașele de fier nu sînt așezate după o regulă anumită. Ele se găsesc fie în apropierea mîinii stîngi, fie lingă cea dreaptă. Într-un singur caz, cuțitașul s-a găsit la brîu (movila XVII, mormîntul 6), iar în alt caz, în mîna dreaptă (movila XVII, mormîntul 3). Pumnalele curbe și cu mîner în forma literei T erau așezate fie la brîu (movila XXI, mormîntul 3), fie în dreapta corpului.

În 11 morminte, vasele de lut, în majoritatea lor străchini, erau depuse la picioarele mortului, între nodițe. În nouă cazuri, vasele se aflau între genunchii mortului; într-un mormînt, vasul se găsea în partea dreaptă a bazinului și într-altul, în partea dreaptă a corpului, puțin mai sus de genunchi.

După locul unde se găseau unele podoabe, ca fibulele, se vor putea aduce unele date în legătură cu costumele epocii.

În general, fibulele se găsesc în partea stîngă a pieptului (movila X, mormîntul 1; movila XII, mormîntul 2; movila XVII, mormintele 1—2, 5 și 6). Interesant de notat că în patru morminte din aceeași movilă (XVII), fibulele se găsesc toate în partea stîngă. Dar nu există numai această regulă. S-au descoperit, de pildă, fibule în partea dreaptă a corpului, uneori fiind aproape de regiunea mijlocului. În mormîntul 2 din movila X, fibula se găsea aproape de șoldul stîng, iar în mormîntul 1 din movila XVI, două fibule se aflau în partea stîngă a mijlocului și a treia în partea dreaptă. În două morminte am descoperit cîte două fibule, una în dreptul pieptului, cealaltă în stînga, pe cînd în mormîntul 3 din movila X, fibula se găsea exact la mijlocul pieptului. În alte morminte, agrafele se găsesc numai în partea dreaptă a pieptului.

În ceea ce privește brățelele, se constată că în patru morminte brățara se afla pe antebrațul stîng și în două morminte, pe antebrațul drept. De obicei, brățara se poartă pe mîna stîngă. Într-un mormînt se găsește cîte o brățară pe fiecare antebraț, iar într-un mormînt am găsit două brățări pe antebrațul drept și una pe cel stîng (movila XVII, mormîntul 5). Două brățări s-au descoperit și pe scheletul, probabil al unei femei, din movila XVII (mormîntul 2).

Tot din categoria podoabelor făceau parte și verigile de picior, al căror număr variaza de la una pînă la zece pe un picior. Scheletul mormîntului 1 din movila XII avea cîte o verigă de bronz pe fiecare picior, pe cînd scheletul din mormîntul 3 din aceeași movilă avea patru verigi pe fiecare picior. Este foarte curios că nu totdeauna numărul verigilor purtate era egal. De pildă, pe piciorul stîng al scheletului mormîntului 2 din movila XVII, se găseau 10 verigi de bronz și două de fier. Mormîntul acesta aparținea unei femei.

La gît s-a găsit cîte o perlă de sticlă. În apropiere de cap, ca în mormîntul 2 din movila XVII, s-a dat peste un pandantiv, care a fost atîrnat desigur de broboadă sau de marama care acoperea capul. Aceasta face să se presupună că femeile umblau cu capul acoperit. Reamintim că fibula «a navicella» de la Gogoșu a fost găsită pe craniul unei femei. În apropiere de cap s-au găsit și cîteva fragmente de sîrmă subțire de bronz, plurispiralice («saltaleoni»), dar acestea sînt rare la Balta Verde, față de numărul relativ mare din necropola de la Gogoșu. Un fragment de «saltaleoni» s-a găsit pe partea dreaptă a scheletului din mormîntul 5, movila XVII, iar în mormîntul 7 din aceeași movilă, s-a dat peste trei fragmente, în partea stîngă a bazinului.

Din garnitura îmbrăcăminții făceau parte nasturii și aplicele ajurate și cele în forma cifrei opt, care s-au descoperit în câteva morminte.

Cele mai numeroase podoabe s-au găsit în mormîntul 4 din movila XII, care este mormîntul unei femei cu o poziție socială mai înaltă în sînul comunității. Cele două mari brățări plurispiralice acopereau antebrațul fiecărei mîini. De o parte și de cealaltă a pieptului se afla cîte o fibulă grea, în formă de ochelari, care servea mai mult ca podoabă decît pentru prinderea hainei. La gît s-a găsit un colier, singurul descoperit în săpăturile de pînă acum de la Balta Verde, iar la urechi și pe frunte se aflau prodoabe de sîrmă de bronz.

În două morminte s-a găsit cîte un colț de mistreț, care putea să fi servit ca pandantiv. În mormîntul 5 din movila XVII se găsește în partea dreaptă a pieptului, iar la mormîntul 6 din aceeași movilă, în cea stîngă.

V. CATEGORII DE OBIECTE

Obiectele descoperite în morminte sînt foarte frumoase și variate. Ele se împart pe categorii mari, în interiorul cărora se află grupe și subgrupe, după caracteristica fiecărui obiect. Un studiu amănunțit de tipologie va arăta varietatea și legătura organică a diferitelor obiecte cu perioadele anterioare și cele următoare, precum și raportul strîns cu mediul social, căruia îi aparțin.

1. Unelte

Cuțitașe. În afară de cuțitașele de fier, care erau folosite în chip multilateral — la nevoie chiar ca arme — nu găsim altfel de unelte în mormintele de la Balta Verde. Cuțitașele de fier reprezintă o formă foarte caracteristică. Ele au lama arcuită spre interior. Arcuirea este mai mult sau mai puțin accentuată. Lungimea lamei variază, ca și lățimea sa. Plăselele, probabil de lemn sau de os, se prindeau de lama mînerului prin nituri de fier. Cuțitașele erau lucrate cu ciocanul. În genere, ele apar în stare fragmentară, fiind foarte puternic mîncate de rugină. S-au descoperit opt cuțitașe, majoritatea în stare fragmentară.

2. Arme

a) *Vîrfuri de lance.* În categoria armelor, vîrfurile de lance ocupă locul de frunte. În mormintele luptătorilor și în mod izolat, au fost găsite în total 24 de vîrfuri de lance. Cele mai mari ating lungimea de aproximativ 0,40 m. Astfel, în mormîntul 3 din movila XVII, s-a găsit un vîrf de lance de 0,41 m (fig. 93, 3) și în mormîntul 2 din movila XVIII, un altul de 0,414 m (fig. 100, 3). Cele mai mici au o lungime ce variază între 0,20—0,25 m. Multe dintre ele au fost foarte puternic roase de rugină. Vîrfurile propriu-zis sau frunza lăncii are în general o formă elegantă, asemănătoare frunzei de salcie. Vîrfurile și marginea au fost ascuțite cu grijă. Formele greoaie sînt rare. Ele denotă totuși o lipsă de îndemînare a meșteșugarului primitiv, datorită, evident, stadiului încă nu prea înaintat al metalurgiei fierului. În comparație cu vîrfurile de lance ale luptătorilor de la Gogoșu, cele de la Balta Verde sînt în general mai puțin evoluat, primele reprezentînd un stadiu mai dezvoltat al metalurgiei fierului. Această concluzie se sprijină și pe faptul că vîrfurile de lance de la Balta Verde au o secțiune lenticulară, mai ușor de obținut decît cea rombică sau în mai multe dungi, cum este cazul la Gogoșu. Aproape în majoritatea lor, lăncile de la Balta Verde au secțiunea lenticulară, aceasta fiind o

particularitate a lor, și, în același timp, un indiciu de vechime mai mare față de cele din necropola de la Gogoșu. La Balta Verde avem însă și două excepții. În mormîntul 3 din movila XXI (fig. 120, 1) și în mormîntul 1 din movila XXII (fig. 124, 1) s-au descoperit două lănci cu secțiunea rombică. Această excepție nu schimbă însă concluzia generală formulată aici.

b) *Pumnale*. Forma caracteristică a pumnalelor este aceea a pumnalului cu un tăiș și mîner, avînd o bară perpendiculară pe lamă. Acesta este pumnalul cu mîner în forma literei T. S-au descoperit patru exemplare bine caracterizate (fig. 53, 3; fig. 93, 2; și 5; fig. 100, 1; fig. 124, 2) și opt fragmente pe care nu le putem atribui în mod cert acestui tip de pumnale, dar, avînd în vedere că această formă de pumnal este cea mai frecventă în mormintele de la Balta Verde, este de presupus că și cele opt fragmente aparțin tot tipului de pumnal cu tăiș și mîner în formă de T. Un mare fragment de lamă cu un tăiș, lung de 0,323 m (fig. 61, 2) ar putea aparține, nu atît unui pumnal, ci unei săbii cu un tăiș.

c) *Săbii*. S-au descoperit patru fragmente de lamă de sabie cu un singur tăiș și un fragment cu două tăișuri. Cea mai obișnuită este sabia cu un tăiș. Ea este înrudită cu pumnalul cu mînerul în forma literei T, de care se deosebește prin lungimea lamei, prin lățimea acesteia și lipsa mînerului T.

d) *Car de luptă*. În movila II (fig. 57, 4) s-au descoperit două fragmente de șină de fier, cu urme de nituri. În movila IV s-a găsit de asemenea un fragment de șină. S-a emis părerea că aceste fragmente de șină stau în legătură cu un car de luptă tras de cai. Această părere este susținută mai ales de faptul că în același tumul II s-au găsit piese de harnașament și zăbale de bronz. Zăbalele de bronz reprezintă o formă caracteristică (fig. 54 și 56, 1). Aplicele de bronz în formă de disc ajurate serveau la încrucișarea inelelor hățurilor și hamului calului, jucînd în aceleași timp și rolul de podoabă (fig. 54; 55, 1—2; fig. 56, 3). În afară de aceste patru exemplare, s-a mai găsit, tot în tumulul II, o altă aplică, de formă mai evoluată (fig. 53, 7). O aplică ajurată, de bronz, s-a găsit în mormîntul 1 din movila XVI (fig. 81, 3), dar ea nu intră în categoria pieselor de harnașament, ci stă în legătură cu îmbrăcămintea. Ca piesă de harnașament trebuie socotită și aplica în formă de V, descoperită tot în tumulul II (fig. 53, 6), unde au apărut de asemenea și două garnituri de bronz dreptunghiulare, care se puneau la capetele curelelor (fig. 54 și fig. 55, 4—5). O garnitură tubulară cu dungi în relief s-a descoperit izolat, în movila XXIV. Trebuie adăugat iarăși că în tumulul II s-au găsit bilele de fier care erau așezate pe muștiucul zăbalei.

În tumulul II apar prin urmare armele luptătorului și piesele calului de la carul de luptă. Este singurul caz cert de la Balta Verde și Gogoșu, unde avem de-a face cu mormîntul unui luptător cu car de luptă și poate și călare. În același mormînt s-au găsit două lănci, ceea ce nu am găsit în celelalte morminte obișnuite de luptători pedestri. De asemenea, s-a găsit un pumnal cu mîner în formă de T și un fragment dintr-un alt pumnal sau sabie. Numărul dublu al armelor arată și el că avem de-a face cu un luptător cu car de luptă și care avea o situație mai înaltă în mijlocul păturii militarilor comunității de la Balta Verde.

3. Cute de piatră

În legătură cu ascuțirea uneltelor și mai ales a armelor de fier apare, în mormintele luptătorilor, cutea de gresie. La Balta Verde s-a descoperit un singur exemplar, de o formă dreptunghiulară, cu o perforațiune la capătul superior — pentru a fi atîrnată. Ea a fost găsită în tumulul II (fig. 53, 1).

4. Vase de lut (ceramica)

În inventarul mormintelor și în mantaua movilelor s-au descoperit numeroase vase întregi și fragmentare. Unele dintre ele nu au putut fi reconstituite din cauza stării lor proaste de conservare. După unele fragmente, prost păstrate, nu s-a reușit uneori a se stabili nici profilul vasului.

Cele mai numeroase sînt străchinile. S-a descoperit un număr de 29 de străchini, în majoritatea lor întregi sau întregibile. Străchinile au fost cele mai obișnuite vase funerare. În ele se depuneau mîncărurile, fiind așezate de obicei între genunchi sau între labele picioarelor mortului. Forma obișnuită este cea de strachină cu buza arcuită spre interior și acoperită cu caneluri paralele, oblice sau orizontale. Pe maxima rotunjime a străchinilor se găsesc în general apucători late. Lutul din care sînt lucrate străchinile are o culoare neagră în spărtură, cu nuanțe castanii. La suprafața peretelui vasului se găsește cîte un strat subțire de culoare castanie, care de obicei a fost acoperit de un strat de lut foarte fin (slip). Acesta a fost lustruit. Din cauza umezelii, acest slip a căzut în cea mai mare parte de pe peretele străchinilor.

Vasul emisferic, cu pereți foarte groși și cu marginile arcuite spre interior, care a fost descoperit în movila II (fig. 52, 5), ca și cel din movila IV (fig. 58, 4), se înrudesce cu seria străchinilor. Ele nu au însă nici caneluri și nici apucători.

Rare sînt de asemenea și cămile cu o toartă laterală, ca exemplarele din movila IV (fig. 59, 1) și din movila VII (mormîntul 2) care au corpul bombat și scund, cu gîtul înalt și cilindric. Înrudite cu cămile dar de dimensiuni mai mici sînt ceștile cu o toartă (fig. 64, 3, fig. 96, 3). S-au descoperit trei cești aproape întregi și un fragment de buză. În aceeași serie mare a cănilor intră și ulcelele, ca cea descoperită în mormîntul 4 din movila XVI.

Interesantă este cupa de mici proporții (înălțimea de 0,037 m), descoperită în movila XVIII (fig. 96, 4). Ea are o formă larg deschisă și un profil elegant.

O formă tot atît de interesantă și originală o constituie vasul cu două torți supraînălțate, bogat ornamentat, descoperit în movila XX (fig. 108 și fig. 109). Prin forma și prin tehnica lutului și a decorației sale, acest vas este unul dintre vasele cele mai caracteristice ale culturii primei epocii a fierului. În afară de încă șase vascioare de diferite forme și dimensiuni, s-au mai descoperit fragmente din douăsprezece vase de lut.

În total în morminte și în mantaua movilelor au fost descoperite 58 de vase de lut.

5. Podoabe

Această categorie de obiecte este foarte numeroasă și variată. Ea cuprinde mai multe grupe care, la rîndul lor, se subîmpart în alte grupe mai mici. Astfel:

a) *Fibule*. Fibulele sînt lucrate din bronz, din fier și din fier și bronz. O primă grupă a fibulelor de bronz o formează fibulele în formă de ochelari. Se cunosc în total trei exemplare, dintre care două au fost descoperite în mormîntul 4 din movila XII (fig. 72, 1—2), iar al treilea exemplar, în mormîntul 2 din movila XIII (fig. 64, 6). Această din urmă este deformată, pe cînd celelalte două reprezintă tipul de fibule-ochelari grece, lucrate cu o deosebită grijă și pricepere. Cele două spirale ale fibulelor-ochelari se leagă între ele printr-o răsucire în forma numărului opt. Pe partea opusă a celor două fibule mari s-au adăugat acul și întreg dispozitivul de fixat al fibulei, care au fost lucrate din fier. S-au mai descoperit încă cinci fibule de bronz. Dintre acestea, un exemplar are placa în formă de scut beotic mult scobit (fig. 69, 1), un altul cu scut beotic scobit mai prelung (fig. 90, 1), un exemplar cu placa triunghiulară, dublu resort și corpul cu secțiunea rombică (fig. 69, 2); celelalte două exemplare au resort dublu, dar placa este ruptă, încît nu se poate preciza tipul.

În total s-au găsit deci 8 fibule de bronz.

Cel mai frecvent este tipul de fibulă care are corpul în formă de arc, acoperit cu dungi în relief, mai mult sau mai puțin înalte, care înconjură de jur împrejur corpul fibulei, în felul unor cercuri paralele. Aceste fibule cu «coaste», care se aseamănă cu dungiile unui vierme, au fost lucrate deopotrivă din bronz și fier. Prin interiorul corpului fibulei trece o sîrmă groasă de fier sau o bară de fier, din care s-a făcut de fapt și restul fibulei (resort, placă, ac).

Peste sîrma sau bara de fier se află un înveliș de bronz, care poartă ornamentul în formă de «coaste». Cum fierul este metalul care rezistă mai puțin la umezeală, partea de fier a acestor fibule s-a distrus complet, încît s-a păstrat numai corpul fibulei, cu învelișul său de bronz (fig. 65, 1—6; fig. 81, 1—2; fig. 84, 1—4; fig. 90, 3; fig. 101, 3 și fig. 110, 5). Numai două exemplare din această categorie s-au păstrat într-o stare mai bună. O fibulă a fost descoperită în mantaua movilei XVIII (fig. 84, 5). Ea are dublu resort, iar într-o parte a rămas o mică porțiune din placă, a cărei formă pare a fi fost asemănătoare scutului beotic. A doua fibulă s-a găsit în mormîntul 1 din movila XXI (fig. 110, 6). Ea este de dimensiuni mai mici decît precedenta; are dublu resort și păstrează de asemenea o porțiune din placa piciorului fibulei, care indică și ea o formă de scut beotic. Este deci de presupus că și celelalte 15 exemplare fragmentare să fi aparținut aceluiași tip cu dublu resort și placă în formă de scut beotic.

Din subgrupa fibulelor din fier cu înveliș de bronz fac parte 17 exemplare descoperite în săpăturile din 1949 și 1950.

A treia categorie cuprinde fibulele lucrate în întregime din fier. S-au descoperit 10 fibule de fier, dintre care patru sînt caracteristice tipului cu placă în forma scutului beotic, dar cu scobitură prelungă, așa încît placa este mai înaltă și mai îngustă decît la fibulele de bronz de același tip (fig. 61, 4; fig. 90, 2; fig. 100, 5; fig. 120, 3). Toate aceste fibule au resort dublu. Una dintre ele (fig. 61, 4) s-a rupt și a fost reparată printr-un buton de bronz, care a fost sudat pe fier. Șase exemplare sînt într-o proastă stare de conservare (fig. 61, 5; fig. 78, 1; fig. 104), iar din celelalte trei s-a păstrat numai corpul, care este foarte puternic mîncat de rugină. La un exemplar se păstrează o mică porțiune din placa piciorului, care a fost tot în formă de scut beotic. Fibulele din grupa aceasta se caracterizează prin placa în formă de scut, prin corpul în formă de arc și cu secțiunea rombică și prin prezența resortului dublu. Fibulele din fier au fost lucrate din bară de fier, prin ciocănire. Majoritatea au corpul cu secțiunea rombică. Secțiunea rotundă este o excepție și atunci ea se datorește poate faptului că fibulă a fost foarte mult roasă de rugină, tocîndu-se complet marginile celor patru suprafețe.

Numărul total al fibulelor se ridică la 44.

b) *Brățări*. Brățările au fost lucrate din bronz și fier. S-au descoperit 27 de brățări de bronz, dintre care trei sînt fragmentare și patru brățări de fier.

Cele mai numeroase brățări au fost făcute dintr-o bară de bronz cu secțiunea plan-convexă, apropiată ca formă de litera D și de o lățime relativ mică. Numărul acestora este de 11. Partea convexă este mult bombată (fig. 66, 2; 87, 1; 89, 6; 91, 1—2; 94, 3—4; 105, 1—4). Aceasta este forma cea mai caracteristică a brățărilor din mormintele tumulare de la Balta Verde. În privința formei se deosebesc două variante: brățări închise, cu capetele petrecute unul peste altul pe o mică distanță (fig. 66, 4; fig. 87, 3) sau pe aproape o treime din lungimea lor (fig. 87, 1) și brățările deschise, cu capetele mai mult sau mai puțin apropiate, dar care încă nu se ating (fig. 87, 2).

O altă categorie de brățări este făcută din sîrmă de bronz cu secțiunea rotundă. Un exemplar (fig. 87, 4) este lucrat din bară de bronz, cu secțiunea rombică, iar alte două sînt făcute din placă lată de bronz, cu secțiunea dreptunghiulară (fig. 128, 2). Acestea aparțin tipului brățărilor deschise.

Alte patru brățări de bronz aparțin tipului de brățări plurispiralice. Două dintre ele sînt lucrate din placă subțire de bronz, cu secțiunea plan-convexă, care are lățimea mai mare la mijloc și se subțiază treptat spre extremități. Aceste două exemplare, care s-au descoperit în mormîntul 4 din movila XII, formează un tip cu totul aparte. Ele sînt brățări grele, care acopereau o bună parte din brațul persoanei ce le purta.

Din sîrmă mai rezistentă de bronz, cu secțiunea ovală, a fost lucrată brățara plurispiralică din mormîntul secundar, movila II (fig. 53, 4).

O funcțiune dublă jucau brățările plurispiralice din sîrmă subțire de bronz, cum este exemplarul descoperit în mormîntul 1 din movila XI (fig. 66, 1). Acestea erau folosite desigur și ca brățări, dar, întrucît în săpăturile de la Balta Verde astfel de «brățări» au fost descoperite pe umărul mortului, rezultă că ele serveau și pentru a prinde hainele într-un mănunchi, cu aspectul unui melc. Un asemenea inel a fost descoperit pe umărul stîng al mortului 2 din movila VIII (fig. 70, 3).

Cele cinci brățări de fier reprezintă și ele două variante: o variantă cuprinde brățări închise (fig. 88, 4; 91, 4 și 94, 2), iar cealaltă cuprinde brățări cu capetele subțiate și petrecute unul peste altul (fig. 64, 3). Ele sînt făcute din bară de fier cu secțiunea rotundă (fig. 64,5 și fig. 91,4), sau dreptunghiulară (fig. 88,4 și fig. 94,2).

c) *Verigi de picioare*. O altă categorie de podoabe o formează verigile de bronz și de fier descoperite pe picioarele morților. În total s-au găsit 9 verigi de bronz și 9 verigi de fier. Uneori se așezau împreună verigi de fier și de bronz. Secțiunea celor de bronz era plan-convexă, similară literei D, ca și secțiunea brățărilor care au fost lucrate dintr-o bară de bronz asemănătoare (fig. 68, 1—4; fig. 67, 3). Ca și la brățări, deosebim și la această categorie verigi închise, cu capetele petrecute și verigi deschise.

Verigile de fier, lucrate dintr-o bară de fier, au secțiunea ovală. Ele sînt închise și au o formă eliptică (fig. 70, 1—2). Aceste verigi, ca de altfel toate obiectele de fier, s-au lucrat prin ciocănire.

d) *Perle de sticlă*. În săpăturile de la Balta Verde s-au descoperit patru mărgelile de sticlă (fig. 66,3; 89, 1,8,10). Trei exemplare s-au descoperit în mormintele 1, 7 și 8 din movila XVII, pe cînd al patrulea exemplar s-a găsit în mormîntul 3 din movila XII. Trei exemplare au o formă ovală și culoare uniformă, pe cînd un exemplar are culoarea albastră și cercuri («ochi») galbene (fig. 89,10).

e) *Saltaleoni*. În cinci morminte s-au descoperit fragmente de spirale multiple și mici, cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea de «saltaleoni». Ele au apărut și în mormintele de la Gogoșu.

f) *Nasturi de bronz*. S-au descoperit 33 de nasturi mici de bronz (fig. 89, 2—4; fig. 90, 4—6) și un nasture mai mare, lucrat și el tot din bronz (fig. 55,3). Nasturii de bronz au fost turnați. Partea superioară a nasturilor este în formă de calotă, iar pe partea opusă au o urechiușă prin care se prindeau de haine. O altă categorie de nasturi au partea superioară dreaptă sau cu marginile ușor răsfrînte în jos (fig. 90,4—6). A treia categorie de nasturași o constituie exemplarele cu suprafața superioară trilobată (fig. 55,7).

Nasturele mai mare a fost descoperit în movila II. El are partea superioară în formă de calotă, dar sistemul de fixare nu mai este prin urechiușă, ci printr-un cui, care se îndoia ca să se fixeze mai bine. Acest nasture a fost aplicat foarte probabil pe curea, și nu pe îmbrăcăminte.

g) *Aplice*. În afară de aplicele folosite ca podoabă de harnașament, de care am vorbit mai sus, au mai apărut în mormintele de la Balta Verde cîteva aplice de bronz și una de fier, care stau în legătură cu îmbrăcăminte.

Un număr de 11 aplice de bronz au forma numărului opt culcat, la mijloc cu o placă dreptunghiulară ornamentată (fig. 78, 5). Sistemul de fixare al acestor aplice constă dintr-o urechiușă făcută din bandă cu secțiunea dreptunghiulară. Toate

acestea s-au descoperit în mormîntul 1 din movila XVI. Un alt exemplar similar a fost găsit în mormîntul 3 din aceeași movilă (fig. 89,5).

Altă grupă de aplice ajurate sînt rotunde și se aseamănă atît prin formă, cît și prin decor cu cele patru aplice descoperite în movila II. Două exemplare s-au găsit în movila XVI, mormîntul 1 (fig. 81,3). Exemplarele noastre au tortiță sau urechiușă, prin intermediul căreia se fixau.

Aplica de fier s-a descoperit în mormîntul 1 din movila XVII (fig. 101,1). Ea are o formă pătrată, cu patru brațe rezultate din tăierea deschizăturilor. Trei colțuri ale aplicei s-au rupt. Aplica se fixa printr-o urechiușă.

Ultima aplică din categoria acestor podoabe are forma de nasture, cu partea superioară mult bombată și prevăzută în centru cu un buton (fig. 74,4). Toată suprafața exterioară este ornamentată cu cinci cercuri concentrice.

În categoria aplicelor trebuie să amintim și plăcile din placă subțire de bronz (fig. 89,7 și fig. 110,4). Ele serveau drept garnituri de îmbrăcăminte și se întrebuintau, mai ales, pe centură sau pe alte obiecte de piele.

h) *Colier*. În mormîntul 4 din movila XII s-a descoperit un interesant colier de bronz cu corpul torsionat și capetele răsucite, care a fost o formă caracteristică culturii primei epoci a fierului (fig. 74,1).

i) *Spirale*. Tot în mormîntul 4 din movila XII s-au descoperit un inel și trei spirale din sîrmă subțire de bronz, care serveau drept bucle de păr (fig. 77,1,3,6).

j) *Pandantive*. În mormîntul 2 din movila XVII s-a descoperit un interesant pandantiv cu corpul în formă de cerc și un minier triunghiular. Al doilea pandantiv este în formă de clopot. El s-a descoperit în mormîntul 6 din movila XII (fig. 77,5). Ca descoperire izolată semnalăm și aici al treilea pandantiv, de o formă globulară (fig. 53,2).

Deosebit de interesante sînt pandantivele lucrate din colț de mistreț. S-au descoperit trei asemenea pandantive, și anume: unul în mormîntul 6 din movila XVII (fig. 96,2), altul în mormîntul 5 din aceeași movilă și al treilea în mormîntul 2, din movila XVIII (fig. 101,2). Aceste podoabe par a sta în legătură și cu anumite credințe religioase ale epocii.

6. Lamă de bărbierit

În movila X s-a descoperit o lamă de bărbierit din placă de fier, avînd capătul de prins mînerul în formă de cîrlig (fig. 61,8).

7. Alte descoperiri

În această grupă amintim: 2 tije de vîrfuri de lance (fig. 61,3 și fig. 120,5), un ineluș din sîrmă de fier, un minier de la un cuțit de fier, un cui de fier (fig. 57,11), un vîrf de săgeată (fig. 57,6), un fragment de spirală cu buton de bronz (fig. 81,4), care era probabil capătul unei sîrme plurispiralice (« saltaleoni »).

Cu aceasta s-a încheiat statistica și gruparea obiectelor după forme și funcțiuni.

a) Mormînt de incinerare celtic

În cursul cercetărilor efectuate de colectivul șantierului în 1949, între satul Balta Verde și Dunăre, de-a lungul pîrăului Blahnița s-au descoperit resturile unui mormînt de incinerare, care fusese distrus de lucrările agricole. Locul descoperirii se află pe stînga Blahniței, în apropiere de Dunăre, pe un teren nisipos cultivabil. Pe alocuri se vedeau pietre de rîu împrăștiate, care provin probabil de la morminte cu platformă sau înveliș de piatră, ca și cele din unele movile descrise mai sus.

Într-un loc s-a dat peste mai multe fragmente mărunte de fier, mâncate de rugină. În același loc s-a descoperit un vîrf de lance de fier trecut prin foc și îndoit după un rit bine cunoscut. Alături de el s-au găsit fragmentele unei săbii cu lama lată și cu două tășuri, care și ea fusese îndoită ritual și deformată de foc. Aceste obiecte de fier provin dintr-un mormînt de incinerare distrus.

Nr. 1. Vîrful de lance are o formă de frunză de salcie (fig. 124,4). El a fost lucrat cu foarte mare îndemînare, prin ciocănire. Marginile sînt netede și bine conservate. Pe ambele fețe, vîrful are o dungă mediană în relief, cu secțiunea triunghiulară. Tubul de înmănușare este scurt, dar lucrat cu mare grijă, încît nu se observă linia de contact a foii de fier din care a fost făcut. Se pare că tubul a fost ornamentat, dar decolul a dispărut. Vîrful a fost ars în focul rugului funerar care consuma cadavrul defunctului și îndoit după obiceiul celților. Din cauza focului, arma a prins la suprafață un strat subțire și izolator, care a împiedicat ca rugină să atace fierul.

Lungimea vîrfului de lance este de 0,330 m; lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,26 m, iar lățimea sa, de 0,073 m; lungimea tubului este de 0,076 m și diametrul său, de 0,024 m.

Nr. 2. Fragmentele de sabie aparțin unei săbii de tip celtic, cu lama lată și cu două tășuri. Ele se află în foarte proastă stare de conservare. Fragmentul mai mare descoperit are o lungime de 0,127m, iar un capăt este îndoit (fig. 128,3), ceea ce arată că și această armă fusese îndoită ritual, ca și vîrful de lance, după același obicei celtic. Secțiunea fragmentului de lamă este lenticulară prelungă.

Judecînd după ritul funerar, după forma celor două arme și îndoirea rituală a lor, putem data mormîntul căruia îi aparțin aceste arme, într-o vreme puțin ulterioară secolului al III-lea î.e.n. și-l putem atribui unui luptător celtic.

b) Descoperiri monetare

La est de satul Balta Verde, pe locul numit « cîmpul Deciului » locuitorii găsesc — în timpul lucrărilor agricole — numeroase monede romane. Membrii colectivului au adunat de la diferite persoane o serie de astfel de monede. În prezent, ele se păstrează la Muzeul Național de Antichități. S-au putut recupera următoarele monede determinate de Bucur Mitrea:

1. *Faustina senior* (după anul 140)

Bustul împărătesei spre dr. și DIVA FAVSTINA. Legenda e în parte ștearsă. Rv. AVGVSTA, Vesta voalată șade spre st. și ține în dr. o pateră, iar în st. un sceptru.

AR.. Greutatea 2 g 66. Diametrul 18,50 mm. Conservarea mediocră. Coh.², 119.

2. *Elagabal* (218—222)

IMP. ANTO NINVS PIVS AVG. Bustul împăratului laureat, drapat și cu corn spre dr.

Rv. SVMMVS SACERDOS AVG. Elagabal în picioare spre st. sacrifică pe un trepied; el ține în dr. o pateră, iar în st. o ramură; în cîmp st. sus, o stea.

AR. Greutatea 2 g 69. Diametrul 21 mm. Conservarea satisfăcătoare. Coh.², 276.

3. *Iulia Mamaea* (pînă în anul 235)

IVLIA MAMAEA AVG. Bustul diademat al împărătesei spre dr.

Rv. VESTA. Vesta voalată, în picioare spre st. ține palladiul și un sceptru. Legenda este în parte ștearsă.

AR. Greutatea 2 g 45. Diametrul 19 mm. Conservarea mediocră. Coh.², 81.

4. *Gordian* (Nicaea) (238-244)

....ΓΟΡ ΔΙΑΝΟC [... .] Capul radiat al împăratului spre dr.
Rv. ΝΙΚΑΙ în exergă ΩΝ. În câmp, trei insemne militare.
AE. Greutatea 3g 15. Diametrul 18,30 mm. Conservarea mediocră.

5. *Gordian* (Viminacium) (238—244)

IMP CAES M. ANT GORDIANVS AVG. Bustul radiat și drapat al împăratului spre dr.

Rv. PMS COLVIM, în exergă AN II. Figură feminină în picioare, din față; în dr. un leu, iar în st. un taur.

AE. Greutate 6 g 64. Diam. 22,70 mm. Conservarea satisfăcătoare. Pick, 77.

6. *Secolul IV* — Urbs Roma.

VRBS ROMA. Bustul Romei, cu cască, drapat și cuirasat spre st.

Rv. Lupoaică spre st., alăptează pe Romulus și Remus; deasupra două stele. În exergă SMTS....?

AE. Greutatea 2 g 53. Diam. 17,50 mm. Conservarea mulțumitoare.

Coh.² 17.

7. *Constanțiu II* (324—361)

FL. IVL. CONSTANTIVS. NOB. C. Bustul diademat și drapat al lui Constantin II spre dr.

Rv. GLORIA EXERCITVS. Doi soldați romani țin fiecare câte o lance și un scut; între ei, două insemne militare. În exergă: SMHA și o stea.

AE. Greutatea 2 g 21. Diametrul 17,80 mm. Conservarea bună.

Coh.², 104.

8. *Monedă romană imperială, sec. II.*

Se distinge cu greu capul unui împărat roman cu barbă, spre dr.; în rest nimic.

Rv. Figură feminină în picioare.

AE. Greutatea 2 g 58. Diametrul 18,65 mm. Conservarea foarte slabă.

Probabil de la Antonin Piul sau Marcu Aureliu.

O altă serie de monede n-au putut fi recuperate, dar s-au scos după ele estampe, care au permis determinarea lor precum urmează:

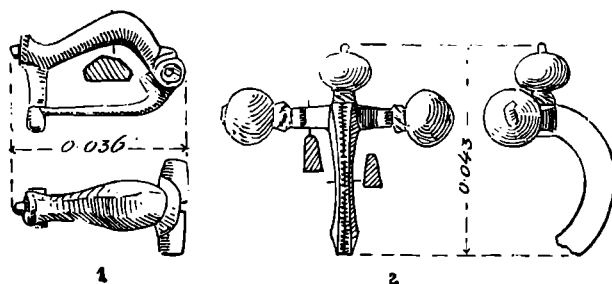

Fig. 131. — Balta Verde. Două fibule imperiale romane.

1. *Iulia Domna*. Denar, tip Coh², 164 (înainte de 217).

2. Monedă de bronz din prima jumătate a sec. III e. n. (poate Elagabal).

3. *Iulia Mamaea*. Denar, Coh², 24 (pînă la 235)
  4. *Vrbs Roma* (sec. IV e.n.) AE, Coh², 17 variantă.
  5. *Constantinopolis* (sec. IV e.n.) AE. Coh², 21.
  6. *Justin II* (565—578) AE, Wroth, 184, a. 576—7.
- A fost bătut în atelierele de la Kyzikos.

D. DESCOPERIRI DIN PERIOADA PREFEUDALĂ

1. Fibule

În cursul cercetărilor de la Balta Verde s-au mai descoperit în afară de fragmentele ceramice prefeudale despre care a fost vorba în capitolul referitor la așezări încă două agrafe de bronz.

Nr. 1. Primul exemplar (fig. 113,1) a fost descoperit spre sud-est de satul Balta Verde, către hotarul comunei Izvoarele, unde se semnalează o așezare rurală din vremea stăpînirii romane. Arcul fibulei are fața exterioară cu cinci laturi, pe cînd cea interioară este plană. Deasupra resortului, arcul sau corpul se termină printr-o suprafață arcuită. Aceasta acoperă o parte dintr-o bară lunguiată, cu secțiunea rotundă. Bara a fost străpunsă longitudinal, pentru a fi introdus un nit de fier, care fixează placa-resort. Placa a fost introdusă într-o creștătură adîncă făcută perpendicular pe axul lung al barei. Astfel, resortul este format dintr-o plăcuță triunghiulară, prelungită cu un ac mai lung. Capătul arcului, opus piciorului, se termină printr-o suprafață rotundă, în mijlocul căreia este un mic buton. Placa piciorului este înaltă, de o formă dreptunghiulară. Datorită unui defect de lucru, meșteșugarul a trebuit să îndoiaie acul, fiindcă altfel acesta nu mai putea să se fixeze la portagrafa.

Lungimea fibulei este de 0,036 m.

Agrafa a fost descoperită izolat, așa încît datarea sa nu se poate face decît pe baza analizei stilistico-tipologice și a materialului comparativ. O fibulă asemănătoare se cunoaște la Kladova, pe malul drept al Dunării¹, deci în regiunea în care apare și exemplarul nostru. Un alt exemplar similar este publicat ca provenind din Oltenia sau Dobrogea fără a se cunoaște cu certitudine locul unde a fost găsit². Dar cel mai important exemplar asemănător care ne ajută la datarea fibulei de la Balta Verde provine din așezarea prefeudală timpurie de la Verbița, raionul Plenița, unde există elemente de datare, cum sînt monedele din prima jumătate a secolului al IV-lea e.n.³. Pe baza acestor descoperiri, fibula de la Balta Verde se poate data în aceeași epocă.

Nr. 2. A doua fibulă a fost descoperită la locul numit « la mormîni », pe nisipurile din apropierea salcîmilor, la est de cîmpul de urne din prima epocă a fierului. Agrafa are forma literei T (fig. 131,2). Corpul arcuit în formă de semicerc, cu secțiunea dreptunghiulară. Pe partea superioară, a fost incizată o linie longitudinală, pe care s-au incizat liniuțe transversale. Arcul sau corpul se sprijină pe o bară, cu care formează un unghi drept. Bara are, de o parte și de cealaltă, a sa, o dungă în relief. La capetele barei s-a fixat cite un bulb bine rotunjit și lustruit. Procedul de fixare este interesant. Prin interiorul barei de bronz, de care am vorbit, s-a lăsat un gol, în sensul lungimii sale, prin care a fost trecută o sîrmă de fier. Această sîrmă a prins deopotrivă cele două măciulii sau « bulbi de ceapă » de la extremități și a fixat de asemenea — în trecerea sa la mijlocul barei transversale — și acul fibulei. Acul era și el de fier. Capetele

¹ Gh. Severeanu, în « București », Revista Muzeului Municipiului București, nr. 2, București, 1935, p. 211 nr. 46, p. 68—69.

² « Dacia », IX—X, 1941—1944, nr. 49, p. 493.

³ « S.C.I.V. », III, 1952, p. 160, fig. 19, 2.

sîrmei au fost tăiate și apoi bătute cu ciocanul. Al treilea bulb (cel de la mijloc) a fost fixat de bară printr-un nit de bronz bătut cu ciocanul pe partea interioară a fibulei. Porțiunea care leagă acest bulb de bară este ornamentată prin liniuțe incizate, paralele și oblice.

Resortul fibulei ca și acul erau făcute din fier. Ele sînt rupte din vechime.

Lungimea fibulei, așa cum s-a păstrat pînă azi, este de 0,043 m, iar lungimea barei perpendiculare este de 0,05 m.

Tipul de fibule cu bară în formă de T, căruia îi aparține și exemplarul nostru, datează din secolul al IV-lea e.n. Atare fibule se cunosc nu numai pe teritoriul țării noastre, dar și în ținuturile învecinate de la sud de Dunăre.

2. Morminte prefeudale

La est de satul Balta Verde se află un loc nisipos numit « Grindul cu tunul ». Datorită spulberării nisipului de către vînturi, în fiecare an ieșeau la iveală numeroase oase arse, fragmente ceramice și diferite alte obiecte arheologice, din diferite epoci. Bănuindu-se că pe acest loc s-ar găsi un vechi cimitir de incinerare, s-a cercetat locul, iar în anul 1934, s-au efectuat scurte sondaje pentru lămurirea acestei probleme¹. Cu prilejul acelor sondaje s-au descoperit din cimitirul de incinerare doar două morminte, și acelea în parte răvășite.

Mormîntul 1. Acesta a fost descoperit pe coama uneia dintre ridicăturile ce alcătuiesc « Grindul cu tunul ». Resturile arheologice s-au găsit la adîncimea de 0,30 m. Mortul fusese incinerat. Fragmentele din oasele arse și inventarul funerar, la un loc cu o mare cantitate de cenușă și cărbuni, au fost așezate direct pe nisip. În jurul grămăjoarei de vase, pe o suprafață destul de mare, se observau pe nisip urme de foc. Această observație a permis să se presupună că rugul funerar a fost ridicat chiar pe acel loc și că tot acolo s-a petrecut ceremonia incinerării mortului. Se pare că obiectele din mormînt au fost aruncate pe rug. Numai astfel s-ar putea explica urmele de ardere ce se observă pe obiecte și în același timp lipsa vaselor de lut întregi. Tot din cauza focului au fost distruse aproape în întregime obiectele de fier. Din inventarul funerar fac parte:

a) *Obiectele de bronz*: O cataramă de bronz fragmentară. Din ea s-a păstrat doar placa lucrată în formă de inimă (fig. 132,1). Aceasta se termină printr-un scurt apendice. Lipsește toarta catarâmii și cuiul de fixare al acului. Porțiunea lipsă se poate totuși întregi pe baza analogiilor. Pe dosul plăcii s-au păstrat două piciorușe perforate la capătul opus plăcii, pentru a putea fi fixată mai bine placa de curea. Catarama a fost lucrată prin ciocănire. Pe placă sînt foarte clare urmele lăsate de ciocan. Ornamentarea plăcii s-a făcut prin scobirea cîmpului din jurul motivului decorativ cruțat. Decorul redă motive florale stilizate, în forma florii de acantus.

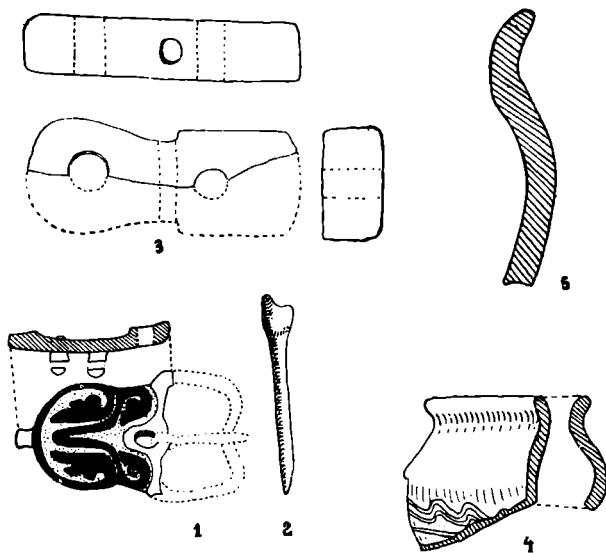

Fig. 132. — Balta Verde. Perioada prefeudală. Mormîntul 1.

¹ D. și I. Berciu, Antichități medievale în Oltenia, în « B.C.M.I », XXX, 1937, p. 79—82; D. Berciu, A p O., p. 235—238, fig. 293—294.

b) *Obiecte de fier*: 1. Tubul de înmănușare al unui vîrf de lance. 2. Cuiul de fixare în tijă al unui vîrf de săgeată, care avea probabil formă rombică (fig. 132,2). 3. O grămadă de fragmente de obiecte de fier a căror formă nu s-a putut determina.

c) *Obiect de piatră*. Un arcer fragmentar de gresie, în proastă stare de conservare. Datorită focului s-a distrus o parte din obiect, iar cea păstrată se desface în bucăți.

d) *Obiect de corn*. Un fragment dintr-un obiect din placă de corn. O jumătate are forma aproape rotundă, iar cealaltă este aproape dreptunghiulară. Placa este străbătută de trei orificii. Două s-au făcut pe față, iar cel de al treilea, perpendicular pe ele, străbate placa pe latura îngustă, în spațiul dintre celelalte două orificii (fig. 132,3, cu încercare de reconstituire). După forma și mărimea sa, obiectul servea probabil la fixarea împreună a trei curele de harnașament.

e) *Ceramica*. Împreună cu obiectele descrise mai sus, au fost găsite doar trei fragmente ceramice din vase diferite. Toate trei provin din vase de tip «slav», în formă de borcan fără toartă cu buza răsfrîntă în afară. Două dintre ele au fost lucrate la roată, pe cînd al treilea fragment a făcut parte dintr-un vas modelat cu mîna. Pasta din care au fost lucrate vasele este de culoare roșiatică. Pereții sînt relativ subțiri, rezonanți, bine arși. Fragmentul din vasul făcut la roată este din pastă grosolană, cu multe impurități și de culoare negricioasă. Buza fragmentului are aceeași grosime pe toată înălțimea ei, spre deosebire de celălalt fragment, care o are îngroșată la partea superioară. Profilele redau vase în forma literei S. Ornamentarea de pe un fragment constă dintr-o bandă de două linii paralele în val, trasate pe zona de maximă rotunjime a vasului. Partea inferioară a acelui vas a fost ornamentată prin linii orizontale, paralele (fig. 132, 4). Cel de al doilea fragment, lucrat din pastă de bună calitate (fig. 132, 5), este ornamentat și pe umeri prin linii orizontale paralele, distanțate, trasate la intervale regulate. Pe umeri, sub gîtul vasului, decorul se încheie printr-o linie în val.

M o r m î n t u l 2. La 1, 10 m distanță de primul, a fost descoperit mormîntul 2. Acesta este de asemenea tot un mormînt de incinerare în groapă, al cărui inventar este alcătuit din:

a) *Obiecte de bronz*: 1. O verigă din sîrmă, de secțiune rotundă. Către extremități sîrma se subțiază. Unul dintre capetele verigii se termină printr-un fel de aripioară,

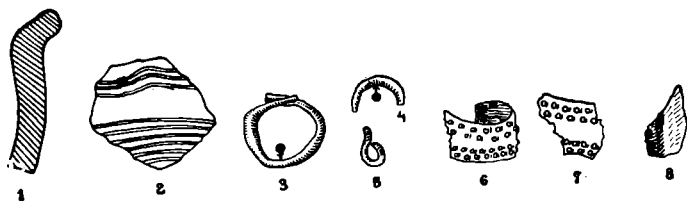

Fig. 133. Balta Verde. Perioada prefeudală. Mormîntul 2.

iar cel de al doilea, cu o ușoară răsucire în S (fig. 133, 3); 2. Un fragment dintr-o verigă asemănătoare, dar cu un diametru mai mic decît acela al verigii precedente (fig. 133, 4); 3. Un inel mic, de sîrmă răsucită (fig. 133, 5); 4. Două fragmente dintr-o placă subțire, ornamentată. Una dintre acestea a fost puțin îndoită. Decorul efectuat prin metoda apăsării prin ciocănire din interior, pentru a scoate în relief motivele ornamentale, este alcătuit din cîte două benzi de butoni în relief, modelați de-a lungul marginilor. Fiecare bandă, la rîndul ei, este compusă din două șiruri de butoni grupați în așa fel, ca un buton să se afle în dreptul jumătății intervalului din șirul alăturat. Aceste plăci au făcut probabil parte din garnitura unei plăsele de cuțit (fig. 133, 6—7).

b) *Obiecte de fier*: O masă de fragmente atipice.

c) *Obiecte de piatră*: 1. Un percutor cu diametrul de 0,068 m; 2. Un fragment dintr-o unealtă de silex. Pare să fie vorba de o lamă. Pe o margine se observă cîteva retușuri (fig. 133, 8).

d) *Ceramica*. În legătură cu acest mormînt s-au descoperit patru fragmente ceramice din vase diferite: 1. Un ciob din partea superioară a unui vas cu peretele gros. Buza, avînd aceeași grosime, este scundă și arcuită; 2. Porțiune din corpul unui borcan, ornamentat pe umeri printr-un grup de trei linii paralele, larg vălurite. Mai jos de acest grup de linii începe decorul obișnuit, format din linii orizontale; paralele, destul de dese; 3. Fragment din partea superioară și din buza unui borcan. Buza acestuia este îngroșată, arcuită în afară. Pe umeri s-a trasat o linie adîncă, în val, cu arcade egale și regulate. Sub această linie ondulată este o alta orizontală; 4. Ciob dintr-un borcan. Porțiunea păstrată din buză este mică, totuși se observă că era răsfrîntă în afară. Ornamentul vasului alcătuit din linii paralele și orizontale, distanțate, se termină în regiunea de maximă rotunjime.

IV. CERCETĂRILE DE LA GOGOȘU

1. AȘEZĂRI ȘI CIMITIRE

DESCOVERIRILE de la Gogoșu sînt mai puțin numeroase și mai puțin variate față de cele făcute pe teritoriul satului Balta Verde. De fapt, cercetările din această ultimă localitate sînt mai vechi și mai susținute, din care cauză și rezultatele obținute au fost mai bogate.

În cursul săpăturilor din 1949 și 1950 au fost descoperite pe prundurile de nisip de pe izlazul comunei Gogoșu mai multe fragmente ceramice care, prin tehnica lutului, prin profilele lor și prin ornamentare, aparțin culturii Coțofeni, de la începutul epocii bronzului. Astfel de cioburi au fost culese de pe grindurile de la est de necropola tumulară. Pe aceleași grinduri, în parte spulberate de vînturi, s-au găsit și fragmente de vase aparținînd culturii cîmpurilor de urne. De pe un asemenea grind, care se găsea la aproximativ 400 m est de marginea necropolei amintite, s-au cules multe fragmente ceramice caracteristice acestei culturi, dar foarte mărunte. În cele două șanțuri-sondaje, lungi de 5 m și late de 0,50 m, care s-au făcut în 1949 pe acest grind, s-au scos la iveală cîteva fragmente de vase tipice culturii cîmpurilor de urne, avînd motivele decorative și obișnuita incrustație cu materie făinoasă albă, pe care le-am întîlnit la Balta Verde. Într-unul din aceste sondaje s-a dat și peste oase de animal, cenușă și cîteva mici fragmente de chirpici ars. Cu toate acestea, nu este vorba de un strat de cultură, ci doar de răspîndiri sau de obiecte risipite provenind dintr-o așezare care a fost distrusă de dunele călătoare.

Mai spre est de locul unde s-au făcut cele două sondaje, la aproximativ 500 m, în marginea crîngului de lîngă baltă, vîntul a spulberat nisipul, făcînd gropi destul de adînci și lungi, în care apar la suprafață oase calcinate și fragmente de urne funerare sfărîmate și de alte vase de același caracter funerar. Aceste descoperiri ne arată că în acele locuri au fost morminte de incinerație cu urne funerare, contemporane așezărilor amintite mai sus și cîmpului de urne din epoca bronzului de la locul numit « la mormînti », de pe teritoriul satului Balta Verde.

În 1929 s-au cules fragmente ceramice, datînd din epoca orînduirii comunei primitive, la locul numit « Apa Roșie », de lîngă « Fîntîna lui Mărgărit » din malurile carierei de pietriș¹. Aceste fragmente aparțin culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului. Patru fragmente se găsesc în Muzeul din T. Severin (inv. nr. I, 2006— I, 2009)².

¹ Al. Bărcăcilă, *Tezaurul medieval de la Gogoșu - Mehedinți*, în « *Cronica numismatică și arheologică* », XIV, nr. 113—114, 1939, p. 125.

² D. Berciu, *Catalogul Muzeului Arheologic din T. Severin*, în « *Materiale Arheologice privind istoria veche a R.P.R.* », I, 1953, p. 648.

Tot la cariera de pietriș de la «Fîntîna lui Mărgărit» au fost descoperite numeroase schelete omenești (peste 40), așezate fără vreo orientare definită, dar distanțate, nu îngrămadite și care, la contactul cu aerul, se fărâmițau. Au rămas pe loc, îngropate în pietrișul mărunt¹. Numai la un singur schelet, s-a descoperit, în regiunea abdomenului, o cataramă de curea, lucrată grosolan. Catarama a fost făcută dintr-o placă de aramă care, prin îndoire, a dobîndit forma pătrată ($0,04 \times 0,04$ m). Ea era fixată de curea prin două nituri de aramă. Între cele două părți ale plăcii se mai păstrează capătul curelei².

Lipsindu-ne date cu privire la poziția și orientarea scheletelor, dar mai ales cele referitoare la inventarul altor morminte, nu putem face precizări în privința datării acestui cimitir. Totuși, avînd în vedere faptul că oasele scheletelor «la contactul cu aerul se fărâmițau», trebuie să admitem o vechime destul de mare a acestora.

La apus de drumul ce duce spre Dunăre, pe locul numit «Coasta nucilor» sau «la Rasta», au fost găsite de localnici alte două morminte omenești. Cu privire la primul, vom reveni mai jos. Scheletul din cel de al doilea mormînt (găsit în cariera de pietriș de pe Rasta, la cca. 200 m distanță de primul) avea pe frunte o placă din argint aurit. Decorul ei a fost făcut prin apăsare din interior în afară. Pe fața plăcii se găsesc două proeminente, mărginite prîn două linii paralele alăturate, dintre care una perlată. Pentru a putea fi fixată, placa are șase orificii³. O a doua placă similară ca formă și dimensiuni s-a găsit, alunecată, în orbita aceluiași schelet. Judecînd după aceste podoabe socotim că avem de-a face cu mormîntul unei femei, a cărei frunte, la înmormîntare, a fost împodobită cu un fel de bandă ornamentală făcută dintr-o țesătură, de care fuseseră cusute cele două plăcuțe de argint aurit.

De pe teritoriul comunei Gogoșu provine și un interesant tezaur monetar și de obiecte de argint din secolul al XIV-lea (a se vedea mai jos).

2. NECROPOLA TUMULARĂ

Pe izlazul comunei Gogoșu, din lunca inundabilă a Dunării, în apropiere de locul numit «la morminți» de la Balta Verde, se află o vastă necropolă cu morminte în movilă (tumuli). O porțiune a terenului acestei necropole este în mare parte mai joasă și a fost multă vreme acoperită cu apă. În 1932, necropola era încă acoperită cu apă, din care cauză n-a putut fi descoperită. Aceasta s-a întîmplat abia în vara anului 1949, cînd s-a făcut o cercetare preliminară pe teren de către D. Berciu și Nicolăescu-Plopșor înainte de reluarea cercetărilor de la Balta Verde.

Necropola tumulară se întinde spre sud-vest pînă la limita nord-estică a cîmpului de urne din epoca bronzului și din prima epocă a fierului de la Balta Verde. Spre sud, ea ajunge pînă la marginea de nord a dunei celei mari, de care a fost mereu vorba. Limita sa sud-vestică se apropie de plantația de salcîmi, la liziera căreia se găsește un stejar bătrîn. La aproximativ 30 m spre vest de acest stejar se afla movila XLVIII, în care s-a descoperit fibula de tip «a navicella».

De la necropolă pînă la înălțimile acoperite cu salcîmi dinspre nord-est sînt aproximativ 500 m.

Spre vest, necropola se întinde și în terenul cultivabil, unde a fost lăsat un număr de movile pentru control, ele nefiind deci săpate în 1949—1950. De la limita vestică a necropolei pînă la drumul de la Gogoșu spre Ostrșovul Mare, ce duce la punctul numit

¹ Al, Bărcăcilă, op. cit., p. 125.

² Ibidem, p. 130, nota 11 b.

³ Ibidem, nota 11 a.

« la Schelă », de peste brațul mic al Dunării, sînt cam 300 m. În dreapta drumului amintit se află o cărămidărie.

De la punctul zis « la schelă » pornește spre Balta Verde un drum de țară, care trece în apropiere de marginea sud-vestică a necropolei, mergînd printre movilele funerare ale grupei « la mormîni ».

Numărul total al movilelor necropolei nu s-a putut stabili, mai ales că, în cursul verii din 1949 și 1950, cînd s-a săpat aici, latura dinspre vest a necropolei era acoperită cu recolte. În al doilea rînd, trebuie subliniat faptul că nu toate ridicăturile în formă de movilă sînt morminte tumulare, ci formațiuni naturale sau de alt caracter.

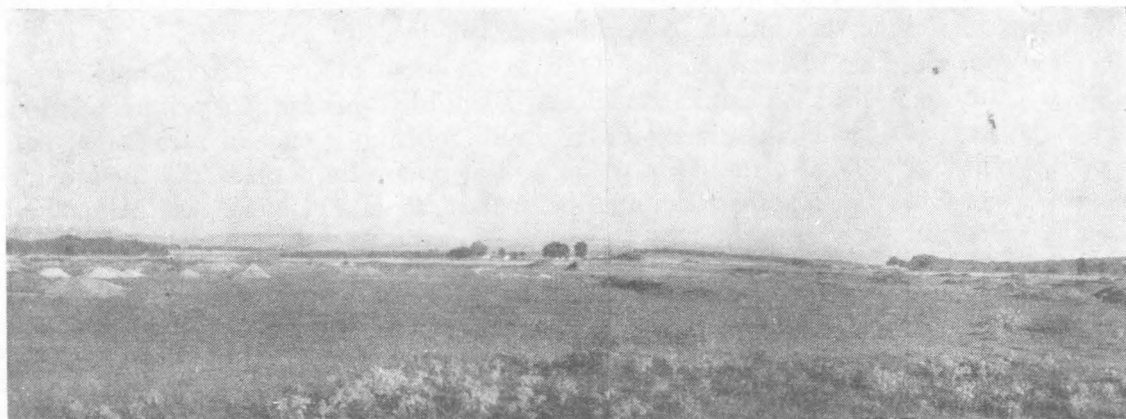

Fig. 134. — Gogoșu. Vederea generală a necropolei tumulare.

În 1949 și 1950 s-au săpat 104 movile și grinduri mici, dintre care numai un număr de 55 conțineau morminte sau obiecte arheologice. Există însă unele movile — printre movilele fără urme arheologice — care au fost ridicate în cinstea unor luptători căzuți, probabil în lupte, departe de comunitatea din care făceau parte. Acestea sînt movile așa zise « ad honorem » sau cenotafuri.

Multe movile funerare abia se disting de la suprafața solului. Cele mai mici au o înălțime care pornește de la 0,10 m și un diametru, în medie, de 5 m. Înălțimea movilelor ajunge cel mult pînă la 1 m.

Din cele 55 de movile, un număr de 11 a fost jefuit din vechime. Unele morminte au fost jefuite numai parțial. De obicei, se căuta să se dezgroape mortul de la mijloc în jos, inclusiv mîinile, unde se găseau obiectele de metal (fier sau bronz). Cazuri similare s-au identificat și la Balta Verde.

În privința ritului de înmormîntare, movilele de la Gogoșu — precum se va vedea mai jos — cuprindeau morminte de inhumatie și morminte de incineratie. Cele din prima grupă sînt mai numeroase și stau în directă legătură cu ridicarea movilei. Unele morminte de incineratie se află în mantaua movilelor din prima grupă. Ele sînt mai recente decît acestea.

Necropola de la Gogoșu face parte din întreg complexul care cuprinde nu numai Balta Verde, dar și Ostrovul Mare, unde întîlnim, chiar peste brațul mic al Dunării, în apropiere de punctul numit « la Schelă », movilele funerare de mici dimensiuni, similare celor de la Gogoșu.

Movilele necropolei de la Gogoșu cuprind morminte de luptători, de femei, bătrîni și copii, așa cum reiese din descrierea ce urmează.

DESCRIEREA MORMINTELOR TUMULARE

În descrierea movilelor funerare de la Gogoșu, ca de altfel și în aceea a mormintelor tumulare de la Balta Verde, s-au dat numai elementele principale, evitându-se descrierea amănunțită a săpăturii făcute în fiecare movilă în parte. În cursul lucrărilor, s-a folosit în primul rînd metoda secționării movilei printr-un șanț care să o taie în două jumătăți și să permită observații de ordin stratigrafic.

În cazul cînd se dădea peste osemintele și inventarul vreunui mormînt, se proceda la trasarea unei casete, care să cuprindă cea mai mare parte din suprafața movilei, cu scopul de a descoperi și alte eventuale urme arheologice ce s-ar fi găsit spre poalele movilei. În multe cazuri, movilele au fost secționate prin cîte două șanțuri în cruce, folosindu-se și caseta de la centru.

Pe lîngă această metodă, care prezenta dezavantajul de a nu descoperi tot ceea ce o movilă funerară poate da din punct de vedere arheologic, s-a folosit de asemenea și metoda sectoarelor împărțindu-se întreaga suprafață a movilei în patru sectoare triunghiulare și săpîndu-se pînă la epuizare fiecare sector. Aplicînd această metodă, nu scapă cercetătorului nici un amănunt și nici un obiect arheologic. Defectul metodei constă în aceea că necesită mult timp și uneori nici nu dă vreun rezultat în cazul cînd movila a fost jefuită sau cînd nu conține urme arheologice.

Dăm mai jos descrierea movilelor:

MOVILA 1

Această movilă are o formă rotundă, cu diametrul de 14×14 m. Ea cuprinde trei morminte, și anume unul de înhumatie și două de incineratie.

Mormîntul 1 (fig. 135). Mortul a fost așezat într-o groapă săpată în stratul vegetal vechi. Scheletul era depus pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Orientarea: capul ENE 64° , iar picioarele la VSV 244° . Oasele s-au păstrat relativ bine. Ele aparțin unei persoane în vîrstă, de sex masculin. Lungimea scheletului era de 1,70 m. Craniul era deplasat spre NE de restul corpului și se sfărîmase. Maxilarul inferior rămăsese însă la locul său. În dreapta scheletului se găsea o sabie de fier, cu un singur tăiș, așezată cu mînerul în dreptul capului și cu vîrfurile spre picioare (nr. 1)¹. În stînga mortului fuseseră așezate două lănci cu vîrfurile de fier. Una era paralelă cu scheletul (nr. 2; vezi și fig. 135), iar cealaltă (nr. 3) era pusă cu tija oblic deasupra corpului mortului. S-au găsit de asemenea și alte două obiecte, dar ele fuseseră răvășite în decursul timpului. Este vorba de arcul unei fibule de bronz (nr. 4), care s-a găsit la 1,20 m est de schelet și de o verigă de fier descoperită la 1 m, în aceeași direcție (nr. 5).

Nr. 1. Sabie de fier (fig. 137,3 = fig. 182,4) cu un singur tăiș și lamă relativ îngustă, avînd dunga opusă tăișului destul de mult îngroșată. Lama este mai îngustă decît aceea a pumnalelor din aceeași serie, de care se leagă și prin ușoara arcuire spre tăiș. Vîrfurile sabiei este rupt din vechime. Placa mînerului lipsește, din care cauză nu se poate reconstitui forma exactă a acestuia. Pe ambele părți ale mînerului se observă urma plăselelor, din care nu s-a păstrat nimic, dar care vor fi fost din lemn sau din alt material, care s-a distrus. Plăselele erau prinse de placa mînerului prin cinci nituri mai mari așezate prin mijlocul lamei, precum și printr-un al șaselea nit mai mic, așezat spre baza mînerului. Lungimea actuală a sabiei este de 0,528 m; lățimea lamei de 0,022 m; lungimea lamei de 0,418 m și lungimea plăcii mînerului de 0,11 m. Sabia este puternic roasă de rugină.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier, în formă de frunză, în bună stare de conservare (fig. 137,2 = fig. 181,4). Pe mijloc are o nervură, cu secțiunea pătrată, din care pornesc

¹ Fiecare obiect din inventarul mormintelor va purta un număr de ordine începînd cu nr. 1.

cele două laturi ale vârfului lăncii. Marginile sînt pe alocuri puțin știrbite. Tubul de înmănușare are o secțiune rotundă. În el s-au păstrat resturi din lemnul tije. Lungimea vârfului

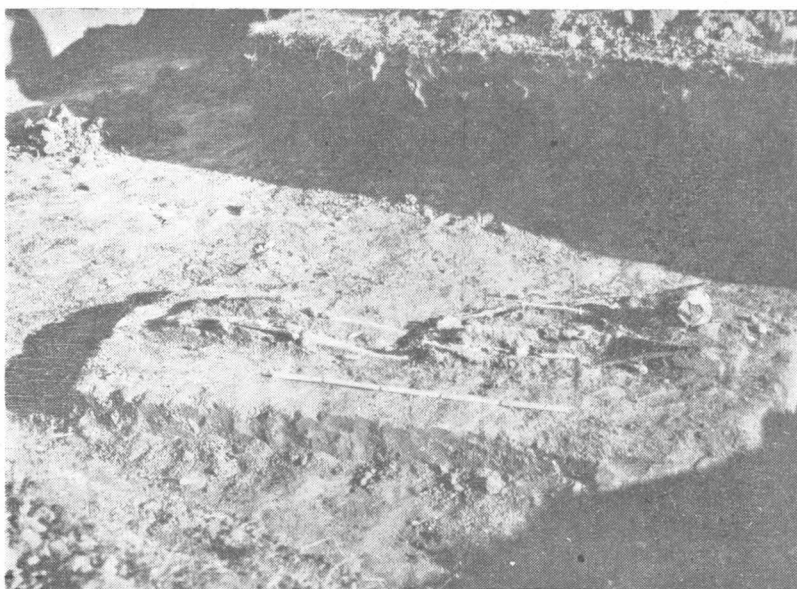

Fig. 135. — Gogoșu. Movila I, mormîntul 1.

de lance este de 0,316 m; lungimea frunzei, de 0,195 m; înălțimea maximă a ei, de 0,046 m; lungimea tubului de 0,121 m și diametrul tubului de 0,028 m.

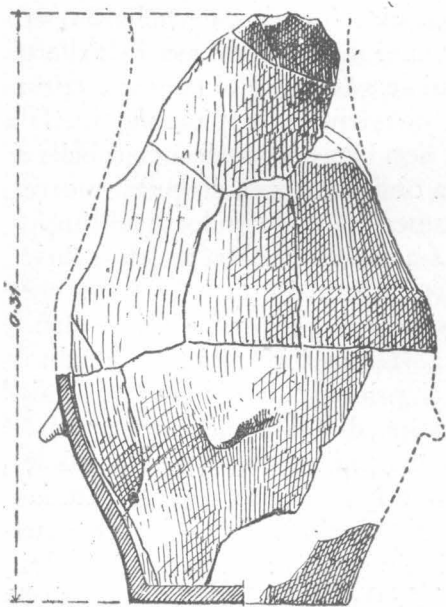

Fig. 136. — Gogoșu. Movila I, mormîntul 3, nr. 1.

o formă de clopot, cu apucători și briuleț alveolar. Lutul este de culoare cenușie închisă și conține pietricele. Stratele superficiale au o culoare cărămizie.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier (fig. 137, 1 = fig. 182,7), destul de puternic ros de rugină. Are formă de frunză mai alungită decît la exemplarul nr. 2. Vîrful e lucrat cu îngrijire, ca și exemplarul precedent. Secțiunea nervurii mediane este rombică. Tubul de înmănușare nu s-a păstrat în întregime. Lungimea actuală a vârfului este de 0,392 m.

Nr. 4. Arcul simplu al unei fibule de bronz, a cărei lungime, măsurată pe coardă, este de 0,028 m. Arcul nu are nici un ornament. El a avut însă resorturi. Acul și placa lipsesc. Ținînd seama de capătul resortului dinspre placă, arcul aparține probabil tipului de fibulă cu placa triunghiulară.

Nr. 5. Verigă de fier din bară de metal, avînd secțiunea rotundă, neregulată (fig. 137,9). Din cauza ruginii, veriga s-a subțiat pe alocuri. Ea servea la atîrnarea sabiei. Diametrul său este de 0,042 m, iar grosimea maximă de 0,008 m.

Mormîntul 2. La 2,70 m spre NV de picioarele scheletului din mormîntul nr. 1, s-a descoperit urna unui mormînt de incinerare. El are

Mormîntul 3. La 1 m spre nord de urna mormîntului 2 s-a găsit un alt mormînt de incinerare, al cărui inventar cuprinde o urnă funerară (nr. 1) și un vas (nr. 2) găsit alături de urnă.

Nr. 1. Urnă funerară bitronconică, avînd marginea ușor răsfrîntă (fig. 136). Ea este lucrată cu mîna, din lut de culoare neagră în spărtura vasului și cu două straturi superficiale de culoare cărămie. Sub zona de maximă rotunjime a vasului au fost aplicate patru apucători plate. Partea superioară este despărțită de cea inferioară printr-un umăr. Înălțimea urnei este de 0,31 m.

Nr. 2. Cupă de lut ars, de culoare cenușie, cu stratele superficiale cărămizii. Partea inferioară a vasului era în formă de pară, cu un mic umbo pe fund. Gîtul cupei era trompetiform.

În mantaua movilei s-au descoperit două fragmente de spirale de bronz (saltaleoni) și fragmentele unui vas, care s-a putut întregi (fig. 175, 1).

MOVILA II

Are o formă rotundă, regulată. Diametrul său este de 12×12 m și înălțimea de 0,40 m. Movila conține trei morminte, dintre care două de înhumare și unul de incinerare.

Mormîntul 1. Ritul de înmormîntare este înhumarea. Scheletul, în general, e în proastă stare de conservare. Mortul a fost așezat la mijlocul movilei, în poziție întinsă pe spate și cu brațele în lungul corpului. Scheletul era orientat pe direcția ENE 88° (craniul) — VSV 268° (picioarele). Calota craniană era sfărîmată în bucățele. S-a păstrat mai bine numai maxilarul inferior. Coloana vertebrală putrezise aproape în întregime. În schimb, tibia și peroneul s-au conservat bine.

În partea dreaptă a scheletului s-a găsit o verigă de fier (nr. 1) așezată în regiunea genunchiului drept. Sub verigă se afla un cuțitaș de fier (nr. 2). S-au mai descoperit de asemenea două fragmente de cuțitașe de fier (nr. 3 și 4).

Nr. 1. Verigă de fier, puternic roasă de rugină (fig. 137,4). E lucrată din bară de fier, cu secțiunea rotundă. Din cauza ruginii însă, secțiunea barei are în prezent o formă ovală. Pe verigă nu se poate observa locul de sudură al celor două capete ale barei de fier. Veriga servea la agățarea cuțitului. Diametrul interior este de 0,05 m.

Nr. 2. Cuțit de fier, ușor arcuit (fig. 137,6). Lama este îngustă și curbată spre tăiș. Din cauza ruginii, lama a fost știrbită. Din placa mînerului s-a păstrat doar o mică porțiune, pe care se observă restul unui nit de fier, care arată că mînerul cuțitului se fixa prin nituri. Lungimea cuțitului este de 0,14 m.

Nr. 3. Fragment dintr-un cuțitaș, ros puternic de rugină. S-au păstrat doar o porțiune mică din lamă și vîrfurile plăcii, care intra în mîner (fig. 137,7). Lungimea este de 0,048 m.

Nr. 4. Alt fragment de cuțitaș, similar ca formă (fig. 137,8). S-au păstrat vîrfurile plăcii mînerului și un mic fragment din lamă. Lungimea fragmentului este de 0,04 m.

Mormîntul 2. La sud de mormîntul 1 s-au găsit trei oase dintr-un alt schelet, care aparține mormîntului 2 de înhumare. În jurul oaselor nu s-a găsit nici un obiect arheologic.

Mormîntul 3. La 1,40 m depărtare de mormîntul 1, pe poala nordică a movilei, s-a descoperit o urnă funerară conținînd oasele calcinate ale mortului (nr. 1). Printre oase s-a găsit o placă de bronz (nr. 2), trecută și ea prin foc. Lîngă urnă era așezat un vîrf de lance de fier, îndoit ritual (nr. 3). Urna și vîrfurile de lance erau îngropate în mantaua movilei, cu 0,10 m deasupra nivelului la care se găseau oasele scheletului din mormîntul 1.

Nr. 1. Urnă în stare fragmentară, lucrată din lut de culoare cărămizie deschisă. Profilul fragmentului redă forma unui vas larg deschis, care avea pe umăr apucători oblice.

Nr. 2. Placă de bronz de formă ovală, cu două capete întoarse spre interior și servind drept cataramă (fig. 137, 10). Pe față, longitudinal, are o dungă în relief și poartă pete de culoare roșie (din cauza focului), care se mai păstrează pe o bună parte a suprafeței. Catarama făcea parte dintr-o cingătoare. Un capăt este oval, iar celălalt ascuțit. Lungimea este de 0,056 m și lățimea de 0,023 m.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier, bine conservat (fig. 137,5). Vîrfului propriu-zis are o formă de frunză alungită. Marginile s-au conservat foarte bine. Pe ambele fețe prezintă

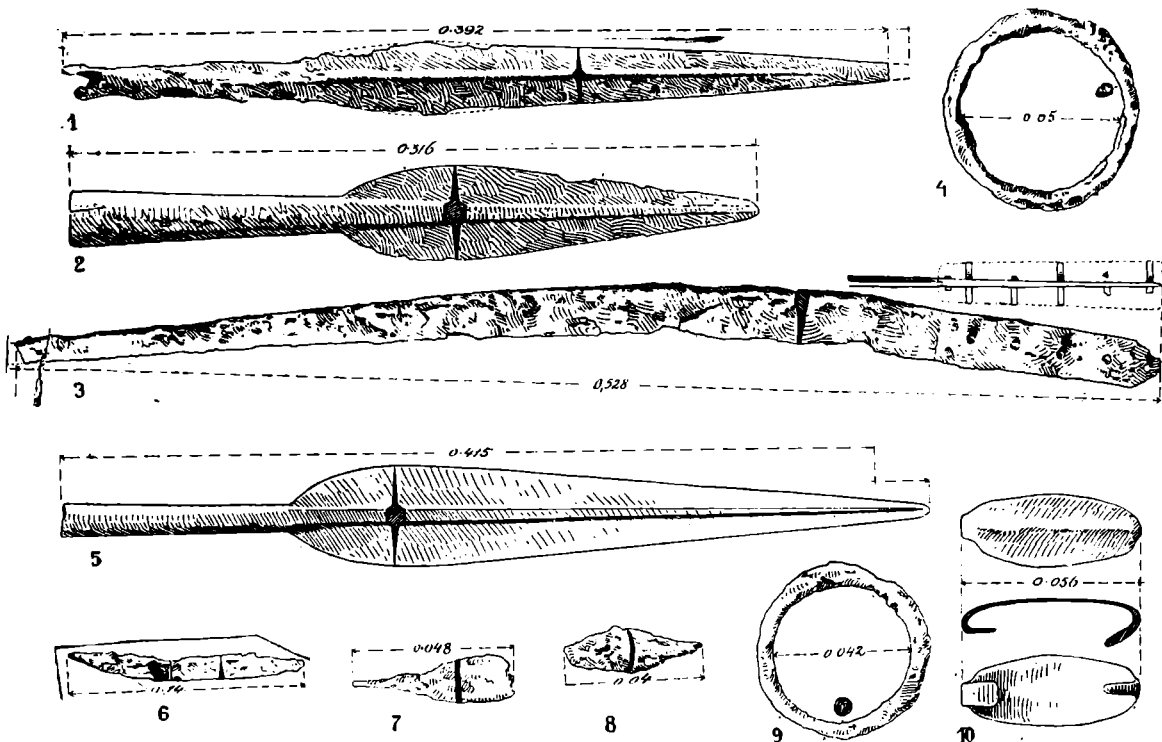

Fig. 137. — Gogoșu. Movila I, mormîntul 1, nr. 3 = fig. 182, 7; 2. Movila I, mormîntul 1, nr. 2 = fig. 181, 4; 3. Movila I, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 182, 4; 4. Movila II, mormîntul 1, nr. 1; 5. Movila II, mormîntul 3 nr. 3; 6. Movila II, mormîntul 1, nr. 2; 7. Movila II, mormîntul 1, nr. 3; 8. Movila II, mormîntul 1, nr. 4; 9. Movila II, mormîntul 1, nr. 5; 10. Movila II, mormîntul 3, nr. 2.

o dungă în relief, cu secțiunea hexagonală. Tubul de înmănușare are secțiunea rotundă. Vîrful a fost îndoit din vechime, după un anumit rit, al cărui scop urmărea ca arma celui decedat să nu mai poată fi folosită de alții. Lungimea totală este de 0,415 m, lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,295 m; lățimea maximă a acestuia este de 0,648 m; lungimea tubului de 0,11 m și diametrul său de 0,018 m. Mormîntul este posterior necropolei tumulare. El datează din a doua epocă a fierului.

MOVILA III

Are o formă rotundă, cu diametrul de 10×10 m și înălțimea de 0,40 m. Ea conține un mormînt de înmormîntare. În stratul de pămînt vegetal vechi s-au găsit resturile unui schelet, în foarte proastă stare de conservare. Din craniu nu au mai rămas decît cîteva fragmente mici. La picioare s-au descoperit cîteva fragmente ceramice aparținînd unor vase, a căror formă nu mai poate fi reconstituită.

MOVILA IV

Movilă de formă rotundă, regulată, cu diametrul de 11×11 m și înălțimea de 0,40 m. Sub movilă s-a descoperit un mormînt de incinerare, cu o urnă funerară în formă de clopot, ornamentată cu briuleț alveolar și cu apucători pe corp. Urna fusese îngropată în solul vegetal vechi. La săpătură s-au găsit și cîteva oase de animale mari.

MOVILA V

Are o formă ovală, cu diametrul EV 15 m și NS 11,50 m. Înălțimea era de 0,50 m. Ea conținea un mormînt, probabil de înhumare, oasele celui îngropat fiind topite în întregime. La 3 m de centrul movelei s-a găsit o strachină de lut de mari dimensiuni (nr. 1). La 1 m est de strachină s-a descoperit arcul unei fibule de bronz (nr. 2), bine conservat.

Nr. 1. Strachină de lut, lucrată cu mîna. Marginea arcuită spre interior este decorată cu caneluri oblice. Pe corp are patru apucături oblice și plate.

Nr. 2. Fibulă fragmentară de bronz, cu corpul arcuit, avînd secțiunea rotundă (fig. 138, 1). Arcul fibulei este ornamentat prin grupuri de linii verticale și paralele. Între ele se găsesc benzi din două linii. Din placa piciorului nu a mai rămas decît o foarte mică porțiune, pe cînd din resort se păstrează un rest de spirală.

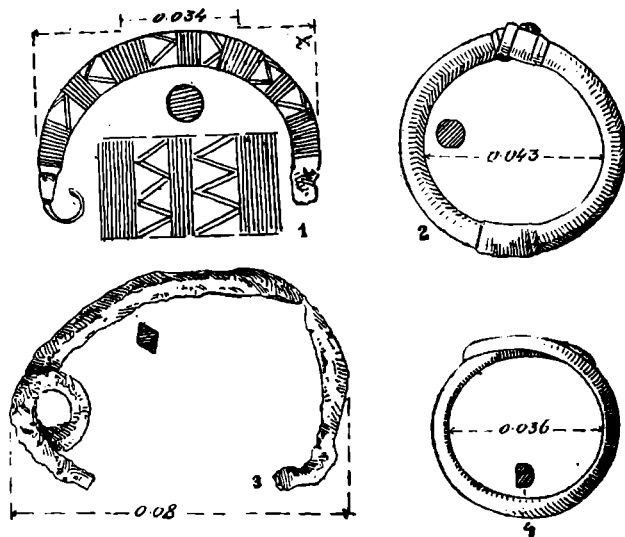

Fig. 138. — Gogoșu 1. Movila V, nr. 2; 2, movila VII, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 179, 12; 3, Movila VII, mormîntul 1, nr. 2; 4. Movila VII, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 179, 10.

MOVILA VI

Movila are forma rotundă, regulată, cu diametrul de 10×10 m și înălțimea de 0,35 m. Ea conține un mormînt de înhumare. Din schelet s-au păstrat însă numai cîteva oase. Alături de acestea s-a găsit arcul unei fibule de bronz (nr. 1). În mantauii movelei s-a descoperit o lamă de silex.

Nr. 1. Arcul simplu al unei fibule de bronz, avînd secțiunea rotundă și îngroșată la mijloc. El nu are nici un decor. S-a păstrat o mică porțiune din placă. Fibula a avut un singur resort. Ea aparține probabil tipului de fibule cu placă dreptunghiulară și buton.

MOVILA VII

Movila are o formă rotundă, regulată, cu diametrul de 12×12 m și înălțimea de 0,40 m. Ea conține două morminte de înhumare.

Mormîntul 1. La adîncimea de 0,50 m s-a descoperit scheletul unui copil care fusese depus într-o groapă săpată nu prea adînc în pămîntul vegetal vechi. Mortul a fost așezat pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului. Oasele erau în proastă stare de conservare. Craniul era sfărîmat, iar picioarele lipseau în întregime. Orientarea: Craniul ESE 112° , iar picioarele VNV 292° .

Pe mîna dreaptă s-a găsit o brățară de bronz (nr. 1), iar în dreapta carniului s-a dat peste o fibulă mare din sîrmă de fier (nr. 2).

Nr. 1. Brățară din bară masivă de bronz, cu secțiunea rotundă (fig. 138,2 = fig. 179, 12). Capetele brățării sînt petrecute pe o mică porțiune, unul peste altul. La mijloc și la capetele brățării se află cîte o îngroșare, limitată, de o parte și de alta, de cîte o dungă în relief. Capetele se termină într-o suprafață plană, care este decorată cu două linii incizate și așezate în cruce. Patina s-a păstrat bine. Diametrul interior al brățării este de 0,043 m, iar grosimea de 0,007 m.

Nr. 2. Fibulă din sîrmă de fier, roasă destul de puternic de rugină (fig. 138,3). Din fibulă s-a păstrat arcul, resortul și o porțiune din ac. Corpul este arcuit, avînd secțiunea rombică. Resortul e format dintr-o singură spirală. Lucrarea e în general neglijentă. Lungimea actuală este de 0,08 m.

Mormîntul 2. La 0,80 m sud de mormîntul 1 s-a dat peste un al doilea mormînt, cu oasele scheletului deranjate. Oasele aparțineau unui copil. Orientarea: craniul spre ESE 101°, iar picioarele spre VNV 281°. Pe brațul stîng era o brățară de bronz.

Brățara este lucrată din bară masivă de bronz, cu secțiunea plan convexă (fig. 138,4 = fig. 179,10). Capetele brățării sînt petrecute. Ele sînt rotunjite. Grosimea brățării este uniformă. Patina s-a păstrat bine și are o culoare verde închisă. Diametrul este de 0,036 m și grosimea barei de 0,006 m.

MOVILA VIII

Movila este rotundă, cu diametrul de 10×10 m și înălțimea de 0,30 m. Pe latura de est a movilei au ieșit la iveală resturi dintr-un craniu și cîteva fragmente din oasele mîinilor unei persoane în vîrstă. În apropiere de oase s-au găsit cîteva cioburi dintr-un vas de lut ars, a cărui formă nu s-a putut reconstitui. În mantaua movilei, izolat, s-au găsit fragmentele unui vas de lut (fig. 175,2).

MOVILA IX

Diametrul movilei este de 14×14 m, iar înălțimea de 0,30 m. Sub movilă începe stratul de nisip, pe care s-a găsit grupat inventarul unui mormînt de incinerare: o urnă în formă de clopot (nr. 1) și o ceașcă înaltă (nr. 3). Vasele nr. 1 și nr. 2 s-au descoperit cu gura în jos.

Nr. 1. Urnă fragmentară, în formă de clopot. S-a păstrat doar partea superioară a vasului. El avea decorul format dintr-un brîu alveolar, așezat la o mică distanță mai jos de buză, paralel cu ea.

Nr. 2. Strachină de lut ars, cu partea superioară arcuită către interiorul vasului.

Nr. 3. Ceașcă de lut, cu o toartă supraînălțată (fig. 150,3 = fig. 178,3). Vasul este lucrat din lut de culoare neagră-cenușie, amestecat cu pietricele de calcar. Corpul scund și lărgit are gîtul înalt și cilindric. Buza vasului este oblică. Toarta are o secțiune rotundă.

Înălțimea vasului este de 0,102 m (inclusiv toarta). Diametrul gurii este de 0,085 m.

MOVILA X

Diametrul movilei este de 10×10 m, iar înălțimea 0,70 m.

Săpătura s-a făcut pînă la nisipul galben. În mantaua movilei s-a găsit doar o vultură dintr-o fibulă-ochelari de bronz. Partea de legătură între cele două volute era înfășurată în forma numărului opt.

Fragment dintr-o fibulă-ochelari din sîrmă subțire de bronz (fig. 172, 3). S-a păstrat doar o singură vultură și partea de legătură. Voluta este formată din șase răsucituri. Partea dintre cele două volute are forma cifrei opt.

Lungimea maximă a fragmentului este de 0,041 m.

MOVILA XI

Movila are dimensiuni mai mari decât movilele precedente. Diametrul său este de 16×16 m. Sub mantaua movilei, la nivelul pământului galben, s-a descoperit la 0,60 m adâncime, o strachină de lut (nr. 1). Vasul era așezat cu gura în sus. Atît în mantaua movilei cît și sub ea, nu s-au mai descoperit alte obiecte arheologice.

Nr. 1. Strachina lucrată din lut de culoare neagră-cenușie, avînd la suprafață un slip cenușiu deschis (fig. 139,6 = fig. 178,1). Pe alocuri, vasul are la exterior o culoare cafenie, iar în interior vînată. Buza vasului a fost arcuită spre interior și decorată la exterior cu caneluri oblice, paralele. Pe zona de rotunjire are patru proeminențe-apucători așezate în cruce. Diametrul gurii este de 0,185 m, înălțimea de 0,093 și diametrul fundului de 0,074 m. Se află în Muzeul Regional din Craiova.

MOVILA XII

Diametrul 12×12 m, iar înălțimea 1 m. În movilă, la adâncimea de 0,40 m, s-au descoperit resturile unui mormînt de înhumăție. Din schelet, datorită condițiilor de zacere, nu s-a păstrat decît o parte din bazin și din oasele lungi. Lîngă femur s-a găsit o spirală din sîrmă de bronz (saltaleoni).

MOVILA XIII

Movila are o formă rotundă, cu diametrul de 8×8 m și înălțimea de 1 m. În mantaua movilei, la adâncimea de 0,50 m, s-au descoperit un vas de lut (nr. 1) și arcul unei fibule de bronz (nr. 2). Orientîndu-ne după aceste două obiecte, presupunem că în această movilă a fost un mormînt de înhumăție, al cărui schelet a putrezit în întregime.

Nr. 1. Vas lucrat cu mîna din lut amestecat cu nisip fin. Prin ardere incompletă, vasul a dobîndit o culoare cenușie. Vasul are forma de pară, cu corpul destul de bombat (fig. 139,5 = fig. 178,5). El nu poartă nici un ornament. În bună parte a fost întregit. Înălțimea sa este de 0,087 m și diametrul gurii de 0,04 m. Se află în Muzeul Regional din Craiova.

Nr. 2. Fibulă fragmentară, de bronz (fig. 141, 2). S-a păstrat corpul fibulei, în formă de arc, cu secțiunea rotundă, ușor îngroșat la mijloc. Corpul fibulei este ornamentat prin trei grupe de linii incizate, paralele. Fibula avea două resorturi. Lungimea este de 0,042 m.

MOVILA XIV

Diametrul movilei este de 8×8 m și înălțimea de 0,40 m. Movila cuprindea două morminte de înhumăție, care nu au avut niciun inventar.

Mormîntul 1. La adâncimea de 0,30 m, în centrul movilei, se aflau resturi din femurele unui schelet omenesc și fragmente ceramice în foarte proastă stare de conservare.

Mormîntul 2. La vest de primul grup de oase, la adâncimea de 0,40 m, s-a găsit un schelet, ale cărui oase erau de asemenea, în foarte proastă stare de conservare.

MOVILA XV

Diametrul movilei este de 9×9 m; înălțimea, de 0,40 m. În centru, sub mantaua movilei, la adâncimea de 0,80 m, s-a găsit o ceașcă de lut ars.

Ceașca este lucrată cu mîna, din lut amestecat cu nisip (fig. 139,4). La suprafață, vasul are o culoare cenușie închisă. Gîtul este aproape cilindric, cu partea superioară ușor răsfrîntă în afară. Corpul este bombat și scurt. Fundul e rotunjit. Vasul avea o singură toartă, supraînălțată. Pe umăr sînt caneluri late, paralele și oblice. Înălțimea vasului este de 0,078 m și diametrul gurii de 0,071 m. Vasul se află în Muzeul Regional din Craiova.

MOVILA XVI

Diametrul 12×12 m; înălțimea 0,70 m. Două morminte de înhumare.

Mormîntul 1. Acest mormînt a fost profanat. Oasele s-au găsit împrăștiate pe o suprafață de $2,40 \times 0,75$ m. După oasele rămase nederanjate, se poate preciza orientarea scheletului. Mortul a fost așezat în mormînt cu craniul la ENE 84° , iar picioarele

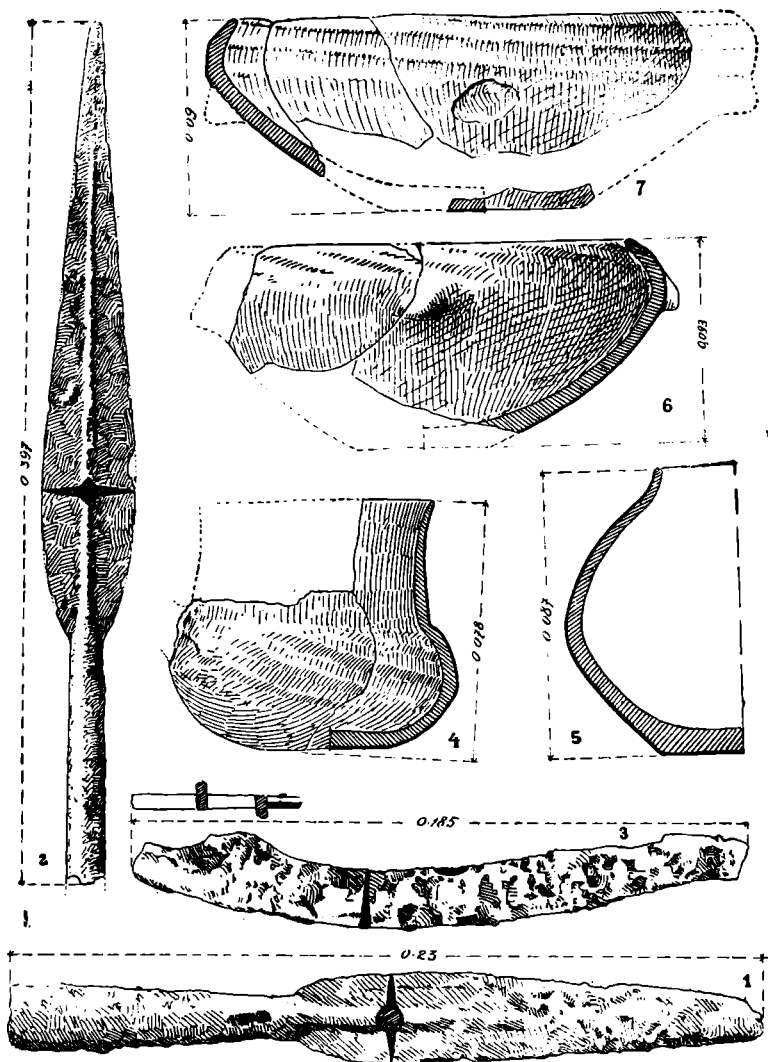

Fig. 139. — Gogoșu. 1. Movila XVI, mormîntul 2, nr. 2; 2. Movila XX, nr. 1 = fig. 181, 2; 3. Movila XIX, mormîntul 1, nr. 2; 4. Movila XV, nr. 1; 5. Movila XIII, nr. 1 = fig. 178, 5; 6. Movila XI, nr. 1 = fig. 178, 1; 7. Movila XVIII, nr. 2, fig. 178, 2.

la VSV 264° . Craniul deplasat de la locul lui de jefuitori, s-a găsit separat de corp, la 0,40 m de bazin. Din schelet lipseau mîinile, coastele și coloana vertebrală.

Mormîntul 2. Probabil îngropat mai tîrziu, în movila ridicată pentru mormîntul 1. Și acest mormînt a fost profanat. Scheletul a fost deranjat numai de la brîu în sus. Craniul s-a găsit pe bazin și picioare. Un dinte din maxilarul superior a fost găsit pe femur. În dreapta scheletului, la o distanță de 0,20 m de femur, se găsea o verigă de

fier (nr. 1). La vest de schelet fusese așezată o lance cu vârful de fier (nr. 2). În dreapta vârfului de lance, cam pe la jumătatea lui, erau câteva fragmente de saltaleoni.

Nr. 1. Verigă de fier, cu secțiunea ovală (fig. 141,5). Este de mici dimensiuni; diametrul exterior este de 0,039 m, iar cel din interior de 0,025 m.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier, de o formă greoaie, dar lucrată cu grijă (fig. 139,1). Tubul de înmănușare are secțiunea rotundă și păstrează încă în interior resturi din lemnul tijei. Vîrfului propriu-zis prezintă o îngroșare la mijloc, pe ambele părți, avînd o secțiune rotundă. Lungimea vârfului este de 0,23 m; lungimea frunzei de 0,143 m și lățimea sa de 0,028 m; lungimea tubului este de 0,087 m și diametrul său (la bază) de 0,018 m. Vîrfului de lance se găsește la Muzeul Regional din Craiova.

MOVILA XVII

Diametrul movilei este de 11×11 m și înălțimea de 0,60 m. Ea conținea un mormînt de înhumăție care, probabil, a fost jefuit din vechime. S-au descoperit doar resturile din două femure și un os de animal.

MOVILA XVIII

Movila e de mici dimensiuni: are diametrul de 9×9 m și înălțimea numai de 0,20 m.

Movila conținea un singur mormînt.

În centrul movilei s-au găsit fragmente dintr-un vas de lut (nr. 1), o strachină întregibilă (nr. 2) și un vas întreg (nr.3).

Nr. 1. Fragmente dintr-un vas de lut lucrat cu mîna, de formă tronconică, cu buza răsfrîntă orizontal.

Nr. 2. Strachină lucrată cu mîna, din lut bine ales de impurități și bine frămîntat (fig. 139,7 = fig. 178,2). Lutul are culoarea neagră. Atît în interior, cît și în exterior are slip lustruit cu îngrijire. Pe umăr, strachina poartă caneluri late, oblice și paralele. Pe zona de maximă rotunjime a vasului au fost aplicate patru proeminențe în cruce. Înălțimea vasului este de 0,09 m, iar diametrul gurii de 0,35 m.

Nr. 3. Vas lucrat la roată din lut bine ales de impurități și pasta bine frămîntată. Prin ardere a dobîndit culoarea cenușie, cu nuanțe mai închise. Pereții sînt subțiri și rezonanți. La suprafață poartă o angobă lustruită, de culoare neagră-cenușie, cu nuanțe cafenii (fig. 140 = fig. 141,6).

Corpul are o formă bitronconică, cu partea superioară mai mare decît cea inferioară. Gîtul este scurt și oblic, întors în afară. Vasul a avut o singură toartă supraînălțată, făcută din bandă turtită și cu secțiunea ovală. Toarta a fost ruptă din vechime. Înălțimea vasului este de 0,07 m, diametrul gurii de 0,089 m, diametrul fundului de 0,049 m.

MOVILA XIX

Diametrul movilei este de 12×12 m și înălțimea 0,50 m. Movila cuprinde două morminte de înhumăție.

Mormîntul 1. Scheletul foarte bine conservat. A fost jefuit în regiunea gîtului. Cu acel prilej s-au deplasat de la locul lor: mandibula, claviculele, două

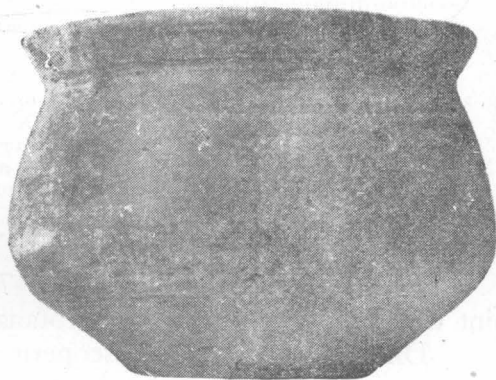

Fig. 140. — Gogoșu. Movila XVIII, vasul nr. 3, lucrat la roată = fig. 141, 6.

vertebre și prima coastă. Oasele deplasate s-au găsit la SE de craniu, în dreptul lui, la o distanță de 0,15 m. Mortul a fost așezat în groapa mormintului cu craniul la ESE 123°, iar picioarele la VNV 303°. Pe bazin, în partea stângă, lângă coloana vertebrală s-a descoperit un ac de bronz, de tip iliric (nr. 1). În stînga scheletului era așezat un cuțit de fier (nr. 2).

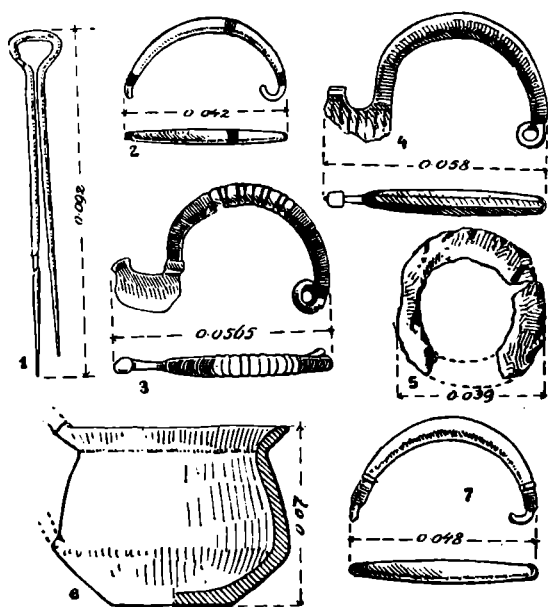

Fig. 141. — Gogoșu. 1. Movila XIX, mormintul 1, nr. 2 = fig. 179, 5; 2. Movila XIII, nr. 2; 3. Movila XXIII, nr. 6 = fig. 179, 7; 4. Movila XXV, nr. 1 = fig. 179, 6; 5. Movila XVI, mormintul 2, nr. 1; 6. Movila XVIII, nr. 3 = fig. 140; 7. Movila XXVII, nr. 2 = fig. 182, 10.

Nr. 1. Un ac-copcă din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă (fig. 141,1 = fig. 179,5). Acul este în bună stare de conservare. Un vîrf este mai scurt și celălalt mai lung. La partea superioară avea o buclă simplă. Sub buclă, pe ambele picioare, poartă un decor format din cîte 13 linii ușor incizate. Lungimea acului-copcă este de 0,092 m, iar lățimea buclei este de 0,015 m.

Nr. 2. Cuțit de fier cu un singur tăiș, avînd lama arcuită spre interior. Vîrful ei a fost îndoit în afară (fig. 139,3). Din mîner s-a păstrat numai o mică porțiune, pe care se văd două nituri, care serveau la fixarea plăselelor. La baza mînerului, cuțitul este lățit, în felul pumnalelor cu mînerul în forma literei T. Lungimea este de 0,185 m.

Mormintul 2. La distanța de 1,60 m spre sud-vest de primul mormint s-au găsit fragmente din craniul și resturi din femurul unui schelet de copil. Este vorba desigur de un alt mormint. Nu s-a descoperit însă nici un obiect arheologic.

MOVILA XX

Diametrul movilei este de 7×7 m și înălțimea 0,30 m. Movila conține un mormint de inhumație, care a fost profanat din vechime.

Din schelet nu s-au descoperit in situ decît fragmente din craniu. Buzuindu-ne pe acestea, putem face precizarea că mortul a fost așezat în groapă, cu craniul la ENE 84°, iar picioarele la VSV 264°. Lîngă mort s-au găsit vîrful de fier al unei lîncii (nr. 1) și fragmente dintr-un vas de lut ars (nr. 2). Lîngă oală erau bucățele de cărbune.

Nr. 1. Vîrf de lance de fier, cu tub de înmănușare (fig. 139,2 = fig. 181,2). Vîrful propriu-zis are forma unei frunze mult alungite și cu nervură mediană. Secțiunea acesteia este rombică. Marginile vîrfului sînt știrbite în cîteva locuri, iar vîrful lîncii era bont. Tubul de înmănușare este rotund și s-a format din îndoierea plăcii de fier, prin batere cu ciocanul. În interior, teaca păstrează resturi de lemn din tija lîncii. Tubul sau teaca s-a rupt spre bază. Lungimea actuală este de 0,397 m, lățimea vîrfului propriu-zis este de 0,043 m.

Nr. 2. Ceașca de lut ars, lucrată cu mîna dintr-o pastă amestecată cu cioburi pisate (fig. 177,4). La suprafață, vasul are culoarea cafenie închis. Gîtul e cilindric și înalt. Buza e oblică. Corpul e bombat. Vasul a avut o singură toartă supra înălțată. Diametrul gurii este de 0,089 m și înălțimea de 0,074 m.

MOVILA XXI

Movila este de mici dimensiuni și de o formă rotundă regulată; diametrul său este de 8×8 m, iar înălțimea numai de 0,20 m. Movila conține un mormint de inhumație și probabil unul de incinerare.

Mormîntul 1 a fost jefuit din vechime (fig. 142). Scheletul a fost distrus de la brîu în sus. Groapa mortului intra doar cu cîteva centimetri în solul vegetal vechi. Scheletul era orientat aproximativ ENE — VSV, așa cum ne arată poziția oaselor picioarelor, care nu au fost mișcate de la locul lor. Craniul a fost deplasat spre dreapta, la aproximativ 0,75 m departe de corp; maxilarul inferior și cîteva vertebre s-au găsit în stînga scheletului. La călchiul piciorului drept se afla un topor de luptă, cu două brațe (nr. 1), iar în partea stîngă, în apropiere de șold, s-a găsit o cute de piatră (nr. 2). Nu departe de aceasta, spre genunchi, se află o tijă de fier (nr. 3) și un cuțit de fier (nr. 4).

Nr. 1. Topor de fier, cu două brațe paralele, tip bipenă (fig. 147,1 = fig. 181,8). Gaura de înmănușare are o formă ovală. Toporul este atacat puternic de rugină. Latura de sus este în unghi obtuz, larg deschis. Cele două tășuri sînt arcuite. Toporul a servit ca armă. Lungimea sa este de 0,14 m, iar diametrul găurii de înmănușare de 0,025 m.

Nr. 2. Cute de piatră de formă dreptunghiulară, avînd secțiunea pătrată cu o latură puțin rotunjită (fig. 143,3). La un capăt au sărit cîteva așchii. În această parte, cutea se subțiază pe laturile înguste. Lungimea obiectului este de 0,08 m, iar lățimea de 0,018 m.

Nr. 3. O tijă de fier, lungă de 0,135 m, ciocănită pe toate părțile în chip neregulat, încît în secțiune are o formă diferită (fig. 143,4 = fig. 182,4). Către una din extremități se observă resturi dintr-o placă din același material, care a fost îndoită în jurul tijei.

Nr. 4. Cuțit de fier, foarte puternic ros de rugină (fig. 143,1). Lipssește partea dinspre vîrf a tășului și partea superioară a mînerului. Lama este îngustă. Ea se termină în partea opusă tășului printr-o muchie relativ lată. Secțiunea cuțitului este triunghiulară. Pe porțiunea păstrată a plăcii mînerului se află două nituri rotunde, cu care se prindeau plăselele. Spre bază, placa mînerului era lătită. Lungimea actuală este de 0,167 m. Cuțitul se găsește la Muzeul Regional din Craiova.

La distanța de 1,50 m sud de scheletul din mormîntul 1 s-au descoperit fragmente dintr-o strachină de lut ars. Aceasta a fost probabil folosită drept urna funerară într-un mormînt de incinerare sau era numai un vas de ofrandă pus pentru cel decedat.

Strachina avea partea superioară arcuită spre interiorul vasului. Pe linia de maximă rotunjime au fost aplicate patru apucători, așezate în cruce.

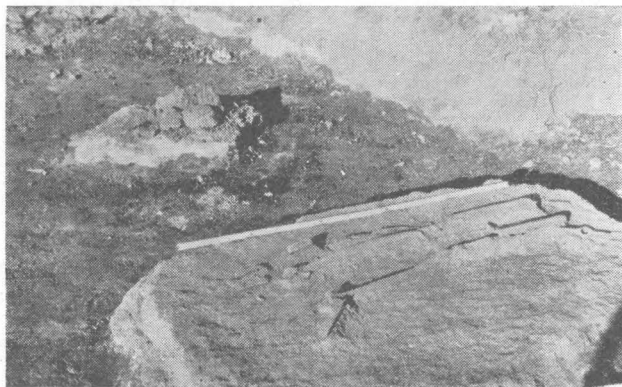

Fig. 142. — Gogoșu. Movila XXI.

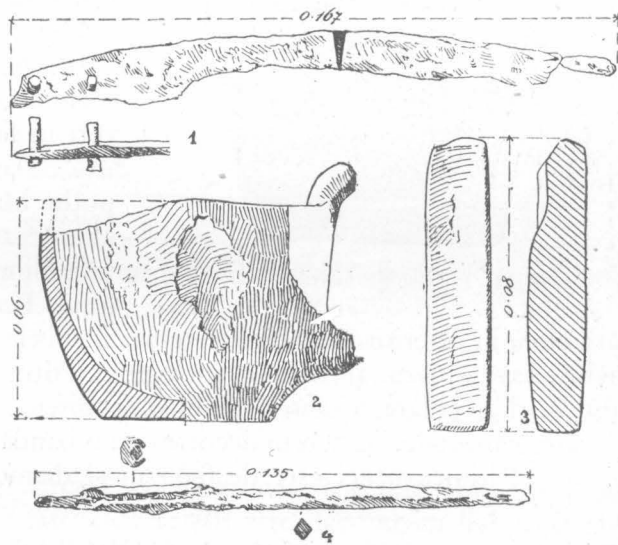

Fig. 143. — Gogoșu. 1. Movila XXI, nr. 4; 2. Movila XXII, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 177, 3; 3. Movila XXI, nr. 2; 4. Movila XXI, nr. 3 = fig. 182, 3.

MOVILA XXII

Diametrul movilei este de 14×14 m.

În movilă s-au găsit două morminte; unul de inhumatie (mai vechi) și altul de incineratie (mai nou).

Mormîntul 1. A fost profanat de la briu în sus. Din acea parte lipsesc toate oasele, în afară de humerusul drept, deplasat de la locul lui cu 0,30 m spre dreapta. Lîngă schelet s-a găsit o cană de lut ars (nr.1) și un cuțit de fier (nr. 2).

Nr. 1. Cană de lut ars, lucrată cu mîna (fig. 143,2 = fig. 177,3). Pasta a fost amestecată cu nisip și cioburi pisate. Culoarea vasului era cenușie-vînată, cu diferite nuanțe. În exterior, vasul a fost acoperit cu slip, care a dispărut aproape în întregime din cauza acidității solului în care a fost găsit. Corpul vasului are formă de căuc cu o toartă supra-înălțată, ruptă din vechime. Înălțimea vasului este de 0,06 m, diametrul gurii de 0,081 m și diametrul fundului de 0,043 m.

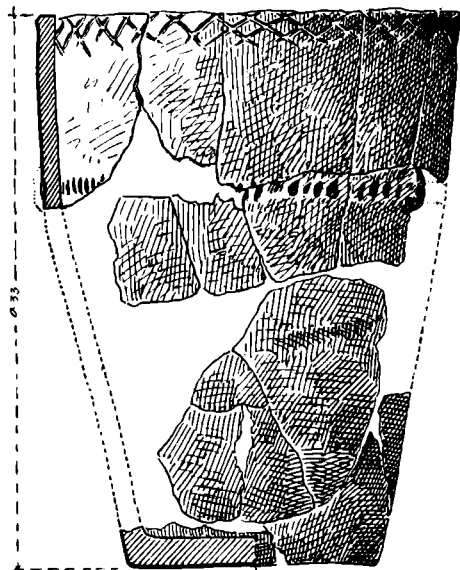

Fig. 144. — Gogoșu. Movila XXII.

Nr. 2. Cuțit de fier, arcuit, cu un singur tăiș. S-a păstrat și placa mînerului, în care se aflau două găuri pentru niturile care prindeau plăselele. Lungimea totală este de 0,17 m.

Mormîntul 2. La 2,10 m depărtare de scheletul mormîntului 1 s-a descoperit o urnă funerară, care a fost îngropată la o adîncime de 0,40 m, adîncimea mai mică decît aceea la care a fost îngropat mormîntul 1. Nu s-a mai descoperit nici un alt obiect arheologic, dar ne găsim în mod cert în fața unui mormînt de incineratie.

Urna are forma de clopot înalt, cu mijlocul puțin bombat (fig. 144). Este lucrată din pastă amestecată cu nisip și pietricele. Pasta nu este prea bine frămîntată, iar arderea nu a fost completă. Pereții sînt groși și în spărtură au un strat cărămiziu în exterior și un altul cenușiu închis în interior. Vasul a fost dat cu slip castaniu închis, care a căzut aproape în întregime. Puțin mai sus de mijloc, urna are un decor din adîncituri alveolare, așezate în felul obișnuitelor briulețe, care este întrerupt de patru apucătoare orizontale. Buza este decorată cu o bandă lată, în ușor relief, crestată cu linii adînci.

Înălțimea urnei este de 0,33 m și diametrul gurii de 0,225.

MOVILA XXIII

Înălțimea movilei este de 0,35 m. Movila cuprinde un mormînt de inhumatie. Scheletul s-a găsit la adîncimea de 0,55 m. Orientarea scheletului este EV (craniul la E). În apropiere de schelet, dar cu 0,15 m mai sus decît el, se aflau două vase: o strachină de lut (nr. 1) și un vas bitronconic de lut (nr. 2). La picioare s-a găsit un cuțitaș de fier (nr. 3). Lîngă mort au fost așezate două lănci cu vîrfurile de fier (nr. 4 și nr. 5). Pe piept era o fibulă de bronz (nr. 6).

Nr. 1. Strachină lucrată cu mîna, din lut bine curățat de impurități. Vasul a căpătat prin ardere o culoare cenușie, cu diferite nuanțe. Marginea strachinii este arcuită spre interior și acoperită cu caneluri late și oblice. Pe zona de maximă rotunjime, strachina are patru proeminente aplicate și așezate în cruce. Înălțimea vasului este de 0,05 m, diametrul gurii de 0,116 m și acela al fundului de 0,047 m.

Nr. 2. Vas de lut ars, lucrat cu mîna, avînd o formă bitronconică (fig. 145,2 = fig. 178,4). Partea superioară este mai înaltă decît cea inferioară. Buza este răsfrîntă în afară. Mai sus de buză, vasul are patru proeminențe așezate în cruce, la aceeași înălțime. Înălțimea vasului este de 0,11 m, diametrul gurii de 0,08 m și diametrul fundului de 0,05 m.

Nr. 3. Cuțit de fier, puternic ros de rugină (fig. 145,4 = fig. 182,9). Lama este foarte îngustă, în comparație cu alte exemplare similare. Ea are secțiunea triunghiulară, fiind destul de subțire. Placa mînerului nu prezintă nici o urmă de nit. Lungimea actuală este de 0,257 m.

Nr. 4. Vîrf de lance de fier (fig. 145,1). O bună parte din vîrf propriu-zis a fost distrusă din cauza ruginii. Pe mijloc, vîrful are o nervură destul de pronunțată, cu secțiunea hexagonală. Teaca este tubulară, cu secțiunea rotundă. De-a lungul tubului se vede dunga de contact a marginilor plăcii, care s-au îndoit pentru a forma teaca. Lungimea totală este de 0,274 m; lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,153 m; lungimea tubului este de 0,121 m, iar diametrul său la bază este de 0,02 m.

Nr. 5. Vîrf de lance de fier, în formă de frunză lărgită și îngroșată la mijloc, avînd o secțiune lenticulară (fig. 145,3). Tubul este conic, format prin apropierea plăcii bătute cu ciocanul. Partea de jos a tubului a fost știrbită. Lungimea este de 0,235 m. Lungimea frunzei 0,142 m; lățimea ei de 0,039 m. Lungimea tubului este de 0,093 m.

Nr. 6. Fibulă de bronz cu corpul arcuit, cu secțiunea rotundă (fig. 141,3 = fig. 179,7). Arcul este împărțit în trei zone; către extremități este decorat cu linii în formă de cerc, foarte apropiate unele de altele; la mijloc este un decor mai pronunțat, format din linii adînci, care delimitează dungi în relief. Resortul are o singură spirală; portagrafa are placa dreptunghiulară prevăzută cu buton modelat prin ciocănire. Pe o față a plăcii piciorului se observă cu destul de mare greutate un ornament în zig-zag, așezat de-a lungul marginilor. Acul lipsește. Lungimea fibulei este de 0,0565 m, lungimea plăcii de 0,012 m, înălțimea fibulei este de 0,04 m. Exemplarul se află în Muzeul Regional din Craiova.

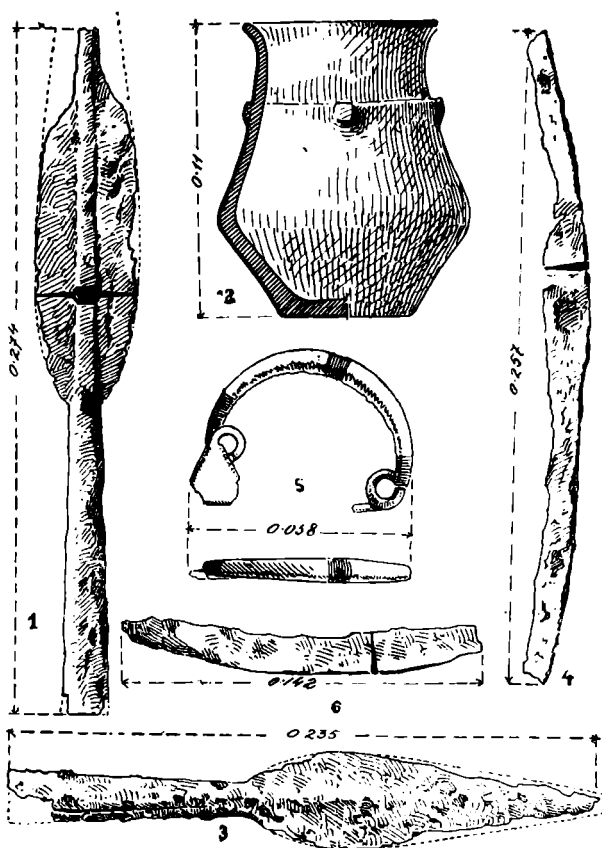

Fig. 145. — Gogoșu. 1. Movila XXIII, nr. 4; 2. Movila XXIII, nr. 2; fig. 178, 4; 3. Movila XXIII, nr. 5; 4. Movila XXIII, nr. 3 = fig. 182, 9; 5. Movila XXVII, nr. 1 = fig. 179, 1; 6. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 3 = fig. 182, 6.

MOVILA XXIV

Diametrul movilei este de 9×9 m, iar înălțimea de 0,40 m. Movila cuprinde două morminte: unul de înhumatie și altul de incineratie.

Mormîntul 1. În centrul movilei, la adîncimea de 0,60 m, s-a descoperit scheletul unui luptător. Unele oase ale corpului lipsesc. Cele rămase s-au păstrat în bună

stare de conservare. Mortul fusese așezat într-o groapă săpată în solul vegetal vechi, la adâncimea de 0,20 m (la 0,60 m de la suprafața actuală a solului). Capul era orientat spre ENE 52°, iar picioarele la VSV 232°.

Coloana vertebrală lipsește cu totul, ca și clavicula stângă și omoplatul stâng (fig. 146).

Pe pieptul mortului s-a găsit o fibulă de bronz (nr. 1). În partea stângă a scheletului se aflau două vîrfuri de lance de fier (nr. 2 și nr. 3), care erau așezate paralel cu humerusul. Lîngă piciorul stîng era un cuțitaș de fier (nr. 4).

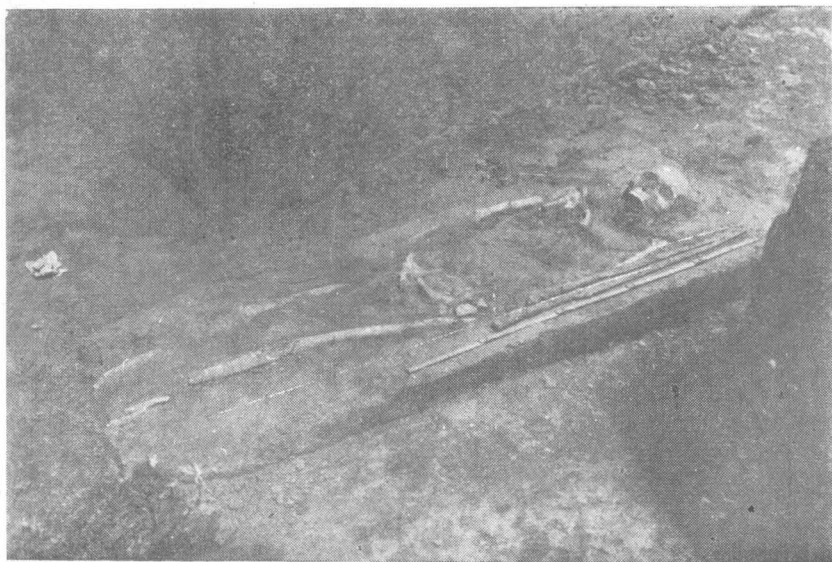

Fig. 146. — Gogoșu. Movila XXIV, mormîntul 1.

Nr. 1. Fibulă de bronz, cu corpul în formă de arc, cu secțiunea octogonală (fig. 147,2 = fig. 179,9). Spre extremități, corpul este decorat cu cercuri de linii subțiri. Acul ipsește. Piciolrul fibulei are formă de placă triunghiulară, decorată pe latura dorsală prin zig-zaguri așezate în trei coloane, două laterale și una mediană. El se leagă de corp printr-o spirală simplă. Resortul are o spirală. Lungimea fibulei este de 0,053 m, înălțimea de 0,027 m, grosimea corpului de 0,005 m, baza plăcii de 0,015 m și înălțimea de 0,012 m. Fibula se găsește în Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier (fig. 149,1 = fig. 182,1). Este unul dintre exemplarele cele mai lungi descoperite în necropola de la Gogoșu, ca și vîrfurile de lance nr. 3. Vîrfurile propriu-zis sau frunza este mult alungită și elegantă, similară frunzei de salcie. Vîrfurile sunt rupte din vechime. Pe margini prezintă unele știrbituri din cauza ruginii. Pe ambele fețe are o nervură în relief. Tubul sau teaca de înmînușare are formă conică, lungă și relativ îngustă. La bază a fost știrbit puțin din vechime. Lungimea totală actuală este de 0,61 m; lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,48 m, cu o lățime maximă de 0,043 m, lungimea tubului de înmînușare este de 0,13 m.

Nr. 3. Vîrf de lance de fier, în bună stare de conservare, avînd parțial ros de rugină doar tubul de înmînușare (fig. 149,5 = fig. 182,13). Vîrfurile propriu-zis s-a păstrat bine. Pe mijloc se află o nervură, executată cu grijă. Vîrfurile au forma de frunză de salcie. În tub se păstrează resturi din lemnul tijei lăncii. Lungimea actuală este de 0,624 m; lungimea frunzei este de 0,433, iar aceea a tubului de 0,11 m. Exemplarul se păstrează la Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 4. Cuțit de fier, în stare fragmentară (fig. 147,4). Din lama cuțitului s-a păstrat un fragment lung de 0,107 m.

Mormîntul 2. La adîncimea de 0,27 m de la suprafața actuală a solului, s-au găsit în mantaua movilei două vase de lut (nr. 1 și nr. 2), care foarte probabil stau în legătură cu un mormînt de incinerare. Nu s-au descoperit însă oase calcinate.

Nr. 1. Mare strachină-castron, lucrat cu mîna, din lut amestecat cu nisip (fig. 150,1 = fig. 177,1). Prin ardere, vasul a dobîndit o culoare cenușie și vînată. Puțin mai jos de zona maximei rotunjimi, se află patru apucători oblice și late, așezate în cruce. Aceste apucători sînt perforate vertical. Partea superioară a vasului este arcuită spre interior, în felul obișnuitelor străchini-capace din perioada tîrzie a primei epoci a fierului. Vasul nostru putea să servească și el drept capac de urnă funerară sau să corespundă acestui rol, așezîndu-l cu gura în jos. Orizontal, de-a lungul buzei, se află caneluri late și paralele. Înălțimea vasului era de 0,25 m, diametrul gurii de 0,353 m și diametrul fundului de 0,152 m.

Nr. 2. Cană de lut ars. Vasul avea formă tronconică și o toartă supraînălțată. Buza era puțin oblică. Înălțimea vasului în dreptul torții era de 0,20 m.

★

În mantaua movilei s-au mai descoperit: două fragmente dintr-o tablă subțire de bronz (fig. 147,5), o fibulă și un arșic.

Cele două fragmente de placă prezintă o arcuire, care se prelungește printr-un capăt mai îngust decît restul și care servea la fixarea plăcii-aplice pe cureaua sau pe un alt obiect de piele, poate chiar o cingătoare. Suprafața exterioară a plăcii a fost decorată cu linii oblice, paralele, prin motivul ornamental « în căpriori ». Lungimea plăcii este de 0,04 m.

Fibulă de bronz, în stare fragmentară (fig. 147,3). Lipsește portagrafa și o parte din acul fibulei. Corpul are secțiunea rotundă și este mai gros la mijloc decît la extremități, către care se subțiază treptat. Resortul fibulei are o singură spirală. Porțiunea din picior păstrată arată că el avea placă. Fibula aparține deci tipului cu placă. Lungimea fibulei este de 0,05 m.

MOVILA XXV

Diametrul movilei este de 11×11 m și înălțimea de 0,30 m. Mormînt de inhumare, profanat din vechime. Groapa mormîntului a fost săpată în solul vegetal vechi pînă la 0,05 m adîncime. Mortul a fost așezat cu craniul la ESE 118° și picioarele la VNV 298° . Maxilarul inferior a fost îndepărtat de craniu. Lipsea radiusul și cubitusul mîinii stîngi. Clavicula stîngă s-a găsit lîngă genunchiul drept. În partea stîngă a pieptului era o fibulă de bronz.

Fibula are forma de arc cu secțiunea octogonală (fig. 141,4 = fig. 179,6). Lipsește acul. Placa este dreptunghiulară, prevăzută cu un buton obținut prin ciocănire. Placa este

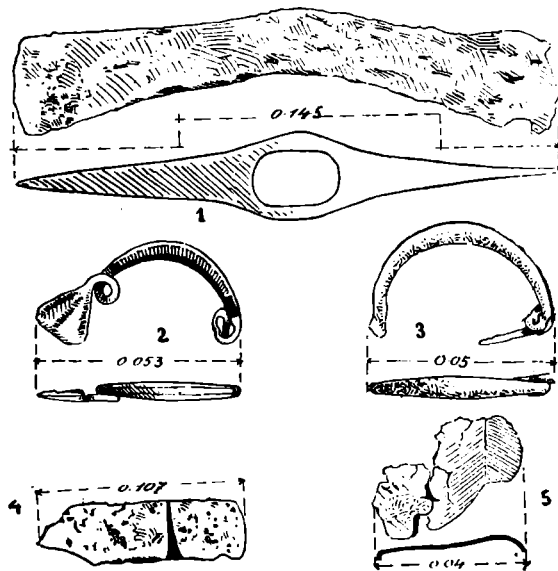

Fig. 147. — Gogoșu. 1. Movila XXI, nr. 1 = fig. 181, 8; 2. Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 179, 9; 3. Movila XXIV (în mantaua movilei); Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 4; 5. Movila XXIV (în mantaua movilei).

decorată cu liniuțe care formează coloane verticale. Fibula are resort cu o spirală. Lungimea este de 0,058 m, înălțimea este de 0,035 m, grosimea arcului de 0,007 m, iar lungimea plăcii de 0,012 m..

MOVILA XXVI

Diametrul movilei este de 12×12 m și înălțimea de 0,30 m. Movila conține două morminte: unul de înhumatie și al doilea de incineratie.

Mormîntul 1. Scheletul mortului s-a găsit la 0,40 m adîncime față de suprafața actuală a movilei (măsurată la centru) (fig.148). El a fost depus într-o groapă drept-

Fig. 148. — Gogoșu. Movila XXVI, mormîntul 1.

unghiulară, săpată la 0,10 m adîncime în solul vegetal vechi. Craniul era orientat spre ESE 104° , iar picioarele la VSV 284° . Scheletul este masiv și a aparținut unui luptător. În partea stîngă a craniului se aflau așezate alături, două vîrfuri de lance de fier (nr. 1 și nr. 2), avînd tija spre picioare (fig. 148). Îngă femurul stîng se găsea un cuțit de fier, cu vîrf spre cap (nr. 3). Între cuțit și femurul stîng s-a găsit o verigă de fier (nr. 4). Îngă femurul drept s-a dat peste un vas de lut sfărîmat (nr. 5).

Nr. 1. Vîrf de lance de fier prevăzut, la baza frunzei lăncii, cu două orificii (fig. 155,3 = fig. 181,3). Pe ambele suprafețe are cîte o nervură mediană în relief. Marginile lăncii sînt foarte ascuțite.

Tubul de înmănușare e făcut prin ciocănire, procedeu întîlnit la toate exemplarele descrise pînă aici. Linia de contact dintre cele două margini ale plăcii ce s-a îndoit în formă de tub este destul de vizibilă. Rugina a atacat numai în unele părți exemplarul nostru. Lungimea totală este de 0,41 m, lungimea frunzei este de 0,267 m, lățimea maximă al acestuia de 0,044 m, iar lungimea tubului de 0,143 m și diametrul maxim al acestuia de 0,025 m.

Nr. 2. Vîrf de lance, de fier, bine conservat (fig. 155,2). Vîrful propriu zis are forma unei frunze, mai îngustă decît la exemplarul precedent. Nervura mediană, care se găsește pe ambele părți, este mai accentuată decît la vîrfurile nr. 1. În secțiune, această nervură formează un romb. Tubul de înmănușare are secțiunea rotundă, el se

îngustează spre baza frunzei lăncii. În interiorul tubului se păstrează încă resturi de lemn din tija lăncii.

Lungimea totală este de 0,374 m; lungimea frunzei de 0,214 m, lățimea maximă a acesteia de 0,035 m, lungimea tubului de 0,16 m, diametrul acestuia este de 0,022 m.

Nr. 3. Cuțit de fier, cu un singur tăiș (fig. 145,6 = 182,6). S-a păstrat o bună parte din lamă și o mică porțiune din mîner. Lipsește și vîrfurile lamei. Ea este îngustă și roasă destul de puternic de rugină. Mînerul se prindea cu nituri. S-a păstrat un mic fragment dintr-un nit. Lungimea este de 0,142 m.

Nr. 4. Verigă de fier, lucrată din bară, prin procedeul ciocnirii. Diametrul ei este de 0,06 m.

Nr. 5. Vas de lut ars, de tradiție locală (fig. 156,3) care se aseamănă, prin formă, cu vasele din cultura cîmpurilor de urne din epoca de bronz și de la începutul primei epoci a fierului. Vasul are corpul globular, iar gîtul — în prelungirea corpului — este aproape cilindric. Pe maxima rotunjime a vasului au fost aplicate două proeminențe, perforate vertical. Înălțimea vasului este de 0,085 m.

Mormîntul 2. La nord de scheletul din mormîntul 1, cu 0,05 m mai sus la nivelul lui, se află o strachină de lut, ars, de mari dimensiuni. Strachina este așezată cu gura în jos. E vorba probabil de un mormînt de incineratie. Vasul era atît de puternic sfărîmat, încît nu a putut fi reconstituit. La fața locului s-a putut observa profilul său de strachină-castron, cu baza arcuită spre interior, avînd pe corp patru apucători oblice.

MOVILA XXVII

Diametrul movilei este de $12,50 \times 12,50$ m și înălțimea de 0,30 m. Movila cuprindea un singur mormînt de inhumatie. Mortul a fost așezat cu capul spre ESE 95° și picioarele la VNV 275° . Scheletul mortului a fost găsit în bună stare de conservare.

Pe pieptul mortului s-au descoperit două fibule de bronz (nr. 1 și nr. 2) și un fragment dintr-o spirală de bronz «saltaleoni» (nr. 3). Lîngă schelet s-a găsit și un fragment dintr-un cuțit de fier (nr. 4).

Nr. 1. Fibulă din bronz cu corpul arcuit, cu resort bilateral și unispiralic, avînd la picior placă triunghiulară (fig. 145,5 = 179,1). Arcul are secțiunea rotundă, mai gros la mijloc, subțindu-se treptat spre extremități. La mijloc și la capete este decorat cu linii paralele. Placa triunghiulară e ornamentată pe margini cu cîte o coloană de liniuțe paralele. Din ea a rămas o foarte mică porțiune. Pe placă se păstrează resturi de țesătură.

Lungimea este de 0,058 m și înălțimea de 0,044 m; grosimea maximă a corpului este de 0,006 m; înălțimea plăcii de 0,017 m.

Nr. 2. Fibulă de bronz, în stare fragmentară (fig. 141,7 = fig. 182,10). S-au păstrat corpul fibulei, care are forma de arc simplu și resturi din resort.

Corpul are secțiunea rotundă, mai îngroșat la mijloc și mai subțire spre extremități, unde prezintă cîte o verigă în relief, după care urmează linii paralele, formînd cercuri de jur împrejur. Lungimea fibulei este de 0,048 m. Fibula se găsește în Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 3. Un fragment de spirală, din sîrmă de bronz subțire, care servea ca podoabă la picior și la cap (fig. 151, 6).

Nr. 4. Fragment dintr-un cuțitaș de fier, ușor curbat: s-a păstrat doar o parte din lamă.

MOVILA XXVIII

Diametrul movilei este de 10×10 m și înălțimea de 0,30 m. În movilă s-a descoperit un singur mormînt de inhumatie.

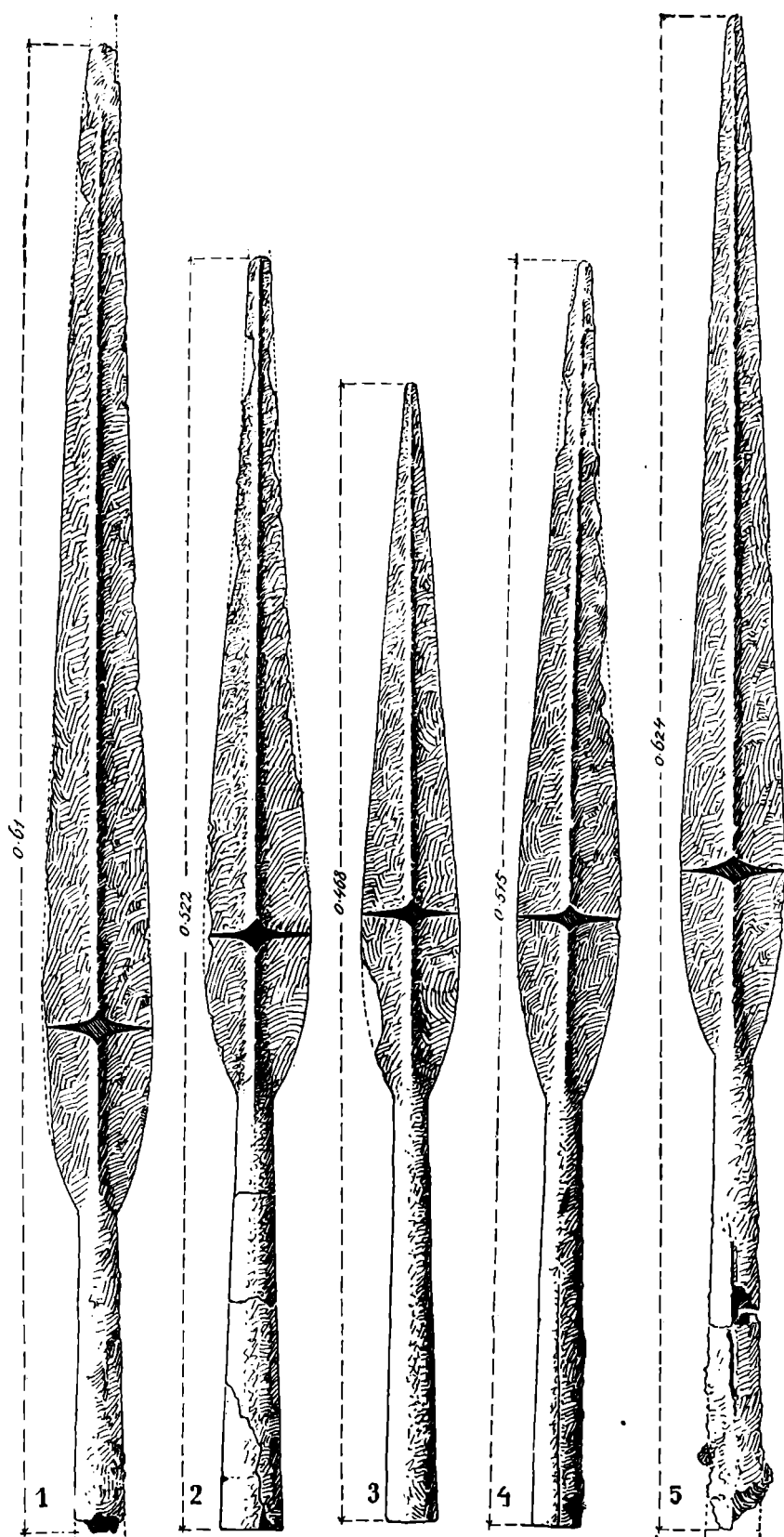

Fig. 149. — Gogoșu. 1. Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 2 = fig. 182, 1; 2. Movila XXX, nr. 2; 3. Movila XXXVI, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 181, 1; 4. Movila XXXVI, nr. 2 = fig. 181, 7; 5. Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 3.

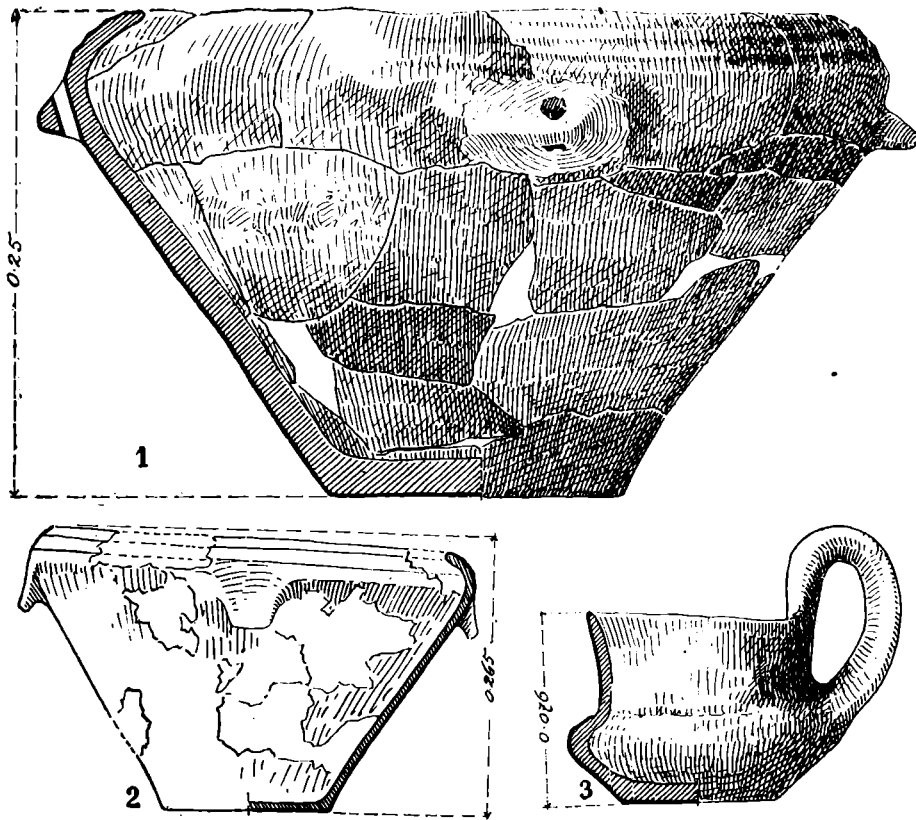

Fig. 150. — Gogoșu. 1. Movila XXIV, mormîntul 2, nr. 1; 2. Movila XXXIV, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 176; 3. Movila IX, nr. 3 = fig. 178, 3.

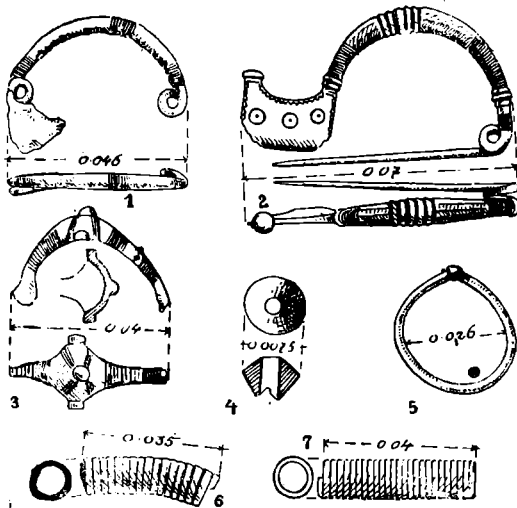

Fig. 151. — Gogoșu. 1. Movila XXXIV, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 182, 12; 2. Movila XXVIII, nr. 2 = fig. 179, 3; 3. Movila XXXV, nr. 4; 4. Movila XXXV, nr. 1; 5. Movila XXVIII, nr. 1; 6. Movila XXVII, nr. 3; 7. Movila XLI, nr. 1.

Orientarea scheletului era ESE 112° (craniul)—VNV 292° (picioarele). Scheletul era într-o stare de conservare relativ bună. În apropiere de cap s-a găsit un vas de lut foarte sfărâmat și mâncat din cauza acidității solului, încât nu i s-a mai putut stabili nici profilul. Sub craniu, la ridicarea acestuia, s-a găsit o verigă (nr. 1). Pe partea stângă a pieptului era o fibulă de bronz (nr. 2). În partea dreaptă a scheletului s-au descoperit un arșic și câteva oase de animale domestice.

Nr. 1. Verigă de sîrmă subțire de bronz, cu secțiunea rotundă și capetele petrecute (fig. 151, 5). Un capăt al verigii se termină cu un buton conic, pe cînd celălalt este plat. Diametrul interior este de 0,026 m, grosimea sîrmei este de 0,002 m. Obiectul servea drept verigă de păr (buclă de păr).

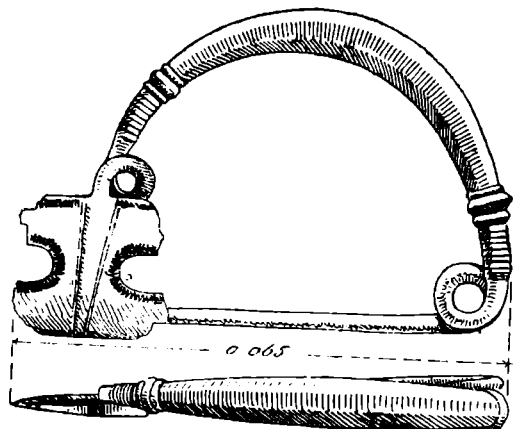

Fig. 152. — Gogoșu. Movila XXXV, nr. 6

Nr. 2. Fibulă de bronz, în bună stare de conservare (fig. 151,2 = fig. 179,3). Corpul e în formă de arc, cu secțiunea în opt dungi, mai gros la mijloc și mai subțire spre extremități. La mijlocul arcului, fibula era decorată prin cinci dungi în relief, dintre care cea de la mijloc este mai largă. Aceste dungi au rezultat din adîncirea pe corpul fibulei a șase șanțulețe. Spre extremități, corpul fibulei este decorat cu linii paralele, formînd cercuri, după care urmează două dungi în relief. Porțiunea din apropierea resortului are secțiunea pătrată. Resortul este format dintr-o singură spirală simplă. Acul se sprijină pe o portagrafă în formă de placă dreptunghiulară, terminată

la capătul superior cu un buton. Placa este decorată prin cîte o linie în zig-zag, de-a lungul celor trei margini. Pe partea exterioară a plăcii se găsesc trei cercuri cu punct în centru așezate în linie dreaptă. Lungimea fibulei este de 0,07 m.

MOVILA XXIX

Movila are dimensiuni mici și o formă regulată, diametrul este 6×6 m și înălțimea de 0,20 m. Ea conține trei morminte și anume: unul de înhumăție și două de incinerăție.

Mormîntul 1. În centrul movilei, la adîncimea de 0,20 m, s-a dat peste un schelet în foarte proastă stare de conservare. Nu s-au găsit din acest schelet decît cîteva resturi din oasele picioarelor. În mormînt nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

Mormîntul 2. Deasupra resturilor scheletului mormîntului 1 s-a dat peste o strachină de lut ars (nr. 1) așezată cu gura în jos, sub care s-a găsit o cană cu toartă (nr. 2). Aceste vase aparțin unui mormînt de incinerăție care a deranjat mormîntul de înhumăție.

Nr. 1. Strachină cu dimensiuni mari, din lut ars. Pe corp are patru apucători oblice. Buza era arcuită spre interior (fig. 174, 6 și fig. 177, 2).

Nr. 2. Cană în formă de trunchi de con (fig. 174, 6 și fig. 177, 2), lucrată dintr-o pastă amestecată cu nisip și cioburi pisate. Pereții sînt groși și suprafața zgrunțuroasă. Din cauza arderii incomplete, vasul are diferite culori, de la cea cenușie și vînată pînă la cea roșcată, gura vasului este puțin oblică. Vasul a avut o toartă supraînălțată, care s-a rupt în vechime. Secțiunea toartei era ovală alungită iar la partea inferioară, rotundă.

Înălțimea vasului este de 0,06 m, diametrul gurii de 0,092 m și diametrul fundului de 0,062 m.

Mormîntul 3. La aceeași adîncime la care se afla strachina din mormîntul 2, nu departe de ea, s-a descoperit un alt vas, de formă asemănătoare. Strachina era așezată cu gura în jos.

Vasul avea buza arcuită spre interior. Pe maxima rotunjime au fost aplicate, înainte de arderea vasului, patru apucători.

MOVILA XXX

Diametrul movilei este de 13×13 m, iar înălțimea de 0,30 m. Movila cuprinde un singur mormînt de inhumatie, care a aparținut unui luptător (fig. 153).

Scheletul a fost depus direct pe solul vechi. Deasupra mortului s-a ridicat movila funerară. Orientarea scheletului este ESE 129° (craniul) — VNV 309° (picioarele).

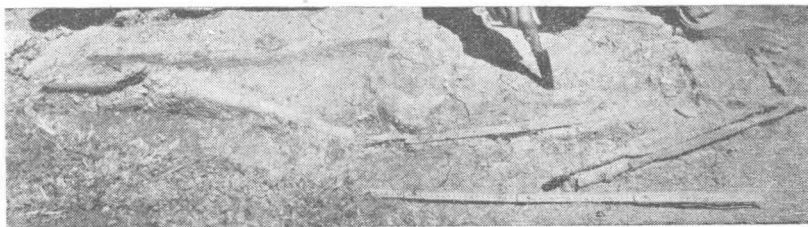

Fig. 153. — Gogoșu, Movila XXX.

Oasele se găseau în proastă stare de conservare. Craniul se sfărîmase complet. Coastele și vertebrele șirii spinării erau topite.

În partea stîngă a scheletului fuseseră așezate două lănci, cu vîrful spre creștet (nr. 1 și nr. 2). Lîngă mîna stîngă se afla o sabie de fier, al cărei mîner trecea în sus de cotul stîng (nr. 3).

Între sabie și cotul stîng se găsea o verigă de fier (nr. 4), iar sub șoldul stîng era un cuțit de fier (nr. 5). În dreptul picioarelor, în partea stîngă, se găsea un vas de lut (nr. 6), al cărui profil nu a mai putut fi reconstituit, vasul se sfărîmase din cauza arderii incomplete.

Nr. 1. Vîrf de lance din fier (fig. 154,1). Frunza vîrfului este mult alungită, avînd o lățime maximă de 0,041 m. Spre vîrf, frunza este roasă de rugină. Vîrful are pe ambele părți cite o nervură mediană. Tubul e gol în interior; în bună parte acest tub a fost rupt. Pe porțiunea păstrată se vede clar linia de contact a celor două plăci bătute cu ciocanul, care formează tubul sau mînerul vîrfului propriu-zis.

Lungimea totală (actuală) este de 0,38 m; lungimea frunzei de 0,336 m și lungimea tubului de 0,044 m.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier (fig. 149,2). Vîrful propriu-zis sau frunza are o formă mult alungită, subțindu-se spre vîrf. Către bază este lătită mai mult decît alte exemplare. Nervura mediană este în relief accentuat. Tubul tijei este păstrat în toată lungimea sa, deși s-a rupt în mai multe părți. Secțiunea tubului este rotundă.

Lungimea totală a vîrfului este de 0,522 m; lungimea frunzei de 0,346 m, lățimea maximă a frunzei de 0,042 m și lungimea tubului de înmănușare de 0,176 m.

Exemplarul se găsește în Muzeul Regional din Craiova.

Nr. 3. Sabie de fier, lucrată prin ciocănire (fig. 155,1 = fig. 181,6).

Lama este elegantă, avînd o ușoară nervură mediană. Secțiunea lamei este rombică. Față de lungime, lățimea lamei este mică. Lama este mai lată la mijloc. Vîrful lipsește.

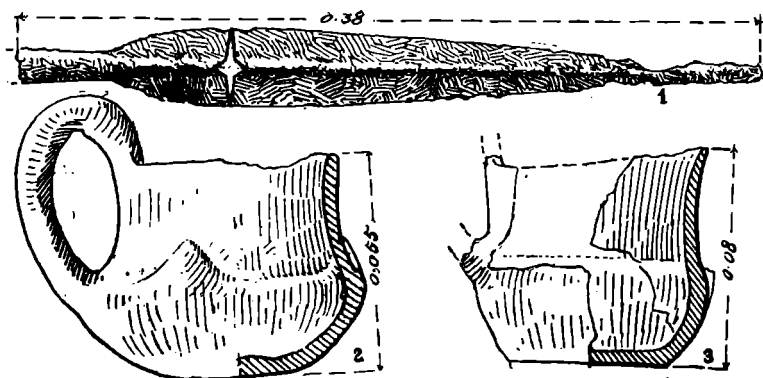

Fig. 154. — Gogoșu. 1. Movila XXX, nr. 1; 2. Movila XXXV, mormîntul 1, nr. 5 = fig. 182,8; 3. Movila XXIV, mormîntul 2, nr. 2.

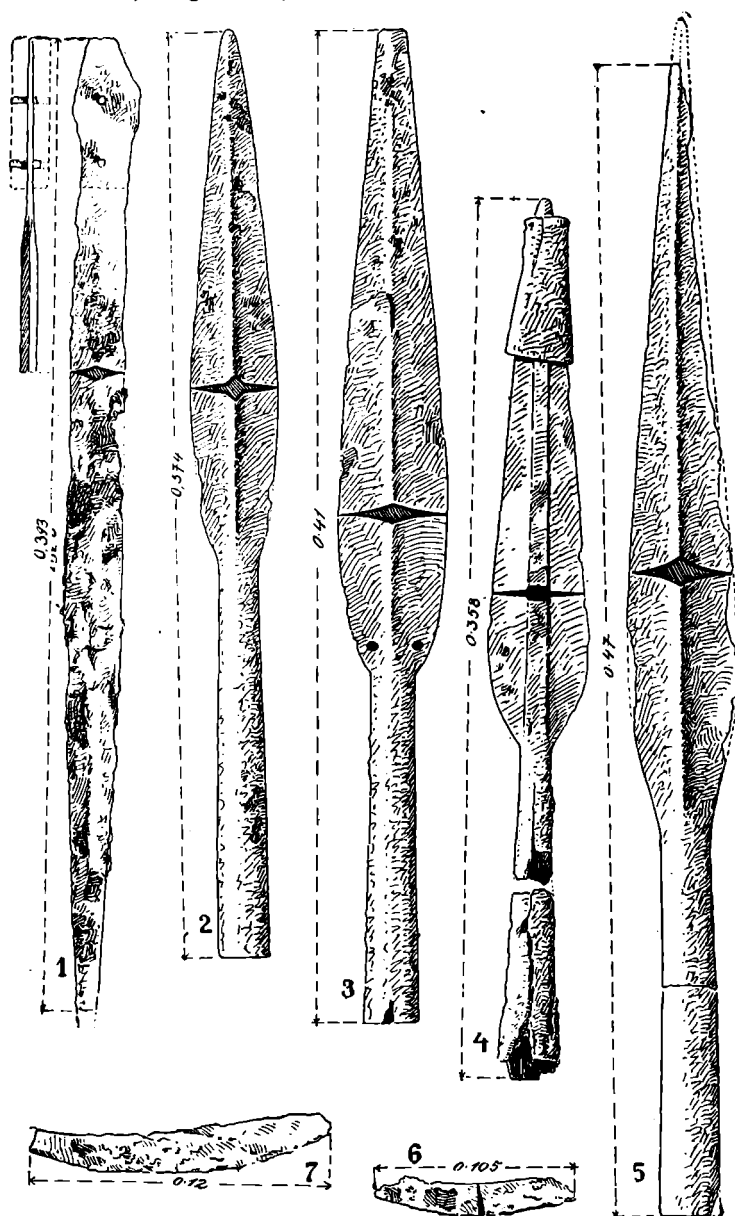

Fig. 155. — Gogoșu. 1. Movila XXX, nr. 3 = fig. 181, 6; 2. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 2; 3. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 181, 3; 4. Movila XLVII, nr. 5; 5. Movila XLVII, nr. 6; 6. Movila XXX, 5; 7. Movila XXXIII, nr. 1 = fig. 182, 11.

Spre partea opusă vârfului, lama se lățește, formînd o placă prevăzută cu două perforațiuni, în care s-au păstrat niturile care fixau plăselele mînerului săbiei.

Lungimea totală este de 0,393 m; lățimea lamei de 0,025 m și lungimea plăcii mînerului de 0,075 m.

Nr. 4. O verigă de fier, care servea la agățarea sabiei.

Nr. 5. Cuțit de fier, în stare fragmentară (fig. 155,6). Lama are secțiunea triunghiulară și este arcuită spre interior. Lungimea actuală este de 0,105 m.

MOVILA XXXI

Diametrul movelei este de 11×11 m, iar înălțimea de 0,20 m. Movila cuprinde un singur mormînt de înhumăție. Mortul a fost depus într-o groapă săpată în solul vechi, la adîncime de 0,30 m. Scheletul era orientat ENE 67° (craniul) — VSV 247° (picioarele). La o distanță de 1,60 m depărtare de schelet, s-au descoperit oase de animal, așezate cu 0,10 m mai sus de nivelul scheletului. Nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

MOVILA XXXII

Diametrul movelei este de 13×13 m, iar înălțimea de 0,70 m. Movila cuprindea un mormînt de înhumăție, care a fost profanat din vechime. Oasele scheletului erau risipite. Nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

MOVILA XXXIII

Diametrul movelei este de 10×10 m, iar înălțimea de 0,40 m. Movila conținea un mormînt de înhumăție, care a fost profanat din antichitate. Au fost descoperite doar cîteva oase. Din craniu nu s-a păstrat nimic. După aspectul oaselor, se pare că este vorba de un adolescent. În pămîntul răvășit din vechime s-a găsit un cuțit de fier (fig. 155,7 = fig. 182,11); lungimea cuțitului este de 0,12 m; lama este arcuită.

MOVILA XXXIV

Diametrul movelei este de 11×11 m. Movila conținea două morminte, unul de înhumăție și altul de incinerație.

Mormîntul 1. Mormînt de înhumăție; orientarea scheletului era ESE 101° (craniul) — VNV 281° (picioarele). Oasele nu s-au păstrat bine. Pe pieptul mortului s-a descoperit o fibulă de bronz (fig. 151,1 = fig. 182,12). Fibula este în stare fragmentară. Arcul are secțiunea rotundă — mai gros la mijloc și mai subțire spre extremități. Corpul este decorat cu trei grupe de liniuțe în cerc, așezate paralel. Un grup de atare cercuri se găsește la mijlocul arcului fibulei, iar celelalte două se găsesc spre extremități. Fibula are placa triunghiulară, precedată de un arc cu spirală simplă. Resortul fibulei este unispiralic. Acul lipsește. Lungimea măsurată pe coardă este de 0,046 m.

Mormîntul 2. Ritul de înmormîntare este incinerația. La 2 m ESE de craniul scheletului din mormîntul 1 s-a descoperit o strachină înaltă (nr. 1) pusă cu gura în jos. Sub strachină s-a găsit un vas cu toartă (nr. 2).

Nr. 1. Mare strachină lucrată cu mîna, dintr-o pastă amestecată cu nisip. Prin ardere, vasul a dobîndit o culoare roșcată și pe alocuri cenușie (fig. 150,2 și fig. 176). Vasul are o formă tronconică înaltă. Buza este arcuită spre interior și acoperită cu caneluri late și paralele, așezate oblic. Sub zona de maximă rotunjime se găsesc patru apucători oblice.

Înălțimea vasului este de 0,265 m, diametrul gurii de 0,417m și diametrul fundului de 0,163 m.

MOVILA XXXV

Movila are diametrul de 9×9 m și înălțimea de 0,50 m. Ea cuprinde un singur mormînt de înhumăție. Mortul a fost așezat în groapa săpată în solul vechi. Orientarea era ESE 106° (craniul) — VNV 286° (picioarele). Scheletul era în proastă stare de conservare; s-au păstrat doar oasele mari și craniul (fig. 157). Craniul s-a găsit răsturnat.

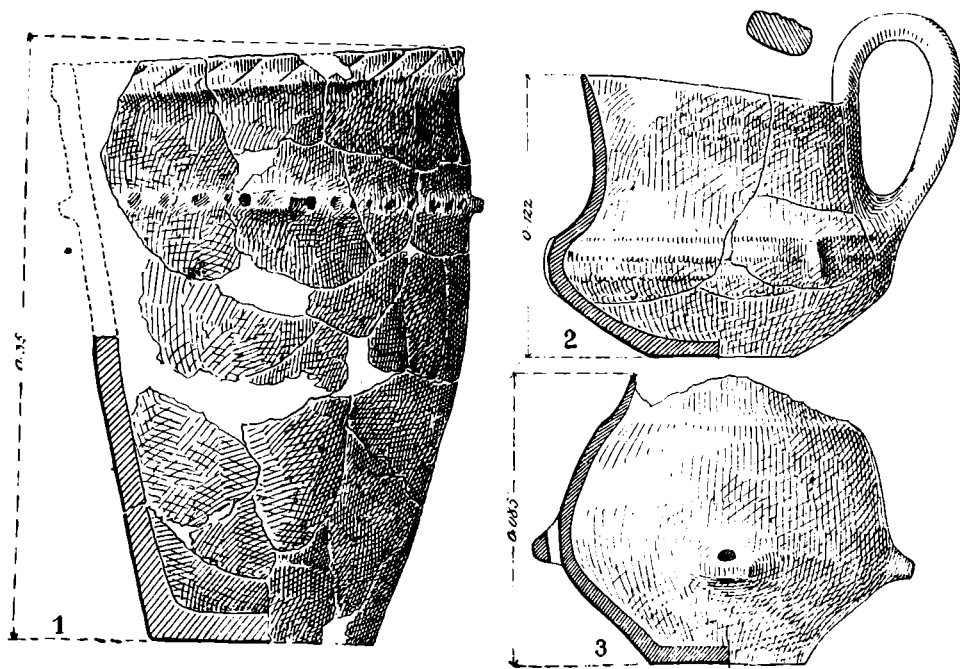

Fig. 156. — Gogoșu. 1. Movila XL, nr. 1 ; 2. Movila. 3. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 5.

Pe gît s-a descoperit o mărgea de sticlă (nr. 1). Pe piept s-au găsit trei fibule de bronz (nr. 2, nr. 3 și nr. 4). În dreptul umărului stîng se afla o ulcică de lut (nr. 5), deasupra căreia s-a găsit o fibulă de bronz (nr. 6).

Nr. 1. Perlă de sticlă de culoare gălbuie (fig. 151,4). În secțiune, perla are forma bitronconică. Perforațiunea este relativ mare. Perla nu are ornamente.

Diametrul perlei este de 0,0075 m.

Nr. 2. Fibulă de bronz, în stare fragmentară (fig. 174,4). S-au păstrat arcul sau corpul fibulei și o parte din placa piciorului. Corpul era în formă de arc. El a fost ușor îndoit, printr-o lovitură recentă. Secțiunea sa este rotundă. El este ornamentat cu grupe de liniuțe paralele. Placa piciorului pare să fi avut o formă dreptunghiulară, așa precum o indică restul păstrat.

Fibula noastră face parte din grupa fibulelor cu resort unispiralic și placă dreptunghiulară cu buton.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,051 m.

Nr. 3. Fibulă de bronz (fig. 173, 3). Arcul sau corpul fibulei este în formă de semicerc. El este lucrat din bară de bronz cu secțiunea rotundă, avînd o grosime mai mare la mijloc decît spre extremități. Către capete are un decor de trei reliefuri paralele și din liniuțe, tot paralele. Resortul e unispiralic. Acul s-a păstrat în bună stare de conservare. Lipsește însă piciorul fibulei.

Lungimea agrafei, măsurată pe coardă, este de 0,062 m.

Nr. 4. Fibulă de bronz, din grupa numită « à navicella » (în formă de bărcuță). Corpul fibulei, care este naviform, prezintă pe laturile sale câte o mică proeminență, iar la mijloc un buton. Cele două brațe laterale au secțiunea triunghiulară. Fibula nu s-a păstrat întreagă. Din placă nu a rămas decât o mică porțiune care, spre extremitatea de jos, este arcuită. Privită de sus, se observă pe corpul bărcuții un ornament din patru benzi radiare, ce unesc butonul de la mijloc cu marginile. Pe brațe sînt câte două benzi de linii paralele, înguste și dese (fig. 151, 3).

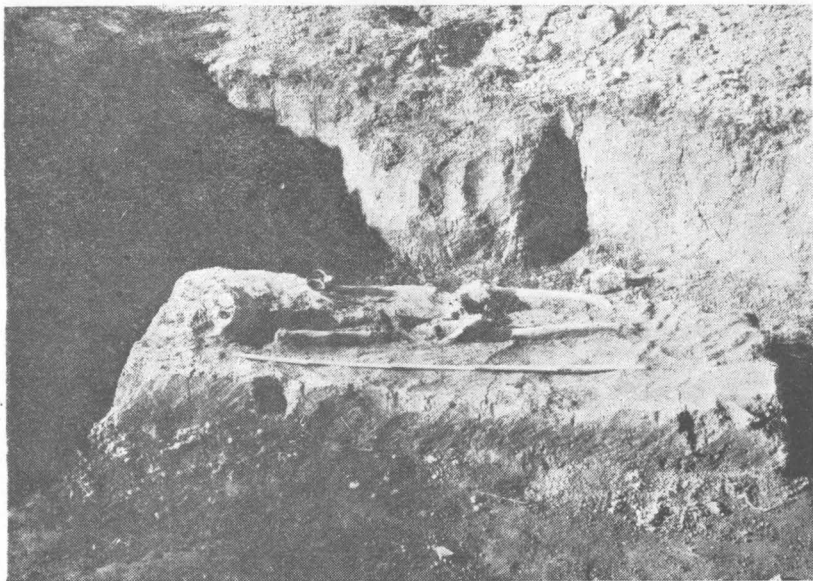

Fig. 157. — Gogoșu. Movila XXXV

Lungimea fibulei este de 0,04 m.

Nr. 5. Ceașcă de lut ars, lucrată cu mîna, dintr-o pastă fără impurități (fig. 154,2 = fig. 182, 8). Prin ardere, vasul a dobîndit o culoare cenușie-cafenie. Suprafața vasului este netezită cu îngrijire. Vasul are o toartă supraînălțată, cu secțiunea dreptunghiulară. Buza vasului este puțin înclinată (oblică). Gîtul vasului este înalt și cilindric. La zona de întîlnire dintre gît și corpul vasului se găsesc trei reliefuri în formă de triunghi.

Înălțimea vasului (fără toartă) este de 0,055 m și diametrul gurii de 0,059 m.

Nr. 6. Fibulă de bronz, cu corpul arcuit (fig. 152). Arcul sau corpul fibulei are secțiunea octogonală, fiind mai gros la mijloc și subțindu-se treptat spre extremități. Aici are un ornament format dintr-o grupă de trei reliefuri, dintre care unul mai mare, urmate apoi de o serie de cercuri incizate, care coboară pînă la cele două spirale.

Resortul fibulei este unispiralic. Piciorul cu placa-portagrafă se desparte de corp printr-un arc dintr-o singură spirală. Placa are forma unui scut beotic și este decorată longitudinal cu două linii, formînd un unghi cu vîrfurile în jos. Pe marginea scobiturilor semicirculare ale plăcii se găsește un ornament din liniuțe incizate.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,065 m.

MOVILA XXXVI

Diametrul movilei este de 9×9 m, iar înălțimea de 0,30 m.

Sub mantaua movilei s-a descoperit un singur mormînt de inhumatie (fig. 158).

În centrul movilei, la adâncimea de 0,35 m, față de creasta ei, s-a dat peste un schelet, care fusese așezat într-o groapă săpată în solul vechi. Mortul avea craniul îndreptat spre ENE 67°, iar picioarele spre VSV 247°. Scheletul se găsea relativ în bună stare de conservare; s-au păstrat bine în special oasele mari și craniul.

În partea stîngă a corpului s-au așezat, una lângă alta, două lănci (nr. 1 și nr. 2) cu vârful spre creștetul luptătorului. În apropiere de genunchiul drept s-a găsit un cuțit de fier (nr. 3). Între labele picioarelor se aflau fragmentele unui vas de lut (nr. 4).

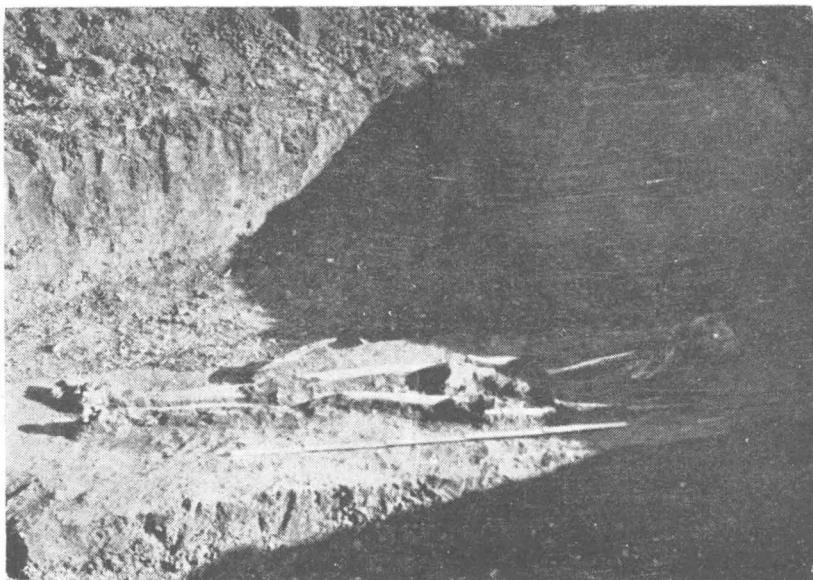

Fig. 158. — Gogoșu. Movila XXXVI.

Nr. 1. Vîrf de lance de fier (fig. 149,3 = fig. 181,1).

Vîrfurile sunt bine conservate; ele au fost știrbite de rugină doar pe o latură a tăișului. Tubul de înmănușare este lung și vîrfurile propriu-zise au o formă elegantă, de frunză ce se subțiază treptat. Pe ambele fețe, vîrfurile au câte o nervură mediană bine pronunțată. Tubul este făcut din placă bătută cu ciocanul și îndoită pînă la apropierea celor două dungi.

Lungimea totală a vîrfurilor de lance este de 0,468 m; lungimea vîrfurilor propriu-zise este de 0,298 m; lățimea lor maximă este de 0,049 m; lungimea tubului este de 0,17 m, iar diametrul său de 0,023 m.

Exemplarul se găsește în Muzeul Regional, Craiova.

Nr. 2. Vîrf de lance de fier (fig. 149,4 = fig. 181,7).

Vîrfurile propriu-zise au o formă alungită, similară frunzei de salcie, cu nervură mediană pe ambele părți. Tubul de înmănușare este lung și lucrat cu deosebită grijă, din placa vîrfurilor bătută cu ciocanul și întoarsă. Linia de contact a celor două margini ale plăcii este foarte clară pe o bună parte din lungimea tubului.

Lungimea totală este de 0,515 m; lungimea frunzei este de 0,345 m și lățimea ei maximă de 0,044 m; lungimea tubului de 0,17 m și diametrul său, la bază, de 0,023 m.

Nr. 3. Cuțit de fier, puțin curb, cu un tăiș (fig. 160,1). S-a păstrat tăișul și o parte din placa mînerului, pe care nu se observă nici o urmă de nit. Secțiunea cuțitului este triunghiulară. După forma sa și după dimensiuni, acest cuțit amintește pumnalele cu placă; mînerul este în forma literei T.

Lungimea totală este de 0,245 m; lungimea lamei este de 0,217 m și lungimea plăcii mânerului de 0,028 m.

Nr. 4. Vas în stare fragmentară, din care s-au păstrat doar câteva cioburi din partea sa inferioară, după care nu se mai poate reconstitui nici profilul vasului. Forma acestuia pare să fi fost globulară.

MOVILA XXXVII

Diametrul movilei este de $5,50 \times 5,50$ m, iar înălțimea de 0,10 m; este una dintre cele mai mici movile. Ea conținea resturile răvășite ale unui schelet omenesc. Oasele se găseau în centrul movilei. Nu s-a descoperit nici un obiect arheologic. Este vorba probabil de un mormânt jefuit încă din antichitate.

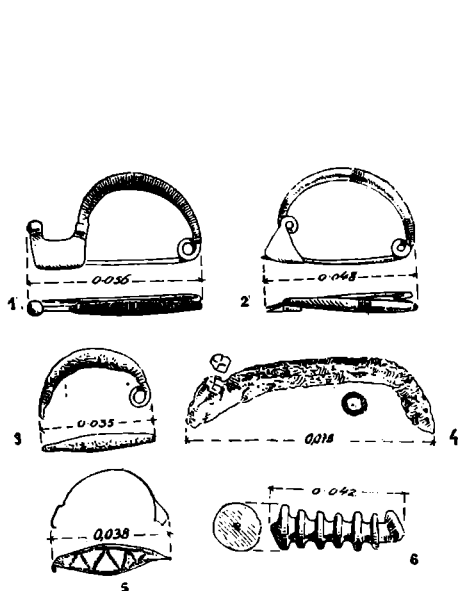

Fig. 159. — Gogoșu. 1. Movila XL, nr. 2; 2. Movila XL, nr. 3 = fig 179, 2; 3. Movila XLII, nr. 1; 4. Movila XL, nr. 4; 5. Movila XLIII, nr. 1; 6. Movila XLI, nr. 1.

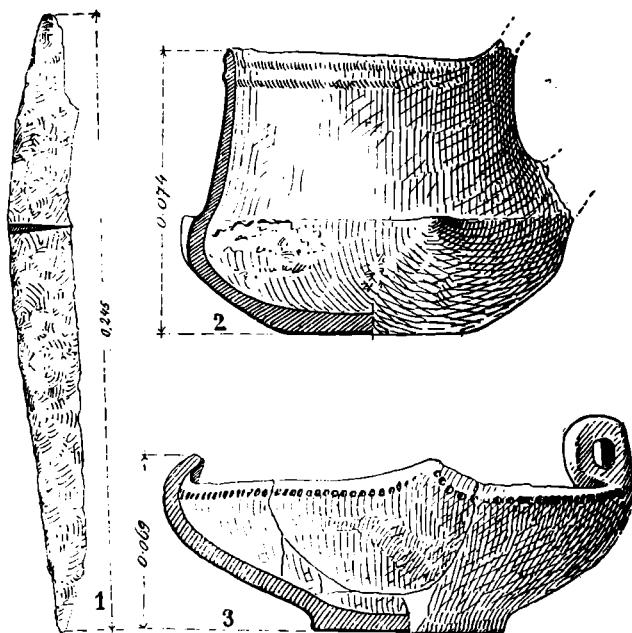

Fig. 160. — Gogoșu. 1. Movila XXXVI, nr. 3; 2. Movila XLIII, nr. 2; 3. Movila XLIII, nr. 3.

MOVILA XXXVIII

Diametrul movilei este de 8×8 m și înălțimea de 0,30 m. Movila cuprinde un mormânt de incinerare. Săpătura s-a efectuat pînă la pietriș. În mijlocul movilei s-a găsit o strachină de dimensiuni mari (nr. 1), cu buza arcuită spre interior și cu patru apucători oblice pe porțiunea de maximă rotunjime a vasului. S-au descoperit de asemenea câteva fragmente dintr-un alt vas (nr. 2), al cărui profil nu a putut să mai fie reconstituit. Pentru analogie la strachina nr. 1, a se vedea fig. 150,2.

MOVILA XXXIX

Diametrul movilei este de 6×6 m și înălțimea de 0,10 m. În movilă a fost găsit un mormânt de înhumare (fig. 161). Scheletul se afla în centrul movilei, avînd orientarea ENE (corpul) — VSV (picioarele). Mortul fusese așezat pe spate, cu brațele întinse de-a lungul corpului. Spre deosebire de alte morminte, scheletul acestui mormânt avea picioarele petrecute unul peste altul. Picioarul drept era așezat peste cel stîng. Lungimea scheletului era de 1,66 m. Oasele s-au păstrat bine. Nu s-a descoperit nici un obiect arheologic.

MOVILA XL

Diametrul movilei este $6,50 \times 6,50$ m și înălțimea de 0,30 m. Movila cuprinde un mormînt de incinerare.

Inventarul funerar se compune dintr-o mare urnă funerară (nr. 1), în care s-au găsit oase calcinate. Urna era așezată cu gura în sus; în vas, printre oasele arse, s-au găsit două fibule de bronz (nr. 2 și nr. 3) și un fragment dintr-o brățară de bronz, deformată din cauza focului (nr. 4). În interiorul urnei s-au mai descoperit și cîteva bucăți de

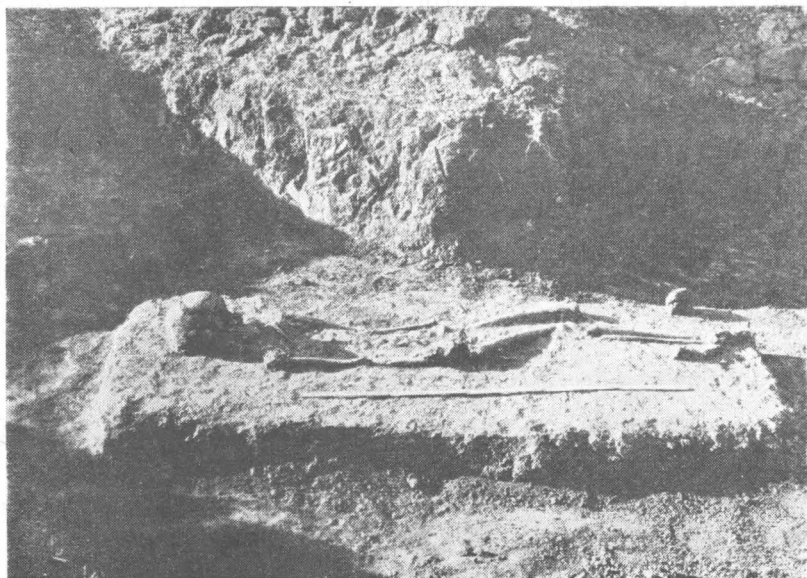

Fig. 161. — Gogoșu, Movila XXXIX.

cărbune și cenușă, provenind de la rugul funerar. Deasupra urnei fusese așezată o strachină-capac, din care s-au găsit doar cîteva cioburi.

Nr. 1. Urnă funerară în formă de clopot înalt (fig. 156,1). Vasul a fost lucrat din pastă amestecată cu nisip și pietricele. În exterior, lutul are o culoare cărămizie deschis, pe cînd în interior este negru-cenușiu. Pe partea superioară urna a fost acoperită cu un slip cafeniu deschis, care s-a păstrat numai pe porțiunea dinspre buză. În jumătatea superioară vasul este decorat cu un briu lat, alveolar, orizontal, care se desfășoară între patru apucători orizontale. Briulețul este organic, lăsat în peretele vasului, iar nu adăugat. De-a lungul buzei se găsește o bandă în relief, crestată. Înălțimea urnei este de 0,35 m, iar diametrul gurii de 0,21 m.

Nr. 2. Fibula de bronz păstrată în bună stare de conservare (fig. 159,1).

Corpul e în formă de arc simplu, cu secțiunea rotundă, ornamentat în întregime cu cercuri incizate și paralele. Resortul e format dintr-o singură spirală. Piciorul e în formă de placă dreptunghiulară, prevăzută la capătul superior cu un buton. Pe placă nu este nici un decor. Portagrafa este bine păstrată. Atît sub butonul amintit, cît și în zona de legătură dintre corp și placa piciorului, se află cîte trei linii incizate, care subliniază părțile componente ale fibulei.

Dimensiuni: lungimea este de 0,056 m, înălțimea de 0,03 m, lungimea plăcii de 0,02 m și lățimea ei de 0,016 m; grosimea maximă a arcului este de 0,006 m.

Nr. 3. Fibulă de bronz, bine păstrată, avînd corpul în formă de arc (fig. 159,2 = fig. 179,2). Corpul este ornamentat la mijloc și la cele două extremități ale sale, cu

cercuri paralele. Placa este de formă triunghiulară; ea se leagă de arc printr-o spirală simplă. Spre baza plăcii se observă urme de țesătură rămasă de la îmbrăcăminte. Resortul e format dintr-o singură spirală. Acul s-a păstrat în bună stare de conservare.

Dimensiuni: lungimea fibulei este de 0,048 m, înălțimea de 0,032 m, grosimea arcului de 0,005 m; baza plăcii este de 0,013 m și înălțimea sa de 0,013 m.

Nr. 4. Brățară de bronz, în stare fragmentară (fig. 159,4). Ea a fost lucrată dintr-o bară masivă de bronz, ale cărei extremități au fost subțiate și terminate cu câte un buton; pe butonul capătului păstrat este incizat un ornament în formă de cruce. Din cauza focului, brățara s-a deformat; pe alocuri, bara a plesnit; brățara e groasă și are o culoare verde, cu nuanțe albastre.

Lungimea actuală este de 0,078 m.

MOVILA XLI

Diametrul movilei este de 10×10 m, iar înălțimea de un metru; face parte din grupa movilelor mari.

În săpătură nu s-a dat peste oasele vreunui schelet și nici peste oase calcinate sau vase funerare, așa încît nu se poate preciza ritul de înmormîntare. Probabil, este vorba de un mormînt de inhumație.

În mantaua movilei s-au descoperit două fragmente de sîrmă de bronz (nr. 1 și nr. 2; «saltaleoni») și un fragment de fibulă (nr. 3).

Nr. 1. Un fragment de sîrmă de bronz plurispiralică, făcînd parte din categoria așa numită «saltaleoni» (fig. 151,7); lungimea actuală este de 0,04 m; spiralele acestea erau însă mult mai lungi.

Nr. 2. Un fragment dintr-o spirală similară, lung de 0,037 m (fig. 162,2).

Nr. 3. Fragment din arcul unei fibule (fig. 159,6); are interiorul de fier și exteriorul de bronz. Acesta are 7 discuri. Fibulele de bronz și fier se lucrau după o metodă destul de complicată. În tipar se punea o sîrmă de fier, peste care se turna apoi bronzul. În complexul de la Balta Verde—Gogoșu au mai apărut și alte fibule din fier și bronz.

Lungimea fragmentului nostru este de 0,042 m.

MOVILA XLII

Diametrul movilei este de 5×5 m, iar înălțimea abia de 0,08 m. Movila era foarte plată, încît abia putea fi observată deasupra terenului. De altfel, și diametrul său este foarte mic.

Movila cuprinde un mormînt de inhumație. Mortul a fost așezat în groapă, cu craniul la ENE și picioarele la VSV. Groapa a fost săpată în solul vechi la adîncimea de 0,20 m față de nivelul actual. Oasele sînt în proastă stare de conservare. Din craniu s-au păstrat doar cîteva fragmente și resturi din mandibulă, iar din corp doar femurele și resturi din tibii.

La picioare s-au dat peste fragmentele unui vas de lut, de culoare cărămizie (nr. 1), al cărui profil nu a putut fi reconstituit.

În apropiere de resturile de oase s-a descoperit arcul unei fibule de bronz (nr. 2, fig. 159,3), din care s-au păstrat resortul și o porțiune mică din spirala plăcii. Fibula a fost lucrată dintr-o bară de bronz, cu secțiunea rotundă. Arcul fibulei e mai gros la mijloc și mai subțire spre capete. El a fost ornamentat cu cercuri și linii paralele, care au dispărut aproape în întregime; ele mai sînt încă vizibile doar spre extremități. Resortul s-a păstrat întreg.

Lungimea actuală, măsurată pe coardă, este de 0,035 m.

MOVILA XLIII

Diametrul movilei este de 5 m $\times$ 5 m, iar înălțimea de 0,10 m. Movila face parte din grupa movilelor de mici dimensiuni. Sub această movilă se afla un mormânt de înhumăție. Mortul a fost depus într-o groapă săpată pînă la adîncimea de 0,30 m, față de nivelul actual al solului. Din schelet s-au păstrat doar un fragment de mandibulă, femurele și o parte din bazin.

În regiunea pieptului s-a găsit o fibulă (nr. 1), iar în dreptul genunchiului sting s-a dat peste un vas de lut ars (nr. 2).

La distanța de 2,20 m spre sud de schelet s-a descoperit o strachină rituală, de formă originală (nr. 3). Vasul acesta poate aparține mormîntului de înhumăție, fiind, deci un vas de ofrandă al acestui mormînt. Ținînd însă seamă că s-a găsit la o distanță destul de mare de mort, ceea ce nu se întîmplă în practica mormintelor de înhumăție, este de presupus de asemenea că vasul acesta stătea în legătură cu un alt mormînt, de incinerăție.

Nr. 1. Fibulă fragmentară, de bronz (fig. 159,5). S-a păstrat corpul în formă de arc, lucrat din placă subțire de bronz. Suprafața exterioară este bogat decorată cu liniuțe formînd în interior un zig-zag. Spre extremitățile corpului au rămas mici porțiuni din resort și din placa piciorului.

Lungimea actuală, măsurată pe coardă, este de 0,038 m.

Nr. 2. Ceașcă de lut ars, lucrată cu mîna, din pastă amestecată cu o mare cantitate de nisip și pietricele (fig. 160,2). Prin ardere, vasul a dobîndit o culoare neuniformă, aceasta avînd nuanțe cenușii, roșiatice și vinete. Vasul se compune din două părți. Partea superioară este gîtul înalt, cilindric, puțin mai strîmt sus. Corpul propriu-zis este mai scund și bombat. Pe linia sa de maximă rotunjime are trei gurguie-proeminente verticale, așezate în cruce. Fundul este rotunjit. Pe buză vasul prezintă, ca decor, două caneluri înguste și paralele. Vasul avea o toartă suprainălțată, cu secțiunea în bandă. Toarta este ruptă din vechime.

Înălțimea vasului este de 0,074 m, iar diametrul gurii de 0,075 m. Vasul se găsește la Muzeul Regional din Craiova.

Nr. 3. Strachină de lut ars, lucrată cu mîna, din lut amestecat cu nisip și pietricele (fig. 160,3 și fig. 178,6 a-b). La exterior, vasul are culoarea neagră, cu nuanțe cenușii. Marginea străchinii este arcuită spre interior. De pe buza străchinii se ridică o toartă în bandă lată, suprainălțată. Răsucirea toartei este destul de elegantă. Marginea este în trei colțuri, datorită prelungirii buzei în trei puncte. Vasul se sprijină pe un fund înalt. De-a lungul buzei, imediat sub margine și paralel cu ea, se află un șir de adîncituri rotunde.

Înălțimea vasului este de 0,060 m (și 0,086 m cu toartă), iar diametrul gurii de 0,178 m, diametrul fundului este de 0,077 m.

MOVILA XLIV

Diametrul movilei este de 7 m $\times$ 7 m, iar înălțimea de 0,20 m. Pămîntul movilei și sub mîntaua ei era foarte tare. S-a săpat pînă la adîncimea de 0,60 m față de nivelul actual al solului.

Movila cuprinde un mormînt, probabil de înhumăție. Nu s-a găsit nici un rest de schelet, dar pe baza obiectelor descoperite și a faptului că ele se aflau sub nivelul solului vechi, adică într-o groapă care mergea pînă la adîncimea de 0,50 m, este de presupus că ne aflăm în fața unui mormînt de înhumăție.

La mijlocul movilei, la adîncimea de 0,50 m, s-a dat peste o fibulă fragmentară de bronz (nr. 1), iar la adîncimea de 0,40 m, s-a descoperit o altă fibulă fragmentară (nr. 2). La aceeași adîncime s-a găsit și un ineluș de bronz (nr. 3).

Nr. 1. Fibulă în stare fragmentară, din care s-a păstrat arcu, cu secțiunea rotundă (fig. 162, 1). Bara din care este lucrat arcu fibulei este mai groasă la mijloc și se subțiază treptat spre extremități. Pe toată lungimea sa, corpul fibulei este ornamentat cu cercuri incizate și paralele. Spre un capăt, arcu are secțiunea dreptunghiulară; pe această extremitate se află trei capeluri orizontale. Placa, resortul și acul lipsesc.

Lungimea actuală a fibulei măsurată pe coardă, este de 0,038.

Nr. 2. Fibulă fragmentară de bronz; s-a păstrat numai arcu (fig. 162,4) cu secțiunea rotundă. Partea de la mijloc este mai groasă, iar spre extremități se subțiază treptat. Fibula pare a aparține tipului cu două resorturi și placă triunghiulară.

Lungimea actuală este de 0,038 m.

Nr. 3. Verigă din sîrmă de bronz. Grosimea firului este uniformă pe toată lungimea sa. Capetele sînt alăturate. Diametrul verigii este de 0,015 m.

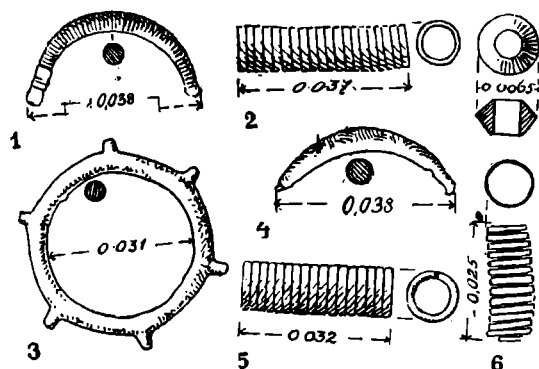

Fig. 162. — Gogoșu. 1. Movila XLIV, nr. 1; 2. Movila XLI, nr. 1; 3. Movila XLVII, nr. 1 = fig. 179,8; 4. Movila XLIV, nr. 2; 5-6. Movila XLV, mormîntul 1, nr. 1 și nr. 2; 7. Movila XLV, mormîntul 2, nr. 2.

MOVILA XLV

Diametrul movilei este de 7 m — 7 m, iar înălțimea de 0,40 m.

Movila conține două morminte, unul de înhumatie și al doilea, probabil, de incineratie.

Mormîntul 1. În mijlocul movilei, la adîncimea de 0,40 m, s-a dat peste cîteva oase dintr-un schelet deranjate și distruse, probabil, de șanțul de drenare modern care tăia movila pe latura vestică. Resturile oaselor se găseau în foarte proastă stare de conservare. Sub femur s-au descoperit mai multe fragmente de « saltaleoni », de lungimi diferite (fig. 162,5—6).

Mormîntul 2. La 2,25 m est de resturile scheletului mormîntului 1 s-a dat, la adîncimea de 0,30 m, deci în mantaua movilei, peste un vas de lut (nr. 1), o mărgea de sticlă (nr. 2) și un ineluş de sîrmă de bronz (nr. 3). Aceste obiecte aparțineau probabil unui mormînt de incineratie.

Nr. 1. Vas de lut, lucrat cu mina, dintr-o pastă bine aleasă de impurități (fig. 165,1). Vasul are o formă de trunchi de con, toarta în bandă, cu secțiunea rotundă. Toarta este ușor supraînălțată și este prevăzută cu o prelungire verticală.

Înălțimea vasului este de 0,141 m, diametrul gurii de 0,166 m și diametrul fundului de 0,085 m.

Nr. 2. Perlă de sticlă de culoare galbenă (fig. 162,7). În secțiune, perla are forma bitronconică. Orificiul de înșirare este relativ mare în comparație cu diametrul perlei. Diametrul perlei este de 0,0065 m.

Nr. 3. Ineluş din sîrmă de bronz, cu secțiunea rotundă și uniformă în ceea ce privește grosimea sa. Capetele sînt alăturate. Diametrul ineluşului este de 0,012 m.

MOVILA XLVI

Diametrul movilei este de 8 m × 8 m, iar înălțimea de 0,30 m.

Movila cuprinde un singur mormînt de înhumatie.

În centrul movilei s-a dat, la adîncimea de 0,35 m, peste scheletul unui luptător. El fusese depus într-o groapă săpată în solul vechi, Craniul era la ENE 87°, iar

picioarele erau VSV 267°. Lungimea scheletului este de 1,70 m. Scheletul s-a păstrat, față de altele, relativ mai bine. Mortul fusese întins pe spate, cu miinile de-a lungul corpului (fig. 166).

În partea dreaptă a craniului, la 0,20 m depărtare de el, se afla un vîrf de lance de fier (nr. 1) cu vîrful spre ENE (spre creștetul capului). Lîngă piciorul drept era un alt vîrf de lance (nr. 2). Acesta era așezat în schimb cu tija lîngă cap și vîrful spre picioare.

În stînga scheletului, la 0,30 m depărtare de mîna stîngă, era un cuțit de fier (nr. 3). Între labela picioarelor se afla un vas de lut ars fragmentar (nr. 4). Vasul era așezat mai mult spre piciorul stîng.

Nr. 1. Vîrf de lance de fier, puternic mîncat de rugină pe ambele margini ale frunzei (fig. 167,1). Pe ambele laturi prezintă o nervură mediană, rezultată din baterea cu ciocanul. Secțiunea frunzei are o formă de romb. Tubul de înmănușare este conic, mai subțire spre baza frunzei și mai lat la extremitatea, pe unde se introducea tija lîncii.

Lungimea actuală este de 0,465 m; lungimea frunzei este de 0,29 m (vîrful e rupt din vechime); lungimea tubului este de 0,175 m, iar diametrul său de 0,042 m.

Nr. 2. Vîrf de lance din fier, de o formă greoaie (fig. 167,2). Trecerea de la frunză spre tub se face treptat. Frunza este alungită, cu marginile știrbite de rugină. Vîrful este rupt. Pe ambele părți, vîrful de lance are o nervură mediană foarte pronunțată. Tubul de înmănușare păstrează în interiorul său resturi de lemn din tija lîncii.

Lungimea vîrfului este de 0,305 m; lungimea frunzei de 0,18 m, iar lungimea tubului de 0,125 m.

Nr. 3. Cuțit de fier, puternic ros de rugină (fig. 165,3 = fig. 182, 5). S-a păstrat lama, precum și o porțiune din placa mînerului. Partea opusă tăișului este groasă. În secțiune, lama are o formă triunghiulară. Ea este ușor arcuită spre interior.

Lungimea actuală este de 0,21 m.

Nr. 4. Vas de lut, în stare fragmentară. Este lucrat dintr-o pastă aleasă de impurități. Vasul are o culoare cărămizie. Corpul vasului era bombat, iar gîtul înalt și cilindric.

MOVILA XLVII

Diametrul movilei este de 5 m × 5 m, iar înălțimea de 0,15 m. E vorba de una din movilele de dimensiuni mici.

Movila cuprinde un singur mormînt de înhumatie. În centrul movilei s-a descoperit scheletul unui luptător. Oasele s-au păstrat relativ în bună stare de conservare. (fig. 168). Orientarea scheletului era est (craniul) — vest (picioarele).

Mortul fusese așezat într-o groapă săpată în solul vechi, peste care s-a ridicat movila funerară. Cadavrul a fost depus pe spate, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului.

În apropiere de umărul stîng s-a descoperit un pandantiv rotund, în 6 colțuri (nr. 1). Pe coaste, se afla o verigă de fier similară celor descoperite în alte mormînte (nr. 2). Pe humerusul drept era pus un cuțit de fier, cu vîrful spre cap (nr. 3). Pe șoldul drept, era așezată o fibulă de bronz (nr. 4). Pe partea stîngă, la aproximativ 0,20 m depărtare de craniu, se găseau două vîrfuri de lance de fier, așezate paralel cu corpul, cu tije în jos, spre picioare (nr. 5 și nr. 6); una dintre aceste lănci păstra și apărătoarea de fier (nr. 5). În dreptul șoldului stîng se găsea un vas de lut (nr. 7), iar mai jos, la jumătatea tibiei piciorului stîng, fusese depus un alt vas de ofrande (nr. 8).

Nr. 1. Pandantiv de bronz (fig. 162,3 = fig. 179,8). El are o formă circulară, cu șase raze opuse. Secțiunea verigii este rotundă. Diametrul interior este de 0,031 m. E vorba de o podoabă care se purta la gît sau se atîrna de haine.

Nr. 2. Verigă din bară de fier, cu secțiunea rotundă, puternic roasă de rugină (fig. 167,4). Capetele erau apropiate. Veriga era ruptă într-o parte. Diametrul interior este de 0,054 m.

Nr. 3. Cuțit de fier curb (fig. 167,5).

S-au păstrat lama și placa mânerului. Lama este arcuită. Secțiunea lamei este triunghiulară. Lungimea cuțitului este de 0,137 m.

Nr. 4. Fibulă de bronz, bine păstrată (fig. 163,1). Corpul este în formă de arc, cu secțiunea rotundă, avînd o grosime mai mare spre mijloc și subțindu-se treptat spre

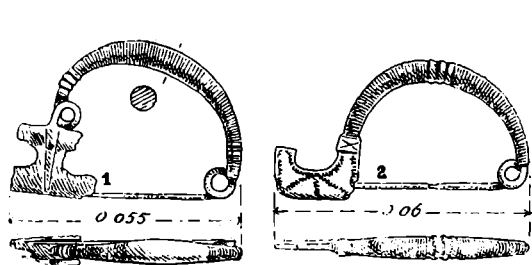

Fig. 163. — Gogoșu. 1. Movila XLVII, nr. 4;
2. Movila XLVIII, nr. 2.

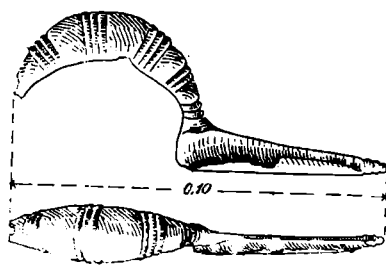

Fig. 164. — Gogoșu. Movila XLVIII,
nr. 1 = fig. 179, 4.

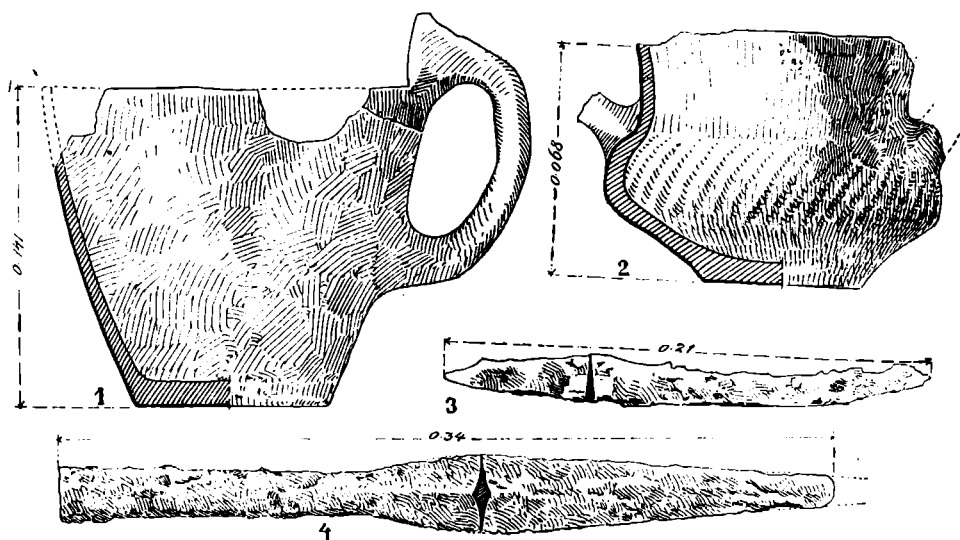

Fig. 165. — Gogoșu. 1. Movila XLV, mormintul 2, nr. 1; 2. Movila XLVII, nr. 7; 3. Movila XLVI, nr. 3 = fig. 182, 5.

extremități. Corpul este decorat, numai în regiunea celor două extremități, cu cercuri făcute din liniuțe ușor incizate. Resortul este unispiralic, din sîrmă cu secțiunea pătrată. Placa portagrafei este în formă de scut beotic, cu cele două goluri de la mijloc foarte pronunțate. Pe suprafața exterioară a plăcii se găsește un ornament în formă de unghi, din două linii incizate. Legătura plăcii cu corpul fibulei se face printr-un nou arc unispiralic.

Lungimea fibulei, măsurată pe coardă, este de 0,055 m.

Nr. 5. Vîrf de lance de fier, cu vîrf propriu-zis în formă de frunză de salcie, mult alungită (fig. 155,4). Exemplarul este în foarte bună stare de conservare. Spre vîrf, el avea o apărătoare de fier, care îl ferea de îndoire și știrbire. Pe ambele laturi, vîrf

are o nervură mediană în relief, cu secțiunea dreptunghiulară. Tubul de înmănușare este rupt din vechime. În interiorul tubului de înmănușare se păstrează încă resturi din tija sau coada de lemn a lăncii. Vîrful de lance este elegant și ușor de mînuit.

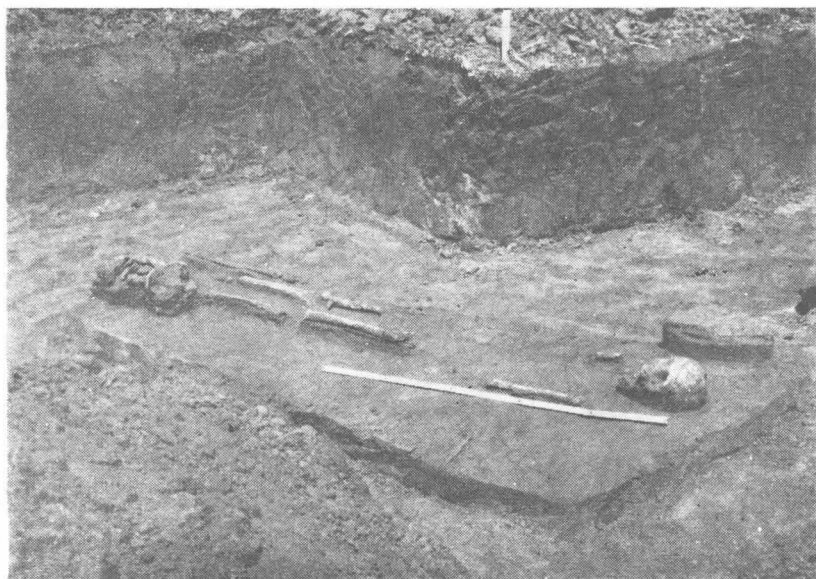

Fig. 166. — Gogoșu. Movila XLVI.

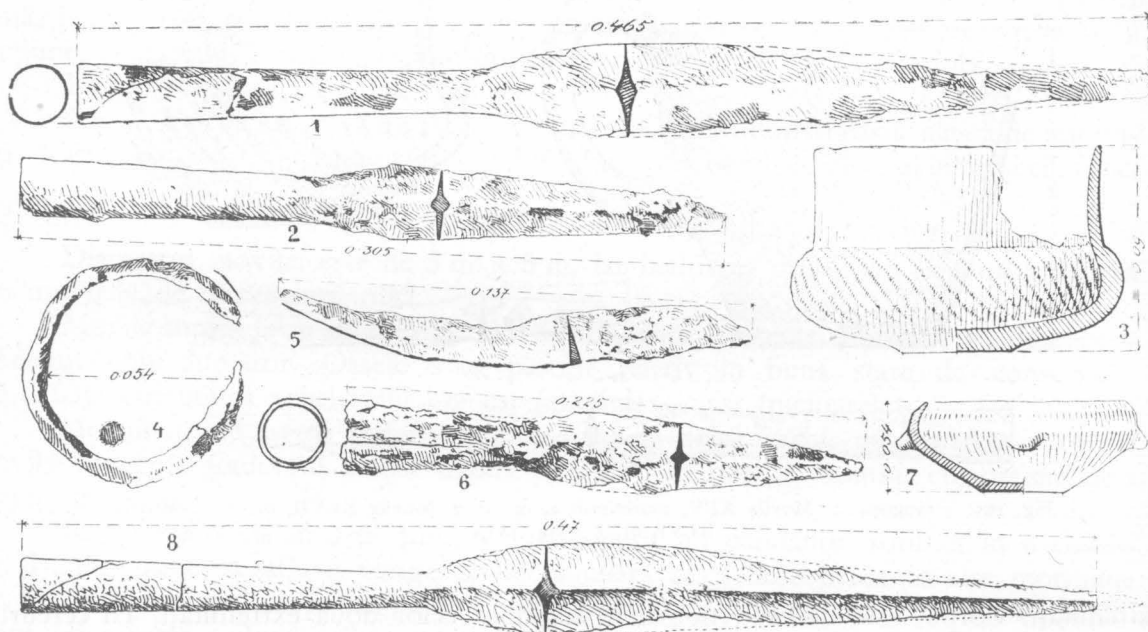

Fig. 167. — Gogoșu. 1. Movila XLVI, nr. 1; 2. Movila XLVI, nr. 2 = fig. 182,2; 3. Movila XLVI, nr. 3; 4. Movila XLVII, nr. 2; 5. Movila XLVII, nr. 3.

Lungimea totală este de 0,358 m; lungimea vîrfului propriu-zis este de 0,232 m; lățimea maximă a acestuia este de 0,041 m, lungimea tubului este de 0,126 m.

Nr. 6. Vîrf de lance de fier, în formă de frunză de salcie mult alungită (fig. 155,5). Pe ambele laturi are o nervură mediană în relief. Secțiunea vîrfului propriu-zis este rombică.

Trecerea spre tubul de înmănușare se face treptat. Tubul este conic și relativ scurt, față de alte exemplare.

Lungimea totală este de 0,47 m; lungimea vârfului propriu-zis este de 0,312 m, iar lungimea tubului de 0,158 m. Exemplarul se găsește la Muzeul Regional din Craiova.

Nr. 7. Vas de lut ars, lucrat cu mâna dintr-o pastă amestecată cu nisip și cu cioburi pisate (fig. 165,2). Lutul are culoarea cenușie, cu diferite nuanțe. Arderea nu a fost completă.

Corpul vasului este bombat mult și acoperit cu caneluri înguste, oblice și paralele. Gîtul e cilindric și înalt. Fundul e bine delimitat și în formă de postament scund.

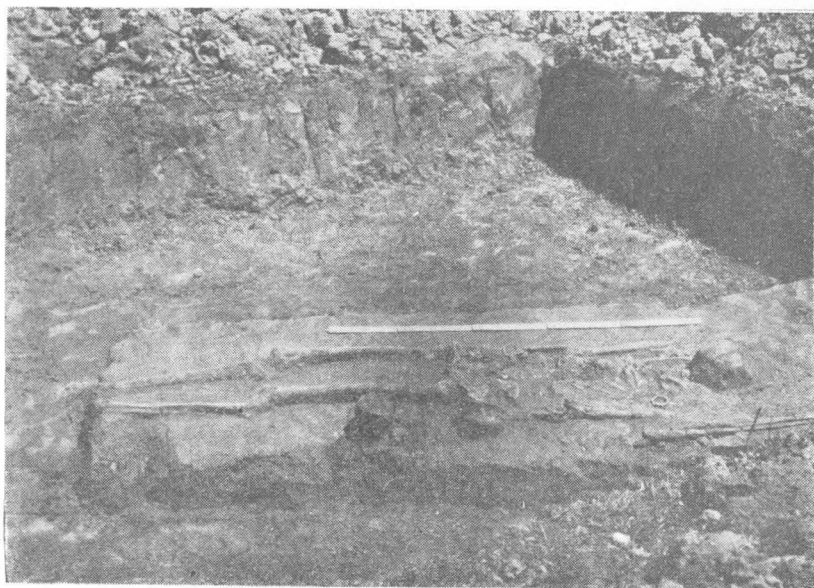

Fig. 168. — Gogoșu. Movila XLVII.

Înălțimea vasului este de 0,068 m, iar diametrul gurii de 0,084 m.

Nr. 8. Vas de lut, în stare fragmentară (fig. 167, 3). Vasul este lucrat cu mâna, din pastă amestecată cu nisip și pietricele. În spătură, lutul este zgrunțuros, aspru la pipăit. Corpul este scund și mult bombat în raport cu înălțimea sa. Gîtul este înalt și cilindric. Pe corp are caneluri înguste, oblice și paralele. Buza este puțin oblică. Vasul a avut o toartă supraînălțată, care s-a rupt din vechime.

Înălțimea vasului este de 0,09 m, iar diametrul gurii de 0,094 m.

*MOVILA XLVIII

Diametrul movilei este de 5 m × 5 m, iar înălțimea de 0,15 m. Această movilă, ca și cea precedentă, aparține grupei de tumuli funerari de mici dimensiuni.

Movila cuprinde un singur mormînt de inhumatie, aparținînd unei femei, așa cum arată caracterul inventarului funerar și aspectul vaselor.

Cadavrul a fost așezat într-o groapă săpată în solul vechi, în poziție întinsă, cu brațele de-a lungul corpului (fig. 169). Orientarea era ENE 73° (craniul) — VSV 253° (picioarele). Scheletul era relativ bine conservat. Movila se afla de altfel spre latura de sud-est a necropolei, unde apa provenită de la inundațiile Dunării se retrăgea mai repede decît în restul necropolei tumulare. Lungimea scheletului, așa cum s-a păstrat în mormînt, era de 1,65 m.

În partea dreaptă a creștetului se afla o fibulă de bronz «a navicella» (nr. 1). O altă fibulă de bronz s-a descoperit pe piept, în partea stîngă (nr. 2). Pe mîna dreaptă se afla o brățară de bronz (nr. 3), iar pe mîna stîngă o altă brățară, tot de bronz (nr. 4).

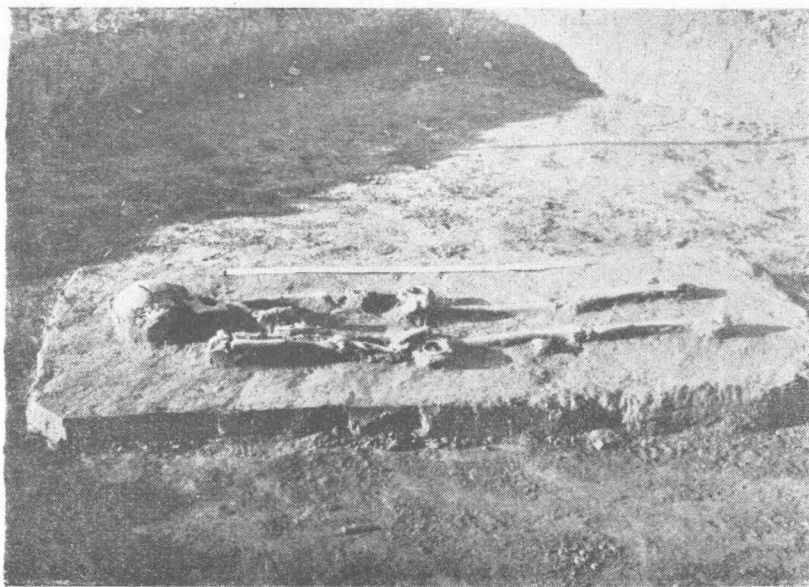

Fig. 169. — Gogoșu. Movila XLVIII.

Nr. 1. Fibulă de bronz, aparținînd tipului zis «a navicella» (fig. 164 = fig. 179,4). Fibula a fost lucrată prin turnare și are corpul gol în interior. Acesta este mai larg la

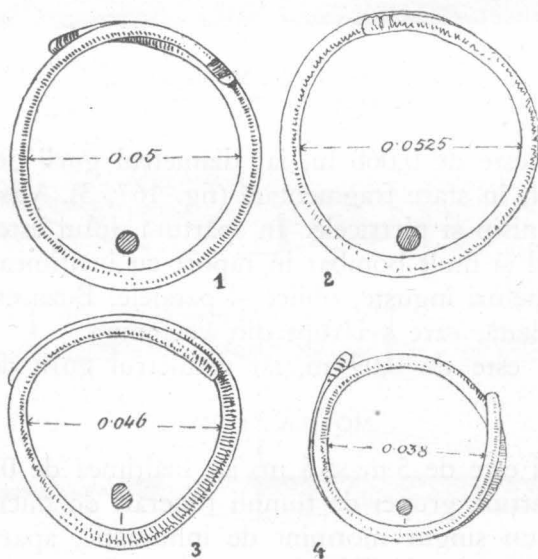

Fig. 170. — Gogoșu. 1. Movila XLVIII, nr. 3 = fig. 179,11; 2. Movila XLVIII, nr. 4; 3. Movila XLIX, nr. 1; 4. Movila LV, nr. 1.

mijloc și se subțiază treptat spre extremități. Arcul este acoperit de un ornament format din trei grupe de cîte trei reliefuri. Spre portagrafă se află o altă grupă, de data această formată numai din două reliefuri. Portagrafa este prelungă, avînd o formă triunghiulară,

fiind terminată printr-un mic buton sferic, precedat, de două umflături. Acul și resortul lipsesc. Se pare că resortul era prins printr-un nit (sau fibula a fost reparată?).

Lungimea agrafei este de 0,10 m.

Nr. 2. Fibulă de bronz, cu corpul în formă de arc și placă dreptunghiulară (fig. 163,2). Corpul are secțiunea rotundă și este împărțit în două părți nesimetrice. Aproximativ în regiunea centrală a corpului se află patru șanțulețe, care delimitează trei dungi în relief. Restul corpului este în întregime acoperit cu un decor de cercuri incizate. Resortul e format dintr-o singură spirală. Portagrafa este în formă de placă dreptunghiulară, prevăzută pe unul din colțuri cu o prelungire verticală care nu a fost transformată în buton, ca la alte exemplare aparținând aceluiași tip. Placa este decorată cu linii în zigzag, care merg de-a lungul marginilor plăcii, iar la mijloc formează un triunghi, împărțit în două părți egale. Pe partea de legătură a corpului cu placa, se afla un ornament incizat, în forma literei X.

Lungimea fibulei este de 0,06 m, iar înălțimea ei de 0,032 m.

Nr. 3. Brățară de bronz, cu capetele petrecute unul peste altul pe o porțiune din lungimea brățării (fig. 170,1 = fig. 179,11). Brățara este lucrată din bară de bronz, cu secțiunea rotundă. Grosimea sa este uniformă. Capetele sînt rotunjite și decorate cu liniuțe paralele. Diametrul său interior este de 0,05 m.

Nr. 4. Brățară de bronz, lucrată dintr-o bară subțire, în felul unei sîrme mai groase, cu secțiunea rotundă (fig. 170,2). Capetele brățării sînt suprapuse pe o mică distanță și sînt decorate cu liniuțe incizate, neglijent lucrate.

Diametrul interior este de 0,0525 m. Brățara se găsește la Muzeul Regional din Craiova.

MOVILA XLIX

Diametrul movilei este de 6×6 m, iar înălțimea de 0,20 m.

În cursul săpăturii nu s-a descoperit nici un rest din scheletul mortului ce a fost îngropat în movilă. Este de presupus că este vorba de un mormînt de înhumăție, al cărui schelet a putrezit în întregime.

La mijlocul movilei s-a descoperit, la adîncimea de 0,20 m, o brățară de bronz, lucrată dintr-o bară cu secțiune plan-convexă (fig. 170,3). Capetele brățării sînt suprapuse pe o treime din lungimea sa. Ele au fost netezite cu grijă și rotunjite. Brățara nu este perfect rotundă. Ea a fost deformată, probabil fiindcă era prea largă.

Diametrul interior este de 0,046 m.

Brățara se găsește la Muzeul Regional, Craiova.

MOVILA L

Diametrul movilei este 18×18 m, iar înălțimea de 0,50 m.

Nu s-a descoperit nici în această movilă scheletul celui înmormîntat și nici oase calcinate. Se pot formula două ipoteze: sau scheletul a putrezit în întregime sau că movila a fost ridicată în cinstea unei persoane care a murit departe. În cazul acesta se puneau uneori în tumul și unele obiecte. Aceste două ipoteze rămîn valabile și pentru alte movile de la Gogoșu.

În centrul movilei s-au descoperit două vase de lut ars, dintre care unul mai mărișor (nr. 1), în care era pus altul mai mic (nr. 2). Lîngă aceste vase s-au mai găsit cîteva fragmente ceramice, care erau așa de mult sfărîmate, încît nu s-a mai putut reconstitui forma vasului.

Nr. 1. Vas de lut, făcut cu mîna dintr-o pastă amestecată cu nisip (fig. 174,1). Lutul este de culoare cenușie închisă. Vasul are forma bitronconică, partea superioară

fiind mai înaltă față de cea inferioară. Buza vasului este puțin răsfrântă în afară. Vasul nu are nici un ornament.

Înălțimea sa este de 0,108 m; diametrul gurii de 0,085 m, iar diametrul fundului de 0,05 m.

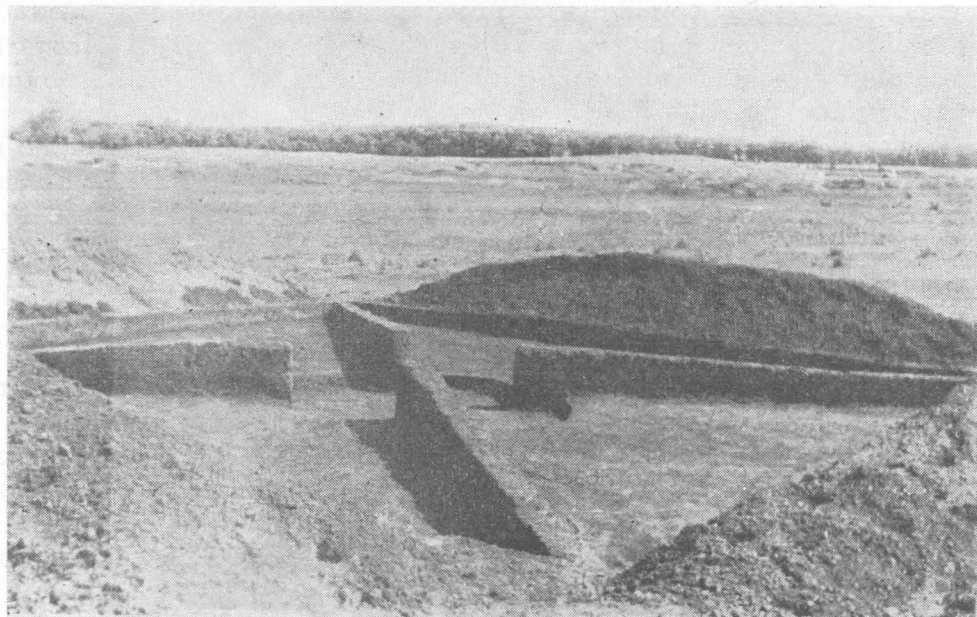

Fig. 171. — Gogoșu, Movila L. Vedere generală.

Nr. 2. Ceașcă lucrată dintr-o pastă amestecată cu nisip și insuficient frământată (fig. 174,5). Vasul este scund. Modelarea este neglijentă. Corpul este puțin bombat, iar gâtul cilindric. Toarta lipsește din vechime; din ea a rămas un fragment pe buză; pe corp

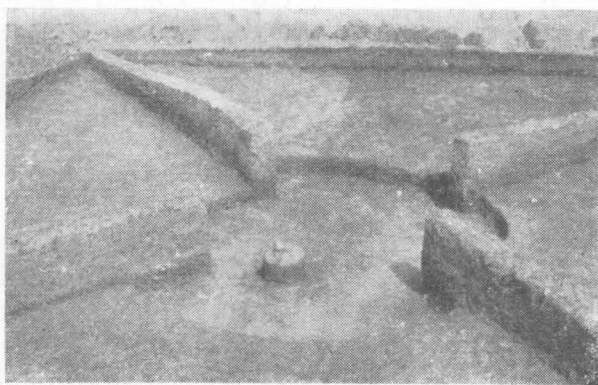

Fig. 172. — Gogoșu, Movila L. Vedere parțială.

se vede locul unde era fixată prin « lipire ». Pe zona de maximă rotunjime, vasul era decorat cu caneluri oblice și paralele, care sînt puternic corodate din cauza apei și abia se mai pot observa.

Înălțimea vasului este de 0,045 m, iar diametrul gurii de 0,062 m.

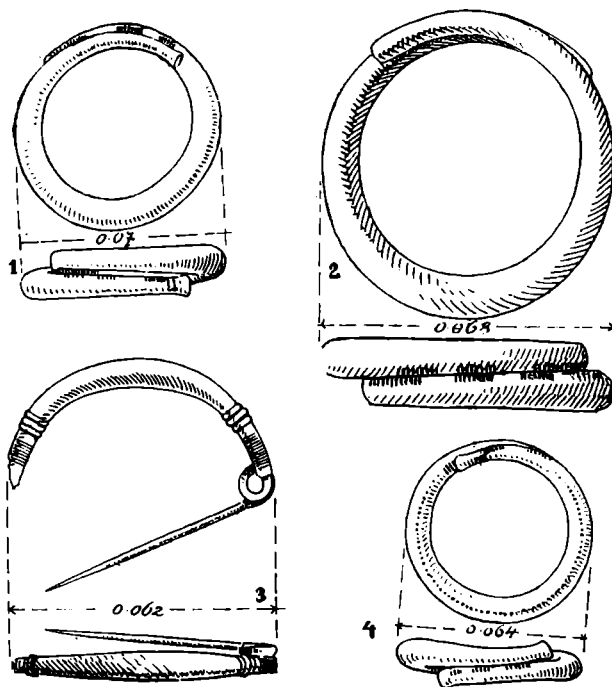

Fig. 173. — Gogoșu. 1. Movila LII, nr. 1 = fig. 180,2; 2. Movila LII, nr. 2 = fig. 180,3; 3. Movila XXXV, nr. 3; 4. Movila LI, nr. 1 = fig. 180,1.

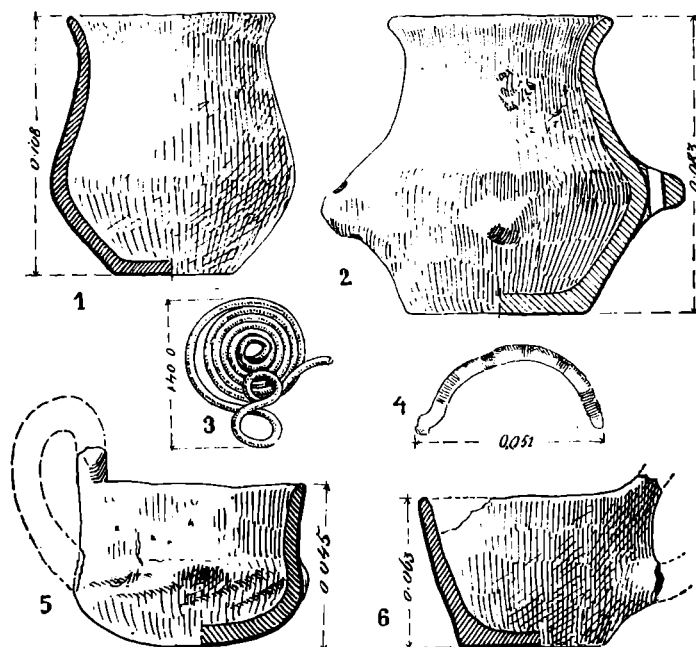

Fig. 174. — Gogoșu. 1. Movila L, nr. 1; 2. Movila LIII, nr. 1; 3. 4. Movila XXXV, nr. 2; 5. Movila L, nr. 2; 6. Movila XXI, nr. 2 = fig. 177,2.

MOVILA LI

Diametrul movilei este de $14\text{ m} \times 14\text{ m}$, iar înălțimea de 0,55 m.

În săpătură nu s-a dat peste nici o urmă de schelet sau oase calcinate. S-a descoperit o singură brățară de bronz. E de presupus că avem de a face cu un mormânt de înhumatie.

Brățara este lucrată dintr-o bară masivă de bronz, cu secțiunea rotundă și capetele petrecute și terminate prin câte un buton făcut prin ciocănire (fig. 173,4). Orna-

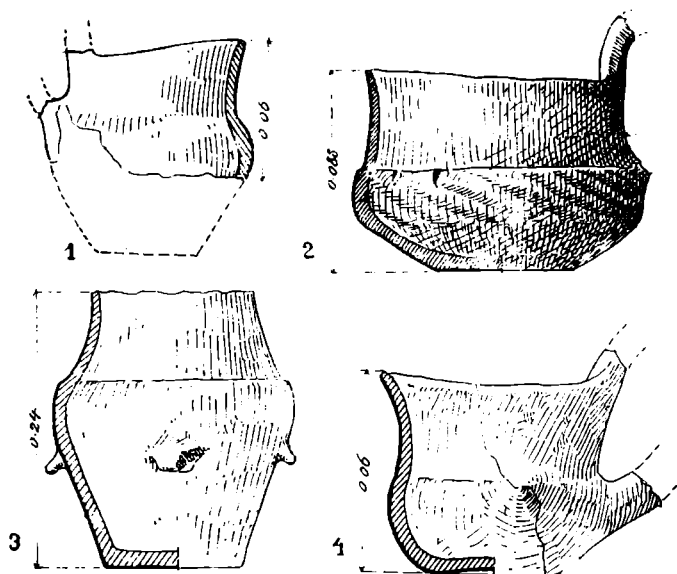

Fig. 175. — Gogoșu. 1. Movila 1; 2. Movila LIV, descoperire izolată, nr. 3; 3. Movila VIII; 4. Movila LIV, nr. 1.

mentul se compune din două linii formate din puncte, care merg de-a lungul brățării, de o parte și de alta. Spre extremități, unde corpul brățării se subțiază mult față de mijlocul său, se află două grupe de liniuțe paralele.

Diametrul exterior al brățării este de 0,064 m.

MOVILA LII

Diametrul movilei este de $10\text{ m} \times 10\text{ m}$, iar înălțimea de 0,40 m.

În săpătură nu s-a găsit nici un rest din scheletul mortului. În centru, la nivelul cîmpiei din jur, s-au descoperit două brățări de bronz (nr. 1 și nr. 2), așezate la o distanță de 1 m una de alta. În apropiere de brățări s-au găsit mai multe fragmente ceramice din prima epocă a fierului. Aceste fragmente fac parte dintr-un vas al cărui profil nu a mai putut să fie reconstituit din cauza proastei stări de conservare. În același loc s-au descoperit și alte fragmente dintr-o ceșcuță care se datează din aceeași epocă.

Nr. 1. Brățară masivă de bronz, cu mijlocul mai gros și extremitățile mai subțiri (fig. 173,1). Capetele brățării sînt ciocănite și se termină în butoni. Ele sînt suprapuse pe o treime din lungimea brățării. Decorul constă din trei grupe de liniuțe paralele, făcute în tehnica inciziei.

Diametrul exterior al brățării este de 0,07 m.

Nr. 2. Brățară masivă de bronz, avînd o formă și un decor similare întru totul exemplarului precedent (fig. 173,2).

Diametrul brățării este de 0,068 m.

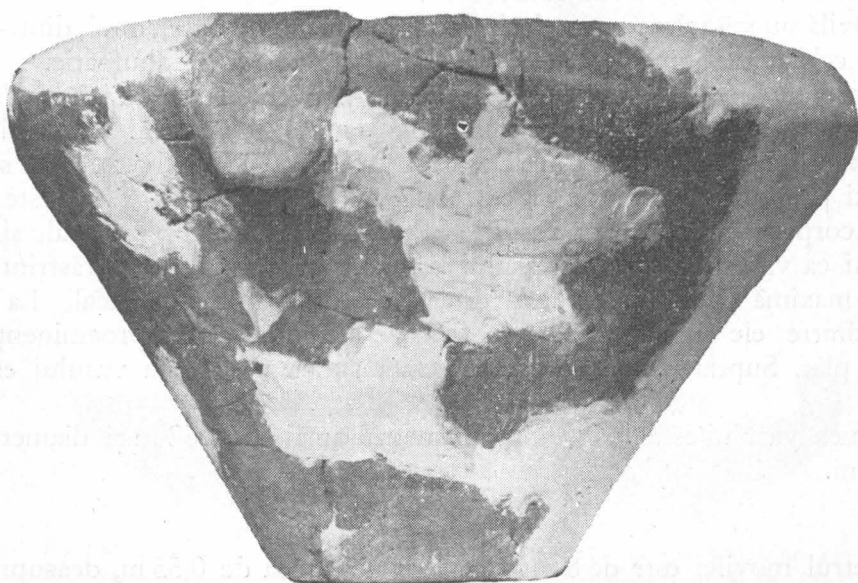

Fig. 176. — Gogoșu. Movila XXXIV, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 150, 2.

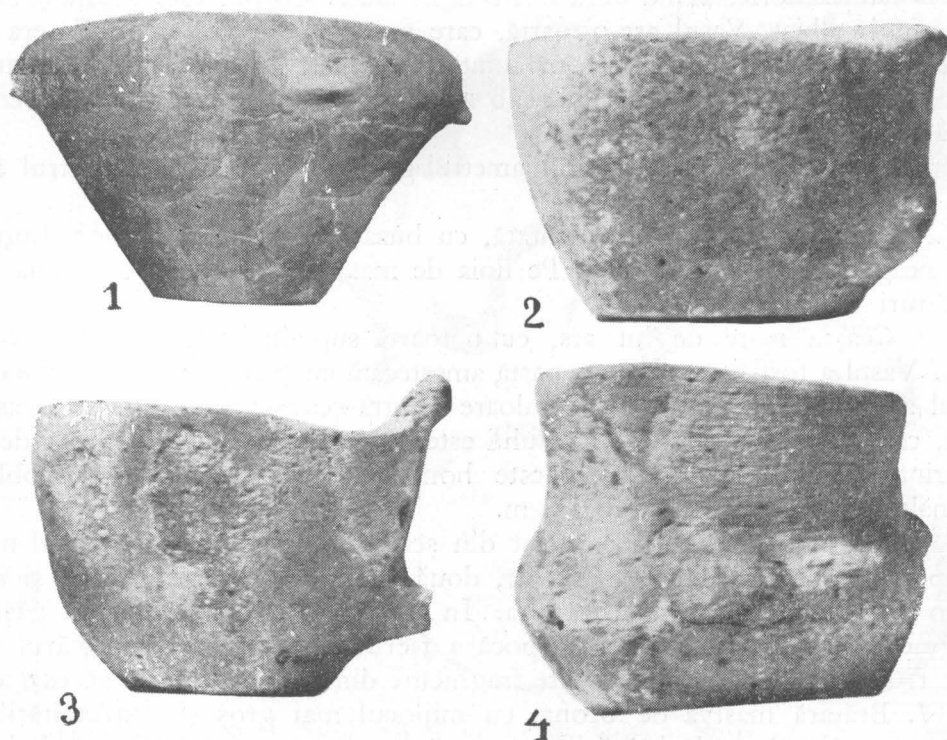

Fig. 177. — Gogoșu. 1. Movila XXIV, mormîntul 2, nr. 1 = fig. 150, 1; 2. Movila XXIX, mormîntul 2, nr. 2 = fig. 174,6; 3. Movila XXII, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 143,2; 4. Movila XX, nr. 2.

MOVILA LIII

Diametrul movilei este de $9 \text{ m} \times 9 \text{ m}$.

În movilă nu s-au descoperit decât două fragmente de oase, unul dintr-un schelet omenesc, iar celălalt de animal. Este vorba de un mormînt de înhumatie.

În apropiere de oasele omenești amintite s-a găsit un vas de lut ars (fig. 174,2). Vasul este lucrat dintr-o pastă cu pietricele. Arderea nu este completă. Pereții sînt groși în raport cu dimensiunile vasului. Profilul este nesigur în ceea ce privește linia sa. Nu s-au respectat nici proporțiile juste pe care trebuia să le aibă vasul. Gîtul este mult prea înalt față de corp. Se vede clar că vasul a fost făcut cu un scop special, și anume de a servi numai ca vas ritual. Gîtul vasului este cilindric, avînd buza răsfrîntă în afară. Pe linia de maximă rotunjime se află două toarte perforate vertical. La jumătatea intervalelor dintre ele și așezate față în față, se află două mici proeminențe. Fundul vasului este plat. Suprafața lui nu este netezită suficient. Forma vasului este bitronconică.

Înălțimea vasului este de 0,083 m, diametrul gurii de 0,062 m și diametrul fundului de 0,052 m.

MOVILA LIV

Diametrul movilei este de $8 \text{ m} \times 8 \text{ m}$, iar înălțimea de 0,55 m, deasupra nivelului actual al solului dimprejur.

În mantaua movilei s-a descoperit un vas mic de lut ars (nr. 1), un fragment de strachină (nr. 2) și o ceșcuță mare (nr. 3).

Nr. 1. Vas mic, în formă de ceașcă. Este lucrat dintr-o pastă curățită cu grijă de impurități (fig. 175,4). Prin ardere, vasul a dobîndit culoarea cafenie deschis. Suprafața a fost netezită și acoperită cu un strat foarte fin de lut (slip), care a fost lustruit. Gîtul vasului este cilindric, avînd buza răsfrîntă în afară. Corpul este scund și bombat. Fundul este puțin albiat. Vasul are o toartă, care s-a rupt din vechime. Ea era supraînălțată. Secțiunea bandei din care a fost lucrată toarta este aproape triunghiulară. Pe linia de maximă rotunjime a vasului, sub zona de despărțire a gîtului de corp, se găsesc două proeminențe mici și organice.

Înălțimea vasului este de 0,06 m, diametrul gurii de 0,063 m și diametrul fundului de 0,04 m.

Nr. 2. Strachină în stare fragmentară, cu buza arcuită spre interior. Lutul este de culoare neagră, cu nuanțe castanii. Pe linia de maximă rotunjime, strachina a avut patru apucături oblice și late.

Nr. 3. Ceașcă mare de lut ars, cu o toartă supraînălțată, ruptă din vechime (fig. 175,2). Vasul a fost făcut dintr-o pastă amestecată cu pietricele de diferite dimensiuni. Lutul a dobîndit după ardere o culoare neagră-cenușie. La suprafață, vasul are un slip fin, care a fost lustruit. Gîtul vasului este scund și cilindric. El este despărțit de corp printr-o sugrumătură. Corpul este bombat și acoperit cu caneluri oblice și paralele. Înălțimea vasului este de 0,088 m.

În săpătură nu s-a găsit nici un rest din scheletul mortului. În centrul movilei s-au descoperit, la nivelul cîmpiei din jur, două brățări din bronz (nr. 1 și nr. 2), așezate la o distanță de 1 m una de alta. În apropiere de brățări s-au găsit mai multe fragmente ceramice din prima epocă a fierului dintr-un vas al cărui profil nu a putut fi reconstituit, precum și alte fragmente dintr-o ceșcuță din aceeași epocă.

Nr. 1. Brățară masivă de bronz, cu mijlocul mai gros și extremitățile mai subțiri (fig. 171, 1). Capetele brățării sînt ciocănite și se termină în formă de butoni. Ele sînt suprapuse pe o pătrime din lungimea sa. Decorul constă din trei grupe din liniute incizate paralel.

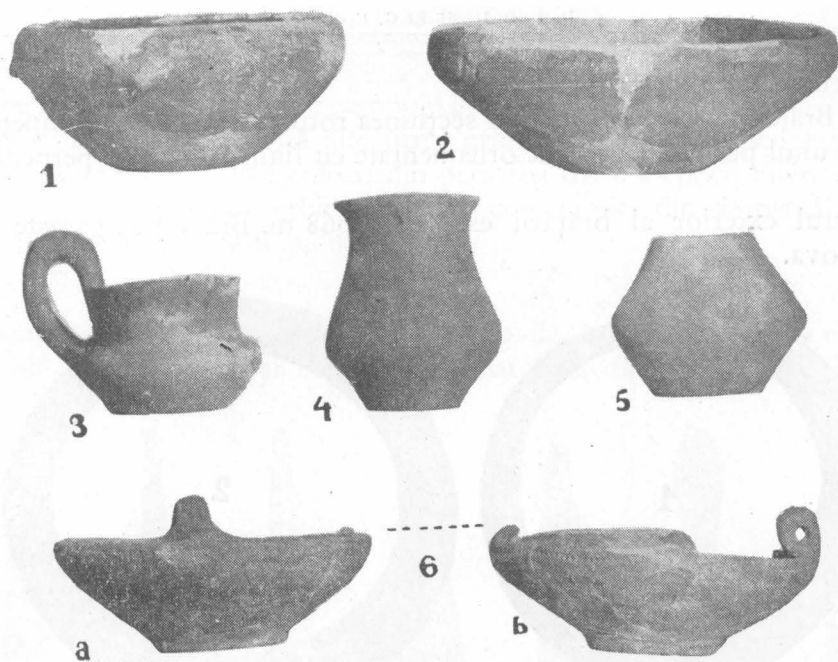

Fig. 178. — Gogoșu. 1. Movila XI, nr. 1 = fig. 139,6; 2. Movila XVIII, nr. 2 = fig. 139,7; 3. Movila IX, nr. 3 = fig. 150,3; 4. Movila XXIII, nr. 2, fig. 145,2; 5. Movila XIII, nr. 1 = fig. 139,5; 6. a.b. Movila XLIII, nr. 3.

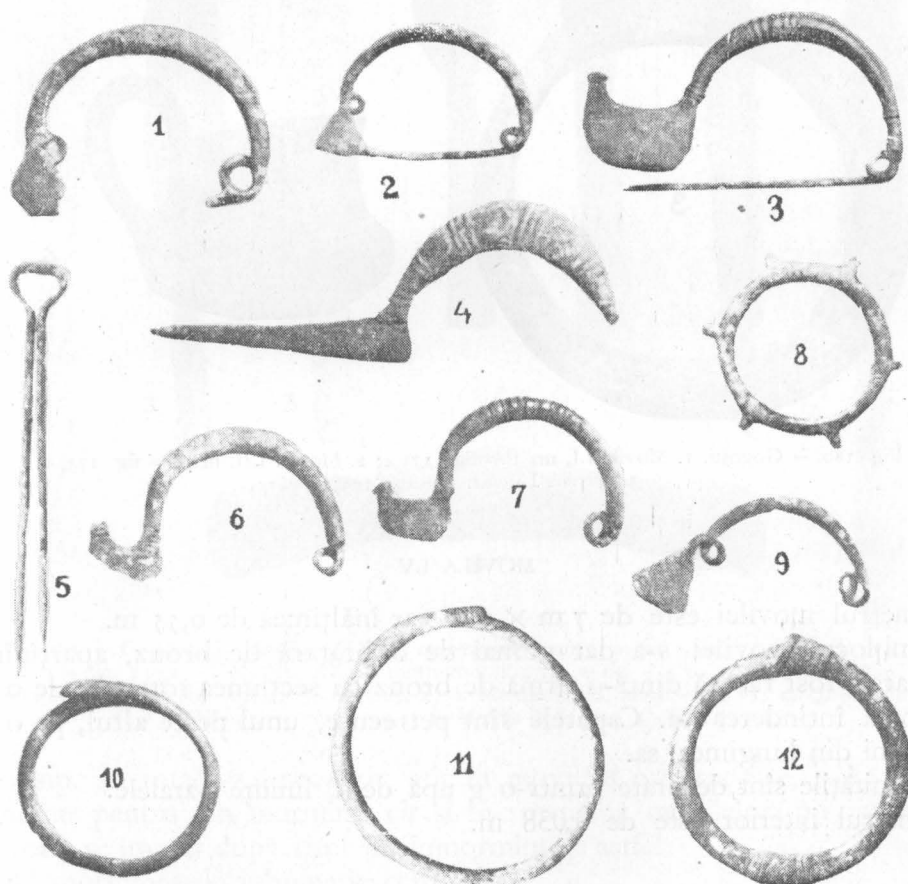

Fig. 179. — Gogoșu. 1. Movila XXVII, nr. 1 = fig. 145,5; 2. Movila XL, nr. 3 = fig. 159,2; 3. Movila XXVIII, nr. 2 = 151,2; 4. Movila XLVIII, nr. 1 = fig. 164; 5. Movila XIX, mormintul 1, nr. 1 = fig. 141,1; 6. Movila XXV, nr. 1 = fig. 141,4; 7. Movila XXIII, nr. 6 = fig. 141,3; 8. Movila XLVII, nr. 1 = fig. 162,3; 9. Movila XXIV, mormintul 1, nr. 1 = fig. 147,2; 10. Movila VII, mormintul 2, nr. 1 = fig. 138,4; 11. Movila XLVIII, nr. 3 = 170,1; 12. Movila VII, mormintul 1, nr. 1 = fig. 138,2.

Diametrul exterior este de 0,07 m.

Nr. 2. Brățară masivă de bronz cu secțiunea rotundă (fig. 171,2). Capetele brățării sînt petrecute unul peste altul și sînt ornamentate cu linii paralele și perpendiculare pe axul brățării.

Diametrul exterior al brățării este de 0,068 m. Brățara se găsește la Muzeul Regional Craiova.

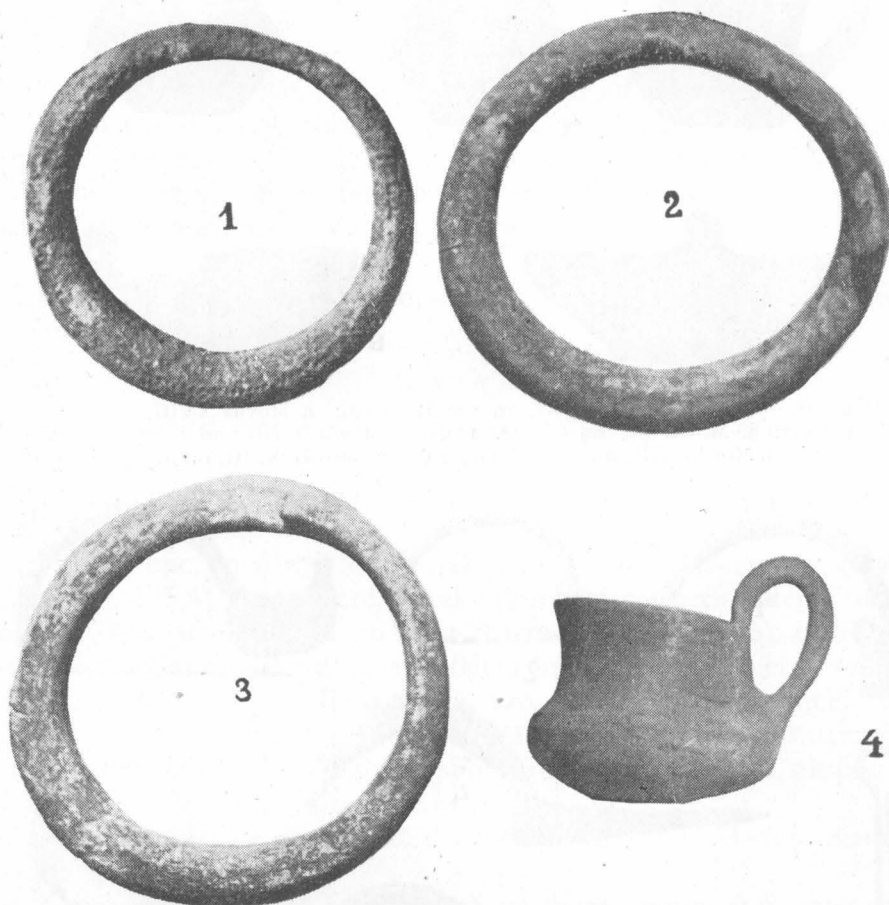

Fig. 180. — Gogoșu. 1. Movila LI, nr. 1 = fig. 173,4; 2. Movila LII, nr. 1 = fig. 173, 1; 3. Movila LII, nr. 2 = fig. 173,2.

MOVILA LV

Diametrul movilei este de 7 m $\times$ 7 m iar înălțimea de 0,55 m.

În mijlocul movilei s-a dat numai de o brățară de bronz, aparținînd unui copil. Brățara a fost făcută dintr-o sîrmă de bronz cu secțiunea rotundă, de o grosime egală pe toată întinderea sa. Capetele sînt petrecute, unul peste altul, pe o distanță de trei pătrimi din lungimea sa.

Extremitățile sînt decorate printr-o grupă de 7 liniuțe paralele.

Diametrul interior este de 0,038 m.

La suprafața unui grind scurt, la 0,10 m adîncime, s-a descoperit un vîrf de săgeată cu două aripioare laterale și cu tubul de înmănușare destul de lung și răsucit la capătul său superior (fig. 128,1). Lungimea totală a vîrfului este de 0,108 m.

Forme similare se cunosc în necropole ilirice.

În mantaua unei movile fără alte urme arheologice, s-au descoperit câteva fragmente ceramice, aparținând unei culturi din perioada târzie a epocii mijlocii a bronzului. Ele oferă analogii cu cultura Verbicioara III și cu ceramica din cîmpia Munteniei, descoperită la Grădiștea, în fostul județ Vlașca.

În necropola de la Gogoșu s-au săpat 55 movile funerare. Celelalte ridicături, pînă la numărul 104 erau grinduri și movile mici, naturale, făcute de apele Dunării și de

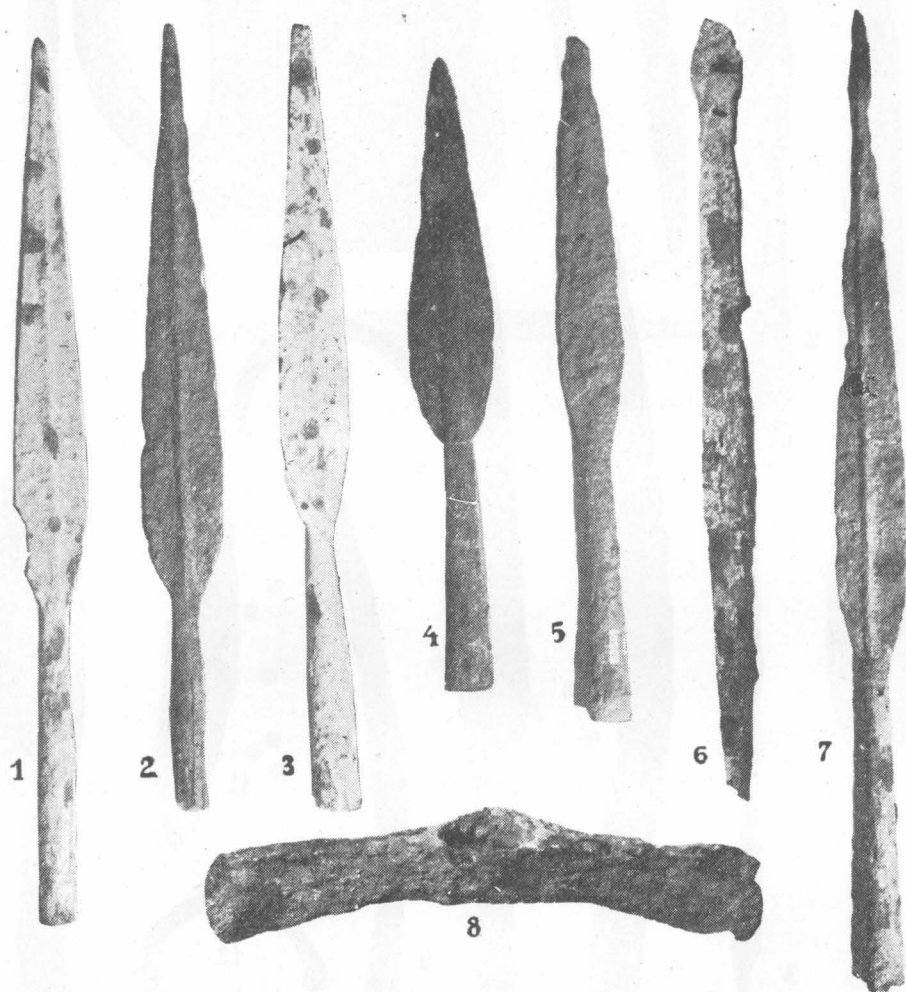

Fig. 181. — Gogoșu. 1. Movila XXXVI, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 149,3; 2. Movila XX, nr. 1 = fig. 139,2; 3. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 1 = fig. 155,3; 4. Movila I, mormîntul 1, nr. 2 = fig. 137,2; 5. fig. 165, 4; 6. Movila XXX, nr. 3 = fig. 155,1; 7. Movila XXXVI, nr. 2 = fig. 149,4; 8. Movila XXI, nr. 1 = fig. 147,1.

dunele de nisip. În total s-a descoperit, atît în movilele propriu-zise, adică în movilele ridicate anume pentru un mormînt, cît și în mantaua movilelor, un număr de 71 morminte, care se împart după ritul de înmormîntare astfel:

- 43 morminte de inhumație certe,
- 4 morminte probabil de inhumație,
- 17 morminte de incinerare și
- 7 morminte care nu pot fi atribuite, nici chiar cu o oarecare probabilitate, uneia din cele două categorii, întrucît s-au descoperit numai obiecte răzlețe.

Morminte de inumație certe: movila I, mormîntul 1; II, mormîntul 1 și mormîntul 2; III (un mormînt); VI; VII, mormîntul 1 și 2; VIII; XII; XIII, XIV, mormîntul 1 și 2; XVII; XIX, mormîntul 1 și 2; XX; XXI, mormîntul 1; XXIII;

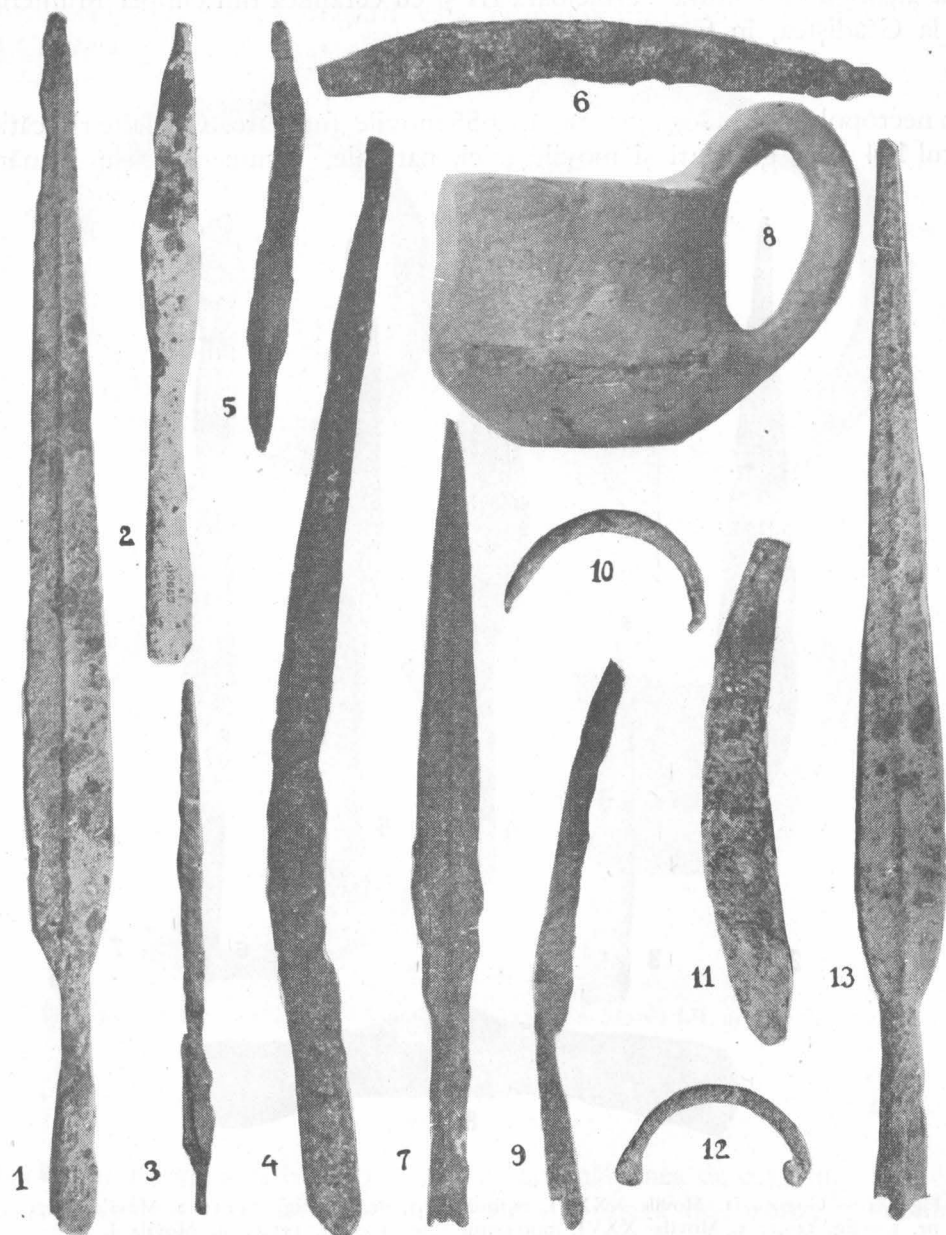

Fig. 182. — Gogoșu. 1. Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 2 = fig. 149, 1; 2. Movila XLVI, nr. 2 = fig. 167, 2; 3. Movila XXI, nr. 3 = fig. 143, 4; 4. Movila I, nr. 1 = fig. 137, 3; 5. Movila XLVI, nr. 3 = fig. 165, 3; 6. Movila XXVI, mormîntul 1, nr. 3 = fig. 145, 6; 7. Movila I, mormîntul 1, nr. 3 = fig. 137, 1; 8. Movila XXXV, mormîntul 1, nr. 5 = fig. 154, 2; 9. Movila XXIII, nr. 3 = fig. 145, 4; 10. Movila XXVII, nr. 2 = fig. 141, 7; 11. Movila XXXIII, nr. 1 = fig. 155, 7; 12. Movila XXXIV, mormîntul 1, nr. 3 = fig. 151, 1; 13. Movila XXIV, mormîntul 1, nr. 3.

XXIV, mormîntul 1; XXV; XXVI, mormîntul 1; XXVII; XXVIII; XXIX, mormîntul 1; XXX; XXXI; XXXII; XXXIII; XXXIV, mormîntul 1; XXXV; XXXVI; XXXVII; XXXIX; XLII; XLIII; XLV, mormîntul 1; XLVI; XLVII; XLVIII și LIII.

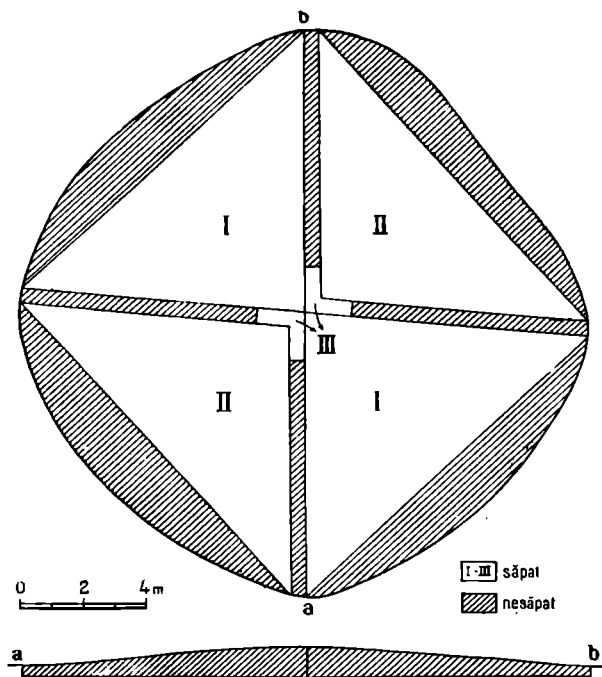

Fig. 183. — Gogoșu. Planul săpăturilor din movila I.

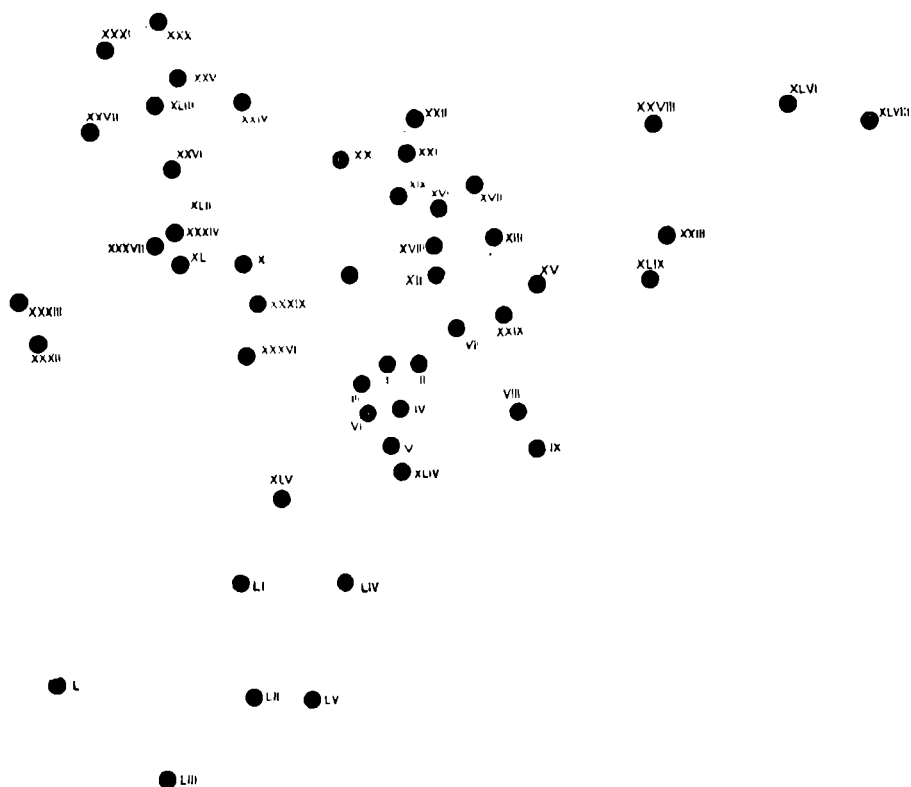

Fig. 184. — Planul general al necropolei tumulare de la Gogoșu.

Morminte de înhumare probabile: XLI, XLIV, XLIX și LI.

Morminte de incinerare: movila I, mormîntul 2 și mormîntul 3; II, mormîntul 3; IV; V; IX; XXI, mormîntul 2; XXII, mormîntul 2; XXIV mormîntul 2; XXVI, mormîntul 2, XXIX, mormîntul 2 și 3; XXXIV, mormîntul 2; XXXVIII; XL și XLV, mormîntul 2.

După conținutul mormintelor și după observațiile făcute la fața locului de către membrii colectivului arheologic, s-a putut întocmi următoarea statistică:

3 morminte de copii (movila VII, mormîntul 1 și 2; XIX, mormîntul 2);

29 morminte de civili (bărbați și femei, și anume movila II, mormîntul 1 și 2; III; VI; VIII; XII; XIII; XIV, mormîntul 1 și 2; XVI, mormîntul 1; XVII; XIX, mormîntul 1; XXII, mormîntul 1; XXV; XXVII; XXVIII; XXIX, mormîntul 1; XXXI, XXXII; XXXIII; XXXIV, mormîntul 1; XXXV; XXXVII; XXXIX, XLII, XLIII; XLV, mormîntul 1; XLVIII și LIII);

11 morminte de luptători; movila I, mormîntul 1; XVI, mormîntul 2; XX; XXI, mormîntul 1; XXIII; XXIV, mormîntul 1; XXVI, mormîntul 1; XXX; XXXVI; XLVI și XLVII.

Prin caracterul inventarului mormintelor și în parte pe baza observațiilor făcute asupra osemintelor, un număr de 11 erau morminte de femei (movila VI; XII; XIII; XXV; XXVIII; XXXIV; XXXV; XLII; XLIII; XLV; mormîntul 1 și XLVIII (în mod categoric mormînt de femeie).

Necropola de la Gogoșu are deci un caracter mixt. Nu poate fi vorba prin urmare cum se crezuse la început, de o necropolă, în care să se fi îngropat în mod exclusiv numai luptători. Numărul acestora este abia de 11, față de numărul total de 71 morminte. Este exclusă prin urmare ipoteza unei enclave de luptători iliri, pătrunsă în această parte a Olteniei. Este vorba aici de cimitirul unei comunități, care și-a îngropat morții, civili și militari, în aceeași necropolă.

Trebuie arătat că felul de așezare a armelor în morminte și numărul lor diferă de ceea ce s-a constatat la Balta Verde. Fiecare luptător îngropat în necropola de la Gogoșu are două lănci. Acestea sînt așezate în partea stîngă a corpului și anume, în apropierea capului, cu tija spre picioare și vîrfurile spre creștet. Lăncile se așezau de-a lungul corpului și paralele între ele. Aceasta s-a constatat în mormintele din movilele: XXIV, XXVI; XXX; XXXVI și XLVII. E un obicei dominant de a așeza în felul acesta cele două lănci. În alt caz, vîrfurile de lance, tot două la număr, au fost încrucișate. Poziția aceasta a lăncilor nu se îndepărtează însă prea mult de la regula generală. O excepție însă s-a petrecut în mormîntul din movila XLVI. Aici s-au depus, după obicei, două lănci, dar ele au fost așezate cu totul altfel. Ambele lănci au fost puse în dreapta mortului. Una a fost depusă cu vîrfurile la cap, iar cealaltă cu vîrfurile la picioare. Cozile celor două lănci erau însă paralele între ele și față de corpul mortului. Faptul cel mai important este așezarea unui număr de două lănci la fiecare luptător. El ne dă indicații, pe de o parte, asupra numărului de arme purtate în timpul luptei de către un luptător, iar pe de altă, el confirmă și unele izvoare scrise și unele reprezentări din pictura eolenică, unde este vorba de luptători pedestri, cu două lănci. În afară de aceasta, numărul lăncilor mai arată că în perioada necropolei de la Gogoșu, fierul se răspîndise și mai mult față de perioada mormintelor luptătorilor de la Balta Verde și că procurarea unor atare arme era mai ușoară decît mai înainte. Din cele 11 morminte de luptători, numai cele șapte morminte, de care a fost vorba aici, au îngăduit o determinare sigură a așezării armelor.

Cuțitașele de fier se găsesc în general la mijlocul corpului. Ele au fost deci purtate la brîu, în partea stîngă. În cazuri mai rare, ele se aflau în dreapta corpului (movila XXIV; movila XXVI).

CATEGORII DE OBIECTE

1. *U n e l t e*. În morminte s-au descoperit mai multe unelte. Printre acestea amintim în primul rînd toporul (tip bipenă) cu două brațe (movila XXI, mormîntul 1; fig. 147,1) și o cute de piatră, care servea atît la ascuțirea uneltelor de fier, cît și a armelor de fier, și care a fost descoperită în același mormînt cu toporul amintit (fig. 143,3). În morminte s-au găsit 12 cuțitașe și cuțite de fier, cu un singur tăiș și corpul puțin arcuit. Funcțiunea acestora trebuie să fi fost multiplă. Ele apar deopotrivă în mormintele luptătorilor și în cele ale bărbaților civili (în șapte cazuri).

Dimensiunile lor variază. Multe s-au găsit în stare fragmentară. Un exemplar păstrat în bună stare atinge o lungime de 0,257 m (fig. 145,4), iar un altul de 0,167 m (fig. 143,1). Atare cuțitașe după cum s-a observat, constituie un element inventaric foarte frecvent în mormintele de la Balta Verde.

2. *A r m e*. Deși nu sînt decît 11 morminte de luptători totuși numărul armelor este relativ mare.

a) *Săbii*. Numărul săbiilor este foarte mic în raport cu lăncile. Nu s-au găsit decît două săbii, una în mormîntul 1 din movila I (fig. 137,3) și alta în movila XXX (fig. 155,1). Primul exemplar are două tășuri și o formă elegantă, pe cînd al doilea exemplar are un singur tăiș. Lungimea lamei săbiei cu două tășuri este de 0,528 m, pe cînd a doua sabie are o lungime de 0,383 m, inclusiv mînerul.

b) În legătură cu săbiile stau *verigile de fier* închise, care serveau la atîrnarea săbiilor. Diametrul verigilor variază între 0,042 — 0,06 m. Verigile sînt lucrate din bară de fier, după procedeul general în vremea mormintelor de la Gogoșu și Balta Verde, adică prin ciocănire. În total s-au descoperit 5 (cinci) asemenea verigi.

c) *Vîrfuri de lance*. Ele apar în mormintele luptătorilor. De regulă generală se așază lîngă mort cîte două lănci, rar cîte una. În cele 11 morminte de luptători s-au descoperit 19 vîrfuri de lance de fier. Toate sînt lucrate după același procedeu al baterii cu ciocanul. Unele sînt lucrate cu o deosebită îndemînare, ceea ce dovedește că fierarii primitivi ajunseseră să stăpînească meșteșugul acesta al confecționării armelor de fier. În general, ele au aceeași formă de frunză, dar secțiunea lor diferă. Este de presupus că vîrfurile de lance descoperite în morminte au fost lucrate în diferite ateliere primitive. Patru exemplare bine conservate au, în regiunea nervurii mediene, o secțiune de formă rombică (fig. 137,1; fig. 139,2; fig. 155,2 și fig. 167,1). Un exemplar are secțiunea lenticulară (fig. 145,3), formă pe care am întilnit-o în mod curent la Balta Verde și care reprezintă o etapă mai veche în dezvoltarea metalurgiei fierului, aplicată la confecționarea vîrfurilor de lance. O atare formă era de fapt mai ușor de lucrat. Vîrfurile cu secțiunea hexagonală, de pildă, cum este exemplarul din movila XXIII (fig. 145,1) cîț și cele cu nervura rotunjită, ca cel din mormîntul 2 din movila XVI (fig. 139,1) se lucrau mai greu și presupun nu numai o îndemînare a meșteșugarului primitiv, dar și o dezvoltare a uneltelor cu care se lucrau atare arme. În mormîntul 3 din movila II a apărut un vîrf de lance, cu secțiunea octogonală (fig. 137,5). De asemenea, trebuie reamintit aici și vîrful de lance cu secțiunea dreptunghiulară din movila XLVII (fig. 155,4). La unele exemplare se constată un defect de «atelier». Tubul vîrfului, în care trebuie să se fixeze coada de lemn, nu se închidea perfect, marginile plăcii nefiind bine sudate. Pe cînd unele exemplare au cele două tășuri foarte subțiri și elegante, altele sînt în schimb groase și greoaie ca aspect. Dimensiunile variază și ele. În general sînt vîrfuri de lănci mari. Cel mai lung exemplar bine conservat trece de o jumătate de metru. El are o lungime de 0,624 m și a fost descoperit în mormîntul 1 din movila XXIV (fig. 149,5) împreună cu un alt exemplar, lung de 0,61 m (fig. 149,1). Acestea sînt cele mai lungi vîrfuri de lance descoperite.

rite la Gogoșu. Trebuie ținut însă seama că multe dintre cele 19 exemplare sînt rupte, fie la capătul de jos al tubului fie la vîrf, așa încît nu se poate stabili la toate exemplarele lungimea exactă. Majoritatea vîrfurilor de lance au o lungime cuprinsă între 0,35—0,45 m. Amintim de asemenea două vîrfuri care au respectiv lungimea de 0,522 m și 0,515 m (fig. 149,3 și fig. 149,4). Cele mai mici au lungimea de 0,23—0,30 m.

Vîrfurile de lance au prin urmare dimensiuni diferite, o secțiune centrală prin nervura mediană felurită și un aspect deosebit în ceea ce privește confecționarea, lucrul lor. Toate acestea ne fac să tragem concluzia că aceste arme au fost procurate pe calea schimburilor intertribale, din locuri diferite, unde lucrau meșteșugari primitivi feluriți.

3. *Ceramica*. În cele 55 de movile funerare s-au descoperit 52 vase întregi și fragmentare. Cele mai numeroase sînt străchinile și ceștile. Din cele 15 străchini, un număr de 12 au caneluri de-a lungul marginii și apucători late. Dimensiunile lor variază. Ca formă, străchinile-castroane, în felul celei descoperite în mormîntul 2 din movila XXIV, aparțin categoriei străchinilor, dar ele au o întrebuințare deosebită. Unele castroane mari servesc la acoperirea întregului inventar al mormîntului. Străchini mari s-au descoperit și în mormîntul 2 din movila XXVI, în mormîntul 2 din movila XXIX, în mormîntul 2 din movila XXXIV și în movila XXXVIII.

Un număr de șapte ceșcuțe au torți supraînălțate, prezentînd în general buza și umerii cu caneluri. Torți supraînălțate se întîlnesc și în grupa cănilor. De subliniat că în această necropolă apar și căni tronconice, ca cea din mormîntul 2 din movila XXIX, formă pe care o întîlnim și în necropolele din Transilvania. Apar de asemenea vase în formă de căni, care sînt cunoscute în inventarul primei epoci a fierului și în alte părți în țara noastră (fig. 145,2).

Interesante sînt urnele în formă de clopot. Numărul lor se ridică la șapte. Dintre acestea, majoritatea se află în stare fragmentară. Decorul unor exemplare constă din briuri alveolare. Aceste urne stau în legătură cu mormintele de incinerație și, atît prin forma lor, cit și prin tehnica lutului, servesc drept prototipuri urnelor-clopot din a doua epocă a fierului.

În mormîntul 3 din movila I a apărut o cupă piriformă, cu gît trompetiform, care este singurul exemplar de acest fel descoperit în săpăturile noastre.

Vasul, lucrat la roată, dintr-o pastă de culoare cenușie, de o formă bitronconică, cu buza ușor răsfrîntă, care a avut o toartă supraînălțată, nu a fost lucrat de membrii comunităților Gogoșu sau Balta Verde, ci a ajuns acolo prin intermediul schimburilor intertribale din sudul Dunării.

4. *Podoabe*. *Fibule*. În movilele de la Gogoșu s-au descoperit 27 fibule, dintre care una singură este de fier, iar restul de bronz. Fibula de fier s-a găsit în mormîntul 1 din movila VII (fig. 138,3). Din cauza proastei stări de conservare, nu s-a putut determina tipul acestei fibule. A apărut de asemenea o fibulă care are prin interiorul corpului o sîrmă de fier (miezul corpului), ca și la Balta Verde. La Gogoșu însă acest procedeu este foarte rar. Se cunoaște doar un singur exemplar, descoperit în movila XLI (fig. 159,6). Folosirea unui astfel de procedeu tehnic pe scară mai largă este mai vechi decît perioada reprezentată de necropola de la Gogoșu.

Cît privește determinarea tipurilor fibulelor, aceasta s-a putut face la cele mai multe dintre ele. Doar un număr de 8 fibule nu pot fi înserate unei anumite grupe, din cauza stării de conservare, care nu permite o asemenea determinare.

După tipul agrafelor, avem următoarea statistică:

a) șase fibule cu placă triunghiulară și două resorturi (fig. 145,5; 147,2; 151,1; 162,4).

b) șapte fibule cu un singur resort și placa dreptunghiulară, prevăzută cu un buton pe un colț (fig. 141,3 și 4; 151,2; 159,1; 163,2; 174,4),

c) două fibule cu două resorturi și placă în formă de scut beotic (fig. 152 și fig. 163,1),

d) două fibule așa zise de tip « a navicella », care sînt foarte rare în regiunile noastre și abundă în Italia (fig. 151,3 și fig. 164).

O fibulă cu scut beotic s-a descoperit pe teritoriul satului Balta Verde, la hotarul cu necropola de la Gogoșu (fig. 53,5). Ea aparține de fapt complexului acestei necropole, și nu celui de la Balta Verde.

Fibulele se întîlnesc în majoritatea lor în mormintele de femei, dar apar și în mormintele luptătorilor. Din cele 27 exemplare, 6 s-au găsit în morminte de luptători. Într-un mormînt de luptător au fost descoperite chiar două fibule (movila XLVII). Se știe că cele mai multe obiecte s-au găsit în mormintele luptătorilor care, în epoca de care ne ocupăm, jucau un rol însemnat în sînul comunității lor, întreaga organizare a acesteia bazîndu-se pe democrația militară.

Uneori apar și la civili cîte două fibule în același mormînt. E vorba cîte o dată de fibule de tip diferit.

Brățări. În total, s-au descoperit în cele 55 de morminte și în mantaua movilelor numai 10 brățări. Numărul lor este desigur destul de mic față de acela al fibulelor și mai ales față de acela al armelor. Toate brățările sînt lucrate din bronz. Unele sînt masive (fig. 138,2; 159,4; 171,1; 173,2). După secțiunea lor, brățările se impart în două grupe:

a) 8 brățăr cu secțiunea rotundă;

b) 2 brățări cu secțiunea plan-convexă (fig. 138, 4; fig. 170,3).

Trebuie subliniat că brățările din ultima categorie sînt rare, atîngînd abia un procent de 20% față de numărul total, pe cînd la Balta Verde ele predominau. Această constatare are și o valoare cronologică, în sensul că în perioada necropolei de la Gogoșu, care este mai recentă, se confecționau pe scară redusă brățările din bare de bronz cu secțiunea plan-convexă. În schimb, erau preferate cele cu secțiunea rotundă și brățările cu corpul masiv și îngroșat la mijloc, ca exemplarele din figura 180, 1—3.

Podobe plurispiralice, din sîrmă subțire « saltaleoni » s-au descoperit în puține morminte. Într-un singur caz s-au găsit cîteva fragmente de atare « saltaleoni » lîngă vîrf de lance al unui luptător. În toate celelalte cazuri ele au fost găsite în mormintele civililor (bărbați și femei). În total s-au descoperit șapte fragmente mai mărișoare, dintre care unele au fost reproduse aici (fig. 151, 6—7; fig. 162, 2,5,6).

Perle de sticlă. În cele două campanii de săpături s-au descoperit numai două perle de sticlă, una în mormîntul din movila XXXV, în care era îngropată o femeie. La un loc cu perla (fig. 151,4) se mai aflau patru fibule de bronz, trei pe piept și una deasupra unui vas. Al doilea exemplar s-a descoperit într-un mormînt probabil de incineratie (fig. 162,7).

Ace. În mormîntul 2 din movila XIX s-a găsit un *ac-copcă* din sîrmă de bronz subțire (fig. 141,1) care este singurul exemplar descoperit în săpăturile noastre.

5. Alte obiecte. În această grupă de obiecte amintim cele două arșice, o tijă de bronz, (fig. 143,4), care aparține poate unui vîrf de lance, o volută din sîrmă de bronz de o formă similară numărului opt, o placă de bronz ovală, o verigă din sîrmă de bronz, cu capetele alăturate și un pandantiv de bronz, rotund și cu « bare » în formă de raze (fig. 162,3).

Statistica de mai sus arată că, în ceea ce privește inventarul mormintelor, necropola de la Gogoșu este mai săracă decît mormintele tumulare de la Balta Verde.

3. DESCOPERIRI DIN EPOCA ORÎNDUIRII FEUDALE

În anul 1929, s-a descoperit pe teritoriul comunei Gogoșu, un interesant tezaur de monede și obiecte de argint, care se datează în epoca orînduirii feudale. Pe baza acestei descoperiri se pot aduce unele contribuții referitoare la problema relațiilor dintre Țara Românească și statul feudal bulgar de la Vidin.

Descoperirea a fost făcută de copiii care erau cu vitele la păscut. Directorul de atunci al Muzeului din Turnu-Severin a putut stabili condițiile descoperirii, pe care le prezintă în felul următor:

Niște copii care erau cu vitele la pășune au găsit lângă o carieră de pietriș, «un borcan de pământ cu bani, lănticuri, podoabe de comandanți militari și altele»¹. Mai departe, se fac precizările: «obiectele au fost găsite de copilul Petre Petcu din Gogoșu, la locul numit «Coasta Nucilor», pe Rasta, la apus de șoseaua ce duce la Dunăre în fața Ostrovului Mare»². Putem aduce și o completare, pe baza informațiilor culese din sat în 1950. Copiii care au găsit tezaurul scobeau în maluri, căutînd cuiburi de prigorii. Din această cauză s-a prăbușit un mal în care se afla oala și obiectele de argint. Căzînd, oala s-a spart, iar copiii nu i-au mai dat nici o importanță, ci au adunat obiectele și monedele. După descoperire, copilul Petre Petcu a pus toate acestea în căciulă și a plecat spre sat. Pe drum a dăruit mai multor săteni monede și chiar o parte dintre obiecte. Restul a fost recuperat apoi de autorități, intrînd în inventarul Muzeului din Turnu-Severin.

După cum arată autorul primului studiu, tezaurul cuprindea:

- a) monede de argint și
- b) obiecte de argint, dintre care unele aurite.

Încă din cercetările făcute în anul 1929 la fața locului, a reieșit că o parte din inventarul descoperirii fusese înstrăinată la persoane particulare. Unele obiecte și monede au putut fi recuperate chiar de atunci, altele însă au rămas pînă azi necunoscute cercetătorilor.

a) *Monedele de argint*

În anul 1929 s-a recuperat un număr de 234 monede de argint. Colectivul Balta Verde a recuperat în anul 1950 încă trei monede, din același tezaur. Astfel, din tezaurul de monede descoperit la Gogoșu se cunosc pînă în prezent 237 monede de argint, dintre acestea 234 se păstrează la Muzeul Raional de la Turnu-Severin, iar trei în colecția Cabinetului Numismatic al Muzeului național de antichități din București. Pe categorii, monedele se repartizează astfel:

1. Un ducat din timpul lui Dan I (1384 — +1386)

Av. Coiful cu acvila în vîrf și legenda + IW ДН NOY BOEBO. În fața acvilei este sigla P.

Rv. Scutul de formă triunghiulară, divizat în două cartiere egale, printr-o bară verticală. Cartierul din partea dreaptă a scutului este tăiat prin patru bare. În cartierul secund este redată sigla Θ. Legenda: + IW ДН NOY B [OEBO]ДН.

Greutatea monedei: 0,49 g.

2. Un ducat din vremea lui Mircea cel Bătrîn (1386 — + 31 ianuarie 1418).

Av. Coiful cu acvila în vîrf. În fața acvilei sigla K. De jur împrejur legenda + IW МИРЪЧЯ BOEBO

Rv. Scutul de formă triunghiulară, împărțit în două părți egale printr-o bară verticală. Pe partea din dreapta, patru bare orizontale. În cea din stînga sigla K. Legenda: + IW МИРЪЧЯ BOEBO. Greutatea monedei este de 0,39 g.

¹ Al. Bărcăcilă, op. cit., p. 125.

² Ibidem.

3. 235 groși din timpul domniei lui Stracimir (1371—1396), țarul bulgar de la Vidin. În general aceste monede sînt rău executate, fiind făcute probabil în grabă și cu stanțe uzate. O parte dintre monede (232) se păstrează la Muzeul din Turnu-Severin, iar trei monede la Cabinetul Numismatic al Muzeului național de antichități din București.

Monedele de la Turnu-Severin se prezintă astfel:

Av. Țarul așezat pe tron, ținînd în mîna dreaptă sceptrul cu floarea de crin în vîrf, iar în mîna stîngă un sul. Pe răzîmătoarele laterale este redată cîte o floare de crin. Jos, o rozetă. Legenda: + *иъ срѣцимиръ зрѣе* sau în alte cazuri *црѣеа*
Rv. Bustul lui Christos, cu nimb. Legenda *иъ срѣцимиръ чѣеа* sau la urmă *вѣагъ*¹.

Cele trei monede recuperate de colectiv aparțin următoarelor tipuri²:

1. + *и[ѡ] срѣцимиръ црѣеа* Țarul Sracimir șade pe tron, în față, în ținută de ceremonie, purtînd în mîna stîngă sceptrul cu floarea de crin în vîrf. Răzîmătoarele laterale ale tronului se termină cu cîte o floare de crin. Sub tron, o rozetă sau cunună.
Rv. + *иъ срѣцимиръ црѣеа*. Bustul nimbat al lui Christos, avînd în stînga IC, iar în dreapta XC³.

AR. Greutatea 0,45 g. Diametrul 17,17 mm. Conservarea multumitoare.

2. Efigia ca mai sus, dar în parte ștearsă: sub tron se distinge aceeași rozetă sau cunună. Din legendă se mai citește: *[срѣц]имиръ*

Rv. Bustul nimbat al lui Christos, ca mai sus, iar din legendă *[срѣц]имиръ црѣеа*

AR. Greutatea 0,43 g. Diametrul 17 mm. Conservarea multumitoare⁴.

3. Aceeași efigie, ștearsă în cea mai mare parte. Sub tron aceeași rozetă. Din legendă se mai poate citi + *иъ* [...] Rv. Bustul lui Christos nimbat, iar din legendă *иъ срѣц[имиръ]*

AR. Greutatea 0,36 g. Diametrul 17 mm. Conservarea multumitoare⁵.

b) Obiecte de argint

1. O tăviță lucrată din placă de argint, care a fost aurită în interior. Ea are forma ovală, cu marginea modelată în 12 lobi. În interior este bogat ornamentată, prin metoda numită «au repoussé» (fig. 186)⁶. În interior, pe fund sînt redați în relief doi grifoni afrontați, cu chipuri bărbătești, cu barba ascuțită. În jurul fundului, în interior, o dungă perlată, dublată printr-o altă dungă în relief, cu creștături oblice. Cea mai mare parte a restului suprafeței interioare a tăviței este ornamentată prin motive vegetale stilizate. Afară de chipul unui animal (asemănător cu un ciine), al unei femei,

¹ Al. Bărcăcilă, op. cit., p. 126.

² Determinările ce urmează au fost făcute de Bucur Mitrea de la Cabinetul numismatic al Muzeului național de antichități.

³ N.A. Mușmov, *Antichitățile monetare*, 1912, p. 496, nr. 7541, vezi id., *Numismatique et sigilographie bulgare*, 1924, p. 135, nr. 175 și fig. 175.

⁴ N. A. Mușmov, loc. cit.

⁵ Ibidem.

⁶ Pentru descriere, vezi de asemenea Al. Bărcăcilă, op. cit.

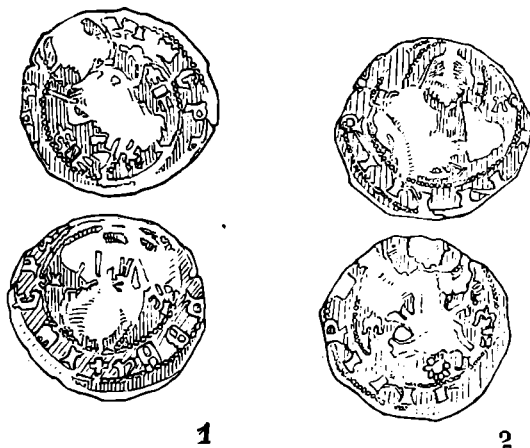

Fig. 185. — Monede bulgare din timpul lui Sracimir.

În spatele ei este redat capul și gîtul unei păsări și în sfîrșit grupul se încheie printr-un alt cap de pasăre (?). Pe obiect se observă urme clare de folosire îndelungată, din care cauză stratul de aur a fost ros în mai multe locuri.

În interiorul tăviței, pe suprafața cîtorva lobi, sînt cîteva zgîrieturi liniare: două dintre ele par a fi monograme (fig. 187, 2). Pe fața exterioară a trei lobi a fost zgîriat neglijent cîte un cuvînt, scris cu litere chirilice. Cele trei cuvinte redau pro-

Fig. 186. — Gogoșu. Tăvița de argint aurit.

abil nume de persoane. Astfel de zgîrieturi se observă numai pe acest obiect (fig. 187, 1, 3—4).

Dimensiuni: axul mare 0,193 m, axul mic 0,113 m; înălțimea 0,03 m; greutatea 150 g.

2. Podoabă de atîrnat (pandativ) de argint aurit (fig. 188,1). Obiectul este alcătuit dintr-o tijă ornamentată în filigran și trei lăntișoare, de care atîrnă cîte un obiect de formă conică. Lungimea totală a pandativului este de 0,21 m, iar greutatea sa 31,11 g.

3. Pandativ de argint, compus din două plăci de formă triunghiulară, cu vîrful mult arcuit (fig. 188, 2—3). Plăcile se suprapun și formează o cutiuță. Ambele fețe ale obiectului au fost ornamentate prin șiruri de cerculețe orizontale, alăturate. Pe una din fețe are o capsă, în care a fost o piatră prețioasă. Lateral, de o parte și de alta a unghiului arcuit, sînt prinse două tije, care serveau probabil la fixarea pandativului. Pe latura inferioară și de colțurile laterale sînt prinse cinci inele, de care atîrnă lăntișoare. Două dintre ele se termină prin cîte o măciulie în formă de pară, iar celelalte trei prin cîte o semilună. Lungimea totală a obiectului este de 0,115 m; greutatea de 24,03 g.

4. Un lăntișor lucrat din sîrmă de argint. În cuprinsul lui, la distanțe egale, au fost intercalate mici globulețe metalice. La extremitățile lăntișorului sînt fixate mici obiecte piriforme (fig. 189,7).

Dimensiuni: lungimea lăntișorului este de 0,63 m, iar greutatea lui de 11,80 g.

5. Din alt lăntișor asemănător ca formă cu cel de mai sus, dar lucrat mai fin, s-au găsit următoarele:

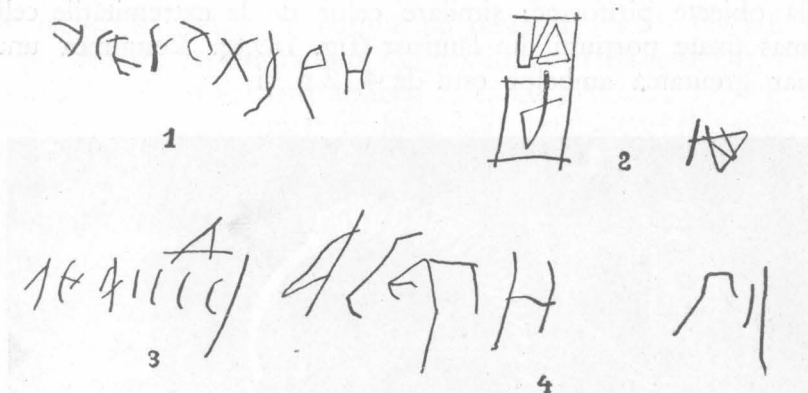

Fig. 187. — Gogoșu. Litere și cuvinte gravate pe tăvița de la figura 186.

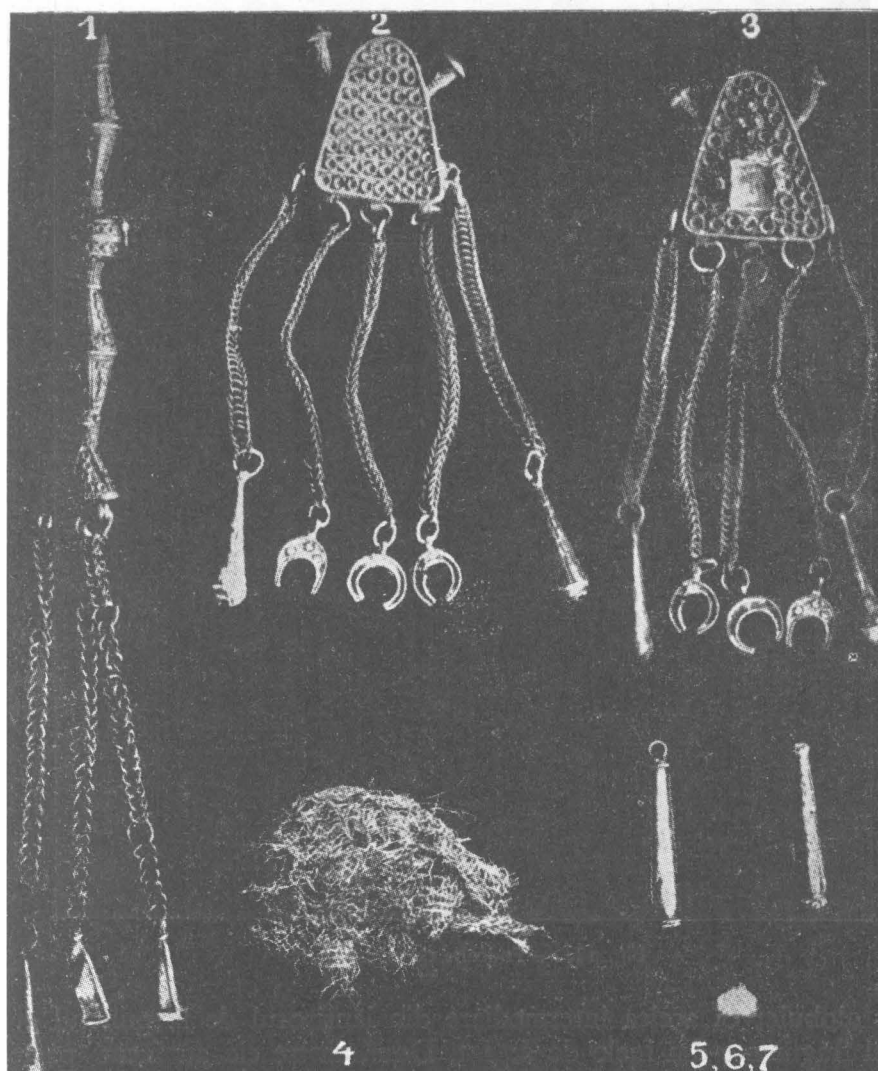

Fig. 188. — Gogoșu. Podoabe de argint aurit.

— Două obiecte piriforme, similare celor de la extremitățile celui precedent. De ele au rămas fixate porțiuni din lănișor (fig. 189,8). Lungimea unui obiect este de 0,035 m, iar greutatea ambelor este de 4,12 g și

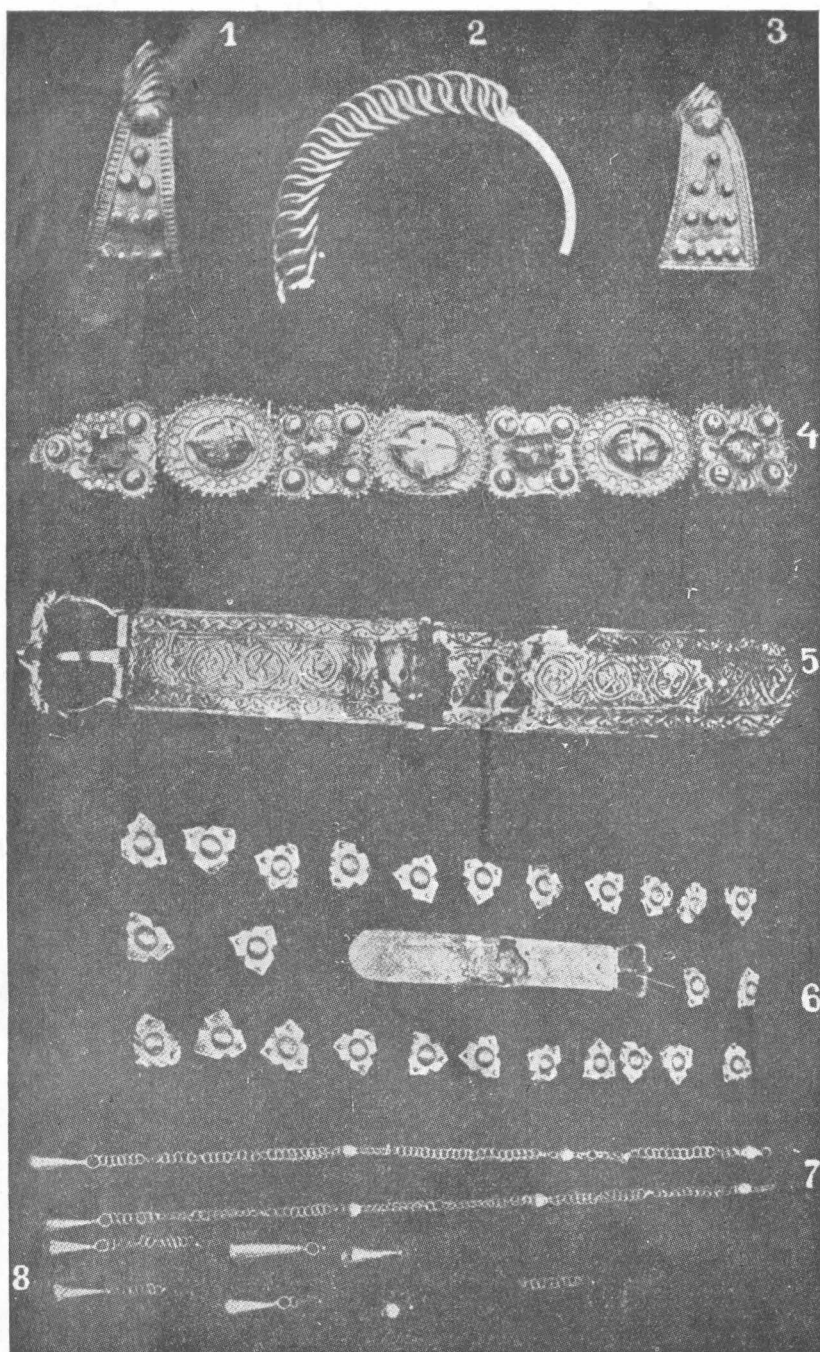

Fig. 189. — Podoabe de argint aurit.

— Un globuleț ca acelea intermediare din lănișorul de la punctul 4.

6. Trei fragmente din inele de argint. Două dintre ele au făcut parte dintr-un inel, iar cel de al treilea fragment, ceva mai mic decât cele precedente, făcuse parte dintr-un inel similar.

7. Brățară formată din șapte cutiuțe de metal alăturate. Fiecare dintre ele este alcătuită din cîte două plăci suprapuse, de argint aurit (fig. 189,4).

Dimensiuni: lungimea 0,18 m; lățimea 0,025 m; greutatea 76,58 g.

8. O brățară de argint, ruptă în două (fig. 189,2—3), alcătuită din sîrmulițe împletite. Cîte patru dintre aceste sîrmulițe au fost fixate pe dosul a două plăci de argint, de formă trapezoidală. Plăcile alcătuiesc capetele deschise ale brățării. Ele au fost ornamentate.

Dimensiuni: lățimea maximă a plăcilor este de 0,025 m. Greutatea fragmentelor este de 39,49 g și 14,19 g; în total 53,68 g.

9. Un fragment dintr-o brățară de argint (fig. 189,1), similară ca formă și decor cu brățara anterioară.

Dimensiuni: lățimea maximă a plăcii este de 0,0215 m iar greutatea de 26,09 g.

10. Placă lungă de la capătul unei centuri (fig. 189,5). Obiectul este rupt în două. El este alcătuit din foi de argint aurit, ce au fost fixate pe o bară laterală de metal. Placa are forma dreptunghiulară, cu un capăt arcuit. De cealaltă extremitate era fixată catarama centurii. Ornamentarea plăcii a fost făcută prin metoda « au repoussé ».

Dimensiuni: lungimea plăcii 0,185 m, lățimea este de 0,025 m, iar grosimea de 0,03 m. Greutatea obiectului este de 103,83 g.

11. 26 plăcii mici, lucrate din argint aurit. Au fost tăiate în așa fel din tabla de metal, încît au forma de treflă (fig. 189,6). Ele au fost ornamentate prin cîte un buton rotund, în relief, realizat prin ciocănire. Golul din spațiul plăcilor a fost umplut cu o materie de culoare albă. Aplicele sînt străbătute de cîte trei ținte, care pătrund și prin materia albă. Rostul lor era acela de a fixa plăcile de țesătură. Ca să nu se desfacă, ele erau întărite prin cîte un disc, care fixa țesătura între el și placă. Pe mai multe plăci s-au păstrat resturi de țesătură.

Dimensiuni: înălțimea plăcilor măsurate ca triunghiuri echilaterale este de 0,025 m.

12. Împreună cu obiectele descrise mai sus, s-au găsit și resturi de țesătură din fir de aur (fig. 188,4). Din informațiile culese de către Colectivul Balta Verde, rezultă că mai există o brățară de argint din același tezaur, similară ca formă și decor cu cele descrise la punctele 8 și 9. Această ultimă brățară este fragmentară și s-ar afla în posesia unei femei dintr-o comună învecinată cu satul Gogoșu.

Tezaurul monetar aparține din punct de vedere cronologic ultimului deceniu al veacului al XIV-lea. Cu privire la obiectele de argint aurit, care fuseseră atribuite aceluiași tezaur, de autorul primei publicații asupra acestor descoperiri, presupunem că ele fac parte mai de grabă din inventarul unui mormînt (vezi, mai jos, concluziile).

Pe teritoriul satului Gogoșu au fost descoperite mai multe monede feudale, dintre care trei au fost recuperate pentru Muzeul național de antichități din București.

Primele două monede sînt poloneze:¹

1. Sigismund III Wasa (1587—1632).

Triplu groș de argint bătut în anul 1590 de orașul Riga.

2. Sigismund III Wasa.

Un triplu groș de argint bătut ca rege al Poloniei.

Cea de a treia monedă este spaniolă:

3. O monedă de la Filip V, rex Hispaniarum, bătută în anul 1703 (?)

Prezența acestor monede în regiune este importantă pentru istoria circulației monetare în Țara Românească.

¹ Determinările făcute de Bucur Mitrea.

V. CONCLUZII

DIN raportul general al săpăturilor și descoperirilor mai vechi făcute pe teritoriile satelor Balta Verde și Gogoșu, rezultă că în regiunea de care ne-am ocupat, avem în prezent documentate culturi materiale din aproape toate epocile istoriei. Până în prezent nu s-au descoperit unelte și alte dovezi ale omului paleolitic dar, avînd în vedere că în apropiere, adică în nord-vestul R. P. Bulgaria — ca de pildă în peștera Mirizlivka¹ — și în Oltenia, cum ar fi la Cleanov², Vădastra și în alte părți s-au găsit asemenea dovezi, credem că cercetările viitoare vor duce, și în această parte a Olteniei la descoperirea uneltelor omului paleolitic.

În prezent putem spune că cele mai vechi izvoare arheologice de la Balta Verde sînt unelte microlitice descoperite pe «dealul Despanului», în care tradițiile mesolítico-microlitice sînt clare. Problema mesoliticului pe teritoriul Republicii Populare Romîne nu este încă rezolvată. Ceea ce se poate spune deocamdată despre puținele unelte microlitice de la Balta Verde este faptul că în ultimii ani s-au descoperit unelte microlitice în inventarul unor culturi neolitice timpurii, în asociere cu o ceramică, în a cărei pastă se găsesc pleavă și paie sfărâmate. Din lipsă de alte elemente sigure, noi datăm microlitele de pe «Dealul Despanului» în perioada neolitică timpurie. S-a arătat la capitolul respectiv că nu s-a mai găsit nici un alt obiect împreună cu aceste unelte microlitice.

Epoca neo-eneolitică este documentată prin puține descoperiri. Apele Dunării au distrus așezările comunităților tribale purtătoare ale culturilor Turdaș și Sălcuța. Pe valea Dunării, între Jiu și Porțile de Fier, se cunosc cîteva localități unde s-au descoperit elemente aparținînd culturii Turdaș. Cele mai apropiate au fost găsite pe Ostrovul Mare, Ostrovul Corbului și la Salcia³. Pe malul drept al Dunării, în fața așezărilor cu cultură Turdaș din Oltenia, se cunosc mai de mult descoperiri similare, care se atribuie culturii Vincea. Descoperiri mai puțin cunoscute, care fac parte din conținutul culturii Vincea-Turdaș, se găsesc în Muzeul Raional din T. Severin. Ele provin de la Virbița, de pe malul drept al Dunării⁴. În urma descoperirii culturii tribale din stratul I de la Verbicioara și după determinarea celorlalte culturi din perioada timpurie a neoliticului, cum sînt cultura Criș, Bolintineanu, Vădastra și Baia-Hamangia, este necesară o revizuire a vechilor păreri asupra culturii Turdaș. Pentru aceasta sînt necesare cercetări sistematice într-una din așezările cu cultură Turdaș. Descoperirile noastre de la Balta

¹ R. Popov, Peștera Mirizlivka, Sofia, 1933.

² Șantierul Verbicioara, «S.C.I.V.», III, 1952, p. 147.

³ D. Berciu, A p O., p. 23 și fig. 12 (harta). Descoperiri recente aparținînd culturii Turdaș s-au făcut la Rast, reg. Craiova «S.C.I.V.», II, 1, 1950, p. 267—277.

⁴ D. Berciu, Catalogul Muzeului Arheologic din T. Severin, în «Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R.», v. I, 1953, p. 593—595; tot de pe malul drept al Dunării, dar dintr-o epocă mai recentă, sînt și descoperirile de la Korbova, Kladova și Virbița Mare; ibidem, p. 590, 621, 622, 626, 628.

Verde sînt prea puține și sporadice ca să poată aduce vreo contribuție în rezolvarea problemei cronologiei relative a culturii Turdaș.

Destul de rare au fost și materialele referitoare la cultura Sălcuța, care este cultura reprezentativă a triburilor ce au locuit în Oltenia în perioada eneolitică și în perioada de trecere spre epoca bronzului. Din așezarea sălcuțeană de pe malul Dunării în dreptul locului numit « la morminți », au rămas doar marginile sale din spre est. Restul a fost distrus de apele Dunării. Pe baza materialului descoperit, care este caracteristic culturii Sălcuța, dar destul de sărac, nu se pot trage concluzii mai largi asupra acestei culturi. În produsele ceramice nu am descoperit nici un fragment care să aparțină ultimei faze a culturii Sălcuța (Sălcuța IV), însă este sigur că etapa Sălcuța IV, care face legătura cu epoca bronzului, se întîlnește în părțile de sud-vest ale Olteniei. Pe Dunăre, în sus, și anume pe Ostrovul Corbului, s-au descoperit fragmente ceramice tipice acestei etape ¹.

Cultura Coțofeni, a cărei economie are un pronunțat caracter păstoresc, este de asemenea slab reprezentată în descoperirile de pe teritoriul celor două sate. Totuși, puținele descoperiri ce aparțin acestei culturi, care datează de la începutul epocii bronzului, dovedesc că nu există, în regiunea de care ne ocupăm, nici o întrerupere în procesul de continuitate etnografică. Ultimele săpături din Oltenia, efectuate de șantierul Verbicioara, au adus date importante asupra problemei continuității, a legăturilor genetice între culturile neolitice și cultura Coțofeni de la începutul epocii bronzului ². Încă nu ni se înfățișează destul de limpede originea culturii Gîrla Mare (cultura cîmpurilor de urne), care este precedată de cultura Glina III, neîntîlnită încă pînă acum la Balta Verde și Gogoșu ³. Cu această ultimă cultură, care este răspîndită din valea Dunării pînă în regiunile de dealuri ale Olteniei ⁴, s-a pășit din plin în epoca bronzului.

În perioada mijlocie și tîrzie a acestei epoci, triburile din valea Dunării dezvoltă o cultură superioară, al cărei proces de formare nu-l cunoaștem încă. Este vorba de cultura tribală numită în mod convențional cultura cîmpurilor de urne din epoca bronzului, sau cultura Gîrla Mare. Descoperirile de la Balta Verde au adus prețioase precizări în ceea ce privește etapele de dezvoltare ale acestei culturi, care se eșalonează în timp pînă în zorile primei epoci a fierului. Materialele scoase din cîmpul de urne aparținînd acestei epoci dovedesc continuitatea între cultura epocii bronzului și aceea a fierului. Prin cîteva etape, deocamdată mai slab documentate, putem urmări dezvoltarea culturii primei epoci a fierului și trecerea ei într-o nouă cultură, aceea a celei de a doua epoci a fierului. În a doua parte a primei epoci a fierului s-a schimbat și ritul de înmormîntare. De la incinerare s-a trecut la înhumare, ca apoi, în a doua epocă a fierului, să se revină la incinerare, poate sub influența celților, care pătrunseseră în acea vreme în nord-vestul Balcanilor. Mormîntul de la Balta Verde, descoperit în apropiere de pîriul Blahnița, în al cărui inventar se află un vîrf de lance îndoit după un rit frecvent la celți, datează din perioada cînd la sudul Dunării se instalaseră uniunile de triburi ale celților, pătrunse în mod sporadic și la vest de Dunăre și pe ostroavele acestui fluviu. Se știe că, într-adevăr, obiceiul de a îndoii armele de fier ce se depuneau în mormintele luptătorilor este un obicei specific celtic. Nu este însă exclus ca acest rit să fi fost împrumutat și de populația locală, o dată cu procurarea armelor de factură celtică ⁵.

Materialele, datînd din perioada geto-dacă dinainte de cucerirea romană, sînt slab reprezentate în săpăturile noastre, dar ele fac dovada unei viețuiri continue a populației

¹ D. Berciu, op. cit., p. 591.

² Vezi și rezultatul săpăturilor de la Sălcuța, în manuscris (D. Berciu).

³ Cultura Glina III este documentată relativ bine în Oltenia; vezi D. Berciu, A p O., p. 97, fig. 105; « S.C.I.V. » (rapoartele șantierului Verbicioara).

⁴ D. Berciu, A p O., p. 47, fig. 105 (hartă).

⁵ În regiunile învecinate de Balta Verde se cunosc săbiile celtice de la T. Severin, Ostrovul Simian și Gîrla Mică; V. Părvan, « Dacia », 1, 1923, p. 236; D. Berciu, A p O., p. 209, fig. 258.

locale pe aceleași locuri. Nu lipsesc nici dovezile de cultură materială din secolele II-IV-lea e. n. Ele oglindesc de asemenea strânse raporturi cu populația din dreapta Dunării. În cursul cercetărilor de la Balta Verde și Gogoșu, colectivul șantierului a recuperat o serie de monede romane, datînd din secolul al II-lea pînă în secolul al IV-lea, care arată o circulație a monedei și după anul 271. De la sfîrșitul secolului al IV-lea datează și cele două fibule de bronz descoperite la Balta Verde.

Perioada dintre secolele VI-XII este cunoscută prin puține descoperiri. Moneda din timpul lui Justin II și al Sofiei, cele două morminte de incinerare de la « Grindul cu tunul », precum și cele cîteva fragmente ceramice ornamentate cu motive în formă de val, sînt dovezi certe ale unei locuiri continue, în cunoașterea căreia avem încă destule lacune.

Tezaurul monetar de la Gogoșu și obiectele de argint aurit sînt iarăși o dovadă a relațiilor dintre populația Țării Romînești și cea din statul medieval bulgar, în ultima jumătate a secolului al XIV-lea și poate primele decade ale secolului următor. În acea vreme turcii supuseseră cea mai mare parte a peninsulei Balcanice, iar în Țara Romînească se refugiau multe persoane care reușeau să scape de sub stăpînirea turcească.

În legătură cu istoria circulației monedelor în Țara Romînească în epoca feudală, raportul de față semnalează cele două monede feudale.

Descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu, referitoare la epoca bronzului și la prima epocă a fierului, merită o atenție deosebită, întrucît ele au ridicat mai multe probleme și au adus o contribuție însemnată la cunoașterea istoriei societății primitive din sud-vestul Olteniei. Triburile locale au dezvoltat aici, în epoca bronzului, cultura Gîrla Mare, în care domină cultivarea plantelor. Astfel se explică, în cea mai mare parte, dănuirea unor rămășițe ale matriarhatului oglindite în plastica antropomorfă a acestei culturi. Documentarea constă dintr-o serie întreagă de figurine feminine din lut ars, descoperite în așezări și mai ales în morminte. În stadiul actual al cercetărilor cu privire la cultura Gîrla Mare, se știe că purtătorii acestei culturi au viețuit în valea Dunării, între Corabia și Orșova, locuind de preferință în ținuturile mai apropiate de Dunăre, dar au pătruns și în interiorul provinciei. Față de ceea ce se știa în 1939, cînd semnaam numai 12 localități cu resturi materiale din timpul culturii Gîrla Mare, localități care se înșirau de-a lungul malului stîng al Dunării¹, cunoașterea răspîndirii acestei culturi s-a îmbogățit azi cu noi date, care arată că triburile purtătoare ale culturii Gîrla Mare au pătruns pînă departe în interiorul Olteniei, unde au venit în contact cu comunitățile tribale purtătoare ale culturii Verbicioara III. Între aceste comunități au avut loc înfrîuriri reciproce. La vechile localități² trebuie să adăugăm altele și anume Turnu-Severin³, Gogoșu⁴, Orodel, Verbicioara, Verbița, Sălcuța⁵, Orlea și Dăbuleni⁶. Prin aceste localități se extindea răspîndirea geografică a acestei culturi la est de Jiu, pînă în apropiere de Corabia, iar în nord pînă în regiunea de contact dintre cîmpie și dealuri. Pe malul drept al Dunării se cunosc descoperiri de tip Gîrla Mare în R. P. Bulgaria, la Kutovo, la nord de Vidin unde se află un cîmp de urne, de unde provin fragmente ceramice caracteristice culturii de care vorbim.⁷ Mai la vest, tot pe malul drept al Dunării, în fața așezărilor Gîrla-Mare, cuprinse în sectorul

¹ D. Berciu, A p O., p. 105, fig. 112.

² Ibidem.

³ Materiale, I, 1953, p. 592 (D. Berciu).

⁴ Ibidem, p. 648.

⁵ Cercetările colectivului șantierului Verbicioara (1949—1951 și 1955); responsabil D. Berciu.

⁶ D. Berciu, Noi descoperiri preistorice în jud. Romanați; extras din « Arhivele Olteniei », v. XXI, fasc. 119—124, 1942; același, Un cîmp de urne în jud. Romanați, extras din « Arhivele Olteniei », nr. 125—130, 1943.

⁷ A.D. Cilinghirov, Descoperirile preistorice de pe malul Dunării, dintre Timok și Vit, în « Izvestia na bilgarskoto archeologhicesko drujestvo », II, 1911, Sofia 1912, p. 147—174.

Turnu-Severin — Ostrovul Corbului, se cunosc descoperirile de la Kladova, Vîrbica și Korbovo. Din Banat s-au publicat mai de mult vase, fragmente ceramice, idoli de lut, securi în miniatură de lut (obiecte de cult) și pintadere de lut ars.¹ În apropiere de Vîrșet se află cîmpul de urne din această localitate și cel de la Vattina², de unde au ieșit la iveală vase și alte obiecte de lut, foarte asemănătoare cu cele din cîmpul de urne de la Balta Verde și Ostrovul Mare. Amintim de asemenea și binecunoscutele descoperiri de la Klicevač³, Dobovač⁴, precum și pe cea de la Szeremle (R. P. Ungaria)⁵ și Lovasberény⁶.

Culturile din epoca mijlocie și târzie a bronzului, care se întind de la marele cot al Dunării panonice pînă la est de Jiu, de o parte și de cealaltă a Dunării, deși sînt înrudite între ele, prezintă totuși particularități locale. Aceste particularități se datoresc pe de o parte condițiilor naturale și istorice concrete, în care s-au dezvoltat grupările tribale respective, iar pe de altă parte înrîuririlor reciproce dintre diferitele grupe și influențelor dinafară. Grupa Gîrla Mare, care se găsește în partea de est a acestui mare complex cultural-istoric, este strîns legată de grupa Vattina-Vîrșet. În stadiul actual al cercetărilor nu putem sesiza în mod clar procesul de apariție al acestor grupe, dar este cert că, atît în aria de răspîndire a grupei Vattina-Vîrșet⁷, cît și în Oltenia sudică și sud-vestică, se află elemente mai vechi, pe baza cărora s-a putut forma cultura cîmpurilor de urne⁸. Pe de altă parte, asupra comunităților tribale, care sînt creatoarele culturii celor două grupe amintite, s-a exercitat o puternică influență dinspre sud, din lumea miceniană. Această influență se manifestă în diferitele forme de cultură materială și unele fenomene de suprastructură. Legăturile intertribale în direcția nord-sud și invers se realizau îndeosebi pe valea Moravei și a Vardarului. Noile cercetări arată însă și o puternică mișcare spre Sud în epoca «invaziilor» doriene.

Conținutul culturii Gîrla Mare nu este însă bine studiat. Ne lipsește pînă acum o lucrare de generalizare, în felul unei monografii, care să înfățișeze toate izvoarele arheologice cunoscute și observațiile făcute în timpul cercetărilor. Unele descoperiri importante, ca cele de la Cîrna, nu au fost încă publicate⁹. Pe de altă parte, nici săpături nu s-au efectuat într-o așezare cu atare cultură. Toate acestea constituie piedici în cunoașterea istoriei triburilor cu cultură Gîrla Mare din ultimele secole ale celei dintîi jumătăți a mileniului al II-lea î. e. n. și din a doua jumătate a acestui mileniu. Multe materiale provin din descoperiri întîmplătoare, pentru care lipsesc condițiile de găsire. Altele provin din sondaje și săpături de scurtă durată, efectuate în trecut.

Pînă în prezent, în Oltenia și în regiunea învecinată la sud de Dunăre, s-au descoperit puține așezări din această vreme și acelea în cea mai mare parte distruse de apele Dunării, cum este cazul cu așezarea de la «morminți», de la Balta Verde. Majoritatea materialului a fost adunat de pe plaja Dunării, spălat și ros de ape. Rareori s-a putut determina prezența vreunei gropi în care s-au descoperit fragmente ceramice, oase de animale, cărbuni și cenușă, care arătau că o atare groapă stă în legătură cu

¹ M. Wosinsky, *Die inkrustierte Keramik*, Berlin, 1904, pl. C, 2-4. pl. CI — CIII. Alte vase se află în Muzeul din Orșova. Vezi pentru figurine și «*Archeol. Ért.*», XXIV, p. 213, 216-217.

² Ibidem, pl. LXXXI—LXXXVIII.

³ Ibidem, pl. CIV—CVII.

⁴ Ibidem, pl. XCIII—XCVI, 1; pl. XCVII—C, 1.

⁵ Ibidem, pl. LXVIII—LXIX.

⁶ V. Gordon Childe, *The Danube in Prehistory*, Oxford, 1929, p. 278 și urm. Lovasberény este o fază mai timpurie a marii grupe în care se încadrează și grupa din Oltenia. Ea are materiale ceramice care oferă analogii și cu cultura Verbicioara III.

⁷ Materiale în Muzeul din Pančevo și Vîrșet.

⁸ Cultura Gîrla Mare se naște ca și Vattina-Vîrșet pe fondul marelui complex Moșrin Pančevo-Verbicioara III (VI). D. B.

⁹ Săpăturile au fost reluate de Vl. Dumitrescu în 1955. Pentru cercetările din 1942: același, în «Raport asupra activității științifice a Muzeului național de antichități în anii 1942 și 1943», București 1944, p. 38-43; Vl. Dumitrescu și C. Nicolăescu Plopșor, Statuetele din epoca bronzului descoperite în necropola din Cîrna-Doli, 1944.

locuințele aglomerării tribale respective. Rareori s-a găsit vreo unealtă de silex sau de piatră. În cuprinsul așezărilor cunoscute de la Balta Verde, Ostrovul Mare, Ostrovul Corbului, Hinova, Turnu-Severin și Gîrla Mare, stratul de cultură este de obicei subțire și destul de sărac. Doar la Gîrla Mare s-a constatat prezența unui strat conținînd într-o măsură mai mare urme de viațuire mai intensă. Dar nici acolo nu s-au întreprins cercetări mai ample. Așa încît în prezent ne găsim în situația de a nu putea să facem precizări asupra tipului de așezare cu cultură Gîrla Mare și nici asupra felului de construcție a locuințelor. Cel mult se poate spune că grupările tribale din vremea acestei culturi se așezau pe boturi de deal sau pe terasele mai înalte, care prezentau condiții favorabile pentru apărarea împotriva atacurilor altor triburi. Al treilea tip de așezare cuprinde pe cele din imediata vecinătate a malului Dunării.

Locuințele erau făcute, desigur, la suprafața solului. Puținele bucăți de chirpic, care poartă urme de nuiiele și de pari subțiri, arată că în această vreme se locuia în general în colibe construite mai mult din material lemnos, așa cum se constată în alte culturi din aceeași epocă.

Unelte erau din silex, piatră, corn și bronz. Bronzul este însă rar în cultura Gîrla Mare, deși ea se dezvoltă într-o vreme cînd alte grupări tribale, ca acelea din Transilvania, aveau numeroase unelte de muncă, arme și podoabe din bronz. În săpăturile de la Balta Verde s-au descoperit, în urna nr. 1, mormîntul 17—18, fragmente de podoabe de bronz. În urnele din necropola de la Cîrna s-au găsit de asemenea fragmente de obiecte de bronz. În ambele cazuri, aceste fragmente erau în proastă stare de conservare, întrucît obiectele, care erau proprietate personală, se ardeau pe rugul funerar împreună cu cadavrul. În cîmpul de urne de la Ostrovul Mare s-au descoperit unele obiecte de bronz, dar nu posedăm observații clare asupra condițiilor descoperirii lor. Desigur că o bună parte din obiectele de bronz, care provin din descoperiri izolate de pe teritoriul grupei Gîrla Mare și datînd din epoca mijlocie și tîrzie a bronzului, aparțin probabil acestei culturi. Un studiu amănunțit al unor atare obiecte ar putea duce la o încadrare cultural-istorică a unei serii întregi de descoperiri întîmplătoare.

Cele mai numeroase produse ale culturii Gîrla Mare sînt vasele de lut. Ceramica este indiciul cel mai prețios al acestei culturi, considerată ca expresia unei diferențieri regionale a comunităților tribale dintr-o anumită epocă a istoriei societății primitive. Ceramica provine aproape în întregime din cimitire. Ea cuprinde un foarte mare număr de forme de vase, care aveau întrebuințări felurite, dar majoritatea lor erau vase de cult. Din acest punct de vedere, vasele din cimitirele epocii, oricît de numeroase și variate ar fi ele, nu pot să ne prilejuiască decît o cunoaștere unilaterală a ceramicii culturii Gîrla Mare, întrucît în cîmpurile de urne lipsesc vasele de uz comun, folosite în viața de toate zilele. Păstrarea și depunerea în morminte a celor mai frumoase vase dovedește că în epoca respectivă se acorda o deosebită atenție cultului morților.

Vasul principal dintr-un mormînt era urna funerară, așa cum a reieșit din prezentarea mormintelor de la Balta Verde. Alături de urnă se așezau vase secundare, figurine de lut ars și alte obiecte, cum erau măsuțele de cult. Numărul și importanța lor, din punctul de vedere al tehnicii și decorului, stătea în directă legătură cu starea materială a celui îngropat. În inventarul mormintelor de la Balta Verde se oglindește în mod concret o diferențiere socială. Aceasta este o importantă concluzie care s-a putut trage și pe baza descoperirilor din 1949 și 1950 de la Balta Verde, cît și a altora din trecut. Uneori au fost descoperite urne fără ornamente și lucrate grosolan. În alte cazuri, oasele incinerate ale mortului s-au depus direct pe nisip, fără urnă. Iar alături de aceste morminte se întîlnesc altele de o rară bogăție. În perioada culturii Gîrla Mare, orînduirea comunei primitive începuse să se destrame. Patriarhatul se consolidase de mult, iar în sinul societății gentilicopatriarhale se petreceau transformări, care duceau spre democrația militară. O dată cu

inventarea bronzului, procesul de dezvoltare a comunităților gentilico-patriarhale s-a accelerat.

Cele mai frecvente sînt urnele cu corpul bombat și de tipul cu « etaj ». Acestea din urmă sînt înrudite cu forme similare din cultura Monteoru, care au însă fundul ascuțit. Faptul a fost observat și de alți cercetători. El se explică prin relațiile inter-tribale dintre diferitele grupe sau uniuni de triburi de pe teritoriul țării noastre.

Ceramica din cîmpul de urne de la Balta Verde prezintă multe asemănări și cu alte culturi din țara noastră și din ținuturile învecinate. Atît în forme cît și în decor, vasele, securile votive și plastica antropomorfă, oglindesc o influență puternică din lumea miceniană, care se afla la un nivel cultural superior triburilor de la Dunărea de mijloc și care cunoștea — așa cum a arătat știința sovietică — o formă timpurie a sclavagismului.

În motivele decorative ale vaselor de lut sînt elemente care dovedesc o strînsă legătură cu metalurgia bronzului în plină dezvoltare în acea vreme. Unele motive decorative se întîlnesc pe obiectele de bronz. Altele reproduc, fără îndoială, cusăturile vremii.

Rezultatele săpăturilor din cîmpul de urne din epoca bronzului de la Balta Verde sînt importante nu numai prin bogăția materialului descoperit, care va putea fi folosit în studiile de generalizare, ci și prin aceea că pentru prima oară se publică la noi întreg inventarul unei necropole aparținînd culturii Gîrla Mare, cu toate observațiile necesare. În al doilea rînd, aceste cercetări au putut preciza în mod sigur două faze importante în dezvoltarea culturii Gîrla Mare, ceea ce constituie prima încercare de periodizare a unei atare culturi, iar, în al treilea rînd, cu ajutorul podoabelor întregi și fragmentare găsite în urne, se poate ajunge și la o cronologie generală mai precisă a fazelor documentate la Balta Verde și la fixarea în timp a raporturilor comunităților culturii Gîrla Mare cu alte comunități.

Cu toate că pe teritoriul Olteniei s-au mai săpat încă două cîmpuri de urne aparținînd culturii Gîrla Mare (Ostrovul Mare)¹ și Cîrna,² rezultatele lor nu au fost încă publicate. Întinderea acestor necropole este mai mare decît cîmpul de urne de la Balta Verde care, precum s-a arătat, a fost în bună parte distrus de dunele de nisip.

Sprijinindu-ne pe studiul ceramicii, dar mai ales pe observațiile stratigrafice făcute în cursul săpăturilor de la Balta Verde, am ajuns la constatarea că există o serie de morminte mai vechi, care au fost distruse sau deranjate de altele mai noi. Poziția de cronologie relativă a acestor două grupe de morminte oglindește succesiunea lor în timp, în sensul că ultima grupă reprezintă o fază mai recentă față de prima.

Faza mai veche de la Balta Verde are un inventar ceramic alcătuit din urne funerare cu corpul bombat și gîtul trompetiform. Ornamentarea acestei faze constă în general din șiruri de semicercuri alăturate, din grupuri de cercuri concentrice imprimate, din frînturi de spirale adesea în forma literei S, cu capetele îmbucate și din linii alcătuite din împunsături succesive. Figurinele feminine ale acestei faze sînt frumos ornamentate. Acestei faze îi aparțin și podoabele descoperite în urna nr. 1 din mormîntul 17—18.

Faza mai nouă, ale cărei urne funerare deranjează în cîteva cazuri urnele din prima fază, este caracterizată prin urne asemănătoare celor din faza veche. Față de bogăția variantelor urnelor din faza mai veche, faza mai nouă cunoaște forme mai uniforme. Urnele au pe maxima lor rotunjime doar o dungă în relief sau grupuri de caneluri. Toate urnele au torți. Vasele secundare au în general forma urnelor, de care se deosebesc doar prin dimensiuni. Figurinele păstrează de asemenea forma celor din faza precedentă dar, în genere, nu mai sînt ornamentate.

¹ Materialul provenit din acest cîmp de urne a fost tipărit de Academia R.P.R., în « Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R. », v. I, 1953, p. 592 și urm. (D. Berciu). Săpăturile au fost făcute de Al. Bărcăcilă și Dinu Rosetti.

² De către Vl. Dumitrescu.

Vasele de la Ostrovul Mare au forme similare celor de la Balta Verde, dar se găsesc acolo vase pe care nu le-am întâlnit la Balta Verde, mai ales în ceea ce privește ornamentarea. La Ostrovul Mare¹ ca și la Cîrna și Gîrla Mare, există o serie de vase și fragmente ornamentate cu motive geometrice, cum ar fi, de pildă, meandrul — care lipsește la Balta Verde. Aceasta ne îndreptățește să postulăm, deocamdată ca ipoteză de lucru, existența unei noi faze, care în timp, ar urma primei faze. Oricum, seria urnelor cu «etaj» este mai veche decît urnele piriforme (în formă de pară, cu corpul foarte bombat).

Cronologia relativă a culturii Gîrla Mare, în raport cu celelalte culturi ale epocii bronzului din Oltenia, nu este încă pe deplin lămurită. În cuprinsul așezărilor de la Gîrla Mare și de la Ostrovul Corbului, s-a constatat că stratul cu cultura Gîrla Mare urmează după depunerile culturii Gîrla III, aceasta fiind o cultură caracteristică aglomerărilor tribale de pe teritoriul R.P.R., care au trăit aici în perioada timpurie a bronzului. Din această constatare rezultă că purtătorii culturii Gîrla Mare și-au dezvoltat cultura lor începînd din perioada mijlocie a bronzului, aproximativ pe la 1600 î.e.n. E drept că în prezent nu avem încă documentată la Balta Verde și în alte localități cu cultură Gîrla Mare, perioada ei timpurie, în care să se oglindească procesul de formare al unei atare culturi. Fazele de care a fost vorba oglindesc perioada în care această cultură este constituită și în plină dezvoltare.

În ultimii ani, și anume după săpăturile din 1949—1951 planificate de către Academia R.P.R., s-a determinat conținutul și răspîndirea unei noi culturi a epocii bronzului, numită, în mod convențional, cultura Verbicioara III, după stratul III din așezările de pe teritoriul satului cu același nume, din raionul Plenița. Aria de răspîndire a acestei culturi nu este fixată definitiv. Cercetările viitoare vor aduce noi descoperiri. Deocamdată știm că această cultură se întinde, nu numai în raionul Plenița (Verbița, Verbicioara, Orodel, Sălcuța), ci și spre Dunăre, la Coșoveni și Almăj (reg. Craiova) și probabil spre Plosca, pe Dunăre cît și la Gogoșu. La Verbița s-au descoperit fragmente ceramice și un fragment de idol, tipice culturii Gîrla Mare. De asemenea s-au găsit produse ceramice și fragmente de figurine, caracteristice culturii de care ne ocupăm la Orodel ca și la Sălcuța și Verbicioara. În această din urmă localitate, produsele Gîrla Mare apar în nivelul superior al stratului culturii Verbicioara III. Aceasta înseamnă că după cultura Verbicioara III—într-o anumită etapă a evoluției ei —, a urmat cultura Gîrla Mare. Între ele au existat legături genetice (v. mai sus D. B.); p. 469, nota 8.

Cît privește problema cronologiei absolute sau generale a culturii Gîrla Mare, aceasta rămîne încă o problemă dificilă. Săpăturile de la Balta Verde au adus, în 1951, un element care este interesant și din punct de vedere cronologic. Este vorba de bucla de păr din sîrmă de bronz cu secțiunea rombică (fig. 39,1) și de fragmentul unei alte bucle, din sîrmă similară (fig. 39,4). Cum ele au fost găsite în aceeași urnă, se înțelege că au fost contemporane între ele și contemporane cu urna funerară. Astfel de podoabe, de o formă mai simplă, ovală, și făcute din sîrmă cu secțiunea rombică, apar într-o perioadă mai veche a seriei unor atare podoabe de păr.

Ele formează un element inventaric important în cultura Unětice din R.P. Cehoslovacia². Cultura Unětice datează din perioada timpurie a bronzului. Sfîrșitul său are loc între 1600—1500 î.e.n. Această constatare ne ajută să datăm prima fază a culturii Gîrla Mare de la Balta Verde, reprezentată prin urna nr. 1. din mormîntul 17—18 și de buclele aminate, aproximativ în secolele XVI—XV î.e.n.³

¹ D. Berciu, A p O., p. 112, fig. 131.

² J. Schráníl, Die Vorgeschichte Böhmens u. Mährens, Berlin-Leipzig, 1928, p. 102, pl. XXII, 29 și 30.

³ Ținînd seama și de observațiile mai recente asupra cronologiei generale a epocii bronzului din aceste părți ale Europei (D. B.).

În perioada culturii Gîrla Mare, forțele de producție s-au dezvoltat mereu. Procesul acestei dezvoltări se oglindește în monumentele arheologice ale acestei culturi. Cultivarea plantelor s-a îmbunătățit. Au apărut unelte agricole noi, cum au fost brăzdarul din lemn și corn de cerb, reprezentat și de cel din cultura Verbicioara III. Creșterea vitelor s-a intensificat. În unele morminte săpate la Ostrovul Corbului s-au găsit oase de păsări. Aceasta înseamnă că în epoca aceea se creșteau și păsări.

Marea bogăție a vaselor de lut și a decorațiunii acestora dovedesc că olăritul era foarte dezvoltat și că se petrecuse o diviziune a muncii între olărit și celelalte ramuri de producție.

Potrivit dezvoltării forțelor de producție s-au petrecut transformări în baza economică a comunităților culturii Gîrla Mare. În toată epoca acestei culturi a existat o organizare bazată pe ginta patriarhală, care se găsea într-un permanent proces de transformare. Prezența figurinelor feminine este o dovadă a dăinuirii unor rămășițe din epoca matriarhatului și a legăturilor cu lumea miceniană, unde femeia juca încă un rol în practicile religioase și în societate.

Figurinele feminine s-au descoperit în morminte și în așezări. Depunerea lor în morminte, alături de rămășițele defunctului, arată că de atare figurine, considerate și ca reprezentări ale unei divinități feminine, se legau anumite credințe religioase.

Morții se incinerau. Cadavrul era așezat pe rugul funerar împreună cu toate podoabele personale. Resturile de oase incinerate și podoabele erau așezate în urne funerare, care se îngropau apoi în cimitirul comunității. Alături de urne se depuneau vasele adiacente sau secundare, precum și figurinile feminine. Acestea erau așezate cu fața la apus, după un rit în legătură cu cultul soarelui. Urna era acoperită cu o strachină-capac, de obicei frumos împodobită. În funcție de starea materială și socială a celui decedat, se depuneau două figurine și mai multe vase. Urnele erau îngropate, așa după cum s-a constatat la Balta Verde, în șiruri relativ regulate. Este de presupus că locul urnelor era indicat printr-un semn oarecare sau că ele nu erau îngropate în întregime în pământ. Numai așa se poate explica gruparea mormintelor și așezarea lor relativ regulată. Cu timpul, semnele, care foarte probabil erau de lemn, se distrugau sau dispăreau și în cazul acesta mormintele mai noi se făceau deasupra celor vechi.

Din studiul figurinelor se pot trage și unele concluzii în legătură cu îmbrăcămintea femeilor din epoca respectivă. Capul figurinelor, în general este redat schematic sau este rupt din vechime. O stilizare schematică a figurii omenești am întâlnit-o și pe vasul funerar nr. 14 din mormîntul 17—18 (fig. 33). Unele figurine sînt neornamentate. Altele însă sînt încărcate de ornamente (fig. 20,3 și fig. 29), acestea fiind, după cît se pare, mai recente decît cele ornamentate. Decorul figurinelor reprezintă transpunerea în plastică a cusăturilor și decorațiunii hainelor feminine. Costumul feminin nu era simplu. Femeile purtau la gît podoabe, în special coliere sau pandantive, destul de complicate. Femeile aveau un decolteu larg deschis. Așa cum se poate vedea la figurina din mormîntul 14 (fig. 20,3), femeile umblau cu sîinii descoperiți, avînd o bluză larg deschisă în față. Marginea bluzei era decorată cu ornamente felurite. În jurul gîtului purtau un colier, de care atîrnau diferite pandantive. Mijlocul era strîns cu o centură lată și frumos ornamentată, ale cărei capete se prindeau la spate cu cataramă sau cu un șnur. Partea inferioară a corpului era acoperită cu o rochie în formă de clopot, care era împodobită cu broderii foarte bogate (a se vedea de pildă fig. 29). Părul cădea pe spate în cozi, care erau desfăcute la capete în trei coșe (fig. 20,3). Încă mai de mult s-a arătat de către unii cercetători că figurinele, făcînd parte din inventarul culturii cîmpurilor de urne din epoca bronzului, căreia îi aparțin și figurinele de la Balta Verde, oglindesc o vădită influență sudică. Rochii în formă de clopot se cunoșteau pe teritoriul patriei noastre încă din perioada culturii Gumelnița

(a se vedea exemplarul de la Pietrele, raionul Giurgiu), și Sălcuța din Oltenia. Evident că datorită relațiilor intertribale cu sudul, au pătruns la triburile din valea Dunării mijlocii unele influențe în legătură cu îmbrăcămintea și podoabele. O atare influență o vedem în special în răspîndirea decolteului, pe care îl cunoaștem deopotrivă în cultura cretană și în cea miceniană. Figurinele «en cloche» din complexe în felul celui de la Gîrla Mare par a fi mai vechi decît cele din sud¹, ele documentînd o mișcare de la nord spre sud.

★

Descoperirile efectuate în cîmpul de urne din prima epocă a fierului reprezintă o verigă importantă în documentarea continuității cultural-istorice în regiunea de care ne ocupăm. Ele dovedesc că în acele locuri a fost o viață continuă care nu s-a întrerupt în perioada de trecere de la epoca bronzului la aceea a fierului. Inventarul funerar al mormintelor este într-adevăr sărac, el constînd mai mult din ceramică. Tehnica, forma și ornamentele vaselor însă oglindesc laolaltă o dezvoltare care se bazează pe cultura locală Gîrla Mare. Forma curentă a urnelor funerare este cea bitronconică. Ea se dezvoltă din urnele epocii precedente. În locul torșilor de pe urnele din faza mai tîrzie a culturii Gîrla Mare, apar acum apucători fixate pe zona de maximă rotunjime a corpului vasului. Ele sînt late și ușor rotunjite pe margini. Apucătorile sînt în general cîte două, așezate una în fața celeilalte. În faza mai veche a evoluției urnelor din această vreme, ele au o zonă de maximă rotunjime de o formă bombată, iar apucătorile sînt de o parte și de cealaltă a acestor rotunjimi. Apucătorile sînt mai elegante și de obicei mai ascuțite. Pentru faza veche sînt caracteristice urnele din mormîntul 3 (fig. 5,1) și din mormîntul 19 (fig. 9). Acest fel de distribuire a apucătorilor amintește pe acela al cînilor din faza tîrzie a culturii Gîrla Mare. Pe urna nr. 1 din mormîntul 16 din epoca bronzului, am întîlnit astfel de apucători țuguiate.

În faza de tranziție găsim urne care au partea superioară mai îngustă și zona de maximă rotunjime mai puțin bombată și cu apucători oblice așezate numai pe partea inferioară a vasului. O formă caracteristică acestei faze este urna din mormîntul 8. Urnele aparținînd seriei de urne bitronconice, fără o zonă intermediară de maximă rotunjime bombată, aparțin fazei tîrzii. Cele două jumătăți ale vasului se întîlnesc pe o linie, formînd un unghi obtuz, ca de pildă urna din mormîntul 9.

Apar de asemenea și urne cu gîtul destul de strîmt și cu gurguie verticale așezate pe jumătatea superioară a vasului, cum este urna din mormîntul 17 și 18.

Urnele din cîmpul de urne din prima epocă a fierului sînt în general fără ornamente. Suprafața vasului este însă puternic lustruită și acest lustru ținea loc de ornament. Întîlnim totuși la unele exemplare un decor format din caneluri înguste, care formează arcade sau caneluri late (fațete). Asemenea caneluri-fațete se întîlniseră pe urne și alte vase din cultura Gîrla Mare.

Urnele de care ne ocupăm derivă din cele din epoca bronzului. În tehnica și decorațiunea lor se surprinde de asemenea această legătură genetică.

Urnele erau acoperite cu străchini-capace, continuîndu-se astfel obiceiul întîlnit în epoca precedentă. Și în forma acestor capace găsim oglindirea procesului de trecere de la epoca bronzului la epoca fierului. Este suficient în această privință să arătăm că vasul capac nr. 2 din mormîntul 7 (I) derivă direct din străchinile-capace ale culturii Gîrla Mare, pe care le-am întîlnit în cîmpul de urne de la Balta Verde și în toate celelalte necropole din aceeași vreme. Profilul acestui capac, toartele, decorul în arcade și caneluri oblice și paralele, tehnica lutului și tratarea suprafeței vasului, toate acestea sînt o dovadă de continuitate între cultura primei epoci a fierului din regiune și aceea a epocii bronzului.

¹ Vl. Milojević, Die dorische Wanderung im Lichte der vorgeschichtlichen Funde, in Archäologischer Anzeiger, Beitr. zum Jahrbuch des Arch. Instituts, I-IV, 1948-1949, p. 13 și urm.

lui, în sensul unei dezvoltări a celei din urmă. O altă formă de vas, care este un nou element de legătură genetică între cele două culturi, deci și între comunitățile omenești ce le-au creat, este strachina-capac, cu buza arcuită spre interior, de o formă bitronconică, avînd sau nu apucători oblice și caneluri pe umăr. Aceasta este forma în general răspîdită în epoca fierului. Prototipul acestei forme îl găsim în străchinile funerare și de uz comun din cultura Gîrla Mare. În mormîntul 17—18, de pildă, s-a descoperit strachina nr. 7 (fig. 27,3 = fig. 31,2). În alte cîmpuri de urne din epoca bronzului, ca la Ostrovul Mare, au fost descoperite străchini cu umărul arcuit, avînd pe acest umăr torți mici, care de fapt nu mai pot servi ca torți propriu-zise. Ele vor dispărea și în locul lor apar apucătorile caracteristice străchinilor din prima epocă a fierului. Se constată de asemenea în tehnica lutului străchinilor din al doilea cîmp de urne de la Balta-Verde o legătură ce duce spre vasele epocii bronzului. Vasele au în spărtură o culoare neagră, iar în exterior strate de culoare castanie, cu nuanțe din ce în ce mai deschise, culoare care se va generaliza în prima epocă a fierului.

Vase cu două torți supraîncălate, în felul celui descoperit în mormîntul XLVII (vas nr. 7, fig. 26,2) au fost găsite și în mormintele în tumuli de la Telești, nu departe de Tismana (fig. 190).

Cît privește cronologia relativă a acestui cîmp de urne, este clar că el este ulterior cîmpului de urne Gîrla Mare. Unele morminte din prima epocă a fierului au distrus pe cele din epoca bronzului, sau urnele au fost îngropate alături de cele vechi. Din acest punct de vedere trebuie subliniată și constatarea că în locul zis « la morminți » există și o continuitate în ceea ce privește folosirea aceluiași loc drept cimitir de către comunitățile care au viețuit un lung răstimp din istoria societății primitive pe aceleași locuri. În perioada ce a urmat cîmpului de urne din prima epocă a fierului, se vor ridica movile funerare în apropierea vechii necropole și chiar, parțial, peste vechea necropolă.

Veriga de legătură dintre cîmpul de urne din prima epocă a fierului și necropolele tumulare de inhumație o constituie seria de produse ceramice reprezentată prin marea urnă funerară descoperită în apropierea pîrului Blahnița (fig. 51). Forma și ornamentarea prin grupe de caneluri sînt deosebite și evolute față de vasele funerare din cîmpul de urne de la « morminți ».

Atît în cursul săpăturilor cît și în urma studiului tipologic, a reieșit clar că între cîmpul de urne și tumulii funerari de pe teritoriul Balta Verde există o strînsă legătură. Faza mormintelor în movilă este mai recentă față de aceea a cîmpului de urne. O atare diferență de timp se oglindește în produsele ceramice, care arată de asemenea că vasele din movile s-au dezvoltat pe baza celor din cîmpul de urne. În această privință tehnica și forma străchinilor sînt concludente. Străchinile-capace din cîmpul de urne sînt folosite în movilele cu morminte de inhumație drept străchini funerare, în care se depuneau mîncăruri, potrivit practicilor de cult ale epocii. Străchinile capace sînt lucrate cu mai multă grijă. Stratul fin de la suprafața lor (slipul) este negru-cenușiu, asemănător cu cel al străchinilor din așezările primei epoci a fierului. Nuanțele castanii ale slipului sînt mai puțin pronunțate față de nuanțele slipului străchinilor funerare din movile. Încă din cercetările făcute în 1932 de I. Nestor și D. Berciuc pe Ostrovul Mare, s-a determinat la locul numit « Pichetul ars » o specie ceramică din prima epocă a fierului, care corespunde în timp perioadei reprezentată de așezările de la Balta-Verde și de cîmpul de urne de care este vorba aici. Fazei « Pichetul ars » îi urmează imediat și pe baza ei, faza mormintelor în tumuli de la Balta Verde.

Din punct de vedere cronologic, cîmpul de urne de la Balta Verde se datează în perioada mai timpurie a culturii primei epoci a fierului, după ce aceasta a fost definitiv formată ca o cultură caracteristică epocii fierului. În stadiul actual al cercetărilor lipsește documentarea referitoare la perioada ultimă a culturii Gîrla Mare și de trecere

la cultura epocii fierului, așa cum ne-au lipsit de altfel și dovezi asupra perioadei de formare a culturii Gîrla Mare¹. Problema originii culturii Gîrla-Mare și aceea a transformării ei într-o cultură a fierului, în urma unor modificări profunde și generale petrecute în sinul comunității locale pe la începutul mileniului I î.e.n. rămîn probleme de rezolvat. Nu există însă nici o îndoială că firul dezvoltării nu a fost întrerupt între cele două culturi. Există jaloane suficiente, în special în domeniul produselor ceramice, care oglindesc acest proces de dezvoltare locală a triburilor din regiunea Balta Verde-Gogoșu-Ostrovul Mare².

Înainte de a încheia observațiile asupra acestei perioade, mai amintim că în cîmpul de urne de care ne ocupăm au apărut și unele elemente de cultură materială care aparțin fazei de sfîrșit a culturii de trecere de la prima epocă a fierului la a doua epocă a fierului. În categoria aceasta semnalăm deocamdată urna funerară în formă de clopot cu apucători late, aplicate pe partea inferioară și corpul puțin arcuit³. Un exemplar similar s-a descoperit la Hotărani, în partea de sud-est a Olteniei⁴.

★

Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu au dat rezultate importante pentru cunoașterea perioadei de sfîrșit a primei epoci a fierului și de început a celei de a doua epoci a fierului. Această perioadă o cunoaștem azi prin studiul mormintelor tumulare de la Balta Verde, al necropolelor de la Gogoșu și al unui cîmp de urne din perioada de tranziție spre a doua epocă a fierului. Pe izlazul satelor Balta Verde și Gogoșu se găsesc o serie de cimitire, care se suprapun. Pînă acum însă, nu s-a constatat o atare suprapunere între seria mormintelor tumulare de la Balta Verde și necropola cu movile de la Gogoșu, deși există elemente de legătură între ele.

Mormintele în tumuli ridică mai multe probleme.

O problemă importantă este aceea a așezării în care au locuit oamenii îngropați în necropole. Cea mai mare parte din izlazul celor două sate este o regiune de luncă inundabilă, unde se întind acum grupurile de movile. Deci, așezarea nu a putut fi în niciun caz acolo. Resturi mai numeroase de ceramică din prima epocă a fierului se găsesc la sud-est de punctul numit « la Schelă », pe malul Dunării, pe o porțiune de teren mai înaltă decît restul luncii. Deoarece pe același loc există și resturi mai vechi de așezare din epoca neolitică, bănuim că tot acolo a fost și așezarea din prima epocă a fierului, dar aceasta, ca și cea din epoca neolitică, a fost distrusă de apele fluviului. Lîngă acest loc se află grupurile de movile funerare de pe teritoriul satului Balta Verde.

Încă de la încheierea campaniei de săpături din anul 1949, D. Berciu făcuse observația că, în cuprinsul necropolei de la Balta Verde, există trei categorii de movile, și anume: a) movile cu morminte simple; b) movile avînd în mantaua lor o suprafață de pietre de o formă aproximativ circulară; cu dimensiuni apropiate de acelea ale movilei; c) movile în care se găsesc morminte simple (fără piatră) și morminte cu suprafață de piatră sau grămadă de pietre.

Evident, între cele trei categorii de movile există o diferență în timp. Periodizarea mormintelor care ne interesează îndeosebi se poate face numai prin analiza fiecărei grupe de morminte în parte. Categoria mormintelor cu suprafețe mari de pietre desigur că acoperă și morminte simple, fără pietre. În cîteva cazuri, peste scheletele din mormintele simple s-au suprapus marginile grămezilor de pietre a celorlalte morminte. Astfel ajungem la o primă precizare: mormintele fără pietre sînt mai vechi decît mormintele cu grămadă de pietre. Pînă în momentul de față, nu este tocmai clară poziția cronologică a movilelor cu suprafețe mari de pietre.

¹ Pînă la descoperirea culturii Verbicioara III (VI) în Oltenia. D. B.

² Reproducăm fragmente ceramice din prima epocă a fierului de pe Ostrovul Mare la fig. 191.

³ D. Berciu, A p. O., p. 148, fig. 184,10; desenul trebuie corectat în sensul că apucătoarele sînt în realitate mai jos, iar corpul vasului este mai bombat.

⁴ Ibid, p. 170 fig. 215,2; un exemplar similar s-a descoperit în săpăturile de la Tariverdi din Dobrogea, raionul Babadag.

În necropola tumulară de la Gogoșu, de asemenea se pot deosebi trei categorii de morminte. Poziția scheletului unui luptător (cu picioarele încrucișate) corespunde unei întregi serii de morminte de la Balta Verde. Majoritatea celorlalte morminte formează o a doua categorie. Mormintul de copil cu brățară aparține însă, foarte probabil, unei epoci mai târzii. Cîmpul de urne din perioada de tranziție spre a doua epocă a fierului, care deranjează cîteva morminte de inhumatie din necropola de la Gogoșu, este și el posterior acesteia.

Cuțitele, armele și podoabele descoperite în cuprinsul necropolelor tumulare de la Balta Verde sînt indicii certe pentru datarea lor în timp. Aceasta nu se poate face însă decît în funcție de întreaga serie de obiecte similare descoperite în partea de apus a peninsulei Balcanice și în Italia. Înainte însă de a ține seama de situația din acele regiuni mai depărtate de spațiul care ne preocupă, socotim că este necesară o cunoaștere a descoperirilor de la noi din țară și anume a celor din Oltenia.

Cimitire tumulare asemănătoare și contemporane în parte complexului Balta Verde-Gogoșu s-au descoperit și în alte puncte din Oltenia. Pînă în prezent au fost identificate și săpate mormintele și cimitirele tumulare de lingă satele Gruia, Hunia și Basarabi. În parte, s-a săpat și necropola de la Ostrovul Mare, care este cea mai apropiată de mormintele de la Balta Verde și Gogoșu. Lingă malul de nord al Ostrovului, în dreptul locului numit « la Schelă », se află un grup de movile funerare, care pot fi în continuarea celor de la Gogoșu. Movable similare se găsesc și în interiorul Ostrovului Mare. Cu prilejul săpăturilor făcute în cadrul Muzeului Raional din Turnu-Severin, s-au descoperit morminte de inhumatie din prima epocă a fierului ale căror schelete erau așezate în poziție întinsă. În inventarul acestor morminte intră obiecte de metal și produse ceramice aparținînd unor tipuri similare celor de la Balta Verde și Gogoșu. La Muzeul din Turnu-Severin se găsesc și obiecte provenind din descoperiri întîmplătoare. La locul zis « Schelă » s-au descoperit morminte cu un pat de pietre de rîu ¹, în felul celor descoperite la Drăgoești, nu departe de Tismana (fig. 193) ². La Ostrovul Mare s-au descoperit pumnale curbe, cu mînerul în forma literei T, vîrfuri de lance de fier, vase felurite, similare celor din complexul Balta Verde—Gogoșu, precum și podoabe de bronz și alte obiecte ³.

Descoperirile de la Gruia nu provin din cercetări sistematice. Ele s-au făcut în cursul unor lucrări de interes public ⁴. Nu s-a cercetat nici terenul unde s-au descoperit obiectele. Descoperirile aparțin epocii neolitice (topoarele) ⁵, primei epoci a fierului și celei de a doua epoci a fierului (săbiile de factură celtică) ⁶. În afară de unele forme de vase publicate de V. Pârvan, găsim la Gruia același tip de fibulă cu placa dreptunghiulară prevăzută cu buton într-un colț ⁷, pe care am întîlnit-o în mod curent în necropola de la Gogoșu, dar lipsește complet în mormintele tumulare de la Balta Verde. De asemenea și vîrfurile de lance de fier sînt similare celor descoperite în complexul de la Balta Verde și Gogoșu ⁸.

La Basarabi, localitate situată lingă Dunăre, la nord de Calafat, au fost descoperite mai demult, ca și la Gogoșu și Balta Verde, două grupuri de movile. Unele dintre ele sînt înalte de cîte 3—4 m, iar altele deabia se disting deasupra solului. Acestea alcătuiau un grup restrîns. În luna septembrie 1943 s-au efectuat săpături arheologice în cele două

¹ D. Berciu, în *Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R.*, vol. I, 1953, p. 614—615; a se vedea strachina de la pl. XXXVII, 2; vezi de asemenea și fig. 191 din textul studiului de față.

² D. Berciu, A. p. O., p. 169—174; fig. 218.

³ *Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R.*, vol. I, 1953, p. 589—691. Lucrarea am citit-o cu puține zile înainte de predarea manuscrisului la tipar, încît nu a putut să fie folosită decît parțial.

⁴ Vasile Pârvan, *Considérations sur les sépultures celtiques de Gruia*, în « *Dacia* », I, București, p. 35—50.

⁵ Ibid., op. cit., p. 38, fig. 4, stînga.

⁶ Ibid., op. cit., p. 40, fig. 10.

⁷ Ibid., op. cit., p. 39, fig. 5.

⁸ Ibid., op. cit., p. 40, fig. 9, 1—3.

grupuri de movile. Au fost săpate două movile mari și toate movilele mici, în număr de opt. În movilele mari au fost descoperite mai multe morminte de înhumăție, cu schelete așezate în poziție întinsă, pe spate. Un mormânt similar a fost descoperit și într-una din movilele mari. Inventarul bogat era alcătuit din obiecte de fier și bronz (arme și podoabe) similare celor de la Balta Verde și Gogoșu. Despre aceste necropole n-a apărut pînă acum decît un scurt raport preliminar ¹.

Tot în cursul anului 1943 s-au făcut săpăturile din « Movila Călinii », situată pe malul Dunării, în apropierea satului Hunia. Scopul acelor săpături era acela de a lămuri

Fig. 190. — Obiecte descoperite în mormintele tumulare de la Telești.

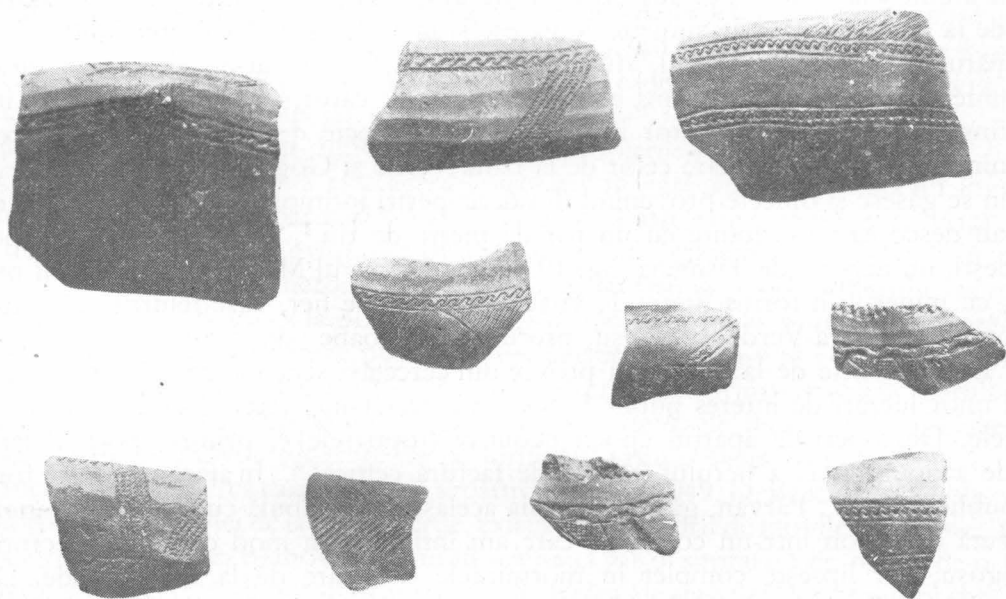

Fig. 191. — Fragmente ceramice din prima epocă a fierului descoperite la Ostrovul Mare.

problema mormintelor cu ocră din sud-vestul Olteniei. În mantaua movilei au fost descoperite însă și cîteva morminte de înhumăție din prima epocă a fierului, « cu unele obiecte similare celor de la Basarabi ». Se află acolo, prin urmare, morminte, care datează din aceeași epocă cu necropolele de la Balta Verde și Gogoșu. Asupra mormintelor din « Movila Călinii » nu avem în prezent decît o dare de seamă sumară ². Celelalte necropole din perioada tîrzie a primei epoci a fierului din Oltenia oferă și ele anumite elemente de legătură cu descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu. Necropola tumulilor din regiunea de deal de la Telești se poate pune în legătură cu cea de la Gogoșu prin fibula de bronz

¹ Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943, București, 1944 (despre Basarabi vezi p. 85—86) (Vl. Dumitrescu).

² Ibid., p. 86, nr. 4.

care are placă dreptunghiulară cu buton pe colț (fig. 192,1) ¹, iar necropola de lângă Drăgoești conține elemente ce se aseamănă cu cele de la Balta Verde. În primul rînd este asemănător obiceiul de a se alcătui sub mantaua movilei o suprafață de pietre (fig. 193). Mormintele tumulare de la Gura Padinei au dat iarăși elemente inventarice similare celor de la Balta Verde. În primul rînd, amintim fibula de bronz cu placă în formă de scut beotic alungit ². Tipul acesta se întîlnește numai în cîteva morminte de la Balta Verde, fiind mai rar întîlnit în necropola de la Gogoșu.

La descoperirile noastre de pe malul Dunării se poate aduce material comparativ și din așezările și cetățile de pămînt din perioada tîrzie a primei epocii a fierului. La Verbicioara, de pildă, s-au găsit produse ceramice și podoabe caracteristice fazei Balta Verde. Dintre podoabe putem aminti o aplică de bronz ajurată (piesă de harnașament), care este similară celor descoperite în tumulul II de la Balta Verde, precum și o fibulă de bronz cu corpul acoperit cu dungi dese, în felul fibulelor de la Balta Verde. Produse ceramice asemănătoare celor din complexul Balta Verde s-au descoperit și la Verbița și Sălcuța. Prezența unor materiale similare celor de la Telești și Drăgoești, în vecinătatea munților Gorjului, precum și a celor de la Verbicioara, dovedește că purtătorii culturii materiale de pe teritoriul actual al satelor Balta Verde și Gogoșu nu au rămas izolați de comunitățile din interiorul Olteniei. De asemenea, mai dovedește că în părțile de nord, de nord-est și de est ale Olteniei (descoperirile de la Basarabi și Gura Padinei) nu puteau să existe în nici un caz pătrunderi ale triburilor ilirice, care să fi creat acolo o cultură, pe care s-o atribuim unor «enclave» ilirice. Despre aceste «enclave» ilirice s-a vorbit în legătură cu descoperirile de la Gruia, Balta Verde și Gogoșu. Documentarea în regiunile amintite a unei culturi similare celei din complexul de care ne ocupăm, înlătură o atare posibilitate de interpretare.

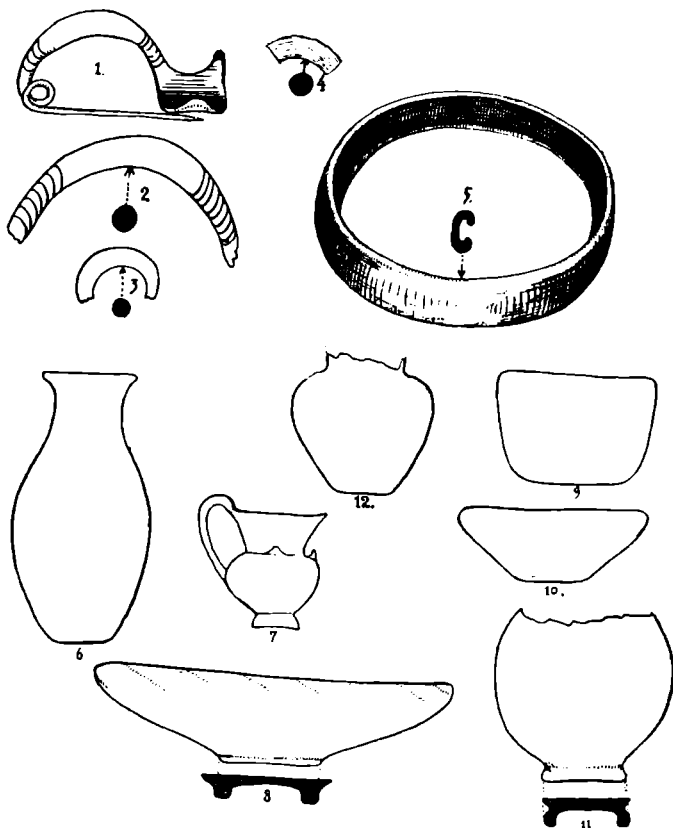

Fig. 192. — Obiecte din grupa Telești-Drăgoești.

★

Un teritoriu de asemenea bogat în descoperiri de felul celor din complexul Balta Verde—Gogoșu se află în R.P. Bulgaria, în ținutul mărginit la nord de Dunăre, la sud de munții Balcani, iar la est de riul Vit. În regiunea delimitată mai sus, s-au făcut puține cercetări arheologice, așa că nu ne putem bizui în studiul nostru decît pe puținele descoperiri din cadrul săpăturilor și mai ales pe obiectele găsite izolat și întîmplător. Desco-

¹ D. Berciu, A p O., p. 321 și fig. 182, 1 (săpăturile noastre, ca și cele de la Drăgoești, D. B.).

² D. Berciu, A p O., p. 318—319, fig. 212, 2 a și fig. 213.

peririle din R.P. Bulgaria dovedesc o strînsă legătură cu cele din sud-vestul Olteniei. Aceste legături se văd în privința riturilor funerare și mai ales în inventarul mormintelor.

În studiile arheologilor bulgari, pe care le-am putut consulta, n-am găsit menționate decît două necropole tumulare din nord-vestul R.P. Bulgaria. Acestea au fost săpate în parte de arheologii bulgari. Ele au dat materiale asemănătoare cu cele de la Balta Verde și Gogoșu. Mai importantă este întinsa necropolă tumulară care se află situată pe cursul superior al râului Vit, în vecinătatea satului Malka Breznița (reg. Teteven). Arheologii bulgari au efectuat aici sondaje doar în zece movilițe, dintre care cele mai multe fuseseră jefuite mai înainte de către căutătorii de comori. Unele morminte au scăpat însă neatinse. Astfel mormîntul neprofanat din movila 6 se aseamănă cu categoria acelor morminte de la Balta Verde, care au deasupra mortului o suprafață de pietre. La schelet s-au găsit două fibule de bronz. Una era în regiunea pieptului și alta mai jos.¹ Cele două fibule

Fig 193. — Un mormint cu strat de pietre de la Drăgoești

aparțin tipului cu două resorturi și cu placa de formă triunghiulară². Astfel de fibule se găsesc și în mormintele de la Balta Verde. În movila 10 din aceeași necropolă s-au descoperit trei brățări de bronz cu bara îngroșată la mijloc și subțindu-se spre extremități. Capetele brățărilor sînt ciocănite, formînd o măciulie³. Brățări identice ca formă s-au descoperit în necropola de la Gogoșu.

Cea de a doua necropolă în cuprinsul căreia s-au descoperit materiale asemănătoare cu cele din complexul nostru se află la nord de localitatea Vlașko Selo de lîngă râul Isker. Din grupul de movile de lîngă acest sat se cunosc doar materialele din movila II, care fusese distrusă, și obiectele împrăștiate pe la locuitorii satului, de unde totuși au putut fi recuperate de către Muzeul din Sofia⁴. Făcîndu-se cercetări arheologice la fața locului, nu s-a putut preciza nici cel puțin poziția scheletelor în morminte. Dintre obiectele recuperate amintim o fibulă de bronz cu două resorturi și cu placa în formă

¹ V. Mikov, Necropola tumulară de la Loveči și Teteven, « Izvestia », VI, 1930—1931, p. 153—170 (despre descoperirea din movila 6 de la Malka Breznița, vezi p. 166).

² Ibid., p. 166, fig. 147.

³ Ibid., p. 168, fig. 148. În desen este redată numai o brățară.

⁴ R. Popov, Cercetări preistorice în cîmpia Vrața, « Izvestia », II, 1923—1924, p. 99—136. (Despre descoperirile din movila II de la Vlașko-Selo, vezi p. 177 și urm. și fig 53).

de scut beotic¹, similară aceleia de la Gogoșu. O altă fibulă are arcu cu dungi și se aseamănă cu fibulele de acest tip din necropola de la Balta-Verde.

În afară de descoperirile amintite, în nord-vestul R. P. Bulgaria se găsesc numeroase descoperiri întâmplătoare, care constituie un bun material comparativ pentru noi. Brățări masive de bronz cu extremitățile subțiate și ciocănite la capete s-au descoperit la Beški (Reg. Orekov)², Bukoveț (Reg. Sofia)³, Bukovți (Reg. Orehov)⁴ și la Pali-Lula⁵. Acest din urmă exemplar este identic în privința formei și decorului cu brățara din movila LI de la Gogoșu. Din punct de vedere cronologic este importantă descoperirea de la Ruska Bela (Reg. Vrața), unde împreună cu astfel de brățări s-au găsit fibule de bronz, printre care o fibulă cu două resorturi și alta de tip tracic, varianta IV după clasificarea lui V. Mikov⁶. În aceeași regiune s-au mai găsit și alte obiecte. Astfel, brățări plurispiralice din placă de bronz s-au descoperit în movilele de la Vlaško-Selo⁷.

Fibule de bronz cu arcu simplu, cu dublu resort și cu placa de formă triunghiulară s-au descoperit: una, într-o movilă funerară lângă Dolna Kremena (Reg. Vrața)⁸, și altele două pe care le-am amintit, descoperite în movila nr. 6 de lângă Malka Breznița (Reg. Teteven)⁹.

Celălalt tip de fibulă, cu placa în formă de scut beotic, tip frecvent în necropola Gogoșu, este documentat în R. P. Bulgaria prin fibulele găsite la Vlaško-Selo, Zeleni Grad¹⁰ și la Dolna Kremena¹¹.

Am insistat mai mult asupra descoperirilor similare de pe teritoriul R. P. Bulgaria, pentru a arăta că obiecte de tipul celor din complexul Balta Verde — Gogoșu se găsesc și departe spre est față de ținuturile ilirice.

Fără îndoială că analogiile cu descoperirile din Bulgaria nord-vestică ne ajută și ele la lămurirea problemelor legate de necropolele de care ne ocupăm, dar acestea trebuie judecate mai ales în funcție de întreg ansamblul de descoperiri similare. Cele mai apropiate analogii cu privire la forma și la decorul obiectelor din complexul de la Balta Verde și Gogoșu le găsim în necropolele ilirice, în special în cea de la Donja-Dolina¹². De exemplu, tipul de fibulă cu scut beotic alungit, cunoscut la Balta Verde, este documentat în Bosnia la Sobunar, lângă Sarajevo¹³. Tipul de fibulă canelat, caracteristic necropolei Balta Verde, este cunoscut în mormintele de la Glasinac. Pandantivul, găsit izolat pe duna din cîmpul de urne tip Gîrla Mare, are, de exemplu, o analogie tot în regiunile vestice ale peninsulei Balcanice, la Podlaze¹⁴.

În ceea ce privește obiectele de metal din necropola de la Gogoșu, ele au mai multe analogii în vest, astfel: toporul-bipenă de fier are drept analogie un topor găsit la Glasinac¹⁵, fibulele cu scut beotic sînt numeroase în părțile locuite de iliri. Cele mai multe se cunosc din necropola de la Donja Dolina¹⁶. Brățările masive, cu extremitățile

¹ R. Popov, Cercetări preistorice în cîmpia Vrața, « Izvestia », II, 1923—1924, p. 119, fig. 5.

² Mikov, Stations et trouvailles préhistoriques en Bulgarie, Sofia 1933, p. 118 nr. 10.

³ Ibid., p. 118, nr. 11.

⁴ Ibid., p. 118, nr. 13.

⁵ Ibid., p. 127, nr. 52.

⁶ V. Mikov, Trakiiski tip fibuli (Fibule de tip tracic), p. 176, nr. 20.

⁷ R. Popov, op. cit., p. 124, fig. 56.

⁸ Ibid., p. 109—110, fig. 44.

⁹ V. Mikov, Necropola tumulară de la Lovci și Teteven, « Izvestia », VI, 1930—1931, p. 166, fig. 147.

¹⁰ R. Popov, Cîteva descoperiri din epoca de bronz și din Hallstatt, « Izvestia », III, 1912—1913, p. 297, fig. 223.

¹¹ A. Tvetkov, Novootriti starini v Vraciansko (Noi descoperiri de antichități din regiunea Vrața), Izvestia, VI, 1930—31, p. 261, fig. 194 a și d.

¹² Dr. Ciro Truhelka, B. Die Nekropole der Pfahlbauer von Donja Dolina, in « Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina », IX, Viena, 1904, p. 81—135.

¹³ Franz Fiala, Prähistorische Wohnstätten in Sobunar bei Sarajevo, in « Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegowina », I, Viena, 1893, p. 52, fig. 51.

¹⁴ Dr. Ciro Truhelka, Hügelgräber und Ringwälle auf der Hochebene Glasinac, in « W.M.B.H. », I, p. 100, fig. 169.

¹⁵ Franz Fiala, Die Ergebnisse der Untersuchung prähistorischer Grabhügel auf dem Glasinac im Jahre 1892 « W.M.B.H. », I, Viena, 1893, p. 135, fig. 14.

¹⁶ Dr. Ciro Truhelka, op. cit., p. 1—185.

subțiate și apoi ciocănite la capete, sînt și ele documentate în vestul peninsulei. Astfel, o brățară apropiată ca formă și decor de brățările de la Gogoșu, s-a descoperit la Sokolac¹.

Pe baza tuturor analogiilor de mai sus, a observațiilor făcute în timpul cercetărilor și a studiului stilistico-tipologic al obiectelor descoperite în mormintele tumulare de la Balta Verde, rezultă că aceste morminte se datează între 650—500 î.e.n.

Față de necropola de la Balta Verde, care, prin conținutul său, se leagă de cîmpul de urne din perioada mai veche a primei epoci a fierului, necropola de la Gogoșu, dimpotrivă, conține elemente de inventar care, pe de o parte, oglindesc dezvoltarea lor pe baza culturii reprezentate de faza Balta Verde, iar pe de altă parte, reflectă procesul de trecere spre a doua epocă a fierului. În plus, conținutul acestei necropole oglindește evenimente ce trebuie puse în legătură cu pătrunderea sciților spre regiunile noastre.

Elementele de date ale necropolei de la Gogoșu sînt relativ puține, dar pe baza analogiilor și aparițiilor în asociere cu obiecte mai ușor databile, se poate ajunge la o fixare cronologică mai strînsă. Cea mai importantă descoperire ce vine în sprijinul datării necropolei de la Gogoșu, o constituie Donja Dolina. Din inventarul funerar al unui mormînt de acolo au făcut parte două fibule cu două resorturi și placă în formă de scut beotic, cu nervuri pe spate, la fel ca fibulele de la Gogoșu. În același mormînt s-a mai găsit o fibulă cu piciorul întors², caracteristică perioadei timpurii a celei de a doua epoci a fierului. Această fibulă datează de la sfîrșitul secolului V î.e.n.

Un alt element de date îl constituie fibula „a navicella” (fără proeminente). Ea se aseamănă ca formă cu exemplare descoperite în nordul Italiei, unde fibule de acest fel sînt date în faza Este III (500—400 î.e.n.)³.

Un topor de fier aproape identic, ca formă și dimensiuni, cu exemplarul de la Gogoșu este cunoscut în mormîntul scitic de la Aiud (mormîntul din parcul orașului)⁴. Vasul lucrat la roată de la Gogoșu are asemănări de asemenea tot în mormintele scitice din Ungaria. Cităm, de exemplu, vasele de la Szozvany⁵ și Szentes Zalota⁶.

Elementele de date folosite mai sus le socotim suficiente pentru a putea plasa în timp descoperirile de la Gogoșu în epoca de după pătrunderea sciților în pusta panonică și în Transilvania. În privința datei absolute a necropolei de la Gogoșu credem, pe baza datelor de mai sus, că începuturile ei se plasează în jurul anului 500 î.e.n., iar sfîrșitul, curînd după anul 400 î.e.n.

Față de Balta Verde, necropola de la Gogoșu este deci mai recentă. Toate materialele arheologice descoperite la Gogoșu dovedesc acest lucru, după cum de fapt a reieșit și din descrierea descoperirilor. E suficient să reamintim că vîrfurile de lance de la Gogoșu au o dungă mediană, pe cînd cele de la Balta Verde au secțiunea lenticulară. Lăncile de la Gogoșu sînt însă lungi și mai svelte. La Gogoșu s-au descoperit numai două brățări cu secțiunea plan-convexă, pe cînd la Balta Verde ele predomină. Ceramica de la Gogoșu este mai evoluată ca cea de la Balta Verde. Necropola de la Gogoșu reprezintă o etapă mai nouă, ce se dezvoltă însă din faza Balta Verde.

★

În legătură cu mormintele de incinerare de la Gogoșu se constată că, de obicei, urnele erau îngropate în movilele predecesorilor, deranjînd uneori mormintele de

¹ Dr. Ciro Truhelka, op. cit., p. 93, fig. 10.

² Ibid., p. 91—92 și pl. XLIII, 5—28.

³ Niels Aberg, *Bronzezeitliche und früheisenzeitliche Chronologie*, partea I, Italia, Stockholm, 1930, fig. 578/11, p. 199. Fibulă la care ne referim a fost descoperită în mormîntul 211 de la Este.

⁴ Herepey Károly, *A nagy Ényedi skytha leletek es emlékek folytatásáról*, în «*Archaeologiai Értesítő*», Budapest, 1898, p. 267—269, fig. B, 1 a—1b.

⁵ Csallány Gábor și Páducz Mihály, *Funde aus der Skytenzeit im Museum zu Szentes*, în «*A.É.*», seria III, vol. V—VI, 1944—1945, Budapest, 1945.

⁶ Ibid., p. 107 și pl. XLVIII, 3.

inhumație mai vechi. Într-unul din mormintele de incinerare s-au descoperit fibule similare ca formă cu acelea din mormintele din cuprinsul necropolei tumulare de inhumație: de aici tragem concluzia că avem de a face doar cu o schimbare a ritului funerar sub influența vechii tradiții. Datarea lor nu se poate face decât cu aproximație. Ele fiind în timp, cel puțin în prima parte, în directă continuare a necropolei tumulare, urmează a fi plasate în secolul al IV-lea î.e.n.

O problemă importantă ce se pune în legătură cu necropolele tumulare de la Balta Verde și Gogoșu este atribuirea lor unui grup anumit de triburi. În această privință au fost formulate două păreri. Prima, formulată și argumentată de Vasile Pârvan, în legătură cu descoperirea de la Gruia, atribuia acele materiale Ilirilor. Cealaltă părere a fost expusă de D. Berciu în raportul colectivului ce a săpat la Balta Verde, anume că am avea de a face cu o comunitate omenească de origine tracică, populație care folosea arme și podoabe aduse pe calea schimburilor intertribale, din teritoriile locuite de iliri.

Desigur, în lipsa unor cercetări și săpături arheologice mai intense în Oltenia și R. P. Bulgaria, cercetări care să aibă drept scop lămurirea problemelor legate de această epocă, nu se pot trage în prezent concluzii mai ample. De aceea, ne vom mulțumi doar să analizăm critic cele două păreri.

Singurul argument — la prima vedere — mai puternic în sprijinul ilirismului comunității de care ne ocupăm, constă în forma obiectelor de metal descoperite în mormintele complexului Balta Verde — Gogoșu. Obiectele se împart în trei mari categorii: podoabele, armele și ceramica.

Este adevărat că podoabele se aseamănă — în bună parte — cu acelea din ținuturile ilirice, dar asemănarea lor se poate explica prin necesitatea localnicilor de a-și aduce pe calea schimburilor atare podoabe. În perioada de la sfârșitul epocii de bronz, triburile din Oltenia și Muntenia își aduceau majoritatea obiectelor de bronz din Transilvania, fiindcă acolo era centrul metalurgic cel mai apropiat și cel mai important de lucrare a uneltelor, armelor și podoabelor de bronz. Dar această situație nu a durat mult timp. La sfârșitul primei epoci a fierului în directă legătură cu intensificarea prelucrării noului metal și a strânselor relații de schimburi intertribale, locul ocupat mai înainte de Transilvania a fost luat de regiunile nord-vest-balcanice. Obiectele lucrate în acele părți pătrund, pe calea schimburilor intertribale, pînă departe în Transilvania, în Oltenia și în R. P. Bulgaria pînă spre valea râului Isker. Socotim însă că podoabelor, care au desigur, o valoare deosebită din punct de vedere cronologic, trebuie să le acordăm o importanță secundară atunci cînd tratăm o problemă etnică.

A doua categorie de obiecte este reprezentată prin arme (vîrfuri de lance și pumnale) care erau și ele comune întregii regiuni balcanice. Difuzarea lor a fost și ea în funcție de centrele de producție aflate în teritoriul iliric. De acolo ele au fost răspîndite și în afara regiunii locuite de iliri. Astfel nici armele nu ne pot ajuta la determinarea grupului etnic, de care ne ocupăm, mai ales atunci cînd ele sînt relativ rare și nu aparțin unui grup mai numeros de războinici, care să rămînă izolați de populația civilă locală.

În schimb, trebuie acordată, credem, o atenție mai mare ceramicii, căci ea reprezintă singurul material care a fost lucrat în regiunea strict învecinată descoperirilor, potrivit cu tradițiile grupului respectiv. Dacă am avea de a face cu un grup de oameni străini de mediul local, ar fi normal să descoperim în mormintele lor vase de lut cu totul deosebite de ceramica folosită mai înainte în regiunea respectivă, de către populația locală. Dar acest lucru nu se constată la Balta Verde și Gogoșu.

Forma de vas predominantă în necropolele de aici este aceea de strachină cu marginea înaltă, canelată oblic și cu apucători, formă ceramică foarte des întîlnită în

toate așezările din prima epocă a fierului din țara noastră și care are, chiar în regiunea Balta Verde — Gogoșu — Ostrovul Mare, o dezvoltare locală. Un alt tip de vas comun în Transilvania și în complexul nostru este un fel de căuc (drept exemplu cităm vasele de la Tîrgu-Mureș). Cănila au analogii în mormintele de la Telești. Ornamentul crestă, întâlnit pe câteva vase de la Balta Verde este comun ceramicii de pe întreg teritoriul regiunii extracarpătice a țării noastre. Astfel, ceramica ne poate folosi în mare măsură în sprijinul ipotezei dezvoltării autohtone a acestui grup.

Mai sînt și alte elemente care trebuie avute în vedere.

Este curios faptul că în epocile ce au precedat necropolei de la Balta Verde exista obiceiul de a se arde morții, pe cînd, începînd din epoca acelei necropole, morții au fost înhumați. Explicația acestei schimbări de rit funerar se datorește, poate, unei influențe suferită de populația din valea Dunării din partea triburilor din vestul Peninsulei Balcanice. Această influență trebuie pusă în legătură cu marea dezvoltare a triburilor ilirice în a doua parte a primei epoci a fierului. Dacă am admite că avem de a face, în valea Dunării oltenice, cu «enclave» ilirice, cu greu s-ar putea explica faptul că în cele două necropole predomină mormintele civililor. Normal ar fi ca, în cazul în care ar fi fost un grup iliric, numărul luptătorilor să întrecă cu mult pe acela al celorlalți indivizi îngropați acolo. Observăm însă că la Gogoșu, numărul luptătorilor reprezintă aproximativ un sfert din numărul total al mormintelor. Un procent atît de redus nu poate fi atribuit decît unei populații sedentare, mai ales dacă ținem seama că printre cei îngropați la Gogoșu se constată, după observațiile noastre, un număr destul de mare de femei și copii.

Izvoarele scrise pot și ele să ne ajute la lămurirea problemei în discuție. Singurul text, folosit parțial pînă acum, în sprijinul ipotezei ilirice, se află în lucrarea lui Appian «De rebus Illyricis», cap. IV, în care găsim următoarele: «Antariaților, se spune, ura lui Apollo le-a fost nefastă. Căci se zice că ei au fost în expediția de la Delphi, aliații lui Molistomos și ai aceloră dintre celți, care se numesc cimbri și că cei mai mulți dintre ei, înainte de a comite crima, au pierit din cauza ploilor, furtunilor și trăznetelor dezlănțuite împotriva lor. Iar pentru cei ce s-au întors acasă, s-a ivit o mulțime imensă de broaște care, putrezind, au infectat apa: apoi, din cauza miasmelor vătămătoare ale pămîntului, pe iliri i-a lovit o molimă, de care au pierit mai ales antariații. În sfîrșit, fugind de acasă, dar ducînd totuși cu ei molima, deoarece, din cauza fricii de infectare, nu erau primiți de nimeni, după un drum de douăzeci și trei de zile, s-au așezat într-o regiune mlăștinoasă și pustie a geților, aproape de Bastarni...»

Deoarece textul de mai sus menționează expediția condusă de celți împotriva orașului Delphi, expediție care a avut loc în anul 279 î.e.n., desigur că acea parte din text care se referă la antariați, nu poate fi atribuită unor evenimente petrecute în secolul V î.e.n. cînd, după alte mărturii scrise, știm că în regiunea din nord-vestul R. P. Bulgaria, situația etnică era cu totul alta. Triburile antariaților, care locuiau în preajma rîului Tara, spre regiunile de nord ale R. P. Albania, erau considerate de către istoricii vechi, ca fiind cele mai mari și mai puternice pe uscat dintre toate neamurile ilirice (Strabo, VII, 5, 11). Ei au putut fi puși în mișcare cel mai de vreme în prima jumătate a secolului al IV-lea î.e.n. cînd știm că grupuri celtice au pătruns de-a lungul rîului Sava și la sud de acesta. Prin urmare, presupusa deplasare spre nord-est a antariaților iliri — susținută de V. Pârvan — s-a petrecut într-o epocă mai tîrzie decît cea a necropolelor de la Balta Verde, Gogoșu și Gruia.

Cercetătorii din domeniul lingvisticii, bîzuindu-se pe elementele de onomastică și toponimie cuprinse în izvoarele literare și în inscripțiile romane descoperite în regiunea Moravei și Vardarului, au ajuns la concluzia că, în perioada următoare mișcărilor celților în Balcani, limita aproximativă dintre teritoriile locuite de traci și iliri

urma o linie care începea la nord din preajma vărsării râului Sava în Dunăre și mergea paralel cu Morava, la o distanță de aproximativ 50 km spre vest de acest râu, trecînd apoi spre sud, nu departe de izvoarele Vardarului¹. Așadar, această graniță era, pe tot parcursul ei, la o distanță de peste 100 km spre vest de locul descoperirilor din Oltenia.

Trebuie să avem de asemenea în vedere și unele izvoare scrise, contemporane cu descoperirile din necropola de la Gogoșu. Iată ce scrie Herodot în istoriile sale: «...rîul Angros², curgînd din părțile Iliriei spre miază-noapte, dă prin cîmpiile Tribalilor și se unește cu rîul Brongus³, iar Brongus se varsă în Istru⁴.

Un alt text care ne ajută la precizarea situației etnice din teritoriul imediat învecinat cu regiunea complexului Balta Verde—Gogoșu, îl găsim în opera istoricului grec Tucidide, care scria: «dinspre Tribalii, de asemenea independenți, cele din urmă popoare erau treerii și tilateenii. Aceștia locuiesc la nord de muntele Scambros și se întind spre apus pînă la rîul Oskios» (azi Isker)⁵. Din textele de mai sus rezultă faptul că tribalii locuiau în a doua jumătate a secolului al cincilea î.e.n. în valea Moravei, întinzîndu-se către est pînă în valea râului Isker. După părerea învățaților, triburile cunoscute în izvoarele scrise sub numele de tribalii, erau de origine tracică. Din păcate, pe baza izvoarelor cunoscute, noi nu putem preciza în prezent ce triburi tracice locuiau în Oltenia în secolul V î.e.n., dar dacă ținem seama de faptul că teritoriul dintre Isker și Morava era locuit de tribalii (uniune de triburi tracice), este de presupus că atît descoperirile din Oltenia, cît și cele similare lor din R. P. Bulgaria, aparțin unor grupări tracice. Observațiile de ordin istoric, scoase din interpretarea izvoarelor arheologice ne-au dus la aceeași concluzie.

Problema urmărită mai sus prezintă un interes deosebit pentru istoria comunității tribale din regiunea respectivă, ca și problema periodizării și datării în cronologie relativă sau generală a izvoarelor arheologice descoperite. Problema de a ști căror triburi anume le-a aparținut cultura materială din perioadele tîrzii ale primei epoci a fierului este o problemă grea, dar foarte importantă.

Dacă ar fi să ținem seama numai de analogiile — într-adevăr foarte numeroase — dintre descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu și cele de pe teritoriile locuite de triburile ilirice, am ajunge fără îndoială la concluzia că ne găsim în fața unei mari comunități de cultură ilirică, în care ar intra și complexul nostru. Ținînd însă seama de procesul local al dezvoltării culturii comunității de triburi din valea Dunării oltene, de legăturile sale cu triburile din interiorul provinciei, cu cele din Transilvania, din Moldova de sud, din Dobrogea și din R. P. Bulgaria, credem că se poate conchide că în dosul acelei culturi, atît de «ilirică» la prima vedere, de la Balta Verde și Gogoșu, se ascund triburi tracice. În săpăturile efectuate în ultimii ani de către Academia R.P.R. în sudul Moldovei, s-a descoperit o așezare și un cimitir de inhumatie, unde a ieșit la iveală o cultură din prima epocă a fierului, care prezintă trăsături asemănătoare aceleia din sud-vestul Olteniei, cu vase de lut similare (străchini cu buza arcuită spre interior, căni cu toarte supraînălțate), cuțite de fier, precum și o fibulă de fier cu placa portagrafei de o formă triunghiulară și verigi de bronz pentru picioare⁶. Cultura aceasta de la Stoicani (raionul Tîrgul Bujor, reg. Galați)

¹ G. G. Mateescu, Granița de apus a tracilor (Contribuțiuni toponomastice și epigrafice), în «Anuarul Institutului de istorie națională», III, 1924—1925, Cluj, 1926, p. 377—491 și 2 hărți. Ion I. Russu, Granița etnică între traci și iliri, «Anuarul Institutului de studii clasice», v. IV, 1941—1943, p. 37—146.

² Azi Morava sirbească.

³ Azi Morava bulgară.

⁴ Herodot, Istoriile, cartea IV, paragraful 49, Ed. Ghica.

⁵ Tucidide, Războiul Peloponesiac, cartea a I-a, paragraful 96.

⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, în Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R., v. I, 1953, p. 154—155, 157—211 și pl. IX—X.

din valea Prutului, aparține unor triburi locale și este contemporană în mare parte cu descoperirile noastre de la Balta Verde și Gogoșu. Prezența unei fibule de fier cu placă triunghiulară se explică, nu prin legăturile directe ale acelor triburi cu regiunile nord-vest-balkanice, ci prin intermediul legăturilor de schimb intertribale, în care comunitățile din valea Dunării mijlocii și din Oltenia au jucat un rol însemnat. Descoperiri similare se cunosc mai demult la Poiana, nu departe de Tecuci¹, iar altele au ieșit la iveală în nordul Dobrogei.

Se știe că Alexandru Macedon, în 335 î.e.n., atacînd uniunea de triburi tracice a tribalilor, a trecut la nord de Dunăre împotriva geților. Izvoarele scrise spun de asemenea că după înfrîngerea lor, tribalii s-au retras la geți, la nord de Dunăre și în ostroavele acestui fluviu. Toate acestea dovedesc că între tribali și geți existau în acea vreme (curînd după mijlocul secolului IV-lea î.e.n.), și probabil și mai înainte, nu numai legături de schimburi intertribale, ci și de altă natură.

Din punct de vedere social, comunitatea de la Balta Verde și Gogoșu se găsea pe acea treaptă de dezvoltare a societății omenești, caracterizată prin democrația militară. Aceasta reprezintă perioada de destrămare a orînduirii comunei primitive. Răspîndirea fierului a adîncit acest proces. El a contribuit la accentuarea combativității triburilor, în vederea ducerii războiului de îmbogățire și de jaf. De aceea, fierul este folosit, așa cum dovedesc în mod concret descoperirile din complexul de care ne ocupăm, aproape exclusiv pentru arme, în special lănci și pumnale. Uneltele de fier sînt rare. Cu descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu ne găsim într-o perioadă, despre care Fr. Engels spune: «războiul și organizarea în vederea războiului au devenit acum funcțiuni regulate ale vieții poporului»². În sinul comunității de acolo există o pătură de războinici care se îndeletniceau poate numai cu meșteșugul armelor, deși în această vreme se practicau agricultura, creșterea vitelor și pescuitul, ca ramuri principale de producție. Nu se poate preciza dacă armele erau lucrate pe loc sau erau aduse din alte locuri. Marea asemănare a vîrfurilor de lance, cît și a pumnalelor cu mînerul în forma literei T, cu acelea din ținuturile nord-vest balcanice arată că, mai de grabă, aceste arme erau procurate, pe calea schimburilor intertribale, din centrele din nord-vestul Balcanilor, de unde puteau fi aduse și podoabele. Pumnale de tipul arătat se găsesc răspîndite în Italia³ și în Europa Centrală⁴.

Herodot, care scria într-o vreme cînd comunitățile de la Balta Verde și Gogoșu își dezvoltau cultura lor proprie, vorbind despre unele triburi tracice, spune că «este o mare cinste a nu face nimic și este o ocară ca cineva să lucreze pămîntul. Este o mare cinste — adăugă Herodot — *ca cineva să trăiască din războiu și prăzi*»⁵. Herodot se referea aici la acea pătură a militarilor, care începuse a se îndepărta de masa populației ducînd războaie de jaf. În textul lui Herodot surprindem acea perioadă a democrației militare la triburile tracice. Războinicii de la Balta Verde și Gogoșu nu sînt izolați complet de restul populației. Mormintele lor se găsesc alături de acelea ale civililor sau chiar în aceeași movilă. În faza reprezentată de necropola de la Gogoșu, diferențierea socială este mai accentuată decît la Balta Verde. Mormintele din această ultimă localitate par a se grupa încă pe familii, în cadrul acelei organizări a patriarhatului, care se consolidase demult. S-au descoperit morminte cu un inventar mai numeros și morminte sărăcăcioase. Diferențierea socială și de avere se oglindește în descoperirile

¹ «S.C.I.V.», 1951, nr. 1, p. 188—189, fig. 10—11 și fig. 12,1; v. III, 1952, p. 199—200, fig. 9—10.

² Fr. Engels, *Origina familiei, a proprietății private și a statului*, Ed. P.M.R., 1950, p. 173.

³ O. Montelius, *La civilisation primitive en Italie depuis l'introduction des métaux*, Stockholm, 1904, v. II, planșa 146, 6—7.

⁴ Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich*, Wien, 1868, p. XIII, 9.

⁵ Herodot, op. cit., V, 6.

de la Balta Verde și Gogoșu. Prin războiul de jaf, creșteau bogățiile și se adunau în mîna unei anumite categorii de oameni. Prin aceasta se adîncea procesul de diferențiere socială. În materialul arheologic se întrevide și existența unor șefi militari, precum și a unei sclavii patriarhale sau casnice, atît de legată de familia patriarhală. Persoana acoperită de atîtea podoabe prețioase, cum erau fibulele în formă de ochelari și brățările plurispiralice, trebuie să fi făcut parte dintr-o familie bogată a aristocrației militare, care se născuse din aristocrația gentilică naturală. Mormintele lipsite de inventar sau cu obiecte așa de sărace ca valoare ne arată păturile sărace ale epocii și poate pe acei sclavi casnici.

În legătură cu caracterul neîndoielnic războinic al epocii necropolelor de la Balta Verde și Gogoșu va trebui tratată mai pe larg, pe viitor, problema cetăților de pămînt din prima epocă a fierului, cum e aceea de la Verbicioara.

Descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu au ridicat de asemenea problema raporturilor dintre triburile locale și sciți, în secolele VI—IV-lea î.e.n. În descoperirile făcute în 1949—1950 nu s-a găsit nici un element de cultură materială, care să indice prezența sciților în sud-vestul Olteniei. Același lucru s-a constatat și la Stoicani. În complexul de la Telești-Drăgoești, din nordul Olteniei, ca și la Gura Padinei — poate și la Basarabi — lipsesc iarăși obiecte de caracter scitic. În Transilvania exista o cultură locală înainte de pătrunderea sciților. Unele elemente ale acelei culturii din Transilvania sînt asemănătoare celor din Oltenia și Moldova. Este suficient să amintim pe cele de la Tg.-Mureș, Aiud, Cipău și Simeria, unde se va constata apoi prezența sciților, care găsesc aici un puternic mediu etnic și cultural local, asemănător cu cel din Oltenia.

Sciții pătrunseseră pe teritoriul țării noastre la sfîrșitul secolului VI-lea î.e.n. Prin urmare, mormintele de la Balta Verde și Gogoșu se datează într-o vreme cînd sciții se găseau în Transilvania și în alte părți ale țării noastre. Totuși, în stadiul actual al cercetărilor, noi nu dispunem în Oltenia de materiale de caracter scitic mai vechi din secolul al IV-lea î.e.n.¹ Întrebarea se pune: de ce au ocolit sciții teritoriile dintre Carpați, Dunăre și Olt? Sciții au căutat mai întîi ținuturile bogate în aur ale Transilvaniei și numai după aceea s-au întins și la sud de Carpați. Trebuie avut iarăși în vedere că descoperirile din Oltenia arată că în secolul al VI-lea (în parte chiar a doua jumătate a secolului al VII-lea) — secolul V și începutul secolului al IV-lea î.e.n. existau aci triburi bine organizate din punct de vedere militar și înzestrate cu arme de fier redutabile. Se mai adaugă și faptul că aceste triburi din Oltenia puteau avea legături politico-militare, în cadrul uniunilor de triburi, cu populația tracică și poate chiar cu cea ilirică. Toate acestea trebuiesc avute în vedere pentru judecarea evenimentelor petrecute în primele secole ale celei de a doua jumătăți a mileniului I î.e.n. Pe de altă parte, se știe că puterea sciților din Transilvania se sfîrșimase către sfîrșitul secolului al IV-lea, în urma loviturilor date de celți, care vor reuși apoi să înfrîngă și triburile din valea Dunării.

Descoperirile de la Balta Verde, și în special cele din necropola de la Gogoșu, care reprezintă o fază bine definită din punct de vedere cultural-istoric, au putut să ducă la găsirea acelor elemente ale dezvoltării triburilor locale, care leagă în mod organic ultimele vremuri ale populației getice din prima epocă a fierului de a doua epocă a fierului. S-a putut vedea, pe baza materialului descoperit și a celui găsit mai demult pe Ostrovul Mare și în alte locuri din Oltenia, că în perioada aceasta de tranziție au loc prefaceri foarte adînci în sînul comunităților tribale locale. Aceste prefaceri au fost determinate de dezvoltarea forțelor de producție — în urma generalizării metalurgiei fierului. În vremea aceasta, pătrund influențe foarte felurite la nord de Dunăre. Prezența

¹ Recent a apărut pumnul scitic de la Feregele-Vilcea (informație Al. R. Vulpe). D. B.

vasului lucrat la roată, din necropola de la Gogoșu, care se datează în secolul al V-lea î.e.n., precum și fibulele masive de argint de la Ostrovul Mare și vasul trilobat de aici¹, aparținând aceleiași vremi și vasele de la Grojdibod de pe lacul Potelu, dovedesc legături cu regiunile de la sudul Dunării. Pe de altă parte ele ne dezvăluie rolul unor atare relații în procesul de formare a culturii geto-dace. În ultima vreme s-au înmulțit descoperirile în care se reflectă acest proces organic și autohton al apariției și dezvoltării culturii geto-dacilor. Descoperirile de la Balta Verde și Gogoșu au adus și ele noi date în urmărirea acestui proces.

În tot cursul stăpînirii romane în Dacia și după anul 271, cînd este foarte probabil că romanii au rămas încă stăpîni pe fâșia de pămînt cuprinsă între valul numit « Brazda lui Novac » și Dunăre, populația din valea Dunării și-a dezvoltat cultura sa proprie, înrîurită desigur de cultura superioară romană. Puține dovezi arheologice, căpătate în urma săpăturilor din 1949—1950 și a altora de mai înainte, arată acest lucru. Pentru secolul al VII-lea avem izvoarele arheologice din mormîntul 1 și 2 de la Balta Verde (« Grindul cu tunul »), iar pentru secolele al X—XI-lea sînt podoabele de tip slav din mormîntul nr. 2. Lipsesc încă elementele care să facă legătura cu secolul al XIV-lea, de cînd datează tezaurul monetar și obiectele de argint aurit de la Gogoșu, dar ele trebuie să existe și sîntem încredințați că viitoarele cercetări le vor descoperi. Cît privește tezaurul feudal de la Gogoșu, cercetările făcute la fața locului și studierea mai îndeaproape a conținutului acestui « tezaur », ne-au adus unele completări și precizări. Din stabilirea condițiilor descoperirii reiese în mod cert că, atît obiectele de argint cît și monedele au fost descoperite în același timp² și că unele monede au fost împrăștiate. Colectivul care a lucrat la Balta Verde și Gogoșu a mai recuperat un număr de trei monede. În prezent se cunosc 235 monede de argint bulgare, din vremea lui Stracimir (1371—1396), un ducat din timpul lui Dan I (1384—1386) și un altul din vremea lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418). Cea mai recentă monedă din acest tezaur este deci cea din vremea lui Mircea cel Bătrîn. Disproporția așa de mare a monedelor românești față de cele bulgărești își are explicația în faptul că acest tezaur a aparținut probabil unei persoane bogate venite de la sudul Dunării, din statul feudal bulgar, în urma evenimentelor petrecute acolo. Aceste evenimente trebuie puse în legătură cu luptele cu turcii. Posesorul tezaurului monetar s-a refugiat în Țara Romînească, unde a fost din nou silit de împrejurări — pătrunderea turcilor la nord de Dunăre și luptele lui Mircea împotriva lor — să ascundă tezaurul. În orice caz, îngroparea tezaurului s-a făcut între anii 1393 și 1418, cînd se știe că întreg teritoriul statului bulgar a fost ocupat de turci. S-a crezut pînă acum că tezaurul monetar — care poate fi socotit ca atare fără nici o rezervă — a format un tot unitar cu obiectele de argint aurit, care erau datate, datorită monedelor, tot la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Tăvița de argint are motive decorative de origine orientală și poartă evidente urme de întrebuințare îndelungată. S-a încercat descifrarea literelor scrijelate pe ea, dar deocamdată nu s-a putut ajunge la vreun rezultat pozitiv. Cuvintele sînt scrise cu litere chirilice, care au fost însă trasate foarte neglijent. O datare mai precisă a acestui prețios obiect este mai grea. În schimb, brățările cu plăci triunghiulare la extremitățile lor ne ajută mai mult în această privință, întrucît ele fac parte dintr-o categorie de brățări studiate mai înainte și a căror arie de răspîndire geografică se cunoaște³. Pe noi ne interesează descoperirile făcute în special în regiunile învecinate cu valea Dunării oltene. Cele mai multe obiecte asemănătoare cu cele de la Gogoșu au fost găsite

¹ Materiale arheologice privind istoria veche a R.P.R., I, 1953, pl. XXXVI și pl. XXXIX.

² Al. Bărcăcilă, Tezaurul medieval de la Gogoșu-Mehedinți, în « Cronica Numismatică și Arheologică », anul XIV, nr. 113—114, 1933, p. 125—130.

³ Herbert Jahnkuhn, Ein mittelalterlicher Goldring aus Schlesien, în « Prähistorische Zeitschrift », XXIV, Berlin, 1933, p. 174—201.

în R. P. Bulgaria. Astfel, la Arcer (Reg. Vidin) s-au descoperit două brățări identice, în privința formei cu cele de la Gogoșu ¹. Impreună cu ele s-a găsit probabil și o tăviță de argint (înalță de 0,035 m și cu diametrul de 0,15 m). Brățări din sîrmă de argint împletite și cu extremitățile triunghiulare, ca acelea de la Gogoșu, s-au găsit într-un mormînt de înhumăție de la Slisten ². La Draghijevo (Reg. Trnova) s-a făcut în 1912 o descoperire importantă. La un loc cu monede bizantine de aur din timpul lui Andronic al II-lea și Mihail al IX-lea (1295—1320) și cu trei monede de bronz bulgare din vremea lui Mihail Sișman (1323—1330) ³, s-au descoperit două brățări împletite din sîrmă de argint, avînd extremitățile în formă de placă triunghiulară. Cercetările făcute la fața locului, după descoperirea semnalată, au dus la constatarea că acolo existau și morminte de înhumăție. Două brățări similare se cunosc de la Kapitanovți ⁴. O brățară fragmentară, ornamentată după același procedeu ca și brățările de la Gogoșu, s-a găsit la Gherman (Reg. Sofia), la un loc cu monede din timpul lui Uroș I, Stefan Dușan și Ivan Alexandru ⁵. Dintr-o localitate necunoscută din R.P. Bulgaria provine o altă brățară, similară prin formă și decorațiune exemplarelor de la Gogoșu ⁶.

Din R.P. Ungaria semnalăm o brățară din sîrmă de argint împletită, avînd plăci triunghiulare la cele două extremități ale sale și un ornament identic celui de pe exemplarele noastre ⁷. Ea a fost descoperită la Zombori.

Descoperirile din R.P. Bulgaria, pe care le-am amintit mai sus, se datează în prima jumătate a secolului al XIV-lea. În această privință au o deosebită valoare complexe de la Draghijevo și Gherman. Îngroparea obiectelor de argint aurit de la Gogoșu nu s-a petrecut mai tîrziu decît la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea. Brățările de la sud de Dunăre au, atît în privința materialului cît și în tehnică, formă și decor, o asemănare care merge pînă la identitate. Această constatare atrage după sine concluzia că obiectele de la Gogoșu, din stînga Dunării, au o origine sud-dunăreană, fiind lucrate în vreunul din atelierele de pe teritoriul statului feudal bulgar.

A treia concluzie ce se desprinde din descoperirile de mai sus stă în legătură directă cu caracterul descoperirii de la Gogoșu. Se crezuse de către autorul primului studiu referitor la acest « tezaur » ⁸, că este vorba de o descoperire închisă, unitară, în care intră deopotrivă monedele și obiectele de argint aurit. Analizînd însă condițiile de găsire, materialul comparativ din R.P. Bulgaria, și ținînd seama mai ales de datarea obiectelor cu totul asemănătoare din sudul Dunării, noi am ajuns la concluzia că la Gogoșu ne găsim în fața a două grupe de descoperiri, și anume: a) un tezaur monetar datînd între anii 1393—1418; b) un grup de obiecte de argint ce provin dintr-un mormînt distrus și care poate fi datat pe la mijlocul secolului al XIV-lea.

În felul acesta, săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu, desfășurate de altfel într-un răstimp destul de scurt, au contribuit la lămurirea unor probleme importante din istoria veche a patriei noastre și au deschis o altă serie de probleme cu totul noi. Asupra problemelor de la Balta Verde și Gogoșu, unul dintre noi a mai avut prilejul să vorbească și cu o altă ocazie ⁹.

¹ « Izvestiia na bălgaskoto archeol. drujestvo », Sofia, III, fasc. 1, 1912, p. 332.

² Ibid.

³ Ibid., p. 335—336.

⁴ H. Jahnkuhn, op. cit., p. 192.

⁵ « Izvestiia » IV (1914), Sofia, 1915, p. 280, fig. 250; H. Jahnkuhn, op. cit., p. 192.

⁶ H. Jahnkuhn, op. cit., p. 192, fig. 30.

⁷ Archaeologiai Értesítő v. XXVIII, 1908, Budapesta, p. 265.

⁸ Al. Bărcăcilă, op. cit., loc. cit.

⁹ A se vedea D. Berciu, Probleme ridicate de săpăturile arheologice din Oltenia (1949—1951), în «S.C.I.V.», V, nr. 3—4, 1954, p. 343 și urm.; idem, rapoartele preliminare asupra săpăturilor din 1949 și 1950 de la Balta Verde și Gogoșu.